

STUDIJA O OBRAZOVANJU ODRASLIH U REGIJI POSAVINE

Projekat
„Posavina za cjeloživotno učenje“

finansiran od strane Evropske unije

Mart, 2015

Autori: Kojić Gordana i Zineta Ćemerlić

Dokument je proizvod rada tima stručnjaka konzorcijuma „Terra Firma Consulting“ d.o.o. i „Interquality“ d.o.o.

Stavovi izneseni u ovom dokumentu su isključivo stavovi autora i ni u kom slučaju se ne može smatrati da predstavljaju stavove Evropske unije

Projekat « Posavina za cjeloživotno učenje » je projekat finansiran od strane Evropske komisije a implementiran preko zavoda za zapošljavanje Brčko Distrikta BiH.

U svojoj suštini, ovaj projekat treba da doprinese povećanju konkurentnosti na tržištu radne snage u mikro-regionu Posavina i usvajanju prakse cjeloživotnog učenja i obrazovanja.

Ovom Studijom pokušavamo predstaviti problematiku vezanu za cjeloživotno učenje, te predložiti konkretne korake u otklanjanju prepreka na putu primjene navedenog programa u praksi.

SADRŽAJ

POPIS SKRAĆENICA.....	3
I. SAŽETAK.....	4
II. UVOD.....	5
III. METODOLOGIJA.....	7
IV. OBRAZOVANJE ODRASLIH.....	8
- Socio-ekonomski kontekst	8
- Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih	10
- Evropska unija i obrazovanje odraslih.....	13
- Osnovne karakteristike sistema obrazovanja odraslih.....	19
V. INSTITUCIONALNI I PRAVNI OKVIR	21
- Državni nivo.....	22
- Republika Srpska.....	25
- Federacija BiH – Posavski kanton.....	28
- Brčko distrikt BiH.....	30
VI. STRATEŠKI OKVIR U BOSNI I HERCEGOVINI.....	33
VII. PRINCIPI I STANDARDI U OBLASTI OBRAZOVANJA ODRASLIH.....	39
VIII. PREGLED POSTOJEĆIH OBRAZOVNIH INSTITUCIJA U REGIJI POSAVINE SA NAGLASKOM NA OBRAZOVANJE ODRASLIH.....	43
IX. SARADNJA SA OSTALIM FORMALNIM I NEFORMALNIM AKTERIMA.....	48
X. TRENUTNO STANJE U REGIJI POSAVINE U POGLEDU OBRAZOVANJA ODRASLIH I CJELOŽIVOTNO UČENJE.....	51
XI. ISKAZANE ILI IMPLICIRANE POTREBE.....	54
XII. PREPREKE I DOBRE PRAKSE.....	64
XIII. ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	67
XIV. BIBLIOGRAFIJA.....	75
XV. ANEKSI.....	79

POPIS SKRAĆENICA

BiH	Bosna i Hercegovina
EU	Evropska unija
EK	Evropska komisija
RS	Republika Srpska
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
BDBiH	Brčko distrikt Bosne i Hercegovine
EKV	Evropski kvalifikacioni okvir
NKV	Nacionalni kvalifikacioni okvir
APOSO	Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje
LAG	Lokalna akciona grupa

I. SAŽETAK

Ova studija ukazuje na ulogu i značaj obrazovanja odraslih u savremeno vrijeme, koji je, u posljednjim godinama, predmet sve veće pažnje od strane društveno-političkih zajednica, međunarodnih i državnih organizacija, lokalnih zajednica i pojedinaca. Danas je znanje ponuđeno kao lični, nacionalni i globalni odgovor na izazove i prijetnje sa kojima se suočavaju akteri u savremenom društvu, kao što je ekonomska kriza i drugi socio-ekonomski problemi. Primijetno je da su očekivanja od obrazovanja i učenja velika i u kontinuiranom rastu, kako u razvijenim zemljama, tako i u onim koje se, još uvijek, smatraju zemljama u tranziciji. Razvijen je koncept cjeloživotnog učenja, koji obuhvata oblast obrazovanja odraslih, kao dobra praksa zemalja EU-e, i zasniva se na postulatu da je u vrijeme sve bržih tehnoloških i društvenih promjena potrebno kontinuirano unaprjeđivati znanja, vještine i sposobnosti. Kao pravo građanina na obrazovanje, te način rješavanja strukturne nezaposlenosti, jasna je potreba i obaveza države da obezbijedi pravne i institucionalne pretpostavke za uspostavu i dalji razvoj fleksibilnog i kvalitetnog sistema obrazovanja odraslih.

Namjera ove studije je da, sagledavajući ključne aspekte sistema obrazovanja odraslih, preslika trenutno stanje obrazovanja odraslih u regiji Posavine. Pregled institucionalnog i zakonodavnog okvira, postojećih obrazovnih institucije, kao i nivoa saradnje relevantnih aktera u oblasti obrazovanja odraslih ukazuje na poražavajuće trenutno stanje u oblast obrazovanja odraslih u ovom dijelu Bosne i Hercegovine. Nedostatak adekvatnog sistema obrazovanja odraslih ima za posljedicu da potrebe tržišta rada, društva i pojedinaca nisu zadovoljene. Na osnovu analize osnovnih aspekata definisane su aktivnosti i mjere koje bi omogućile i doprinijele uspostavi i daljem razvoju sistema obrazovanja odraslih kao instrument socio-ekonomskog razvoja regije Posavine.

II. UVOD

Nastanak ove studije je iniciran u okviru projekta „Posavina za cjeloživotno učenje“, financiran od strane Evropske unije, i ima za cilj da odslika stanje obrazovnog sistema u regiji Posavine u pogledu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja, koncept razvijen kao način da se zadovolji savremenim socio-ekonomskim potrebama društva i pojedinaca.

U vremenu globalizacije i novih tehnologija, znanje je postalo glavni pokretač društvenog i privrednog razvoja i prepoznat je kao lični, nacionalni i globani odgovor na socio-ekonomske izazove i prijetnje modernog doba. U savremenoj ekonomiji, znanje ima dominantnu ulogu i intelektualni kapital je postao osnovni ekonomski resurs. U novo doba znanja i ekonomskog poretka, razvoj i osposobljavanje ljudskih resursa, koji se obezbjeđuje sticanjem različitih vrsta znanja, vještina, vrijednosti, stavova i navika putem vaspitanja i obrazovanja, postaje aktivnost od primarne važnosti.

U tom kontekstu, na međunarodnom i evropskom nivou, razvijen je koncept cjeloživotnog učenja koji se zasniva na postulatu da, u vrijeme sve bržih tehnoloških i društvenih promjena, potrebno je kontinuirano unapređivati znanja, vještine i sposobnosti. Drugim riječima, proces učenja ili sticanja znanja treba da adekvatno i blagovremeno odgovori na izazove savremenog društva karakterizovan stalnim ekonomskim, socijalnim i tehničko-tehnološkim promjenama, brzim tranzicijama u kojem se tržište rada konstatno suočava sa novima izazovima i preprekama na putu postizanja veće efikasnosti, produktivnosti, kreativnosti i konkurentnosti. U vrijeme ekonomske nesigurnosti, brzog napredovanja nauke a i brzog zastarijevanja iste, cjeloživotno učenje se nameće kao adekvatan odgovor na današnje izazove i potrebe razvijenim, a i manje razvijenim društvima.

U tu svrhu, neophodno je da koncept cjeloživotnog učenja, koje obuhvata proces učenja od rane mladosti do starosti, se infiltrira u sve pore obrazovnog sistema koji ima presudnu ulogu u zadovoljavanju obrazovnih potreba i pružanju mogućnosti sticanja potrebnih znanja i vještina pojedincima u toku svog cjeloživotnog vijeka. S tim u vezi, jasno je da podsistem obrazovanja odraslih, kao najekstenzivniji dio tog procesa, omogućava da koncept cjeloživotnog učenja preraste u realnost, i ima ključnu ulogu u postizanju konkurentnosti, zapošljavanja, socijalne uključenosti, aktivnog građanstva i ličnog razvoja.

Bosanskohercegovačko društvo se suočava sa velikim socio-ekonomskim izazovima, čije prevazilaženje je otežano činjenicom da je još u procesu tranzicije od planske ka tržišnoj privredi kao i prelazak na demokratsko društvo, što zahtijeva uspostavu složenog oblika društvene organizacije i sprovođenje niz reformi u svim sferama društva. Nažalost, uz generalno lošu ekonomsku situaciju i izostanak napredka u svim segmentima društva, tržište rada u Bosni i Hercegovini karakteriše alarmantna stopa nezaposlenosti, niska stopa aktivnosti, neusklađenost ponude i potražnje na tržištu rada te slaba mobilnost radne snage.

Regija Posavine dijeli sudbinu ostatka Bosne i Hercegovine u pogledu ekonomske i socialne slike. Bez obzira što je ova regija tradicionalno funkcionisala kao jedinstvena cjelina, savršen je primjer kompleksnosti sistema koje proističe iz ustavno-pravnog i teritorijalno-administrativnog poretka Bosne i Hercegovine karakterizovan visokim stepenom

fragmentiranosti političke i upravne strukture, kao i pomanjkanja efektivne vertikalne i horizontalne koordinacije.

U inicijalnom dijelu ove analize, prezentovan je koncept cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih, njegova obuhvatnost i uloga, uzimajući u obzir današnje izazove našeg društva. Ovaj dio ne bi bio potpun bez osvrta na zakonodavstvo Evropske unije i, u skladu sa tim, poželjne karakteristike sistema obrazovanja odraslih. Naime, usklađivanje politika obrazovanja na prostoru Evrope je jedan od ciljeva Evropske unije i predstavlja jedan od zadataka Bosne i Hercegovine na njenom putu ka pridruživanju Evropskoj uniji.

Naša pažnja, u drugom dijelu studije, se usredsređuje na pravni i institucionalni okvir u oblasti obrazovanja. Imajući u vidu da teritorija koja se u kontekstu ove analize geografski posmatra kao regija Posavine nalazi na tromedi, sa administrativne i institucionalne tačke gledišta, razlog je zbog kojeg ova analiza obuhvata pregled pravnog okvira na državnom nivou, u entitetima BiH, odnosno u Federaciji BiH, uključujući Posavski Kanton, i Republici Srpskoj, ali i u Brčko distriktu BiH kao specifičnoj administrativnoj jedinici. Pregled postojećeg strateškog okvira Bosne i Hercegovine oslikava opredjeljenja ove države u ispunjavanju zacrtanih ciljeva u oblast obrazovanja odraslih. Takođe, ova analiza obuhvata nedavno postavljeni pravni okvir na državnom nivou, to jeste principe i standarde u oblasti obrazovanja odraslih, koji ima za cilj uspostavu harmonizovanog sistema obrazovanja odraslih na cjelokupnoj teritoriji Bosne i Hercegovine.

Nadalje, kako bi se moglo ustanoviti stanje u pogledu obrazovanja odraslih u regiji Posavine, izvršen je dalje pregled postojećih obrazovnih institucija i nivoa saradnje između formalnih i neformalnih aktera, aspekt od ključnog značaja u oblast obrazovanja odraslih kao multidimenzionalna oblast. Na osnovu stepena razvijenosti sistema obrazovanja odraslih i rezultata sprovedenog anketiranja u regiji Posavine, identifikovane su iskazane ili implicirane potrebe, kao i prepreke, a i dobre prakse u oblasti obrazovanja odraslih. U konačnici, na osnovu svih analiziranih elemenata i trenutnog stanja u pogledu obrazovanja odraslih u regiji Posavine, predložene su poželjne mjere i aktivnosti u svrhu unapređenja oblasti obrazovanja odraslih u ovom dijelu Bosne i Hercegovine.

III. METODOLOGIJA

Korišćena metodologija za izradu ove studije je definisana opisom poslova i prihvaćenom ponudom od strane menadžmenta projekta. U skladu s tim, metodologijom je predviđeno korišćenje kvantitativnih i kvalitativnih podataka prikupljenih na osnovu dostupnih dokumenata, desktop istraživanja svih relevantnih dokumenata, kao što su zakoni, strategije, evropski i međunarodni propisi, objavljeni izvještaji, analize i ostali akti, održavanjem direktnih sastanaka i struktuiranih intervjua pojedinačno i u fokus grupama sa svim relevantnim formalnim i neformalnim akterima, rezultata anketiranja sprovedeno od strane partnera na projektu.

Vodilo se posebno računa da se osigura participatorni pristup u identifikaciji preporuka uključenih u studiji. S tim u vezi, prisustvovalo se na svim sastancima lokanih akcionih grupa (LAG) formiranih u okviru projekta, kao što su inkorporirani zaključci i preporuke sa održanih sastanaka. Paralelno su održani direktni sastanci i intervjui sa relevantnim akterima, tj. sa predstavnicima ministarstava obrazovanja, škola, pedagoških institucija, zavoda za zapošljavanje, privrede i nevladinih organizacija iz cijele regije Posavine.

Takođe su korišćeni rezultati anketiranja sprovedenog u regiji Posavine od strane partnera na projektu, nevladina organizacija "Sistem NGO". Anketiranje je izvršeno na području Brčko distrikta BiH, rubnih opština Republika Srpske, i to opština Pelagićevo, Donji Žabar i Šamac, i u Posavskom kantonu, i to opštinu Orašje, Domaljevac i Odžak. Anketirani su privrednici, ukupno 210 privrednih subjekata, nezaposlena lica, od kojih su ispitani 1987, i 1034 učenika u srednjim školama u Brčko distriktu BiH, Orašju, Odžaku i Šamcu.

Ova studija sadrži konsolidovane podatke prikupljeni putem desktop istraživanja, anketiranja, provedenih intervjua i učešća na sastancima LAG-ova. Imajući u vidu da u regiji Posavine djelatnost obrazovanja je na siromašnom nivou, potrebno je napomenuti da nije bilo moguće doći do određenih podataka, posebno u Brčko distriktu BiH i Posavskom kantonu. U dijelu Posavine koja pripada RS-u, teško su bili dostupni segregirani podaci za samo obuhvaćene rubne opštine RS-a projektom. Veliki doprinos u prikupljanju potrebnih dokumenata i podataka su dali sami učesnici projekta, kojima smo zahvalni na saradnju.

Imajući u vidu da je stručno obrazovanje i obuka ključni generator ekonomskog i društvenog oporavka i daljeg razvoja Bosne i Hercegovine, kao i njene integracije u EU i globalne svjetske procese, potrebno je napomenuti da se ova studija isključivo fokusira na osnovno i srednje obrazovanje odraslih, posebno uzimajući u obzir da su najveća stopa nezaposlenih lica osobe sa završenim srednjim obrazovanjem i mladi kako na nivou BiH tako i u regiji Posavine. Visoko obrazovanje, kao podstistem obrazovanja koji je po prirodi namijenjen odraslim osobama, nije predmet ove analize.

IV. OBRAZOVANJE ODRASLIH

Obrazovanje odraslih, kao dio politike cjeloživotnog učenja na međunarodnom i evropskom nivou, je prepoznato kao ključni faktor za konkurentnost i zapošljavanje, prevazilaženje socijalne isključenosti, aktivno građanstvo i lični razvoj. Naime, naponi učinjeni tokom posljednjih godina u zaustavljanju rasta nezaposlenosti u Evropi nisu dali očekivane rezultate. Dugotrajna nezaposlenost nastavlja rasti u Evropskoj uniji ali i svijetu, a raširenost socijalne isključenosti i siromaštva postala je glavni problem skoro svih društava. Uzimajući to u vidu, obrazovanje odraslih je prepoznato kao važna komponenta obrazovnog sistema i jednako važno koliko i obrazovanje djece i mladih. U tom pogledu, uloga državnih vlasti je da uspostavi sistem obrazovanja odraslih, kao alat za rješavanje strukturalne nezaposlenosti a prema potrebama poslodavaca i tržišta rada, koji će na organizovan, planiran i kvalitetan način uspostaviti i usmjeriti učenje odraslih, obuhvatajući formalno, neformalno i informalno učenje kao relevantne načine za poboljšanje osnovnih vještina i sticanje novih kvalifikacija.

- *Socio-ekonomski kontekst*

U zadnje dvije decenije bosanskohercegovačko društvo se suočava sa niz izazova na ekonomskom i socijalnom planu. Prelazak na tržišnu ekonomiju, privatizacija i pojava malih i srednjih preduzeća je za posljedicu izazvala strukturalnu neuravnoteženost na tržištu rada, tj. neusklađenost između ponude i potražnje za radnom snagom u pogledu zanimanja, obrazovanja i kvalifikacija. Uvođene i primjena novih tehnologija u mnogim granama privrede, zahvaljujući globalizaciji, zahtjeva brzo prilagođavanje, kontinuiran razvoj i inovativnost u radu firmi kako bi bile konkurentne, kako na domaćem tako i na stranom tržištu. Nekadašnja praksa zapošljavanja na neodređeno vrijeme, odnosno jednog posla za cijeli život postaje potpuno prevaziđena. Istovremeno, Bosna i Hercegovina se suočava sa negativnim trendom stope nataliteta i velikim odlivom kadrova u inostranstvo¹. U ovom kontekstu, ulaganja u ljudske resurse postaje imperativ kako bi odgovorili današnjim potrebama društva i svakog pojedinca, olakšavajući restrukturiranje privrede, smanjujući probleme siromaštva, nezaposlenosti i socijalne isključenosti.

Uz generalnu lošu ekonomsku situaciju, Bosna i Hercegovina se suočava sa zabrinjavajućom stopom nezaposlenosti. Zaključno sa 31.12.2014, 547.134 lica je bilo na evidencijama zavoda i službi zapošljavanja u Bosni i Hercegovini. Ako se analizira kvalifikaciona struktura nezaposlenih lica, najveći broj evidentirane nezaposlenosti su lica sa trećim stepenom obrazovanja (KV 188.829 ili 34,51%), te NKV radnika (148.320 ili 27,11%), kao i lica sa SSS 146.767 ili 26,82%². Nameće se zaključak da više od dvije trećine ukupno registrovanih nezaposlenih lica u Bosni i Hercegovini ima veoma nizak stepen obrazovanja.

¹ Stopa nataliteta u Bosni i Hercegovini je počela da opada od 2007. godine. Vidjeti tematske biltene Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine dostupni na

http://www.bhas.ba/index.php?option=com_publicacija&view=publicacija_pregled&ids=1&id=5&n=Stanovništvo

² U strukturi lica koja traže zaposlenje, zaključno sa 31.12.2014. godine, NKV radnika je 148.320 ili 27,11%, PKV 10.089 ili 1,84%, KV 188.829 ili 34,51%, VKV 3.179 ili 0,58%, NSS 1.561 ili 0,29%, SSS 146.767 ili 26,82%, VŠS 7.515 ili 1,37% i VSS 40.875 ili 7,47%. Vidjeti Pregled stanja tržišta rada na dan 31.12.2014. godine Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i hercegovine na stranici <http://www.arz.gov.ba/statistika/mjesecni/default.aspx?id=1719&langTag=bs-BA>

Na mikro-cjelini regije Posavine se primjećuje isto zabrinjavajuće stanje u pogledu nezaposlenosti. Naime, u Posavskom kantonu, u novembru 2014. godine, broj registrovanih lica koja traže zaposlenje je bio 5599, nasuprot 5737 zaposlenih lica³. Što se tiče rubnih opština Republike Srpske, brojilo se skoro 3000 registrovanih nezaposlenih lica u opštini Šamac, Donji Žabar i Pelagićevo, dok u Brčko distriktu BiH ponuda radne snage je dostigla 12255. Takođe, primjećuje se slična situacija u cijeloj regiji kad je u pitanju starosna i kvalifikaciona struktura nezaposlenih lica, gdje preovladava veliki broj lica sa srednjom stručnom spremom svih dobnih grupa, a posebno poražavajuća stopa lica sa nižim kvalifikacijama, mladih i preko 45. godina.

Takođe, u Bosni i Hercegovini, alarmantno je stanje kad je u pitanju pismenost, odnosno nepismenost stanovništva. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine u BiH, čak 9,9% stanovnika je bilo nepismeno, od kojeg 3,4% muškaraca i 16,4% žena. Na osnovu istraživanja koje je sproveo UNESCO u periodu od 2002. do 2004. godine u okviru inicijative „Obrazovanje za sve“, u Bosni i Hercegovini je evidentirano skoro 200.000 nepismenih građana. Danas, procjene nepismenosti variraju od 5 do 15 procenata, ali precizniji podatci će biti dostupni tek nakon objave rezultata popisa stanovništva sprovedenog tokom 2014.

Direktan uticaj na stopu nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini, pa i u regiji Posavine, ima sistem obrazovanja, posebno srednje stručno obrazovanje, koje nije usklađeno sa potrebama tržišta rada. Krajem devedesetih godina, u Bosni i Hercegovini je započeta reforma sektora obrazovanja, u okviru kojeg je posebna pažnja posvijećena srednjem stručnom obrazovanju u cilju razvoja i modernizacije istog, a i prilagođavanju stručnog obrazovanja i obuke prema potrebama tržišta rada. Nažalost, reforma srednjeg stručnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini još nije dala zadovoljavajuće rezultate⁴. Nedovoljna uvezanost obrazovnog sistema i tržišta rada ima za posljedicu da škole obrazuju osobe čija zanimanja, kvalifikacije i vještine ne odgovaraju potrebama tržišta rada i uslijed toga ostaju nezaposlene stvarajući dugoročni problem za razvoj zajednice⁵. Upisna politika u školama ne prati potrebe tržišta i politiku privrednog razvoja sredine u kojoj djeluje, nego se u glavnom rukovodi kadrovskim i materijalnim uslovima. I ako postoji saradnja između sektora rada, putem zavoda, odnosno službi za zapošljavanje, i sektora obrazovanja, tj. škola, ona je veoma formalna i neefektivna.

Tranzicija ka društvu utemeljenom na znanju, u kojem intelektualni kapital, odnosno ljudski resursi preuzimaju značajniju ulogu od materijalnog kapitala, odnosno prirodnih resursa, zahtijeva ulaganja u sistem obrazovanja koji se zasniva na konceptu cjeloživotnog učenja. Koncept cjeloživotnog učenja podrazumijeva stalno učenje i usavršavanje znanja, vještina i sposobnosti kao moguće rješenje zahtjevima današnje realnosti, u cilju postizanja konstantnog napretka i blagostanja. Neophodno je da proces učenja ili sticanja znanja adekvatno i blagovremeno odgovori na izazove modernog društva karakterizovan stalnim ekonomskim, socijalnim i tehničko-tehnološkim promjenama, brzim tranzicijama u kojem se tržište rada

³ <http://www.fzzz.ba/posavski-godine/godina-2014-posavski-kanton>.

⁴ Vidjeti slijedeće izvještaje: Corradini Milena, Sarajlic Amir, Ziga Belma i Karic Mirza, *Bosnia and Herzegovina – Impact Assessment of Vocational Education and Training Reform*, Working Paper, ETF, 2012 i LSE Enterprise, *Mapping of VET Educational Policies and Practices for Social Inclusion and Social Cohesion*, CFT/12/ETF/0005, Interim Reporsrt, Novembar 2012.

⁵ Vidjeti Branković Nina, Pisker Lidija, *Analiza politika u oblast obrazovanja sa ciljem njihovog usklađivanja sa zahtjevima tržišta rada i smanjenja nezaposlenosti*, Inicijativa Građani/ke za Evropu, maj 2010.

konstatno suočava sa novim izazovima i preprekama na putu postizanja veće efikasnosti, produktivnosti, kreativnosti i konkurentnosti. U tom kontekstu, u vrijeme ekonomske nesigurnosti, brzog napredovanja nauke a i brzog zastarijevanja iste, cjeloživotno učenje se nameće kao adekvatan odgovor na današnje izazove i potrebe razvijenim, a i manje razvijenim društvima.

- *Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih*

Obrazovanje, kao jedan od osnovnih ljudskih prava⁶, predstavlja jedan od temeljnih stubova na kojima počiva svako društvo. Od druge polovine prošlog vijeka počeo je da se razvija koncept⁷ cjeloživotnog učenja⁸ kao posljedica zahtjevima društva koja se temelje na znanju kao i odgovor na socijalne, ekonomske i tehnološke promjene koje karakterisu savremeno društvo.

Koncept cjeloživotnog učenja je oblikovan kao načelo koje obuhvata sve vidove obrazovanja, u svim oblicima u kojima se ostvaruju (formalno, neformalno ili informalno) i u svim životnim razdobljima od rane mladosti do starosti, sa ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija, unutar lične, građanske, društvene perspektive i perspektive zaposlenja. Učenje se shvata kao kontinuirani proces u kojem su rezultati i motivisanost pojedinca u određenom životnom periodu uslovljeni znanjem, navikama i iskustvima učenja stečenim u mlađoj životnoj dobi. Osnovni ciljevi međusobno povezani koji se vezuju uz cjeloživotno učenje su: lično zadovoljstvo i razvoj pojedinca, aktivno građanstvo, društvena uključenost i zapošljivost.

Proces učenja tokom cijelog života nameće građanima svih starosnih dobi potrebu sticanja novih i unapređenja već stečenih znanja, vještina i kompetencija, a neminovnu obavezu obrazovanju da pruži mogućnost prilagođavanja promjenljivim i neizvjesnim okolnostima, te različitim potrebama i izazovima, kako bi se znanjem afirmisala društvena uključenost, aktivno građanstvo i lično usavršavanje, kao i povećala konkurentnost i mogućnost za zapošljavanje i cjeloživotna zapošljivost. Naime, u području rada, pojam trajnog zaposlenja zamjenjuje se pojmom trajne zapošljivosti, koja se ostvaruje trajnim učenjem.

U sistemu obrazovanja koje obuhvata predškolsko, osnovno, srednje, visoko obrazovanje i obrazovanje odraslih utemeljen na cjeloživotno učenje, obrazovanje odraslih je

⁶ UN Opšta deklaracija o ljudskim pravima (1948), Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966), Protokol uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1952), Evropska socijalna povelja (1961), Ugovor o Evropskoj uniji (1992), Povelja o osnovnim pravima Evropske unije (2000), UN Milenijumska deklaracija (2000), Svjetska deklaracija obrazovanja za sve (1990), Hamburška deklaracija – Agenda za budućnost (1997), Bijela knjiga Evropske komisije: Poučavanje i učenje – prema društvu koje uči (1995).

⁷ Prve inicijative konceptualizacije cjeloživotnog obrazovanja, odnosno učenja se javljaju uglavnom unutar rasprava o budućnosti obrazovanja odraslih i upotpunjuje se početkom sedamdesetih kao odgovor na naftnu krizu.

⁸ U upotrebi su različiti termini: cjeloživotno obrazovanje i cjeloživotno učenje. I ako slični, ovi pojmovi nemaju nužno isto značenje. Preinačenje inicijalnog korišćenog pojma cjeloživotnog obrazovanja u cjeloživotno učenje predstavlja u kasnijim obrazovnim politikama prebacivanje odgovornosti za sticanje novog znanja i vještina sa države na pojedinca, stavljajući naglasak na samu osobu i njeno učenje, sa više ili manje podrške polaznika od strane države.

najekstenzivniji dio tog procesa, pa je od velike važnosti kako će koncept cjeloživotnog učenja biti ugrađen u obrazovanje odraslih.

Obrazovanje odraslih⁹, koje se zasniva na konceptu cjeloživotnog učenja, obuhvata skup procesa učenja svih sadržaja, nivoa i metoda, bili oni u okviru obrazovnog sistema ili van njega, u kojem odrasle osobe razvijaju svoje sposobnosti, obogaćuju svoje znanje i unapređuju svoje tehničke ili profesionalne kvalifikacije ili ih preusmjeravaju sa ciljem zadovoljenja svojih potreba, mijenjanja svojih shvatanja i stavova u dvostrukoj perspektivi svestranog razvoja i učešća u uravnoteženom i nezavisno društvenom, ekonomskom i kulturnom razvoju¹⁰.

Ova sveobuhvatna definicija obrazovanja odraslih sadrži ciljeve obrazovanja odraslih (doprinos različitim razvojima, ličnim i društvenim), sadržaj obrazovanja odraslih (profesionalni ili neprofesionalni), oblike učenja odraslih (formalni, neformalni i informalni), stepene obrazovanja (svi nivoi obrazovanja), te ukazuje na vaspitnoj komponenti obrazovanja odraslih (promjena svatanja i stavova). Drugim riječima, obrazovanje odraslih treba da zadovolji obrazovne potrebe koje proizilaze iz različitih zadataka u okviru životnih uloga koje odrasle osobe trebaju da ispunе.

Formalno obrazovanje je obrazovanje koje se odvija u formaliziranoj strukturi, tj. u obrazovnim ili vaspitnim ustanovama, na osnovu odobrenih programa obrazovanja koje vode do sertifikata ili diplome, odnosno javnih priznanja o stečenim kvalifikacijama ili nivoima obrazovanja.

Neformalno obrazovanje¹¹ se odnosi na organizovan proces obrazovanja ili učenja koji se odvija izvan službenog sistema obrazovanja koji ne vodi nužno sticanju formalnog obrazovanja. Neformalno obrazovanje je usmjereno ka usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i sposobnosti prema posebnim programima, u cilju osposobljavanja odraslih za rad, različite aktivnosti i lični razvoj. Shodno tome, neformalno obrazovanje ili učenje može se odvijati na radnom mjestu, u okviru aktivnosti organizacija i grupa civilnog društva, kao što su na primer organizacije mladih, centri za obuku, kulturno-obrazovni centri, redovne škole, političke stranke, radnički sindikati. Neformalno obrazovanje takođe može služiti kao nadopuna formalnom sistemu obrazovanja, kao što su kursevi umjetnosti, muzike i sporta, ili privatne poduke kao pripremu za polaganje ispita.

Informalno¹² učenje obuhvata neplanirano učenje i sticanja zvanja kroz svakodnevne aktivnosti iz raznolikih uticaja i izvora iz svoje okoline, kao prirodna pojava u svakodnevnom

⁹ Na međunarodnom i evropskom nivou, ne postoji konsensus o jedinstvenoj definiciji obrazovanja odraslih. Pojam obrazovanja odraslih se različito definiše, posebno kad je u pitanju minimalna dob za definisanje odrasle osobe.

¹⁰ Definicija obrazovanja odraslih koja je najčešće opšteprihvaćena je utvrđena od strane UNESCO-a. Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu – Okvir za djelovanje iz Belema – Korišćenje moći i potencijala učenja i obrazovanja odraslih za održivu budućnost, Confintea VI, 2009 / United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – Belem Framework for Action – Harnessing the power and potential of adult learning and education for a viable future, Confintea VI, 2009.

¹¹ Detaljnije o neformalnom obrazovanju: Ermin Kuku, *Koncept neformalnog obrazovanja*, Život i škola, br. 27 (1/2012), Osijek 2012, str.197-203.

¹² Babette Loewen, *Informalno i neformalno učenje – analiza i perspective*, Esej za raspravu, GTZ, januar 2011, str. 6.

životu. Za razliku od formalnog i neformalnog obrazovanja, neformalno učenje se ne mora odvijati svjesno zbog čega ga ni pojedinci sami nužno ne prepoznaju kao faktor koji doprinosi njihovom znanju i vještinama.

Djelatnost obrazovanja odraslih, uzimajući u vidu probleme, potrebe i izazove bosanskohercegovačkog društva, može da ispuni dva zadatka koja jasno mogu doprinijeti u rješavanju problema nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini i zadovoljenju potreba pojedinaca u profesionalnom i ličnom razvoju.

Prvi zadatak obrazovanja odraslih je korektivne prirode u cilju povećanja zapošljivosti određenih grupacija ili marginizovanih grupacija koje su pod velikim rizikom socijalne isključenosti. Naime, obrazovanje odraslih može da nadoknati obrazovne zaostatke odraslih osoba do kojih je došlo zbog obrazovnih propusta u mladosti. Takođe, obrazovanje odraslih može da odgovori obrazovnim potrebama odraslih osoba koje su ostale bez zaposlenja uslijed promjena na tržištu rada kao posljedica tranzicije ka tržišnoj ekonomiji i odraslim osobama mlađe dobi koje nisu u mogućnosti da pronađu zaposlenje uslijed neusklađenosti stečenog obrazovanja sa potrebama tržišta rada. Sistem obrazovanja odraslih može da ispuni korektivnu ulogu omogućivanjem, između ostalog: završavanja osnovnog obrazovanja; sticanje funkcionalnog opismenjavanja; sticanje početnog profesionalnog obrazovanja nekvalifikovanim osobama; predkvalifikaciju nezaposlenih osoba koje se ne mogu zaposliti u zanimanju zbog njegove suficitarnosti; profesionalnom osposobljavanju osoba čija su znanja zastarjela nakon dužeg prekida zaposlenosti; edukacijom marginalizovanih grupa, osobama sa posebnim potrebama i drugih društvenih grupa koje nisu socijalno dovoljno integrisane.

U tom pogledu, obrazovanje odraslih predstavlja „drugu šansu“ za sticanje relevantnih znanja i vještina, kako bi nezaposlenim licima omogućilo ulazak ili povratak na tržište rada.

Drugi zadatak obrazovanja odraslih je da omogući kontinuirano, odnosno permanentno obrazovanje odraslih. Drugim riječima, obrazovanje odraslih može da omogući sticanje i unapređenje znanja, vještina i kompetencija kojim se odrasla osoba osposobljava za uspješno suočavanje s novim zahtjevima kao posljedice naučnog, tehničko-tehnološkog, ekonomskog, socijalnog i političkog razvoja, posebno u područjima koji su od značaja za zemlje u tranziciji na putu ka uključivanju u moderno evropsko društvo. To su programi koji obuhvataju, između ostalog, stručno usavršavanje, sticanje ili unapređenje ključnih kompetencija, sticanje dodatnih kompetencija u struci, edukacije o zaštiti životne i radne sredine, o zdravlju i podizanju kvaliteta života, o građanstvu i demokratiji, učenje stranih jezika, informatička i kompjuterska pismenost, obrazovanje za potrebe posebnih društvenih grupa, kao što su marginizovane grupe, starije osobe i osobe sa invaliditetom.

Stoga, druga uloga obrazovanja odraslih predstavlja ostvarivanje koncepta cjeloživotnog učenja, kao potreba pojedinca za učenje tokom cijelog života.

U vezi s tim, Evropska komisija je izdala Preporuke¹³ kojom određuje osam ključnih kompetencija koje se trebaju razvijati cjeloživotnim učenjem. Kompetencije koje se navode kao potrebne za lični razvoj, zapošljivost, aktivno građanstvo i socijalnu uključenost bez

¹³ *Key competences for lifelong learning Recommendation of the European Parliament and of the Council, 2006/962/EC.*

obzira na profesiju su: komunikacija na maternjem jeziku, komunikacija na stranom jeziku, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodnim naukama i tehnologiji, digitalna kompetencija, kompetenciju učenja, društvene i građanske kompetencije, smisao za inicijativu i preduzetništvo, kulturološku senzibilizaciju i izražavanje.

Naime, u današnje vrijeme, očekivanja od pojedinca su u stalnom rastu. Ispunjavanja istih iziskuje da pojedinac posjeduje niz osnovnih vještina i kompetencija. Osim sticanja znanja stranih jezika i kompjuterske pismenosti, od pojedinca se očekuje da se mnogo samostalnije ponaša nego prije, što zahtijeva da posjeduje društvene kvalitete kao što su samopouzdanost, samouvjerenje i spremnost preuzimanja rizika. Preduzetnička sposobnost pojedincu pomaže, s jedne strane, u postizanju bolje učinkovitost na poslu, a s druge strane, u samozapošljavanju¹⁴. Naučiti kako učiti, prilagoditi se promjeni i osmisliti ogroman protok informacija danas se smatraju opštim vještinama kojima bi svako trebao ovladati. Poslodavci sve više zahtijevaju sposobnost brzog učenja i usvajanja novih vještina i prilagođavanja novim situacijama i izazovima.

Iz zadataka obrazovanja odraslih može se zaključiti da se zapošljivost postiže pretežno formalnim obrazovanjem i neformalnim učenjem, dok se ostale životne uloge postižu pretežno neformalnim, odnosno informalnim učenjem. Imajući u vidu značaj neformalnog i informalnog učenja u cilju zapošljivosti pojedinca, nameće se potreba za poboljšavanjem razumijevanja i vrjednovanja neformalnog i informalnog učenja. U okruženju gdje potražnja za što kvalifikovanijom radnom snagom od strane poslodavaca i sve veće konkurencije među pojedincima da dobiju i zadrže posao, priznanje i vrjednovanje neformalnog i informalnog učenja postaje takođe ključan element obrazovanja odraslih.

- Evropska unija i obrazovanje odraslih

Politike evropskih zemalja u vezi s obrazovanjem odraslih se temelje na zajedničkim vrijednostima i principima definisanim u brojnim međunarodnim dokumentima¹⁵ i dokumentima Evropske unije, pomoću kojih se nastoji promovisati cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih.

U tom pogledu, iako je politika Evropske unije na području strukovnog osposobljavanja započela već 1951. godine, tek Ugovor iz Maastrichta 1992. godine je obrazovanje izričito uključilo u područje politika koje se usklađuju sa namjerom uspostavljanja zajedničkih ciljeva te kreiranja zajedničkog smjera razvoja obrazovanja.¹⁶ U istom ugovoru dolazi i do većeg

¹⁴ Vidjeti: Banović Vesna, *Važnost obrazovanja zasnovanog na kompetencijama i životnim vještinama za razvoj društva*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvj international, Sarajevo, br. 10/2013, str. 115-130.

¹⁵ Postoji još niz dokumenata usvojenih u okviru međunarodnih organizacija, kao što su UNESCO, OCED i Vijeće Evrope, koji takođe promovišu cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih.

¹⁶ The Treaty on European Union, TEU, 92/C 191/01. Prvi put se u članu 149. izričito spominje i obrazovanje uz osposobljavanje (član 150), koje je do tada apsolutno dominiralo evropskim obrazovnim dokumentima. Navode se mjere za podršku kvalitetu obrazovanja poticanjem saradnje, uz uvažavanje odgovornosti država članica, njihovim obrazovnim sistemima te kulture i jezičke raznolikosti.

naglašavanja koncepta cjeloživotnog učenja unutar kojeg se nalazi i obrazovanje odraslih¹⁷. Dalji razvoj u obrazovnim politikama kreće se u smjeru uspostave višerazinskih obrazovnih politika te oblikovanju evropskog obrazovnog prostora. Nastoji se uspostaviti koordinacija na tom prostoru u sve cilju ostvarivanja zajedničkih ciljeva.

U Lisabonskoj strategiji¹⁸, usvojenoj 2000. godine, definisani su ključni izazovi sa kojima se Evropska unija trebala suočiti u periodu do 2010. godine i ističe važnost cjeloživotnog učenja i ulaganje u znanje i kompetencije građana u svim razdobljima njihovog života kao ključni element povećanja konkurentnosti Evropske unije na svjetskom tržištu, podsticanja zapošljivosti i socijalne uključenosti, kao i osiguravanja višeg životnog standarda njenih građana. Kako bi promovisali i unaprijedili koncept cjeloživotnog učenja, opredijelili su se za korišćenje metode otvorene koordinacije, koja služi širenju iskustava između država članica i definisana je kao sredstvo za širenje najboljih praksi i ostvarivanje većeg približivanja prema glavnim ciljevima Evropske unije. Drugim riječima, oblast obrazovanja, posebno koncept cjeloživotnog učenja, nastoji se urediti kroz inicijative, finansiranje projekata i koordinaciju između država članica u cilju ostvarivanja zajedničkih ciljeva¹⁹. Iste godine, Savjet Evrope je takođe zaključio da je cjeloživotno učenje ključno za razvoj građanstva, socijalnu koheziju i razvoj te je zato potrebno usmjeriti napore za definisanje strategije i praktičnih mjera za dostupnost cjeloživotnog učenja za sve²⁰.

Nastojeći promovisati cjeloživotno učenje Evropska komisija je 2000. godine izdala *Memorandum o cjeloživotnom učenju*²¹. Uz tu promociju nastoji se i animirati građane na aktivno učestvovanje u obrazovanju te razviti vrijednosti Evropske unije čime se postiže veći stepen socijalne kohezije. Cilj je razviti fleksibilan i jasan način ostvarivanja cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih kako bi se poboljšala upošljivost i osigurao bolji položaj mladih na tržištu rada. Dvije godine kasnije, razrađen *Detaljni program ostvarivanja obrazovnih ciljeva u Lisabonskom procesu*²² kojim se želi povećati kvalitet i učinkovitost sistema obrazovanja i osposobljavanja u Evropskoj uniji, zatim osigurati otvorenije i dostupnije obrazovanje i osposobljavanje putem novog koherentnog strateškog okvira za saradnju u području obrazovanja i osposobljavanja. Iste godine, Vijeće Evropske unije je u *Rezoluciji o cjeloživotnom učenju*²³, ponavljajući predhodne ciljeve, naglasio važnost cjeloživotnog učenja i u cilju integracije imigranata i osoba s invaliditetom.

¹⁷ Uvođenje koncepta cjeloživotnog učenja dovodi i do početka rješavanja problema odvojenosti obrazovanja i osposobljavanja, te se oni nastoje povezati unutar ovog koncepta.

¹⁸ Evropsko vijeće u Lisabonu 2000. *Presidency Conclusions of the Lisbon European Council* (23, 24/3/2000).

¹⁹ U skladu sa otvorenim metodom koordinacije uspostavljaju se smjernice, indikatori, mjerila i monitoring pomoću kojih se nastoji uporediti rezultate država te omogućiti međusobno učenje. Osnovna ideja je da se prvo u Savjetu Evropske unije uspostavljaju ciljevi koji se trebaju provesti, zatim se oni preuzimaju i postavljaju na niže nivoe (nacionalna, regionalna). Da bi se ocijenilo i uporedilo na kojem od nivoa provedba najbolje funkcioniše uspostavljaju se indikatori na osnovu kojih se vrše te aktivnosti te se na kraju kroz evaluaciju rezultata uviđa napredak pojedinih članica uporedno sa drugim članicama i sa ciljevima koji su utvrđeni na početku procesa. Suština svega je omogućiti učenje i prenositi iskustva između država članica, ali i s viših na niže nivoe i obrnuto.

²⁰ Evropsko vijeće u Feiri. *Presidency Conclusions Santa Maria da Feira European Council* (19, 20/6/2000).

²¹ Radni material Komisije *Memorandum o cjeloživotnom učenju. A Memorandum on Lifelong Learning, Commission Staff Working Paper No. SEC (2000) 1832.*

²² Detaljan radni program za ostvarivanje ciljeva u obrazovanju i osposobljavanju. *Detailed work programme on the follow-up of the objectives of Education and training systems in Europe.* 2002/C 142/01).

²³ Rezolucija Vijeća Evrope o cjeloživotnom učenju. *Council Resolution on lifelong learning* (2002/C 163/01).

Niz drugih usvojenih dokumenata na nivou Evropske unije, osim što ističu obrazovanje i učenje odraslih kao ključan elemenat cjeloživotnog učenja, sadrže prioritete i preporuke djelovanja u oblasti obrazovanja odraslih. Stoga, u Saopštenju Evropske komisije *Učenje odraslih: Nikad nije prekasno za učenje*²⁴ naznačava se potreba za: uklanjanje prepreka za uključivanje u obrazovanje odraslih i razvijanje kulture cjeloživotnog učenja kako bi obrazovanje odraslih bilo privlačnije, pristupačnije i učinkovitije; poboljšavanje kvaliteta i učinkovitosti sektora obrazovanja odraslih; ubrzavanje postupka vrjednovanja i priznavanja ishoda učenja nezavisno od toga gdje i kako su nastali; osiguranje zadovoljavajućeg nivoa ulaganja sredstava u sektor obrazovanja odraslih, kao i praćenje rada tog sektora. Par godina kasnije, u *Priopštenju i akcionom planu o učenju odraslih: Uvijek je dobro vrijeme za učenje*²⁵, Evropska komisija predstavlja akcioni plan za razvijanje efikasnog i dostupnog sistema obrazovanja odraslih, u kojem glavni postavljeni ciljevi se odnose na participaciju, kvalitet i efikasnost sistema, mogućnosti za postizanje za jedan nivo više kvalifikacija, priznavanje rezultata obrazovanja i na praćenje sektora. Ovaj akcioni plan se fokusira na ranjive grupe koje taj status imaju zbog niskih nivoa pismenosti, neadekvatnih radnih vještina i/ili vještina za uspješnu integraciju u društvu.

Potrebno je istaknuti i druge dokumente na nivou Evropske unije koji imaju za cilj promovisanje i oblikovanje evropskog obrazovnog prostora, i slijedstveno uvezuju i sistem obrazovanja odraslih sa cjelokupnim obrazovnim sistemom, kao što su:

- *Kopenhagenška deklaracija*²⁶ i *Rezolucija Vijeća Evrope o promociji i jačanju saradnje u području strukovnog obrazovanja*²⁷ koje imaju za namjeru stvaranje zajedničke vizije o tome kako prilagoditi i unaprijediti strukovno obrazovanje za ostvarivanje ciljeva Evropske unije;
- *Zaključak Vijeća Evrope o vrjednovanju neformalnog i informalnog učenja*²⁸ kojim se želi omogućiti vrjednovanje svih ishoda učenja i stvoriti pretpostavke za njihovo certificiranje;
- *Direktiva Evropskog parlamenta i Vijeća iz 2005. godine o priznavanju stručnih kvalifikacija*²⁹ koja daje snažan podsticaj pokretljivosti radnika unutar Evropske unije;
- *Evropski kreditni sistem za strukovno obrazovanje (ECVET) Sistem za transfer, akumulaciju i priznavanje ishoda učenja u Evropi*³⁰ koji predstavlja prijedlog stručnjaka Komisije za sistem kreditnih bodova u strukovnom obrazovanju kako bi se mobilnost postigla i u tom dijelu cjeloživotnog učenja;

²⁴ *Adult learning: It is never too late to learn*, COM (2006) 614

²⁵ *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European economic and social committee and the Committee of the regions. Action Plan on Adult learning: It is always a good time to learn*, COM (2007) 558.

²⁶ *Copenhagen Declaration*.

²⁷ *The Council Resolution on the promotion of enhanced co-operation in VET*. OJ C 13, 18.01.2003, p.2.

²⁸ *Conclusions on Common European Principles for the identification and validation of non-formal and informal learning* (9600/04).

²⁹ *Directive of the European Parliament and of the Council on the recognition of profesional qualifications* (2005/36/EC).

³⁰ *European Credit system for Vocational Educational and Training /ECVET) A system for the transfer, accumulation and recognition of learning outcomes in Europe*, SEC (2006) 1431.

- *Preporuke Evropskog parlamenta i Vijeća Evrope o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje*³¹ u kojim se navodi osam ključnih kompetencija koje su potrebne za lični razvoj, zapošljivost, aktivno građanstvo i socijalno uključenje bez obzira na profesiju;
- *Evropski kvalifikacijski okvir*³² je uspostavio zajednički referentni okvir u osam referentnih nivoa i omogućava povezivanje nacionalnih kvalifikacijskih sistema u cilju priznavanje neformalnog i informalnog učenja, kao i veću mobilnost radnika i učenika.

Takođe, pokušava se prevazići problem u različitosti definisanja obrazovanja odraslih među zemljama članicama Evropske unije³³, što dovodi do problema u regulaciji te finansiranju, pa je stoga izrađen tzv. evropski pojmovnik obrazovanja odraslih³⁴.

U posljednjim godinama, nepovoljna ekonomska situacija dodatno je skrenula pažnju na važnost obrazovanja kao katalizatora ekonomskog razvoja. Evropska strategija pametnog, održivog i inkluzivnog rasta, **Evropa 2020**³⁵ utvrđuje cjeloživotno učenje i razvoj sposobnosti kao ključne elemente za odgovor na trenutnu ekonomsku krizu, nezaposlenost dijela građana i negativne demografske trendove kao što je starenje populacije. Strategija Evropske unije je da doprinese odnosno omogući da u narednih deset godina EU postane pametna, održiva i uključiva ekonomija koja će biti u stanju obezbijediti visoke stope zaposlenosti, produktivnosti i socijalne uključenosti. Pametan rast svake države članice Evropske unije zasniva se na razvoju ekonomije zasnovane na znanju i inovacijama. Kratkoročne i dugoročne posljedice ekonomske krize naglasile su potrebu da pojedinac redovno razvija lične i profesionalne sposobnosti i vještine.

Kao odgovor na takve trendove, Vijeće Evropske unije je 2011. godine donijelo novu Evropsku strategiju obrazovanja odraslih³⁶. *Obnovljena evropska strategija obrazovanja odraslih* utvrđuje pet prioriteta za obrazovanja odraslih u Evropi:

- učiniti cjeloživotno učenje i mobilnost stvarnošću;
- poboljšati kvalitet i učinkovitost sistema obrazovanja i osposobljavanja odraslih;
- promovisanje jednakosti, socijalne kohezije i aktivnog građanstva putem obrazovanja odraslih;
- jačanje kreativnosti i inovativnosti odraslih i njihovih uslova za učenje;

³¹ *Key competences for lifelong learning Recommendation of the European Parliament and of the Council* (2006/962/EC).

³² *Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Text with EEA relevance* (2008/C 11/01)

³³ Ne postoji konsenzus o jedinstvenoj definiciji obrazovanja odraslih u Evropi i svijetu. Različite definicije obrazovanja nastajale su u specifičnim političkim, ekonomskim i socijalnim okolnostima. Posljedice su različiti oblici zakonskih uređenja, finansiranja, organizovanja, sertifikiranja i provedbe obrazovanja odraslih.

³⁴ *Study on European Terminology in Adult Learning for a common Language and common understanding and monitoring of the sector*. Dostupno na <https://www.econbiz.de/Record/final-report-for-study-on-european-terminology-in-adult-learning-for-a-common-language-and-common-understanding-and-monitoring-of-the-sector/10009640417>

³⁵ Obavještenje Komisije, Evropa 2020, Evropska strategija pametnog, održivog i inkluzivnog rasta, COM (2010) 2020.

³⁶ Rezolucija Vijeća o obnovljenoj evropskoj strategiji za obrazovanje odraslih (2011/C 372/01)

- poboljšanje osnova znanja o obrazovanju odraslih i nadgledanje djelatnosti obrazovanja odraslih.

Evropska komisija je takođe uspostavila strateški okvir za evropsku saradnju u obrazovanju i osposobljavanju („Obrazovanje i trening 2020“ - „ET 2020“)³⁷ koji je u potpunosti usklađen sa strategijom Evropa 2020 i čija četiri glavna cilja, u smislu cjeloživotnog učenja i mobilnosti, kvaliteta i učinkovitosti, pravednosti, društvene kohezije i aktivnog građantva, kao i kreativnosti i inovativnosti, su jednako važna u pogledu obrazovanju odraslih.

Program Evropske unije „Obrazovanje i trening 2020“ podržava aktivnosti na povezivanju obrazovanja i tržišta rada kroz stručno obrazovanje i obuku koje pomažu da se obezbijede vještine, znanja i konkurentnost neophodne na današnjem tržištu rada. Takođe, Program „Erasmus +“ je program Evropske unije za područje obrazovanja i osposobljavanja za razdoblje 2014. – 2020. Ovaj program se nadovezuje na prethodne inicijative Evropske unije koje promovišu razmjenu i razvoj sistema obrazovanja i osposobljavanja te rad sa mladima. „Erasmus +“ je osmišljen za podršku nastojanjima država da učinkovito koriste potencijal evropskog ljudskog i društvenog kapitala i pritom potvrde načelo cjeloživotnog učenja davajući podršku formalnom, neformalnom i informalnom učenju u području obrazovanja i osposobljavanja posebno mladih. Ovaj program je rezultat integracije programa Evropske unije provedenih u razdoblju 2007. – 2013³⁸ i ima za cilj promovisanje sinergije i uzajamno obogaćivanje različitih područja obrazovanja, osposobljavanja i područja koja se tiču mladih, uklanjajući pritom umjetne prepreke između različitih oblika aktivnosti i projekata, podstičući nove ideje, privlačeći nove subjekte iz poslovnog svijeta i civilnog društva te razvijajući nove oblike saradnje³⁹.

Bosna i Hercegovina je, kao potencijalna kandidatkinja za članstvo u Evropskoj uniji i kao potpisnica drugih međunarodnih dokumenata, obavezna uskladiti politike i zakonodavstvo u području obrazovanja odraslih sa dogovorenim principama i ciljevima, kao i osigurati njihovu punu i uspješnu implementaciju na područje cijele zemlje.

U tom pogledu, Bosna i Hercegovina ima obavezu da uspostavi i razvija koncept cjeloživotnog učenja, odnosno koncept koji uključuje i obrazovanje odraslih. S tim u vezi neophodno je da Bosna i Hercegovina uspostavi sistem obrazovanja odraslih kao dio cjelokupnog sistema obrazovanja, što podrazumijeva stvaranje zakonodavnih i institucionalnih pretpostavki za obrazovanje i učenje odraslih.

U cilju usklađivanja sistema obrazovanja odraslih sa evropskom politikom, neophodno je:

³⁷ Zaključci Vijeća 12. maj 2009. godine (SL C 119, 28.5.2009). http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/index_en.htm

³⁸ Program cjeloživotnog učenja, Program Mladih na djelu, Program Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink i Program saradnje s industrijskim zemljama u području visokog obrazovanja.

³⁹ „Erasmus +“ predstavlja razboritu konsolidaciju prethodnih odvojenih programa, zadržavajući pritom njihove prepoznatljive značaje, i to kroz sljedeće programe: Erasmus +: Comenius – školsko obrazovanje; Erasmus +: Erasmus – visoko obrazovanje; Erasmus +: Erasmus Mundus – združeni diplomski studiji; Erasmus +: Leonardo da Vinci – strukovno obrazovanje i osposobljavanje; Erasmus+: Grundtvig – obrazovanje odraslih; Erasmus +: Mladi na djelu – neformalno i informalno učenje mladih.

- uspostaviti učinkovit i fleksibilan sistem obrazovanja odraslih, koji adekvatno i efikasno odgovara na zahtjeve poslodavaca i potrebe tržišta rada, društvene zajednice i pojedinaca s ciljem promovisanja ličnog i profesionalnog razvoja, osnaživanja, prilagodljivosti, zapošljivosti i aktivnog učestvovanja u društvu što predstavlja doprinos ekonomskom razvoju, jačanju produktivnosti, konkurentnosti, kreativnosti, inovacija i preduzetništva;
- uspostaviti sistem cjeloživotnog učenja koji obuhvata visokokvalitetno formalno i neformalno obrazovanje i osposobljavanje za odrasle osobe s ciljem sticanja ključnih kompetencija ili sticanja kvalifikacija na svim nivoima evropskog kvalifikacijskog okvira, koje su prilagođene različitim potrebama usavršavanja odraslih osoba, uključujući i obuku i učenje pri radu, uz podršku društva i socijalnih partnera, kao i lokalnih vlasti;
- uspostaviti bolju povezanost obrazovanja i privrede, kao i podsticati veću osviještenost među poslodavcima o tome kako i koliko obrazovanje odraslih doprinosi povećanju produktivnosti, konkurentnosti, kreativnosti, inovacija i preduzetnosti;
- uključiti sve relevantne partnere u dijalog o politikama obrazovanja odraslih, u artikulisanje potreba za obukom i razvijanju mogućnosti učenja za odrasle osobe kao i u sam sistem obrazovanja odraslih, te jačanje saradnje i partnerstva između svih interesnih grupa važnih za obrazovanje odraslih, što podrazumijeva veću ulogu lokalnih vlasti, poslodavaca, socijalnih partnera i civilnog društva na regionalnom i lokalnom nivou;
- upostaviti potpuno funkcionalne sisteme vrjednovanja neformalnog i informalnog obrazovanja i promovisati njihova korišćenja od strane odraslih osoba svih starosnih grupa i na svim nivoima kvalifikacije bez obzira na pol i njihove lične i porodične okolnosti, koji se fokusira na ishode učenja i odgovornosti te samostalnost osobe koja se obrazuje;
- razviti kvalifikacijski okvir i uporedivost stečenih znanja, vještina i sposobnosti, odnosno kvalifikacija harmonizovan sa evropskim kvalifikacijskim okvirom;
- osigurati dosljednost, praćenje i unaprijeđenje kvaliteta obrazovanja odraslih u skladu sa utvrđenim obrazovnim standardima;
- promovisati veću osviještenost među odraslima da je učenje cjeloživotno zalaganje koje treba da provode u redovnim vremenskim razmacima tokom života, a posebno tokom perioda nezaposlenosti ili promjene zanimanja;
- osigurati profesionalnost i odgovornost organizatora obrazovanja odraslih razvijanjem sistema provjere kvaliteta za ustanove koje pružaju mogućnosti obrazovanja odraslih, npr. pomoću sistema akreditacije, uzimajući u obzir postojeće okvire i standarde kvaliteta u drugim djelatnostima;
- osigurati profesionalnost i etičnost andragoškog kadra, kroz definisanje profila kompetencija, uspostavljanjem učinkovitog sistema za početno usavršavanje i stručno usavršavanje te za olakšavanje mobilnosti nastavnika, nastavnika praktične nastave i drugog osoblja za obrazovanje odraslih;
- osigurati održiv i transparentan sistem finansiranja obrazovanja odraslih, na osnovu zajedničke odgovornosti s visokim nivoom javne predanosti ovoj djelatnosti i podrške onima koji ne mogu platiti, pogotovo kada se radi o tzv. drugoj prilici za obrazovanje i razvoj osnovnih vještina, uravnotežene raspodjele sredstava, osigurati odgovarajući doprinos finansiranju od strane svih interesnih grupa i istraživanje inovativnih načina za učinkovitije i djelotvornije finansiranje;

- obezbijediti ponude i podsticanje pojedinačnih angažmana u obrazovanju odraslih kao sredstava za jačanje društvene uključenosti i aktivnog učestvovanja u zajednici i društvu te poboljšanje pristupa obrazovanja odraslih za migrante, Rome i grupe osoba s posebnim potrebama, kao i obrazovnim mogućnostima za izbjeglice i ljude koji traže azil, uključujući i učenje jezika zemlje-domaćina, prema potrebi;
- jačati mogućnosti učenja za starije osobe u sklopu aktivnog starenja, uključujući i volontiranje i promovisanje inovativnih oblika međugeneracijskog učenja i inicijativa za korišćenje znanja, vještina i sposobnosti starijih ljudi za dobrobit društva u cjelini;
- zadovoljiti potrebe učenja osoba sa poteškoćama i preprekama i osoba u određenim situacijama isključenja iz učenja, kao što su oni u bolnicama domovima i zatvorima te im pružiti podršku;
- promovisati sticanje transverzalnih ključnih kompetencija, kao što je učenje kako učiti, smisao za inicijativu i preduzetništvo te kulturu osviještenosti i izražavanja;
- jačati uloge kulturnih organizacija, civilnog društva, sportskih organizacija i drugih tijela kao kreativnih i inovativnih vrijednosti za neformalno i informalno obrazovanje odraslih;
- obezbijediti bolje korištenje informacijsko-komunikacijskih tehnologija (IKT-a) u sklopu obrazovanja odraslih, kao sredstva za proširenje pristupa i poboljšanje kvaliteta u pružanju obrazovanja;
- obezbijediti nadzor i procjene uticaja razvoja i izvedbi u djelatnosti obrazovanja odraslih.

- Osnovne karakteristike sistema obrazovanja odraslih

Imajući u vidu društveni značaj i opseg djelatnosti obrazovanja odraslih, kao dio integralnog sistema obrazovanja, neophodno je poduprijeti i ulagati u ovu oblast, što podrazumijeva, u skladu sa postavljenim Evropskim okvirom, adekvatan zakonski okvir, odgovarajuću finansijsku podršku, prikladne institucionalne strukture, efikasan administrativan sistem praćenja, kao i neophodne uslove za efektivno partnerstvo i saradnju. Naime, kako bi obrazovanje odraslih doprinijelo ličnom i profesionalnom razvoju, boljem zapošljavanju, socijalnoj uključenosti i pripremi za aktivan i odgovoran život, neophodno je uspostaviti fleksibilan, demokratski i kompatibilan sistem obrazovanja odraslih usklađen sa standardima EU, osjetljiv na raznolike društvene promjene i potrebe tržišta za različitim obrazovnim profilima, usmjeren na zadovoljenje potreba i interesa onih koji uče i poslodavaca, kako bi na kraju privukao pažnju pojedinaca i omogućio njihovo cjeloživotno učenje.

Dakle, kako bi se postigli zadati ciljevi obrazovanja odraslih, nužno je uspostaviti sistem obrazovanja odraslih koji je obuhvatan, relevantan, fleksibilan, efektivan i efikasan.

Obuhvatan sistem obrazovanja odraslih podrazumijeva da je obrazovanje odraslih dostupno svim zainteresovanim, nezavisno od starosne dobi i njihovog ekonomsko-socijalnih, fizičkih, intelektualnih, jezičkih, etničkih, vjerskih i drugih karakteristika. Drugim riječima, sistem obrazovanja odraslih treba da bude dostupan svim kategorijama odraslih i otvoren prema različitim društvenim grupama i kategorijama stanovništva, kao na primjer siromašnima, izbjeglicama, odraslima sa posebnim potrebama, pripadnicima manjinskih grupa, dugoročno

nezaposlenim, odraslim mladim ljudima bez kvalifikacije, ženama, starijim radnicima koji se suočavaju sa rizikom gubitka posla i radnicima koji imaju potrebu za stručnim usavršavanjem.

Sistem obrazovanja je relevantan ukoliko doprinosi sticanju i unapređenju znanja, vještina i kompetencija u skladu sa zahtjevima tržišta rada, uže i šire zajednice, kao i pojedinca. Relevantnost se postiže kroz obezbjeđenje visokog stepena uključenosti i uticaja svih relevantnih aktera, kroz praćenje i istraživanja tržišta rada, odnosno mogućnosti razvoja i stvaranja novih radnih mjesta, i institucionalnu artikulaciju njegovih potreba i zahtjeva. Djelatnost obrazovanja treba da se temelji na partnerstvu i visok stepen saradnje svih relevantnih aktera.

Korelativ relevantnom sistemu je fleksibilan sistem, što podrazumijeva sposobnosti institucija i organizacije za obrazovanje odraslih da blagovremeno i adekvatno reaguju na potrebe za znanjima i vještinama. Fleksibilnost se prvenstveno postiže putem razvoja programa zasnovanih na potrebama tržišta rada, zahtjevima posla i interesima privrednika, specifičnih grupa i pojedinaca, putem modularnog pristupa sticanja znanja i vještina, kao putem prilagodljivosti svih aspekata obrazovnog procesa specifičnim potrebama odraslih. Modularni programi obrazovanja i obuke predstavljaju adekvatan način prilagođavanja promjenljivosti svijeta rada i socijalnog okruženja i neophodnosti usklađivanja obrazovanja sa potrebama privrede i javnog sektora. Nadalje, koncepcija programa obrazovanja, metodičko-didaktički pristup, nastavni materijali, mjesto održavanje nastave, oblici provjere znanja, vještina i kompetencija i drugi aspekti obrazovnog procesa treba da se usklade sa specifičnostima podučavanja odraslih.

Efikasnost i efektivnost sistema obrazovanja odraslih se postiže unapređivanjem ishoda obrazovanja i racionalnom upotrebom resursa. Najprije, efikasan i efektivan sistem obrazovanja podrazumijeva osiguranje visokog stepena kvaliteta obrazovanja odraslih, uključujući uslove, proces učenja i njegove ishode. U tom pogledu, kvalitet se postiže razvijenim i primjerenim sistemom akreditacije institucija koje se bave djelatnošću obrazovanja odraslih i programa obrazovanja odraslih u skladu sa utvrđenim standardima, sistemom sertifikovanja ishoda obrazovanja, odnosno sistemom vrjednovanja i priznavanja ishoda učenja nezavisno od toga gdje i kako je stečen, koji se ocjenjuju kontinuiranim monitoringom i evaluacijom kvaliteta. Drugi aspekt efikasnog i efektivnog sistema obrazovanja odraslih je njegova održivost. Sistem obrazovanja odraslih je održiv ukoliko je razvijen adekvatan model finansiranja ponuda formalnih i neformalnih oblika obrazovanja u kojem ulažu pojedinci, poslodavci i država. Institucije treba da funkcionišu na tržištu rada, u novo razvijenim oblicima finansijske podrške programima obrazovanja.

Prvi korak ka uspostavi sistema obrazovanja odraslih je zakonsko uokvirivanje oblasti obrazovanja odraslih, zadatak koji pripada vlastima u Bosni i Hercegovini u skladu sa ustavnim poretom utvrđenih nadležnosti u oblasti obrazovanja.

V. INSTITUCIONALNI I PRAVNI OKVIR

Ustav Bosne i Hercegovine⁴⁰ uspostavlja institucionalni okvir i definiše raspodjelu nadležnosti unutar Bosne i Hercegovine. Međutim, u Ustavu BiH ne postoji jasna odredba koja uređuje nadležnost u oblasti obrazovanja na državnom nivou, nego u skladu sa članom III.3 a Ustava BiH, sve nadležnosti i funkcije, koje nisu izričito dodjeljene Bosni i Hercegovini i njenim institucijama, spadaju u nadležnost entiteta tako da u skladu sa ustavima entiteta i Statutom Brčko distrikta BiH, Republika Srpska, kantoni Federacija BiH i Brčko distrikt BiH su primarno nadležni u oblasti obrazovanja, uključujući i obrazovanje odraslih.

Bez obzira na činjenicu da je Republika Srpska, kantoni Federacije BiH i Brčko distrikt BiH primarno nadležni za uspostavljanje i provođenje sistema obrazovanja, uključujući obrazovanje odraslih, Ustav BiH⁴¹ uspostavlja obavezu države i oba entiteta da osiguraju i zaštite pravo na obrazovanje⁴² i istovremeno dozvoljava da država preuzme dodatne nadležnosti za pitanja o kojima se slože entiteti⁴³. U skladu sa tim, na državnom nivou, je usvojen niz zakonskih i strateških akata u oblasti obrazovanja.

Raspodjela nadležnosti u oblasti obrazovanja ima za posljedicu da je pravni i institucionalni sistem obrazovanja u Bosni i Hercegovini veoma fragmentiran i difuzan. Naime, u Bosni i Hercegovini postoji trinaest (13) ministarstava obrazovanja sa svojim vlastitim zakonodavstvom, administrativnim procedurama i obrazovnim sistemima te Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine koje takođe ima određene nadležnosti u pogledu obrazovanja sa posebnim akcentom na koordinaciji te više od trideset zakona, na različitim nivoima vlasti, koji uređuju oblast obrazovanja. Ovakav decentralizovan sistem obrazovanja u BiH otežava uspostavu jednobrazne obrazovne politike i neophodne koordinacije i omogućava razlike u razvoju ljudskih potencijala u BiH.

Regija Posavine, kao dio Bosne i Hercegovine, je teritorija koja se nalazi na tromedi i dijeli se odnosno obuhvata teritoriju Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko distrikta BiH. Bez obzira što je ova regija istorijski funkcionisala kao jedinstvena cjelina u socio-ekonomskom smislu, administrativna ograničenja, te barijere koje proističu iz pravnog i institucionalnog okvira su kreirale visok stepen fragmentiranosti i kompleksan sistem nadležnosti što se i u pogledu obrazovanja manifestuje barijerama i smanjenom saradnjom pa i kapacitetom za zapošljavanje. Uzevši ove faktore u obzir, neophodno je, u svrhu analize pravnog okvira koji se primjenjuje u toj regiji, obuhvatiti postojeću legislativu u Federaciji BiH, posebno Posavskom kantonu, te Republici Srpskoj i Brčko distriktu BiH.

⁴⁰ Ustav Bosne i Hercegovine (BiH) predstavlja Aneks 4 Opštegeg okvirnog mirovnog sporazuma u BiH (GFAP) od 14. decembra 1995. g. Prema tom Ustavu, BiH se sastoji od dva entiteta, Federacije BiH (FBiH) i Republike Srpske (RS).

⁴¹ Član II.1 i 3 Ustava BiH.

⁴² Pravo na obrazovanje je jedno od međunarodno priznatih ljudskih prava utemeljen u Evropsku konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i njenim protokolima koja se direktno primjenjuje u Bosni i Hercegovini i ima prioritet nad svim domaćim zakonima u skladu sa članom II.2 Ustava BiH.

⁴³ Član III.5a Ustava BiH.

- **Državni nivo**

U skladu sa nadležnošću za osiguranjem i zaštitom prava na obrazovanje, kao i u odnosu na preuzetu odgovornost koordinacije u oblasti obrazovanja, Parlamentarna Skupština Bosne i Hercegovine je usvojila slijedeće zakone u oblasti obrazovanja:

- Okvirni zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u BiH⁴⁴;
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH⁴⁵;
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH⁴⁶;
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH⁴⁷;
- Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje⁴⁸.

Na državnom nivou, jedina institucija izvršne vlasti koja ima nadležnost u oblasti obrazovanja je *Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine*. Međutim, nadležnost Ministarstva je ograničena na obavljanje poslova i izvršavanje zadataka koji se odnose na utvrđivanje osnovnih principa koordinisanja aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definisanje strategije na međunarodnom planu u područjima, između ostalog, nauke, obrazovanja, rada i zapošljavanja⁴⁹.

Sektor za obrazovanje, kao unutrašnja jedinica Ministarstva, ima za zadatak da prati primjenu domaćih sporazuma i strateških dokumenata iz područja obrazovanja i predlaže aktivnosti s tim u vezi, kao i evropske integracijske procese i inicira njihovu konkretizaciju; učestvuje u pripremanju novih i prati primjenu usvojenih evropskih konvencija i deklaracija iz oblasti obrazovanja; priprema izvještaje kao i učešća predstavnika BiH na evropskim i svjetskim konferencijama iz oblasti obrazovanja; vodi i koordiniše aktivnosti saradnje sa adekvatnim organizacijama, organima i tijelima Evropske zajednice i Ujedinjenih naroda, kao i sa svjetskim asocijacijama iz oblasti obrazovanja; prati programe finansijske pomoći Evropske zajednice i svjetskih asocijacija i inicira apliciranje za njih; prikuplja i analizira informacije i podatke o obrazovanju u zemlji; radi na jačanju standarda obrazovanja, cjeloživotnog učenja, permanentnog stručnog usavršavanja i obrazovanja odraslih, inkluzivnog obrazovanja i drugih elemenata kvalitetnog sistema obrazovanja.

U cilju ispunjavanja koordinirajuće uloge Ministarstva, uspostavljena je *Konferencija ministara obrazovanja u BiH*⁵⁰ kao stalno i najviše savjetodavno tijelo koje svojim djelokrugom rada i odgovornostima ne zadire u ustavne i zakonske odgovornosti nadležnih

⁴⁴ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 88/07.

⁴⁵ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 18/03.

⁴⁶ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 63/08.

⁴⁷ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 59/07. Na osnovu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH uspostavljene su Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta i Centar za informisanje i priznanje dokumenata iz područja visokog obrazovanja. Takođe na državnom nivou su formirana određena tijela za koordinaciju obrazovnog sektora kao što je Konferencija ministara obrazovanja u BiH, Vijeće za opšte obrazovanje u BiH i Rektorska konferencija BiH.

⁴⁸ "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 88/07.

⁴⁹ Član 15., stav (2), Zakona o ministarstvima i drugim tijelima uprave u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 88/07, 35/09 i 103/09.).

⁵⁰ Memorandum o razumijevanju za uspostavljanje Konferencije ministara obrazovanja u BiH („Službeni glasnik BiH“, br. 10/08).

organa vlasti na svim nivoima odlučivanja. Zadaci Konferencije su, između ostalog, da analizira, procjenjuje stanje, napredak i potrebe cjelokupnog obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini, predlaže nadležnim organima strateške prioritete obrazovne reforme daje savjete i preporuke nadležnim organima za usklađivanje obrazovnih politika i strateških planova razvoja obrazovanja. Sektor za obrazovanje unutar Ministarstva opslužuje Konferenciju i zaduženo je za sve upravne i administrativne poslove Konferencije.

Takođe, pod pokroviteljstvom Ministarstva, uspostavljeno je *Vijeće za opšte obrazovanje*⁵¹, koga čine predstavnici vaspitača i nastavnika osnovnih i opštih srednjih škola, nastavničkih fakulteta, pedagoških zavoda, Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, roditelja i sindikata. Vijeće je stručno i nezavisno savjetodavno tijelo za donosiocje odluka u vezi sa politikama djelovanja u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg opšteg obrazovanja. Zadatci Vijeća su praćenje, analiza, procjena stanja i potreba obrazovnog sistema i bosanskohercegovačkog društva, davanje mišljenja, savjeta i preporuka o prioritnim aktivnostima i pravcima djelovanja u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg opšteg obrazovanja u cilju što uspješnije provedbe obrazovnih reformi i integracija BiH u obrazovni prostor EU. Uloga Vijeća je i da doprinese poboljšanju kvaliteta i modernizaciji opšteg obrazovanja, kao i da podstiče partnerstvo između ključnih aktera u obrazovanju i saradnju obrazovnog sektora sa socijalnim partnerima, odnosno najširim društvenom zajednicom.

Pored gorenavedenih tijela, *Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje* (APOSO), kao samostalne upravne organizacije uspostavljene Zakonom o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje⁵² ima takođe ključnu ulogu u oblasti obrazovanja na državnom nivou. APOSO je nadležna za uspostavljanje standarda znanja, ocjenjivanje postignutih rezultata i razvoj zajedničkog jezgra nastavnih planova i programa u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju, i za druge stručne poslove u oblasti standarda znanja i ocjenjivanja kvaliteta koji su određeni posebnim zakonima i drugim propisima⁵³. Agencija je takođe zadužena da prati standard kvaliteta obrazovanja u okviru stručnog obrazovanja, uključujući obrazovanje odraslih u skladu sa članom 10. Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH. Po unutrašnjoj organizaciji Agencije, Odjeljenje za srednje stručno obrazovanje i obuku, obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje, smješteno u područnoj jedinici u Banjoj Luci, je odgovorno za praćenje razvoja zajedničke jezgre i modularnih nastavnih planova i programa u srednjem stručnom obrazovanju te nacionalnog kvalifikacijskog okvira, obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja.

Mandat i odgovornosti tijela na državnom nivou ograničeni su, imajući u vidu da je sama primjena okvirnih zakona u nadležnosti entiteta i Brčko distrikta BiH, koji su u obavezi da usklade svoje zakone sa gorenavedenim okvirnim zakonima.

U Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini, kao i u Okvirnom zakonu o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini spominje se obrazovanje odraslih. U članu 20. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini propisano je da:

⁵¹ Rješenje o imenovanju članova za opšte obrazovanje u BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 86/11).

⁵² "Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 88/07.

⁵³ Član 4. Zakona o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

“Obrazovanje odraslih organizuje se u određenim predmetima, te za njihov profesionalni i lični razvoj. Obrazovanje odraslih uključuje profesionalnu obuku, dokvalifikacije, prekvalifikacije i druge aktivnosti koje osiguravaju cjeloživotno učenje.

Obrazovanje odraslih detaljnije će biti regulisano zakonima entiteta, kantona i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, u skladu s principima i standardima definisanim ovim zakonom.”

Takođe, Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini predviđa da nadležne obrazovne vlasti propišu uslove za stručno obrazovanje i obuku odraslih koji se odnose na nastavak profesionalnog obrazovanja, dokvalifikaciju, prekvalifikaciju i druge aktivnosti koje obezbjeđuju kontinuirano odnosno cjeloživotno učenje. U tom pogledu, škole mogu organizovati obuku odraslih u okviru svojih registrovanih djelatnosti, uz saglasnost nadležnih vlasti, i na osnovu nastavnog plana i programa za obrazovanje i obuku odraslih koji donosi nadležni ministar. Škole koje sprovode obuku za odrasle naplaćuju polaznicima obuke za odrasle naknadu, čiju visinu utvđuje školski odbor, uz saglasnost nadležnog ministarstva za obrazovanje.⁵⁴

Pravno gledajući, obrazovanje odraslih u navedenim okvirnim zakonima je samo prepoznato kao dio sistema obrazovanja i veoma šturo definisano. Detaljnije regulisanje ove oblasti i uspostava samog sistema obrazovanja odraslih je prepušteno entitetima i Brčko distriktu BiH.

Međutim, prepoznata je potreba da se na državnom nivou zakonski uokviri oblast obrazovanja odraslih. U Strateškim pravicima i razvoju obrazovanja u BiH 2008.-2015. je predviđena izrada Okvirnog zakona o obrazovanju odraslih u BiH⁵⁵. Međutim, do današnjeg dana takav zakon nije usvojen, niti postoje izgledi da bi bio usvojen. S toga, u međuvremenu, a u skladu sa prepoznatim potrebama, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je donijelo Odluku o usvajanju principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini (priložena kao Aneks I), koja je predmet sedmog poglavlja ove analize.

Osim zakona, neohodno je, u cilju upotpunjavanja sistema obrazovanja u okviru kojeg je omogućena vertikalna i horizontalna prohodnost i priznavanje formalnog, neformalnog i informalnog načina sticanja znanja, vještina i sposobnosti, sve u svrhu obezbjeđenja cjeloživotnog učenja, mobilnost na tržištu rada i veću upošljivost raspoložive radne snage, razviti i usvojiti državni kvalifikacioni okvir za sve stepene obrazovanja usklađen sa Evropskim kvalifikacijskim okvirom. U tom pogledu, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je usvojilo Odluku o usvajanju osnova kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini⁵⁶. Osnovama kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini stvara se preduslov za izradu „Kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini“, kao instrument za osiguravanje jednakog korišćenja i primjene standarda obrazovanja, znanja, kvalifikacija, stručnosti i sertifikiranja pružaoca obrazovnih usluga. Naime, kvalifikacijski okvir treba da olakša transfer, transparentnost i priznanje kvalifikacija koje su definisane kao rezultat učenja koji su kao takvi procijenjeni i sertifikovani od strane kompetentnog tijela. Određivanjem standarda postignuća koji se očekuje od učenika i odraslih koji su stekli određenu diplomu, odnosno sertifikat, stvaraju se takođe pretpostavke za izgradnju sistema vrjednovanja i priznavanja

⁵⁴ Član 21. Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini.

⁵⁵ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 63/08.

⁵⁶ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 31/11.

kompetencija stečenih u neformalnom i informalnom obrazovanju. Polazne osnove, utvrđene ovim dokumentom, predstavljaju i smjernice za usklađivanje propisa kojima se uređuju područja osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, odnosno cjeloživotnog učenja, ali i bolje povezivanje promjena i potreba tržišta rada sa obrazovnim programima u Bosni i Hercegovini.

- Republika Srpska

Sistem obrazovanja u Republici Srpskoj je centralizovan i nadležnost za obrazovanje je povjerena Ministarstvu prosvjete i kulture, Republičkom pedagoškom zavodu i Zavodu za obrazovanje odraslih, kao upravne organizacije koje djeluju u sastavu Ministarstva⁵⁷.

U oblasti obrazovanja, Narodna skupština Republike Srpske je usvojila slijedeće propise:

- Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju Republike Srpske⁵⁸
- Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske⁵⁹
- Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske⁶⁰
- Zakon o visokom obrazovanju⁶¹
- Zakon o obrazovanju odraslih⁶²

Zakonom o obrazovanju odraslih uređuje se organizacija, struktura i upravljanje sistemom obrazovanja odraslih, kao dijela jedinstvenog obrazovnog sistema Republike Srpske, kojim se obezbjeđuje obrazovanje, usavršavanje i osposobljavanje odraslih lica. Zakon o obrazovanju odraslih definiše i obuhvata obrazovanje odraslih kao formalni, neformalni i informalni vid obrazovanja.

U svrhu praćenja i unaprjeđenja sistema obrazovanja odraslih osnovan je Zavod za obrazovanje odraslih koji je uspostavljen kao upravna organizacija unutar Ministarstva prosvjete i kulture⁶³. Zavod za obrazovanje odraslih, kao podrška za razvoj sistema obrazovanja odraslih u Republici Srpskoj, je zadužen da, između ostalog, izradi bazu podataka o stanju na tržištu rada u smislu ponude i potražnje određenih zanimanja, prikuplja podatke o organizatorima i programima za obrazovanje odraslih, uradi pregled postojećih sistema finansiranja obrazovanja odraslih, razvija sisteme osiguranja kvaliteta i postupka akreditacije za ustanove za obrazovanje odraslih, podiže javnu svijest o važnosti kontinuiranog profesionalnog usavršavanja, koordinira i implementira projekte prihvaćene od strane Vlade Republike Srpske i Ministarstva prosvjete i kulture, osigurava usklađivanje standarda i zakonske regulative u oblasti obrazovanja odraslih sa međunarodnim standardima i standardima EU, sarađuje sa nadležnim državnim i entitetskim organima, civilnim društvom i međunarodnim vladinim i nevladinim organizacijama.

⁵⁷ Zakon o republičkoj upravi ("Službeni glasnik Republike Srpske", br. 118/08, 11/09, 74/10, 56/10)

⁵⁸ "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 119/08, 1/12

⁵⁹ "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 74/08, 71/09, 104/11, 33/14.

⁶⁰ "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 74/08, 106/09, 104/11, 33/14.

⁶¹ "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 73/10, 104/11, 108/13.

⁶² "Službeni glasnik Republike Srpske", br. 59/09, 1/12. Priložen kao Aneks IV.

⁶³ Član 35. Zakona o obrazovanju odraslih i član 5. Zakona o republičkoj upravi.

U skladu sa članom 7. Zakona o obrazovanju odraslih, Vlada Republike Srpske, na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih, donosi godišnji Plan obrazovanja odraslih u svrhu utvrđivanja ciljeva i aktivnosti u oblasti obrazovanja. Navedenim planom utvrđuju se prioritetne oblasti obrazovanja odraslih, infrastrukturne djelatnosti potrebne za izvođenje obrazovanja odraslih, određuje raspoređivanje programa obrazovanja odraslih na jedinice lokalne samouprave, okvirni obim sredstava za realizaciju plana, nadležna ministarstva za sprovođenje Plana obrazovanja odraslih te programe i dinamika njihovog ostvarivanja⁶⁴. Prilikom izrade Plana, Zavod za obrazovanje odraslih obavlja konsultacije i pribavlja mišljenje Zavoda za zapošljavanje, Privredne komore Republike Srpske, Udruženja poslodavaca, organa jedinica lokalne samouprave i nadležnih ministarstava.

Od usvajanja Zakona o obrazovanju odraslih i uspostave Zavoda za obrazovanje odraslih, usvojen je niz podzakonskih akata koji omogućavaju primjenu samog Zakona o obrazovanju odraslih i uspostavu sistema obrazovanja odraslih⁶⁵. Na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih, Ministarstvo je usvojilo Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih, Nastavni plan i program za srednje stručno obrazovanje odraslih za zanimanja trećeg stepena složenosti i Nastavni plan i program za srednje stručno obrazovanje za zanimanja četvrtog stepena⁶⁶.

Pravno uređenje oblasti obrazovanja odraslih je obezbijedilo učešće privrednika u samoj uspostavi sistema obrazovanja odraslih, u oblikovanju i definisanju sadržaja obrazovnih procesa, kao i uključivanje u sam proces obuke putem praktične obuke, a sve u cilju približavanja efikasnom usmjeravanju obrazovanja odraslih ka potrebama tržišta rada i sticanju znanja, vještina i sposobnosti koje su potrebne i primjenjive u praksi i koje podižu konkurentnost polaznika nakon završetka programa obrazovanja.

Naime, Privredna komora Republike Srpske i udruženja poslodavaca imaju posebnu ulogu kada je u pitanju godišnji Plan obrazovanja odraslih, koji usvaja Vlada Republike Srpske, učestvujući u postupku izrade samog plana kao i obaveznom dostavljanju mišljenja na sam prijedlog Plana obrazovanja odraslih, prije usvajanja, davajući prijeko potrebne ulazne podatke potrebne za kreiranje plana koji treba da bude realan, sprovediv, smislen i zasnovan na stvarnim potrebama⁶⁷. Takođe, Zavod za obrazovanje odraslih obavezno pribavlja mišljenje navedenih organizacija prilikom pripreme javno važećih programa obrazovanja za osposobljavanje i usavršavanje⁶⁸. Tim putem, poslodavci imaju direktan uticaj na donošenje konkretnih programa za koje postoji evidentirana potreba na tržištu rada, kao i na sam sadržaj predloženih programa.

⁶⁴ Član 8. Zakona o obrazovanju odraslih.

⁶⁵ Usvojeni su, između ostalog, Pravilnik o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih, Pravilnik o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita, Pravilnik o načinu provjere poslodavaca, Pravilnik o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih, Pravilnik o sadržaju formatu i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije, Pravilnik o vrsti stručne spremlje nastavnika, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja.

⁶⁶ <http://www.mpoo.org/index.php/159-naslovna/350-ebiten1.html>

⁶⁷ Član 7. Zakona o obrazovanju odraslih.

⁶⁸ Član 18. Zakona o obrazovanju odraslih.

Takođe, u skladu sa članom 22. Zakona o obrazovanju odraslih, poslodavci mogu učestvovati u samom programu obrazovanja odraslih u saradnji sa organizatorima obrazovanja odraslih i to vršenjem praktičnog rada unutar sopstvenog preduzeća. Dodatno, Zakon o obrazovanju odraslih ističe ulogu udruženja poslodavaca koje ima mogućnost da, između ostalog, organizuje savjetovanja i specijalizacije za zaposlene, učestvuje u koncipiranju programa učenja uz rad za sticanje specijalističkih znanja kao i sprovođenje permanentnog obrazovanja. Ono može predlagati standarde praktičnih znanja, programe usavršavanja i osposobljavanja odraslih, kao i predlagati svoje predstavnike za članove ispitnih komisija za sticanje kvalifikacija i obavljati savjetodavni rad u vezi izvođenja praktičnog rada⁶⁹.

Zakon o obrazovanju odraslih je takođe uključio Zavod za zapošljavanje Republike Srpske u sistem obrazovanja odraslih. Zavod za zapošljavanje Republike Srpske učestvuje u izradi godišnjeg Plana obrazovanja odraslih i dostavlja mišljenje na sami Plan prije usvajanja⁷⁰. Dodatno, prije utvrđivanja javno važećih formalnih programa obrazovanja za osposobljavanje, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, usavršavanje, specijalizaciju zaposlenih i nezaposlenih lica obavezno je pribaviti mišljenje Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske⁷¹. Takođe, Zavod za zapošljavanje Republike Srpske može predložiti uvođenje programa obrazovanja ili dijelova programa obrazovanja odraslih posebno u slučaju iskazane potrebe tržišta rada za deficitarnim zanimanjima ili slično⁷².

Osim gorenadevenog, Zakon o obrazovanju odraslih reguliše uslove koje organizatori obrazovanja odraslih moraju ispunjavati ako žele izvoditi programe obrazovanja odraslih⁷³, proceduru odobravanja izvođenja programa obrazovanja odraslih za organizatore obrazovanja odraslih⁷⁴ i druge obaveze i uslove koje organizatori obrazovanja odraslih moraju ispoštovati izvođenjem programa obrazovanja odraslih⁷⁵.

Poglavlje Zakona o obrazovanju odraslih o programima obrazovanja odraslih, između ostalog, definiše sadržaj i vrste programa obrazovanja odraslih⁷⁶, dok poglavlje o polaznicima, ispitima i nastavnicima obrazovanja odraslih reguliše prava i obaveze polaznika, način i procedura ocjenjivanja i ispitivanja lica koji pohađaju program obrazovanja odraslih zavisno o vrsti programa, kao i uslove kadra koji obavljaju obrazovanje odraslih koji se određuje u svakom konkretnom programu⁷⁷.

Na osnovu člana 31. Zakona o obrazovanju odraslih takođe je omogućeno licima koja steknu znanje, vještine i sposobnosti, na bilo koji način, da polažu ispite i da na taj način dokažu stečeno znanje, vještine ili sposobnosti. U tom slučaju, provjeru znanja, vještina i kompetencija pojedinca vrši komisija u okviru Ispitnog centra, koji kao organizaciona jedinica Zavoda za obrazovanje odraslih i izdaje javnu ispravu o završenom obrazovanju za odrasle.

⁶⁹ Član 23. Zakona o obrazovanju odraslih.

⁷⁰ Član. 7. Zakon o obrazovanju odraslih.

⁷¹ Član 18. Zakona o obrazovanju odraslih.

⁷² Član 21. Zakona o obrazovanju odraslih.

⁷³ Član 10. Zakona o obrazovanju odraslih.

⁷⁴ Član 11. Zakona o obrazovanju odraslih.

⁷⁵ Članovi 12. i 13. Zakona o obrazovanju odraslih.

⁷⁶ Članovi 14. do 23. Zakona o obrazovanju odraslih.

⁷⁷ Članovi 24. do 34. Zakona o obrazovanju odraslih.

- **Federacija BiH – Posavski kanton**

U Federaciji BiH, sistem obrazovanja je decentralizovan sistem u okviru kojeg primarna nadležnost za oblast obrazovanja pripada kantonima koji utvrđuju obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o obrazovanju, i osiguranju obrazovanja⁷⁸. U skladu s tim, svaki od deset (10) kantona u Federaciji BiH ima svoje ministarstvo obrazovanja, kao i svoje kantonalne propise koji regulišu oblast obrazovanja.

Međutim, u skladu sa Ustavom Federacije BiH, kantoni imaju mogućnost da povjere određene nadležnosti na nivou entiteta vlastima Federacije BiH, i u tom kontekstu je uspostavljeno Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke zaduženo za vršenje upravnih, stručnih i drugih poslova u oblast obrazovanja, ali samo poslovi koji se uglavnom odnose na koordinisanje i planiranje obrazovanja⁷⁹.

Imajući u vidu ustavni poredak Federacije BiH, može se zaključiti da je nadležnost za oblast obrazovanja podjeljena između kantonalnog i entitetskog nivoa.

U skladu sa mogućnošću prenosa nadležnosti na entiteski nivo, Programom rada Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke za 2013. godinu predviđeno je donošenje Nacrta zakona o principima obrazovanja odraslih u FBiH. Nadalje, u cilju realizacije zaključka donesenog na 16. sjednici Koordinacije ministara obrazovanja i nauke Federacije BiH, održanoj 13.02.2013. godine, formirana je radna grupa zadužena za izradu modela zakona o obrazovanju odraslih u Federaciji BiH⁸⁰. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke prosljedilo je prijedlog nacrta Zakona o principima obrazovanja odraslih u Federaciji BiH na dalje usvajanje⁸¹, kojeg je Vlada Federacije BiH utvrdila 24.04.2014 na svojoj 111. sjednici i prosljedila Parlamentu Federacije Bosne i Hercegovine na usvajanje. Predstavnički dom Parlamenta Federacije BiH je na 31. redovnoj sjednici, dana 08.07.2014. godine, usvojio nacrt, koji je prosljeđen Domu naroda parlamenta Federacije BiH. Do današnjeg dana, Dom naroda parlamenta Federacije BiH nije usvojio navedeni nacrt.

Nacrtom zakona o principima obrazovanja odraslih u Federaciji BiH uređuje se obrazovanje i cjeloživotno učenje odraslih kao dio jedinstvenog obrazovnog sistema kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, i to: obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih; opšta pitanja u vezi sa organizacijom, finansiranjem, upravljanjem i rukovođenjem procesom obrazovanja odraslih; uslove koje mora ispunjavati organizator obrazovanja odraslih; prava i obaveze nadležnih

⁷⁸ Član III.4.b) Ustava Federacije BiH.

⁷⁹ Član 15. Zakona o federalnim ministarstvima i drugim tijelima federalne uprave („Službene novine Federacije BiH“, br. 58/02, 19/03, 38/05, 2/06, 8/06, 61/06 i 48/11)

⁸⁰ U pripremi izrade modela zakona o obrazovanju odraslih u Federaciji BiH, u cilju postizanja što kvalitetnijeg prijedloga, uključeno je niz institucija i organizacija i to kantonalna ministarstva obrazovanja, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalni zavod za zapošljavanje, Privredna komora FBiH, Obrtnička komora FBiH, Federalno ministarstvo finansija, Udruženje poslodavaca FBiH, Samostalni sindikat osnovnog obrazovanja i odgoja BiH, Sindikat srednjeg i visokog obrazovanja, odgoja, nauke i kulture BiH i nevladinih organizacija.

⁸¹ http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/sjednica.php?sjed_id=369&col=sjed_saopcenje

organa u oblasti obrazovanja odraslih; izdavanje javnih isprava i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih u Federaciji BiH. Sama primjena ovog nacrtu zakona je prepuštena nadležnim kantonalnim ministarstvima donošenjem svojih zakona o obrazovanju odraslih ili usklađivanjem postojećih s njegovim odredbama.

Na nivou Posavskog kantona, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta obavlja upravne i druge stručne poslove koji se, između ostalog, odnose na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, visoko obrazovanje, organizovanje obrazovanja i donošenje nastavnih planova i programa za osnovno i srednje obrazovanje, sudjelovanje u donošenju nastavnih planova i programa za visokoškolske ustanove, udžbeničku literaturu, inspekcijski nadzor⁸².

U Posavskom kantonu nije uspostavljen pedagoški zavod koji bi vodio stručne, razvojne, istraživačke i s njima povezane upravno-administrativne poslove u sektoru obrazovanja⁸³.

Na nivou Posavskog kantona, oblast obrazovanja regulišu slijedeći propisi:

- Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi⁸⁴
- Zakon o osnovnom školstvu⁸⁵
- Zakon o srednjem školstvu⁸⁶
- Zakon udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima za osnovne i srednje škole⁸⁷
- Zakon o visokom obrazovanju⁸⁸
- Zakon o doprinosu za obrazovanje, kulturu i šport⁸⁹

Oblast obrazovanja odraslih u Posavskom kantonu nije uređenja posebnim zakonom, nego je predmet Zakona o srednjem školstvu. U skladu sa odredbama navedenog zakona, obrazovanje odraslih obuhvata programe za sticanje školske ili stručne spreme koji se izvode prema posebnim nastavnim planovima i programima, programe prekvalifikacije, programe osposobljavanja i usavršavanja, kao i programe tečajeva i kurseva. Uslovi i način sticanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih je detaljnije regulisano u Pravilniku o uslovima i načinu izvođenja i sticanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih⁹⁰.

U Posavskom Kantonu, za sad, nema ni nagovještaja o nastanku prednacrtu Zakona o obrazovanju odraslih, i ako u Strategiji razvoja odgojno obrazovnog sustava u Županiji Posavskoj 2009.-2015. godine je predviđeno donošenje Zakona o obrazovanju odraslih u

⁸² Član 10. Zakona o županijskim ministarstvima i drugim tijelima županijske uprave.

⁸³ U Federaciji BiH postoji sedam pedagoških zavoda (šest pedagoških zavoda i jedan Zavod za školstvo) utemeljeni u slijedećim kantonima: Unsko-sanskom, Tuzlaskom, Zeničkodo-bojskom, Bosansko-podrinjskom, Hercegovačko-neretvanskom i Sarajevskom. Pedagoški zavodi su uglavnom nadležni za unapređenje vaspitno-obrazovnog rada, savjetovanje i vršenje stručno-pedagoškog nadzora na rad ustanova predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, kao i razvoj nastavnih planova i programa, uvođenje novih pristupa i metoda u vaspitno-obrazovni proces, usavršavanje i obuka nastavnika.

⁸⁴ "Narodne novine Županije Posavske" br. 8/08

⁸⁵ "Narodne novine Županije Posavske" br. 3/04, 4/04, 8/08, 7/12 i 10/13

⁸⁶ "Narodne novine Županije Posavske" br. 3/04, 4/04, 2/08, 8/08, 4/11, 7/12 i 10/13.

⁸⁷ "Narodne novine Županije Posavske" br. 1/10.

⁸⁸ "Narodne novine Županije Posavske" br. 1/10 i 4/11.

⁸⁹ "Narodne novine Županije Posavske" br. 3/03.

⁹⁰ "Narodne novine Županije Posavske" br. 3/04, 4/04 i 3/08.

Županiji⁹¹. Ova aktivnost nije predviđena ni u program rada Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i sporta nadležno za izradu zakona i drugih propisa u oblast obrazovanja. Upitno je da li će i u doglednoj budućnost doći do realizacije postavljenog strateškog cilja, imajući u vidu da nisu započete ni pripremne radnje u tom pravcu.

- Brčko distrikt BiH

U skladu sa članom 8. Statuta Brčko distrikta BiH⁹², vršenje nadležnosti u oblasti obrazovanja pripada Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, kao jedinstvenoj administrativnoj jedinici lokalne samouprave pod suverenitetom Bosne i Hercegovine.

Skupština Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je u oblasti obrazovanja usvojila slijedeće propise:

- Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine⁹³
- Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine⁹⁴
- Zakon o visokom obrazovanju u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine⁹⁵

U skladu sa Zakonom o javnoj upravi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, nadležnost obrazovanja je dodjeljena Odjeljenju za obrazovanje koje je zaduženo za obavljanje stručnih, administrativnih poslova i ostalih dužnosti koje se odnose na provođenje zakona i propisa nadležnih tijela i institucija BiH i Distrikta, iz oblasti obrazovanja kroz obezbjeđivanje materijalno – tehničke i kadrovske podrške obrazovnim institucijama Distrikta, donošenje nastavnih planova i programa u skladu sa standardima modernog, demokratskog i multietničkog društva, stručno-pedagoškog nadzora, provođenje edukativnih programa u Distriktu, te ostale dužnosti iz nadležnosti ovog odjeljenja, u skladu sa zakonima i propisima BiH⁹⁶.

Takođe, u okviru Odjeljenja za obrazovanje je uspostavljena Pedagoška institucija koja je nadležna za vršenje stručno-pedagoškog nadzora i unaprjeđenje vaspitnoobrazovne djelatnosti u Brčko distriktu BiH. U tom pogledu, Pedagoška institucija organizuje i prati stručno-pedagoški nadzor; izrađuje standarde i normative za osnovne i srednje škole i prati nivo uspjeha učenika; kreira prijedloge nastavnih planova i programa i prati njihove implementacije; predlaže i prati pedagoško i stručno usavršavanje nastavnika i stručnih saradnika i saradnika u nastavi; unaprjeđuje nastavničku praksu i uvodi inovacije u nastavu; uvodi metode inkluzivne nastave u škole; prati ostvarivanje ciljeva i zadataka obrazovanja i

⁹¹ "Narodne novine Županije Posavske" br. 5/09.

⁹² Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, prečišćeni tekst - "Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine", br. 2/10.

⁹³ "Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine", br. 13/07, 19/07, 39/08, 21/10.

⁹⁴ "Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine", br. 10/08, 25/08, 4/13

⁹⁵ "Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine", br. 30/09.

⁹⁶ Član 26. Zakona o javnoj upravi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine", br. 19/07, 02/08, 43/08, 9/13.

odgoja; utvrđuje rezultate rada nastavnika, stručnih saradnika i saradnika u nastavi i prati provođenje stručnog ocjenjivanja; kreira bazu podataka u cilju evaluacije obrazovnog procesa; određuje potrebe i utvrđuje standarde za izradu udžbenika; izrađuje programe obrazovanja odraslih i druge poslove⁹⁷.

Obrazovanje odraslih je prepoznato u Zakonu o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, u kojem se predviđa da se oblast obrazovanja odraslih detaljnije reguliše posebnim zakonom⁹⁸. Do donošenja Zakona o obrazovanju odraslih, predviđeno je da organizaciju, uslove i načine sticanja obrazovanja i obuke odraslih utvrđuje šef Odjeljenja podzakonskim aktom⁹⁹.

Na osnovu toga, škole u Distriktu pružaju mogućnost zainteresovanim licima da steknu kvalifikacije, dokvalifikacije i prekvalifikacije u okviru srednjeg stručnog obrazovanja putem vanrednog obrazovanja. Međutim, podzakonskim aktom nije obuhvaćeno, niti je moguće obuhvatiti sve neophodne segmente uspostave i razvoja sistema obrazovanja odraslih.

U Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, obrazovanje odraslih nije još prepoznato kao prioritetna oblast. Naime, postoji izrađen prijedlog nacrtu Zakona o obrazovanju odraslih Brčko distrikta Bosne i Hercegovine još od 2011. godine koji nikad nije upućen u daljnu proceduru na usvajanje. Nakon lokalnih izbora, novi Šef Odjeljenja za obrazovanje je formirao novu radnu grupu za izradu istog nacrtu zakona, ali je Vlada Brčko distrikta nakon razmatranja smjernica za izradu Nacrtu zakona o obrazovanju odraslih u Brčko distriktu BiH, na 38. redovnom zasjedanju održano 02.10.2013, vratila na doradu Odjeljenju za obrazovanje. Od tada i do današnjeg dana, dorađene smjernice nisu dostavljene Vladi.

U okviru projekta je rasmatran postojeći prednacrt Zakona o obrazovanju odraslih u Brčko distriktu BiH¹⁰⁰ u vidu, s jedne strane, upoznavanja ključnih aktera s istim, i sa druge, pokušaja unapređivanja istog.

Prednacrt zakona, u cilju uređivanja oblasti obrazovanja odraslih na području Brčko distrikta BiH, sadrži odredbe kojim se definišu ciljevi, načela i djelatnost obrazovanja odraslih, koja se obavlja kroz vidove formalnog, neformalnog i informalnog obrazovanja, kao i uslovi koji moraju ispunjavati organizatori obrazovanja, vrste programa obrazovanja odraslih, prava i obaveze polaznika i nastavnika, način ocjenjivanja. Takođe, prednacrtom uređuju se i druga pitanja od značaja za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih kao, između ostalog, pitanje praćenja i finansiranja oblasti obrazovanje odraslih i nadzora nad sprovođenja zakona.

Bitno je napomenuti da je u prednacrtu predviđeno donošenja Plan obrazovanja odraslih kao strateški dokument, koji donosi Vlada Brčko distrikta BiH, i godišnji programi obrazovanja odraslih koji predstavlja instrument za realizaciju Plana obrazovanja odraslih. Nažalost, u prednacrtu nije predviđeno učešće određenih ključnih aktera, kao Zavoda za zapošljavanje

⁹⁷ Član 112. Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko distrikta BiH ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 10/08, 4/13 i 25/08).

⁹⁸ Član 12. Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine.

⁹⁹ Član 146. Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine. Pravilnik o uslovima i načinu obrazovanja odraslih u srednjim stručnim školama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine je priložen kao Aneks IV.

¹⁰⁰ Priložen kao Aneks III.

Brčko distrikta BiH, udruženja poslodavaca ili Privredne komore Brčko distrikta BiH, u pripremi planskih dokumenata. Takođe, nije predviđeno učešće pomenutih aktera u procesu utvrđivanja formalnih programa obrazovanja.

Nadalje, u cilju obezbjeđivanja kvaliteta obrazovanja odraslih i usklađenosti sa standardima, u prednacrtu je predviđeno licenciranje organizatora obrazovanja odraslih koji sprovodi formalni program obrazovanja odraslih, kao i mogućnost akreditacija neformalnih programa obrazovanja. Omogućeno je licima koja steknu znanje, vještine i kompetencija, na bilo koji način, da polažu ispite i da na taj način dokažu stečeno znanje, vještine ili kompetencija. U tom slučaju, provjeru znanja, vještina i kompetencija pojedinca vrši Ispitna komisija, čije formiranje, sastav, način rada i provođenja ispita se propisuje podzakonskim aktom. Ipak, u prednacrtu, nisu definisani pojmovi znanje, vještine, kompetencije, kvalifikacija, kao ni standardi kvalifikacije, standardi ključnih i stručnih kompetencija, šta obuhvataju i čime se utvrđuju.

Prednacrt sadrži odredbe o osnivanju Savjeta za obrazovanja odraslih, njegove nadležnosti, sastav i izbor članova. Međutim, u prednacrtu osnivanje pomenutog Savjeta je predviđeno kao mogućnost, a ne kao obaveza. Imajući u vidu značaj Savjeta u praćenju i razvoju obrazovanja odraslih, osnivanje istog je od ključne važnosti, kao forum koji okuplja sve relevantne aktere i predstavlja institucionalizovan vid saradnje istih.

Imajući u vidu gorenavedeno, bilo bi poželjno izvršiti određene promjene u prednacrtu Zakona o obrazovanju odraslih Brčko distrikta i uskladiti istog sa principima i standardima u oblast obrazovanja odraslih usvojenim na državnom nivou.

Posmatrajući događaje u posljednje četiri godine te intenziviranje aktivnosti ka uređivanju oblast obrazovanja odraslih u BiH, može se očekivati da u budućnosti Vlada i Skupština Brčko distrikta BiH usvoje i Zakon o obrazovanju odraslih u Brčko distriktu BiH. Međutim, uzimajući u obzir da sam nacrt zakona postoji više od četiri godine, i da isti nikad nije još upućen dalje u proceduru za usvajanje, neophodno je iznijeti konzervativnu procjenu i uzdržati se od predviđanja bilo koje vrste.

VI. STRATEŠKI OKVIR U BOSNI I HERCEGOVINI

Politika razvoja obrazovanja u BiH je utvrđena slijedećim strateškim dokumentima¹⁰¹:

- Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije, 2008. – 2015. godine¹⁰²;
- Stateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014-2020¹⁰³.

Osim gorenavedenih stateških dokumenata, predhodni strateški dokumenti u oblast obrazovanja važni napomene na nivou BiH su:

- Strateški pravci razvoja predškolskog vaspitanja i obrazovanja u BiH;
- Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007.–2013. godine¹⁰⁴;
- Mapa puta i plan aktivnosti za uključivanje BiH u EU programe za cjeloživotno učenje i Mladi u akciji (do 2013)¹⁰⁵.

Strateški dokumenti, kao rezultat reformi u oblasti obrazovanja, identifikuju ključne probleme u obrazovnom sistemu, kao i kratkoročne, srednjoročne i dugoročne ciljeve te mjere koje se trebaju implementirati. U okviru ove studije, naša pažnja će se isključivo fokusirati na postavljene ciljeve u okviru cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih.

U samom uvodu Strateških pravaca razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije, 2008. – 2015. godine određeno je da „Bosna i Hercegovina teži izgraditi društvo utemeljeno na znanju, istovremeno omogućavajući i razvoj punih potencijala svakog pojedinca. U taj proces nužno je uključiti sve društvene, socijalne, ekonomske i političke aktere, i kroz pristup aktivne koordinacije izgraditi partnerski odnos među njima, uz uvažavanje cjeloživotnog učenja i historijskih, kulturnih i tradicijskih vrijednosti svih ljudi koji u njoj žive.“

Prepoznata je potreba za cjeloživotnim učenjem kao konceptom koji se razvio kao posljedica društvenih promjena i brze tranzicije društva u „društvo znanja“, demografskih promjena, te izražene potrebe za stalnim osavremenjivanjem postojećih i sticanjem novih znanja i vještina. Definisana je koncept cjeloživotnog učenja koji podrazumijeva neprekidno sticanje znanja tokom života pojedinca i koji se ostvaruje u oblicima formalnog, neformalnog i informalnog učenja i obrazovanja. Stoga škola nije jedino mjesto gdje se uči i neophodno je podržati i ostala mjesta odnosno načine učenja. Glavni cilj u tom pravcu je uspostaviti efikasan i

¹⁰¹ Takođe, u oblasti visokog obrazovanja usvojeno je i sedam (7) osnovnih strategija i smjernica za implementaciju tzv. Bolonjskog procesa: Okvir za visokoškolske kvalifikacije u BiH; Provođenje okvira za visokoškolske kvalifikacije u BiH; Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH; Preporuke za implementaciju osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH; Državni akcioni plan za priznavanje kvalifikacija u BiH; Model dodatka diplomi za BiH i Priručnik za korisnike za model dodatka diplomi za BiH).

¹⁰² „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 63/08.

¹⁰³ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 96/14.

¹⁰⁴ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 65/07.

¹⁰⁵ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 74/08.

fleksibilan sistem akreditacije davalaca/organizatora obrazovnih usluga i certificiranja stečenih znanja i vještina.

Ustanovljeno je da, u Bosni i Hercegovini, postoji velika razjedinjenost u strukturi obrazovanja odraslih i ograničen i krajnje skroman broj ustanova koje se bave stručnim usavršavanjem i cjeloživotnim učenjem. Kako obrazovanje i obuka odraslih, u kontekstu cjeloživotnog učenja, doprinosi društveno-ekonomskoj revitalizaciji, većoj mogućnosti zapošljavanja i konkurentnosti na tržištu znanja, te povećanoj mobilnosti i profesionalnoj fleksibilnosti pojedinca, ukazana je potreba za sistemski pristup njegovom razvoju, kao dijelu obrazovnog sistema, koji će biti zasnovan na načelima otvorenosti i dostupnosti svima.

Ciljevi postavljani u Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini su:

- uspostaviti registar postojećih obrazovnih institucija/davalaca obrazovnih usluga u području obrazovanja i obuke odraslih;
- usvojiti okvirni zakon o obrazovanju odraslih u Bosni i Hercegovini;
- razviti standarde i procedure za sertifikovanje institucija obrazovanja i obuke odraslih;
- razvijati modele obrazovanja i obuke odraslih i evaluacije ponuđenih programa;
- usvojiti strategiju opismenjavanja u Bosni i Hercegovini;
- razviti kvalifikacijski okvir za obrazovanje odraslih;
- uspostaviti mrežu institucija i centara za obrazovanje, informisanje i savjetovanje odraslih;
- smanjiti nepismenost sa sadašnjih 5% na 2%.

I ako više nije na snazi, vrijedno je napomenuti da cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih je takođe bilo uključeno i u Strategiji razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007.–2013. Naime, deveto poglavlje strategije posvijećeno obrazovanju odraslih definiše smjernice, principe i ključne elemente koje obrazovanje odraslih treba da zadovolji. Prepoznata je potreba za institucionalizacijom obrazovanja odraslih, što predstavlja sistemski pristup obrazovanju odraslih uz razvijanje procedura ocjenivanja i certificiranja svih oblika obrazovanja odraslih, razvijanje standarda, uključivanje ključnih aktera i obezbjeđivanje finansijskih resursa za obrazovanje odraslih.

Naime, u Strategiji razvoja stručnog obrazovanja i obuke, kao načina borbe protiv društvene marginalizacije odnosno načina za promovisanje društvene uključenosti, slijedeće preporuke su bile definisane kada je u pitanju obrazovanje odraslih:

- omogućiti razvoj institucija za obrazovanje odraslih i podsticati finansijere za obrazovanje i ravnopravno tretiranje kapitala za obrazovanje, odnosno promovisati stavove da je ulaganje u obrazovanje i obuku isplativa investicija;
- sa finansijskog aspekta, odrasle osobe treba posmatrati kao zaposlene i nezaposlene;
- finansiranje obrazovanja i obuke zaposlenih osoba je obaveza preduzeća i kompanija, samih osoba, sindikata države kroz subvencije za sticanje deficitarnih kompetencija neophodnih za ekonomski i društveni razvoj;
- finansiranje prekvalifikaciju i dokvalifikaciju treba obezbijediti kroz kombinaciju javnih sredstava, sredstava poslodavaca i kroz samofinansiranje.

Evropska unija, kao vid podrške na putu reformi neophodnih za prihvatanje budućih uslova koje podrazumijeva članstvo u EU, je još od 2003. godine ponudila zemljama zapadnog Balkana mogućnost da učestvuju u programima Evropske unije, kako bi se podržali njihovi naponi na putu ka evropskim integracijama, uz razmjenu dobrih praksi, iskustava i znanja, te usvajanje i implementaciju *acquis-a*¹⁰⁶. Učešće Bosne i Hercegovine u programima Evropske unije regulisano je *Okvirnim sporazumom između Evropske zajednice i Bosne i Hercegovine o opštim načelima učestvovanja Bosne i Hercegovine u programima Zajednice*¹⁰⁷, koji je potpisan u oktobru 2004. godine, a na snazi je od januara 2007. godine.

Bosna i Hercegovina je u tom pogledu zaključila Sporazum o učestvovanju Bosne i Hercegovine u „Erasmus +“ programu Evropske unije za obrazovanje, obuku, mlade i sport i platila ulaznu kartu u program za razdoblje od 2014. do 2020. godine¹⁰⁸. Time su ispunjeni uslovi za podnošenja aplikacija građana u aktivnostima programa, čije područje djelovanja u oblasti obrazovanja obuhvata obrazovanje na svim nivoima, cjeloživotno učenje, visoko obrazovanje, stručno obrazovanje i obuka, učenje za odrasle, školsko obrazovanje i mlade. Program “Erasmus +” zamjenjuje sedam prethodnih programa Evropske unije, između ostalog, program *Cjeloživotno učenje*¹⁰⁹ i *Mladi u akciji*¹¹⁰.

Veliki korak u cilju razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini je nedavno usvojena Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014-2020 od strane Vijeća Ministara Bosne i Hercegovine (priložena kao Aneks II)¹¹¹. Naime, bez obzira na predhodne strateške dokumente koji su uspostavljali

¹⁰⁶ Zaključci Predsjedništva sa sastanka Evropskog vijeća u Solunu 19. i 20. juna 2003. o perspektivi pristupanja zemalja Zapadnog Balkana Evropskoj uniji.

¹⁰⁷ “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 15/06.

¹⁰⁸ Detaljnije informacije o programu „Erasmus +“ dostupne na http://www.dei.gov.ba/dei/direkcija/sektor_koordinacija/programi_eu/pregled_programa_EU_2014_2020/default.aspx?id=14265&langTag=bs-BA

¹⁰⁹ Program *Cjeloživotnog učenja* se sastojio od slijedećih podprograma: Comenius (podrška predškolskom, osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju); Erasmus (podrška visokoškolskom obrazovanju); Leonardo da Vinci (podrška stručnom obrazovanju i usavršavanju); Grundtvig (podrška obrazovanju odraslih). Program *Cjeloživotno učenje* uključuje i Transverzalni program (koji podržava navedene podprograme u nastojanjima da ostvare najbolje rezultate putem saradnje i inovacija u području cjeloživotnog učenja, stranih jezika, razvoja inovativnih informatičkih i komunikacijskih tehnologija, širenja i korištenja rezultata), te program Jean Monnet (podržava unaprjeđenje podučavanja i istraživanja na temu evropskih integracija u visokoškolskim institucijama u zemljama Evropske unije i izvan nje). Dodatne informacije na http://ec.europa.eu/education/tools/llp_en.htm.

¹¹⁰ Imajući u vidu da su navedeni programi zahtijevali sveobuhvatnu institucionalnu izgradnju i izgradnju kapaciteta u skladu sa uslovima i procedurama implementiranja, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je bio usvojio *Mapu puta i plan aktivnosti za uključivanje BiH u EU programe za cjeloživotno učenje i Mladi u akciji do 2013. Godine* (“Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br.15/06), dokument koji je definisao neophodne preduslove koje je Bosna i Hercegovina trebala da ispunji kako bi ostvarila puno pravo učešća u programu *Cjeloživotnog učenja* (Lifelong Learning - LLP) i *Mladi u Akciji* (Youth in Action – YiA), kao i odgovorne institucije za ispunjavanje preduslova. Tokom 2011. godine Generalni direktorat Evropske komisije za obrazovanje i kulturu obavijestilo je Ministarstvo civilnih poslova BiH o mogućnosti djelimičnog učešća u programu *Cjeloživotno učenje*, to jeste učestvovanja u evropskim obrazovnim mrežama: Euridyce, Europas i Euroguidance. Međutim, Bosna i Hercegovina je limitirano iskoristila i apsorbovala mogućnosti finansiranja projekata u okviru programa *Cjeloživotnog učenja*. Vidjeti Informaciju o učešću Bosne i Hercegovine u programima Evropske unije za period januar 2011. – decembar 2012. godina, dostupna na <http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/finansije/default.aspx?id=8181&langTag=bs-BA>

¹¹¹ “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 96/14.

ciljeve i u okviru cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih, možemo slobodno zaključiti da isti nisu bili dovoljni za podsticanje realizacije istih na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.

Strateškom platformom se uspostavlja osnova za sistemski međusektorski pristup strateškom planiranju razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini i definišu neophodne reformske procese u ovoj oblasti koji treba da doprinesu većoj konkurentnosti na tržištu znanja i rada, povećanoj mobilnosti i profesionalnoj fleksibilnosti pojedinca, te društveno-ekonomskoj revitalizaciji. Strateška platforma je namijenjena, prije svega, nadležnim obrazovnim vlastima u BiH kao okvir za izradu strategija razvoja obrazovanja odraslih na entitetskim i kantonalnim nivoima, te nivou Brčko distrikta BiH. U Strateškoj platformi su identifikovana četiri strateška cilja:

- Poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i usklađivanje s referentnim okvirom Evropske unije;
- Uspostavljanje efikasnih načina participacije relevantnih (reprezentativnih) i drugih socijalnih partnera u procesu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja;
- Razvoj programskih i institucionalnih mogućnosti te unapređenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja;
- Osiguranje i podizanje kvaliteta obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja.

Za ostvarivanje navedenih strateških ciljeva, identifikovani su operativni ciljevi i aktivnosti potrebni za ostvarivanje istih u kojim učestvuju svi relevantni organi i institucije u oblasti obrazovanja i drugih društvenih sektora u BiH u skladu sa njihovim ustavom i zakonima uvrđenim nadležnosti i djelokruga rada.

Planirani operativni ciljevi su podjeljeni, s obzirom na period njihovog doseganja, na kratkoročne, srednjoročne i dugoročne ciljeve. Definisani kratkoročnih ciljevi, između ostalog, su: poboljšana informisanost zainteresovanih strana o izboru profila pri nastavku obrazovanja; stvoreni bolji uslovi za provođenje obrazovanja odraslih (uređeni prostori, koristi se nova tehnologija); izvještaji o kretanjima na tržištu rada koriste se za kreiranje upisne politike u obrazovanju; unaprijeđeni postojeći i razvijeni novi programi obrazovanja odraslih; potpisani memorandumi u oblasti stručnog obrazovanja između socijalnih partnera. Postavljeni srednjoročni ciljevi su: povećan kapacitet za provođenje obrazovanja odraslih kroz akreditaciju postojećih i novih institucija/ ustanova za obrazovanje odraslih; doneseni/usklađeni zakoni o obrazovanju odraslih i odgovarajuća podzakonska akta u skladu s Principima i standardima u oblasti obrazovanja odraslih u BiH; unaprijeđena saradnja u oblasti obrazovanja odraslih s međunarodnim organizacijama i uključenost BiH u razne obrazovne projekte; povećana domaća ulaganja i podrška iz EU fondova za obrazovanja odraslih; poboljšana veza sektora obrazovanja s tržištem rada na svim nivoima utemeljena vijeća za stručno obrazovanje; stvoreni uvjeti za priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja (akreditacija ustanova za provjeru stečenih znanja, vještina i kompetencija). Zacrtni dugoročni ciljevi su: povećan kapacitet za provođenje obrazovanja odraslih, ustanovljena mreža institucija i centara obrazovanja odraslih, njihovo informisanje i savjetovanje; uspostavljen sistem za kontrolu kvaliteta programa obrazovanja odraslih; povećana dostupnost obrazovanja odraslih; usklađeni obrazovni programi s potrebama tržišta rada; implementirano priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja i provedena kontrola kvaliteta obrazovanja odraslih.

Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine je zaduženo da najmanje jednom godišnje, a po potrebi i češće informiše Vijeće ministara Bosne i Hercegovine o implementaciji Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH.

Važno je napomenuti da postoji još jedan veoma bitan strateški dokument na nivou Bosne i Hercegovine koji veliku pažnju poklanja pitanju obrazovanja i obuke odraslih, odnosno Strategija zapošljavanja u Bosni i Hercegovini 2010. – 2014¹¹². Naime, zavodi za zapošljavanje imaju takođe mogućnost u skladu sa nadležnostima, da organizuju obuku, stručno osposobljavanje u vidu prekvalifikacije ili dokvalifikacije radnika kako bi isti stekli neophodna znanja i vještine potrebne na tržištu rada. U tom pogledu, u ovoj strategiji je prepoznato da su slabo obrazovanje i nedostatak potrebnih vještina često uzrok visoke stope nezaposlenosti, čemu djelimično doprinosi i neusklađen obrazovni sistem koji nije u potpunosti zasnovan sa evropskim standardima i potrebama savremenog tržišta rada. Jedan od identifikovanih ciljeva strategije je unaprijeđivanje zapošljivosti žena i muškaraca, a posebno najugroženijih, čije ostvarenje se očekuje kroz niz mjera i to usklađivanjem rezultata sistema stručnog obrazovanja i obuke sa zahtjevima tržišta rada, realizacijom pravne i institucionalne pretpostavke za uspostavu sistema za obrazovanje i obuku odraslih i uspostavljanjem sistema međusektorske saradnje socijalnih partnera u obrazovanju. U strategiji se zaključuje da „Obrazovanje i obuka odraslih i cjeloživotno učenje su potreba svakog društva i jedan od EU standarda, pa tako i BiH obrazovnog sustava, stoga je neophodno stvoriti pravne (zakonske) preduslove koji bi omogućili uspostavu institucija, koje bi se bavile obrazovanjem i obukom odraslih. To znači da bi ovoj kategoriji stanovništva pružali kvalitetnu obuku koja bi davala i kvalitetno znanje. Cjeloživotno učenje je važna pretpostavka uključivanja u tržište rada i njegove potrebe za novim tipovima znanja.“

Do prošle godine, razvoj obrazovanja na nivou Republike Srpske je bio definisan u Strategiji razvoja obrazovanja Republike Srpske za period 2010-2014. U skladu sa navodima Ministra prosvjete i kulture Republike Srpske, Republika Srpska ima za cilj da u narednom periodu izradi novu strategiju obrazovanja¹¹³.

U Brčko distriktu BiH nije usvojen ni jedan strateški dokument koji obuhvata obrazovanje, posebno cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih. U Strategiji razvoja Brčko distrikta BiH 2008-2017¹¹⁴ obrazovanje odraslih nije razrađeno osim što je predloženo, u okviru cilja ujednačavanja mogućnosti i porasta kvaliteta obrazovanja, kompjutersko obrazovanje i obrazovanje u oblasti preduzetništva za nezaposlena lica.

U Posavskom kantonu je na snazi Strategija razvoja odgojno obrazovnog sustava u Županiji Posavskoj 2009.-2015. godine¹¹⁵. U oblasti obrazovanja odraslih postavljeno je niz ciljeva, i to:

- kao kratkoročni cilj: uspostava registra postojećih obrazovnih institucija/davatelja obrazovnih usluga u području obrazovanja i obuke odraslih;

¹¹² “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 77/10.

¹¹³ <http://www.ues.rs.ba/lat/univerzitet/vijesti/predstoji-izrada-strategije-obrazovanja-srpske>

¹¹⁴ http://www.bdcentral.net/images/stories/Vazni_akti/Strateski_dokumenti/strategija_razvoja_brcko_distrikta_2008-2017-hr.pdf

¹¹⁵ “Narodne novine Županije Posavske” br. 5/09.

- kao srednjoročni ciljevi: donošenje Zakona o obrazovanju odraslih u Županiji; razvoj standarda i procedura za certificiranje institucija obrazovanja i obuke odraslih; razvoj modela obrazovanja i obuke odraslih te evaluacija ponuđenih programa;
- kao dugoročni ciljevi: razvoj kvalifikacijskog okvira za obrazovanje odraslih i uspostava mreža institucija i centara za obrazovanje, informisanje i savjetovanje odraslih.

Kao što ćemo moći uvidjeti u jedanaestom poglavlju ove studije koji se tiče trenutnog stanja u regiji Posavine u pogledu obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja, bez obzira na niz postavljenih ciljeva u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, pa i u samoj regiji, isti nisu ispunjeni. Ohrabrujuća je činjenica da Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014-2020 je nedavno usvojena, a da je moguća podrška u implementacije iste kroz program Evropske unije „Erasmus +“.

VII. PRINCIPI I STANDARDI U OBLAST OBRAZOVANJA ODRASLIH

Na prijedlog Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara BiH je, na 89. sjednici održanoj 4. aprila 2014. godine, donijelo Odluku o usvajanju Principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini¹¹⁶.

Na ovaj način, u obavezujućem pravnom aktu na nivou Bosne i Hercegovine, prepoznato je da je uspostava efikasnog i otvorenog sistema obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini u najboljem interesu svih njenih građana, koji će kroz vlastiti razvoj, doprinijeti ostvarivanju razvojnih ciljeva zajednice kojoj pripadaju.

Naime, principi i standardi obrazovanja odraslih, utvrđeni Odlukom, predstavljaju pravnu osnovu za djelovanje, u okviru svojih nadležnosti, obrazovnih i drugih vlasti, odgovornih organa, institucija, organizacija i pojedinaca na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, kao okvir u kome iniciraju, provode i koordiniraju svoje aktivnosti u oblasti obrazovanja odraslih. Na ovaj način utvrđeni su zajednički principi i standardi na kojim se zasnivaju, razvijaju, implementiraju i koordinišu politike i zakonodavstvo u vezi s obrazovanjem odraslih u cijeloj državi, prati, procjenjuje i razmatra stanje u ovoj oblasti, te dogovaraju, predlažu i preduzimaju mjere za njegovo unaprjeđenje.

Dosljedna implementacija dogovorenih principa u politikama obrazovanja odraslih doprinosi, između ostalog, uspostavi i razvoju koncepta cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini, usklađivanju obrazovnih i drugih sektorskih politika o obrazovanju odraslih sa međunarodnim i evropskim politikama u ovom području obrazovanja i bržem uključivanju u evropski prostor cjeloživotnog učenja, osiguranju doslijednosti, praćenja i unaprjeđenju kvaliteta obrazovanja odraslih, u skladu sa utvrđenim obrazovnim standardima, uspostavi fleksibilnih sistema obrazovanja odraslih, koji adekvatno i efikasno odgovaraju na zahtjeve i potrebe tržišta rada, društvene zajednice i pojedinaca te uključivanju svih relevantnih partnera u dialog o politikama obrazovanja odraslih.

Odlukom su, kao prvo, definisani određeni pojmovi upotrebljeni u dokumentu, kao što su „cjeloživotno učenje“, „cjeloživotna karijerna orijentacija“, „obrazovanje odraslih“, „polaznik“, „formalno obrazovanje odraslih“, „neformalno obrazovanje odraslih“, „informalno učenje odraslih“, „znanje“, „vještine“, „kompetencije“, „prekvalifikacija“, „dokvalifikacija“, „specijalizacija“, „usavršavanje“ i „osposobljavanje“.

Osnovni *principi* u Odluci, pored opšteprihvaćenih međunarodnih i evropskih principa na kojima se temelje politike obrazovanja odraslih, se odnose i na određenje značaja i statusa djelatnosti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, njegovih ciljeva i osnovnih načela na kojima se zasnivaju.

S tim u vezi, djelatnost obrazovanja je priznata kao djelatnost od posebnog javnog interesa kao integralni dio sistema obrazovanja u Bosni i Hercegovini. U Odluci su takođe definisani

¹¹⁶ „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 39/14. Dokument priložen kao Aneks I.

ciljevi obrazovanja odraslih, i to opšti ciljevi i specifični ciljevi, kao i osnovna načela obrazovanja odraslih.

Standardi obrazovanja odraslih predstavljaju dogovorene norme za organizaciju sistema obrazovanja odraslih i odnose se na:

- vidove i programe obrazovanja odraslih,
- status polaznika,
- status organizatora obrazovanja odraslih,
- uslove za obavljanje djelatnosti,
- akreditaciju organizatora i programa,
- validaciju prethodnog učenja,
- obrazovne isprave,
- evidencije, dokumentaciju i baze podataka o obrazovanju odraslih,
- socijalni dijalog, partnerstvo i saradnju u području obrazovanja odraslih,
- planiranje, finansiranje i nadgledanje politika obrazovanja odraslih.

Odrasli se obavezuju i uče, na dobrovoljnoj osnovi i po sopstvenom izvoru, kroz formalne, neformalne i informalne *vidove obrazovanja*, osposobljavanja i učenja, putem nastave/predavanja, praktičnog rada, obuka, kurseva, seminara, radionica, tribina, savjetovanja i drugih načina učenja i podučavanja. Imajući u vidu specifičnost učenja odraslih – svako uči na svoj način – sadržaj i organizacija svih oblika učenja i podučavanja odraslih, metodičko-didaktički pristup, nastavni materijali, mjesto održavanja nastave, oblici provjere znanja, vještina i sposobnosti, kao i drugi aspekti obrazovnog procesa, treba da se prilagođavaju specifičnim potrebama odraslih, njihovoj dobi, prethodnom obrazovanju, znanju, sposobnostima i mogućnostima, u skladu sa andragoškim principima.

Kada su u pitanju *programi* obrazovanja odraslih, Odluka utvrđuje vrste programa, način donošenja, kao i način izvođenja programa. Vrste programa obrazovanja su podjeljene u dvije grupe i to programe formalnog i programe neformalnog obrazovanja.

Formalne, to jeste javno-važeće programe obrazovanja odraslih donose ili odobravaju organi uprave nadležni za oblast obrazovanja ili na prijedlog organa uprave nadležnog za obrazovanje, organi uprave nadležni za oblast za koje se program donosi, dok neformalne programe obrazovanja donosi organizator koji izvodi program. Neophodno je da se u procesu izrade, donošenja ili odobravanja formalnih programa obrazovanja odraslih osigura učešće predstavnika reprezentativnih i drugih relevantnih socijalnih partnera, privrednih komora, zavoda za zapošljavanje i organa uprave koji su nadležni za oblast za koju se program donosi. Formalni programi mogu se samo izvoditi u obrazovnim ustanovama u sistemu redovnog/formalnog obrazovanja, specijalizovanim ustanovama za obrazovanje odraslih i drugim registrovanim ustanovama za ovu djelatnost. Definisani su oblici izvođenja programa formalnog obrazovanja odraslih, kao i obaveza prisustovanja polaznika na redovnoj nastavi. Predviđena su i pravila za polaznike koji nisu u mogućnosti svakodnevno prisustovati redovnoj nastavi, kao i mogući načini odstupanja od tog pravila.

Odluka, kada je u pitanju *status polaznika*, definiše način sticanja i prestanka statusa polaznika, kao i prava i obaveze polaznika obrazovanja. Propisan je način utvrđivanja uslova za upis, način upisivanja u programe obrazovanja, kao i obavezu zaključivanja ugovora o obrazovanju sa polaznikom prilikom upisa u formalni program obrazovanja. Polaznik ima

pravo na kvalitetno obrazovanje i osposobljavanje, pravo na odsustvo s posla, preraspodjelu radnog vremena ili druge pogodnosti u skladu sa propisima o radu. Polaznik je dužan učestvovati u obrazovnom procesu na utvrđeni način i ispunjavati i druge obaveze iz ugovora sa ciljem uspješnog završavanja programa.

Organizatori obrazovanja odraslih mogu biti ustanove, organizacije i drugi pravni subjekti¹¹⁷ koji ispunjavaju *uslove za obavljanje ove djelatnosti*, to jeste standarde i normative u pogledu tehničkih, higijenskih, prostornih, kadrovskih, materijalnih i drugih uslova i u skladu sa utvrđenim postupkom. Kada su u pitanju kadrovski uslovi, izvođenje programa obrazovanja odraslih vrše andragoški radnici, čiji uslovi u pogledu kvalifikacija i kompetencija se propisuju zakonom, podzakonskim aktom ili programom obrazovanja. Andragoški radnici imaju pravo i obavezu stručnog usavršavanja, čije obezbjeđivanje je u obavezi nadležnih vlasti.

U procesu *akreditacije* se procjenjuje kvalitet organizatora obrazovanja odraslih kao i programa koje isti sprovodi, te potvrđuje da li zadovoljava unaprijed utvrđene kriterijume i standarde za obavljanje djelatnosti i izvođenje određenog programa. Proces akreditacije vrši nezavisno tijelo koje uspostavlja nadležna obrazovna vlast i vremenski je ograničen. Odlukom su definisane obaveze u okviru upostavljanja sistema osiguranja kvaliteta za interno i eksterno vrjednovanje kvaliteta.

Takođe, nadležne obrazovne vlasti imaju obavezu uspostave *sistema validacije prethodnog učenja* bez obzira na način na koji su stečena znanja, vještine i sposobnosti (formalno, neformalno, informalno). Propisan je *način sertifikovanja*, to jeste način izdavanja odgovarajućih *isprava* o obrazovanju kojim se potvrđuje da su ishodi učenja – znanja, vještine i sposobnosti koje je pojedinac stekao kroz formalne, neformalne ili informalne vidove obrazovanja i učenja provjereni i potvrđeni od strane nadležne institucije/tijela, u skladu s utvrđenim kriterijumima i standardima.

Organizatori obrazovanja, nadležni organi i drugi relevantni subjekti imaju obavezu da vode *dokumentaciju i evidenciju* o obrazovanju odraslih koje se objedinjuju u odgovarajuće baze podataka koje služe u svrhu praćenja, analiza i unaprjeđenja stanja obrazovanja odraslih, te planiranju njegovog razvoja. Takođe, odgovarajući podaci i informacije o stanju i u vezi s obrazovanjem odraslih se dostavljaju i objedinjuju na nivou Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, kako bi obaveza Bosne i Hercegovine u pogledu međunarodnog izvještavanja o stanju obrazovanja odraslih mogla biti ispunjena. Nadležne statističke institucije imaju obavezu statistički pratiti obrazovanje odraslih u skladu sa važećim propisima i međunarodnom metodologijom i konceptu evropskog statističkog sistema informacija o obrazovanju, obuci i cjeloživotnom učenju.

Imajući u vidu da je obrazovanje odraslih partnerska i zajednička odgovornost različitih aktera unutar vladinog, poslovnog i nevladinog sektora, neophodno je ostvariti razne vidove *saradnje* i to međusektorsku saradnju i partnerstvo, međuresornu saradnju te institucionalnu.

¹¹⁷ Navedene su, između ostalog, obrazovne ustanove u sistemu redovnog-formalnog obrazovanja, specijalizovane ustanove za obrazovanje odraslih, centri i organizacije za stručno usavršavanje, učenje stranih jezika, informaciono-komunikacijske tehnologije, obuku i razvoj ljudskih resursa, zavodi i službe za zapošljavanje, javne agencije, javna preduzeća i privredna društva, privredne komore, poslodavci, preduzetnici i obrtnici i njihova udruženja, sindikalne organizacije, te fondacije i udruženja građana.

Nadležne vlasti, na svim nivoima, su u obavezi da osiguraju zakonske i druge neophodne pretpostavke, u skladu sa međunarodnim i standardima Evropske unije, za institucionalizovanje saradnje i održivost socijalnog i civilnog dijaloga s ključnim socijalnim partnerima.

Kada je u pitanju planiranje obrazovanja odraslih, predviđeno je da nadležni organi koordinišu i razvijaju odgovarajuće sektorske strategije i akcione planove i donose planove obrazovanja odraslih, uz prethodne konsultacije s reprezentativnim socijalnim partnerima i pribavljanje mišljenja zavoda za zapošljavanje, privrednih komora i drugih relevantnih organa uprave, institucija i tijela. Osim definisanja *izvora finansiranja* obrazovanja odraslih, Odlukom je utvrđen princip da u kontekstu uspostavljenog međusektorskog partnerstva i socijalnog dijaloga, svi akteri dijele zajedničku odgovornost za finansiranje konkretnih mjera. Takođe, nadležne vlasti imaju obavezu da uspostave adekvatne okvire i mehanizme za kontinuirani *monitoring* ključnih aspekata obrazovanja odraslih, kao i sprovođenje inspekcijskog i stručnog *nadzora* nad radom organizatora obrazovanja odraslih.

VIII. PREGLED POSTOJEĆIH OBRAZOVNIH INSTITUCIJA U REGIJI POSAVINE SA NAGLASKOM NA OBRAZOVANJE ODRASLIH

Tradicionalno, sami procesi obrazovanja i učenja se odvijaju u obrazovnim institucijama. U tom pogledu, one imaju ključnu ulogu u oblasti obrazovanja i dio su sistema obrazovanja. Proces obrazovanja i učenja ovisi o njihovim spremnostima i kapacitetima u cilju prenošenja znanja, vještina i kompetencija neophodnih za svakog pojedinca kako bi uspješno ispunio svoje životne uloge.

Uzimajući u vidu segmente koje obrazovanje odraslih obuhvata, pregled postojećih obrazovnih institucija u regiji Posavine možemo podijeliti u dvije kategorije. Prva obuhvata obrazovne institucije koje pružaju formalan vid obrazovanja, a druga ubraja obrazovne institucije koje pružaju neformalan vid obrazovanja.

Kao što smo to naglasili u uvodnom dijelu, i u ovom dijelu naša pažnja će se usresrediti samo na obrazovne institucije prve kategorije koje pružaju osnovno i srednje obrazovanje u regiji Posavine. Naime, imajući u vidu da u regiji Posavine ne postoji posebna obrazovna institucija koja se bavi isključivo obrazovanjem odraslih, postojeće škole su jedine obrazovne institucije koje pružaju formalni vid obrazovanja odraslih u ovom dijelu Bosne i Hercegovine.

Danas, u osnovnim školama, sprovodi se obavezno devetogodišnje osnovno obrazovanje, koje je besplatno i obavezno za svu djecu. U srednjim školama, srednje obrazovanje je svima dostupno, u skladu sa postignutim uspjehom u osnovnoj školi, ličnim interesom i sposobnostima. Postoje dvije vrste srednjih škola, opšte i stručne škole. Opšte srednje škole se dijele na gimnaziju, umjetničke škole (mužička, likovna i druga) i vjerske škole, u kojim se nastavni plan i program izvodi u četvorogodišnjem trajanju i čijim završavanjem učenik stiče srednju školsku spremu i mogućnost nastavka školovanja. Što se tiče stručne srednje škole postoje tehničke, ekonomske, medicinske i druge stručne škole, što se određuje prema vrsti nastavnog plana i programa. Srednje obrazovanje u stručnim školama traje tri ili četiri godine. Učenik, završavanjem trogodišnjeg stručnog srednjeg obrazovanja, stiče srednju stručnu spremu III stepena i nema pristup visokom obrazovanju. Učenici, završavanjem četvorogodišnjeg srednjeg stručno obrazovanja, stiče stručnu spremu IV stepena i ima mogućnost nastavka školovanja.

U Posavskom kantonu postoji devetnost osnovnih škola (sedam matičnih škola i dvanaest podružnih škola) i tri srednje škole. Jedna srednja škola, Srednja škola „Pere Zečevića“, nalazi se u Odžaku, dok ostale dvije, Srednja strukovna škola i Školski centar „Fra Martina Nedića“ se nalaze u Orašju.

Slijedeći pregled ponuđenih zvanja i zanimanja u srednjim školama u regiji Posavine se odnosi na 2014/2015 školsku godinu.

Srednja škola „Pere Zečevića“ pruža mogućnost sticanje stručnih zvanja (IV stepen) i zanimanja (III stepen). Kad je u pitanju sticanja stručnih zvanja, u Odžaku učenici mogu pohađati smjer opšte gimnazije ili steći zvanja tehničar za računarstvo ili ekonomski tehničar

– komercijalni smjer. Zanimanja koji su ponuđena učenicima su poslovi sekretara, obučara, automehaničara i bravara.

Srednja strukovna škola u Orašju pruža mogućnost sticanja stručnog zvanja (IV stepen) elektro tehničar, poljoprivredni tehničar i medicinski tehničar, i sticanja zanimanja (III stepen) kuhar, konobar, frizer, ratar i automehaničar.

U Školskom centru „Fra Martina Nedića“, učenici mogu pohađati opštu gimnaziju, kao i steći zvanja ekonomski tehničar – finansijsko računovodstveni smjer, ekonomski tehničar – komercijalni smjer, poslovno-pravni tehničar.

U dijelu teritorije Posavske regije koja pripada Republici Srpskoj, postoje četiri osnovne škole i jedna srednja škola, Srednja škola „Nikola Tesla“, koja se nalazi u Šamcu.

Srednja škola „Nikola Tesla“ pruža mogućnost pohađanja opšte gimnazije i sticanja zvanja (IV stepen) poslovno-pravni tehničar, ekonomski tehničar, laboratorijski-sanitarni tehničar i farmaceutski tehničar. Zanimanja (III stepen) koji se nude su bravar i automehaničar.

U Brčkom postoji dvadeset osam osnovnih škola (petanest matičnih škola i trinaest podružnih škola) i četiri srednje škole, to jeste JU Tehnička škola, JU Ekonomska škola, JU Poljoprivredna i medicinska škola, JU Gimnazija „Vase Pelagića“.

JU Tehnička škola u Brčkom pruža mogućnost obrazovanja u okviru mašinske, elektro, građevinske, saobraćajne i tekstilne struke. Mašinski smjer pruža mogućnost sticanja stručnog zvanja (IV stepen) mašinski tehničar i mašinski tehničar za kompjutersko konstruisanje, kao i sticanja zanimanja (III stepen) bravar, automehaničar, instalater, obrađivač metala rezanjem. Elektro smjer pruža mogućnost sticanja stručnog zvanja (IV stepen) tehničar za mehatroniku, tehničar za elektroenergetiku i elektro tehničar računarstva, kao i sticanja zanimanja (III stepen) električar i automehaničar. Građevinski smjer pruža mogućnost sticanja stručnog zvanja (IV stepen) građevinski tehničar i geodetski tehničar, kao i sticanje zanimanja (III stepen) armirač-betonirac i zidar. Saobraćajni smjer pruža mogućnost sticanja stručnog zvanja (IV stepen) tehničar drumskog saobraćaja i zanimanja (III stepen) vozač motornih vozila, dok tekstilni smjer pruža mogućnost sticanja stručnog zvanja (IV stepen) tekstilni tehničar i zanimanja (III stepen) krojač.

JU Ekonomska škola pruža mogućnost sticanja zvanja (IV stepen) ekonomskog tehničara, poslovno-pravnog tehničara, trgovačkog tehničara i turističkog tehničara i sticanja zanimanja (III stepen) kuvar i konobar.

JU Poljoprivredna i medicinska škola pruža mogućnost sticanja zvanja (IV stepen) medicinski tehničar, prehrambreni tehničar, veterinarski tehničar, poljoprivredni tehničar, farmaceutski tehničar i ekološki tehničar i sticanja zanimanja (III stepen) frizer, cvjećar-vrtlar i voćar-vinar-vinogradar.

U određenim pomenutim stručnim školama, postoji mogućnost da odrasla osoba stekne srednje stručno obrazovanje, odnosno izvrši prekvalifikacija ili dokvalifikacija, u okviru određenih već ponuđenih zvanja i zanimanja, na osnovu vanrednog upisa u školu. Na osnovu raspisanog konkursa, vanredni učenici mogu se upisati u škole u okviru postojećih struka u

tekućoj školskoj godini, pod uslovom da iste škole dobiju odobrenje od strane ministarstva za upis tih vanrednih učenika, odnosno odraslih.

Od gorenavedenih škola, za 2014/2015 školsku godinu, samo 4 srednje škole pružaju mogućnost odraslim licima da steknu srednje obrazovanje, i to 2 u Brčkom¹¹⁸ i 2 u Orašju¹¹⁹. Srednja strukovna škola i školski centar „Fra Martina Nedića“ u Posavskom kantonu imaju odobrenje za upis vanrednih učenika za slijedeća zvanja ili zanimanja: komercijalista, poljoprivredni tehničar, frizer i automehaničar. Srednja strukovna škola u Orašju ima 8 upisanih vanrednih učenika (polaznici), dok školski centar „Fra Martina Nedić“ broji 5. U Brčko distriktu BiH, JU Poljoprivredna i medicinska škola i JU Tehnička škola imaju odobrenje za upis vanrednih učenika za slijedeća zvanja ili zanimanja: mašinski tehničar, automehaničar, instalater, tehničar elektroenergetike, elektrotehničar računarstva, tehničar za mehatroniku, vozač motornih vozila, poljoprivredni tehničar, frizer, mesar, prehrambeni tehničar. Trenutno u JU Tehnička škola ima 35 upisanih vanrednih učenika, a u JU Poljoprivredna i medicinska škola 19.

Sticanje srednjeg obrazovanja, prekvalifikacija ili dokvalifikacija za vanredne učenike u navedenim školama se odvija po istom nastavnom planu i programu kao i za redovno školovanje. U praksi, vanredni učenici ne pohađaju nastavu, ni praksu. Srednje obrazovanje stiče se na osnovu konsultativno-instruktivne nastave i polaganja ispita, i traje dugo koliko i obrazovanje redovnog učenika. Troškove obrazovanja snose polaznici programa, odnosno vanredni učenici.

Imajući u vidu da su srednje škole samo u mogućnosti da obrazuju odrasle za zvanja i zanimanja koji su u ponudi u školama, slobodno možemo zaključiti da iste nisu u mogućnosti da odgovore na potrebe obrazovanja odraslih kao način sticanja znanja, vještina i kompetencija u cilju povećanja nivoa zapošljivosti odraslih, posebno onih koji su nezaposleni, uzimajući u obzir da zvanja i zanimanja ponuđeni u okviru srednjih škola u regiji Posavine u velikom dijelu nisu usklađena sa potrebama tržišta rada, i da obrazuju većinu profila koji su već suficitarni. Naime, kao što je ranije pomenuto, bez obzira na sprovedenu reformu u okviru srednjeg stručnog obrazovanja¹²⁰, ponuda kvalifikacija koji obrazovni sistem u regiji nudi i

¹¹⁸ Upis vanrednih učenika, odnosno odraslih u Brčko distriktu BiH vrši se u skladu sa Pravilnikom o uslovima i načinu obrazovanja odraslih u srednjim stručnim školama Brčko distrikt Bosne i Hercegovine

¹¹⁹ Upis vanrednih učenika, odnosno odraslih u Posavskom kantonu u skladu sa Pravilnikom o uvjetima i načinu izvođenja i stjecanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih („Narodne novine Županije Posavske“ br. 5/98, 5/99 i 9/08).

¹²⁰ Krajem devedesetih godina, u Bosni i Hercegovini je započeta reforma sektora obrazovanja, u okviru koje je posebna pažnja posvijećena srednjem stručnom obrazovanju. Zahvaljujući finansijskoj i tehničkoj pomoći međunarodnih organizacija, posebno Evropske unije, razni projekti su sprovedeni u cilju modernizacije i prilagođavanja srednjeg stručnog obrazovanja i obuke potrebama tržišta rada. Rezultati tih projekata se ogledaju, između ostalog, u pripremi i usvajanju Zelenog papira¹²⁰, Bijelog papira – Zajednička strategija za modernizaciju osnovnog i opšteg srednjeg obrazovanja u Bosni i Hercegovini (2003), Okvirnog zakona za osnovnim i srednjim obrazovanjem u BiH, Okvirni zakon za srednje stručno obrazovanje i obuku u BiH, Strategije razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007.-2013. godine. Takođe razvijeni su standardi zanimanja dogovoreni sa predstavnicima poslodavaca i tržišta rada za određena zanimanja, izvršena je racionalizacija nomenklature zanimanja prijedlogom nove klasifikacije zanimanja koja ima 13 porodica sa ukupno 100 zanimanja¹²⁰, donešeni su nastavni planovi i programi za 62 zanimanja razvijeni po modularnoj metodologiji¹²⁰, izvršeno je podučavanje nastavnog kadra savremenim nastavnim metodama i izrađen je priručnik za istraživanje tržišta rada.

dalje je neusklađen sa potrebama tržišta rada, što se reflektuje kroz šokantan procenat nezaposlenosti mladih.

Škole u regiji Posavine primjenjuju dostupne nastavne planove i programe izrađene u okviru reforme srednjeg stručnog obrazovanja (EU VET) po modularnoj metodologiji koja treba da omogući horizontalnu i vertikalnu prohodnost u okviru jedne struke ili više struka, kao i pokretljivost učenika na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Neformalan vid obrazovanja odraslih mogu da pružaju razne institucije, kao što su kulturni centri, preduzeća, nevladine organizacije, naučne i stručne institucije, profesionalne i stručne asocijacije, političke partije i slično. Uzimajući u obzir raznolikost institucija koje pružaju neformalan vid obrazovanja odraslih, posebno činjenicu da mnoge od njih imaju pored obrazovne i mnoge druge funkcije, možemo iste da klasifikujemo u podkategorijama i to sljedećim¹²¹: institucije, odnosno organizacije čija je centralna funkcija obrazovanje odraslih; institucije, odnosno organizacije kojima je obrazovanje odraslih sekundarna funkcija; institucije, odnosno organizacije za koje je obrazovanje odraslih blisko po funkciji jer zadovoljavaju neke potrebe koje prepoznaju kao svoju obavezu i odgovornost i institucije, odnosno organizacije za koje je obrazovanje odraslih drugostepena funkcija koja se koristi za podršku posebnih interesa same institucije, odnosno organizacije.

Kad je u pitanju neformalno obrazovanje, u regiji Posavine, nismo bili u mogućnosti da dodemo do podatka da li postoji institucija, odnosno organizacija koja se bavi djelatnošću obrazovanja odraslih kao primarnom djelatnošću. Stoga, možemo zaključiti da nešto slično i ne postoji. Naravno, postoje institucije, odnosno organizacije koje pružaju određene vidove neformalnog obrazovanja odraslima koje pripadaju drugim gorenavedenim podkategorijama, posebno nevladine organizacije. Na osnovu intervjuisanih nevladinih organizacija, primjećujemo da se većina ponuđenih programa obrazovanja odraslih odvija u okviru projekata finansiranih od strane stranih donatora. Nažalost, nismo mogli doći do saznanja koliko institucija, odnosno organizacija pruža neformalan vid obrazovanja odraslima. Na primer, ni jedna organizacija iz regije Posavine nije registrovana na elektronsku informacijsku bazu podataka o obrazovanju odraslih ponuđenu od strane Agencije za rad i zapošljavanje BiH¹²² koja predstavlja mjesto na kojem se može pristupiti o neformalnim programima obuka kao i o stručnim ponuđačima obuka u Bosni i Hercegovini.

Konačno, veoma je teško utvrditi koliko odraslih osoba je uključeno u bilo kojem obliku obrazovanja, formalnom ili neformalnom, ni koliko tačno organizacija ili ustanova postoji koje se bave obrazovanjem odraslih, jer nisu uspostavljeni mehanizmi praćenja i prikupljanja podataka u oblasti obrazovanja odraslih. I ako u Strateškim pravcima razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini 2008. – 2015. godine, kao i u Strategiji razvoja odgojno obrazovnog sustava u Županiji Posavskoj 2009.-2015, je predviđeno da se uspostavi registar postojećih obrazovnih institucija/davalaca obrazovnih usluga u području obrazovanja i obuke odraslih, isti još nije uspostavljen ni na državnom nivou, ni u Posavskom kantonu, kao ni u Brčko distriktu BiH.

¹²¹ Miljković Jovan, Model upravljanja institucijom za obrazovanje odraslih, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 2/2009, str. 22-23.

¹²² www.obuke.ba

Ovaj pregled obrazovnih institucija u regiji Posavine sam ukazuje na jako nizak nivo odvijanja djelatnosti obrazovanja odraslih, odnosno ponude za obrazovanje odraslih, i može se slobodno zaključiti da se postojeće škole bave obrazovanjem odraslih usput.

IX. SARADNJA SA OSTALIM FORMALNIM I NEFORMALNIM AKTERIMA

Obrazovanje odraslih je partnerska djelatnost i zajednička odgovornost različitih aktera, među kojima su: organi uprave nadležni za obrazovanje, rad, zapošljavanje, socijalne politike, finansija i drugih resora unutar vladinog sektora; socijalni partneri koji obuhvataju privredne komore, reprezentativne privredne subjekte i profesionalna udruženja; organizacije civilnog društva; obrazovne institucije; stručne, razvojne i naučno-istraživačke institucije u različitim društvenim sektorima i pojedincima. Partnerstvo i zajednička odgovornost ključnih aktera se odnosi na planiranje, razvoj i finansiranje sistema obrazovanja odraslih.

Naime, socijalno partnerstvo je jedini mogući način da se odgovori na izazove socijalno-ekonomskog rasta i potrebe tržišta rada i pojedinaca za znanjima i vještinama i predstavlja zajednički odgovor ključnih aktera. Neophodno je uspostaviti partnerstvo i saradnju na svim nivoima društvene organizacije i u svim domenima organizacije i realizacije obrazovanja, od procesa pripremanja zakonskih i strateških dokumenata, planiranja i kreiranja programa, finansiranja, akreditacije, sertifikacije do drugih aspekata obrazovanja odraslih. Partnerstvo i saradnja, koji su zasnovani na zajedničkim ciljevima i opredeljenosti njihovom ostvarivanju, omogućuju uspostavu i razvoj dinamičnog i održivog sistema obrazovanja odraslih, u okviru kojeg obrazovne institucije i programi za obrazovanje se zasnivaju na potrebe privrede i tržišta rada i na realnim mogućnostima društva i pojedinca.

U tom pogledu, od presudne je važnosti obezbijediti zakonske i druge pretpostavke za institucionalizovanje saradnje, omogućavajući horizontalnu i vertikalnu koordinaciju, i održivost socijalnog i civilnog dijaloga s ključnim partnerima. Prema tome, neophodno je obezbijediti partnerstvo na međusektorskom i međuinstitucionalnom nivou. Naime, s obzirom na multidimenzionalnost obrazovanja odraslih, teško je odrediti samo jedno odgovorno tijelo pa je potrebno ulagati više truda u koordinaciju, međusektorsku i međuinstitucionalnu saradnju.

Dakle, međusektorska saradnja, kao prvo, podrazumijeva da unutar vladinog sektora, relevantni organi uprave, to jeste organi uprave nadležnih za obrazovanje, rada, zapošljavanja i socijalne politike i finansija, se međusobno konsultuju i razmatraju pitanja u vezi sa politikama obrazovanja odraslih i strateško-operativna pitanja u području obrazovanja odraslih. Nadalje, međusektorska saradnja obuhvata dijalog i saradnju vladinog sektora sa poslodavcima i sindikatima, kao i njihovim udruženjima, po gotovo svim pitanjima organizacije, implementacije i unapređenja obrazovanja odraslih, a naročito po pitanjima zakonodavnog uređivanja obrazovanja odraslih, strateškog planiranja i finansiranja, istraživanja tržišta rada, kreiranja i provođenja programa obrazovanja, akreditacije organizatora i programa obrazovanja i validacije prethodnog učenja. Konačno, međusektorska saradnja uključuje dijalog i saradnju sa predstavnicima nevladinog sektora, kao važni partneri u promovisanju socijalne uključenosti i pružanju podrške lokanim zajednicama u implemetaciji dogovorenih politika obrazovanja odraslih. Naime, organizacije unutar nevladinog sektora imaju ključnu ulogu u samom pružanju obrazovnih usluga odraslima, naročito imajući u vidu njihov potencijal za izvođenje posebno neformalnih programa obrazovanja odraslih. U tom pogledu, umrežavanje organizacija iz nevladinog sektora

omogućava unapređenje raznovrsnosti ponude programa obrazovanja, kvaliteta programa obrazovanja i njihovu realizaciju.

Institucionalna saradnja implicira da u okviru svoga djelokruga rada, svi organi, stručne i druge institucije, organizacije i tijela u obrazovnom i drugim vladinim sektorima uspostavljaju i održavaju međusobnu saradnju, kao i saradnju sa drugim partnerima unutar poslovnog i nevladinog sektora, te u skladu s tim planiraju i koordinirano implementiraju aktivnosti u vezi s politikama obrazovanja odraslih. Institucionalna saradnja je usmjerena na razvoj i podizanje kvaliteta obrazovanja odraslih, a temelji se na principima: poštovanja ustavnih i zakonskih nadležnosti u oblasti obrazovanja odraslih; umrežavanju kroz uspostavljanje radnog partnerstva i integraciju znanja, sposobnosti i iskustva; otvorenost i dostupnost informacija i podataka; aktivnog učešća i djelovanja odgovornosti svih učesnika u procesu.

Kako bi se unaprijedile aktivnosti na uspostavi efikasnije i održive međuresorne i međuinstitucionalne saradnje, kao i dijalog sa relevantnim akterima o zajedničkim interesima i potrebama u području obrazovanja odraslih, unutar nadležnih ministarstava obrazovanja, rada i socijalne politike neophodno je obezbijediti radna mjesta za praćenje i koordinaciju aktivnosti, saradnju i razmjenu informacija u području obrazovanja odraslih.

Takođe, kako bi se uspostavila saradnja i partnerstvo između ključnih aktera, neophodna je institucionalizacija određenih vidova saradnje zakonskim putem kojim se prepoznaju uloge socijalnih partnera u oblasti obrazovanja i stvara se obaveza organa uprave uključivanja socijalnih partnera u određene procese i aktivnosti na uspostavi i razvoju sistema obrazovanja. Drugi način na koji se može postići efektivna saradnja je zaključivanjem sporazuma o socijalnom partnerstvu u oblasti obrazovanja odraslih, kojim se regulišu odnosi među partnerima, njihove dužnosti i odgovornosti, područja djelovanja i način međusobne saradnje. Povrh toga, osnivanje savjeta za obrazovanje odraslih predstavlja forum u okviru kojeg se može razvijati međusobna saradnja i kultura partnerstva. Osnivanje savjeta za obrazovanje odraslih na lokalnom nivou ima značajnu ulogu u identifikovanju potrebnih mjera koje podržavaju politiku ekonomskog razvoja i zapošljavanja u datim zajednicama, i na taj način direktno utiču na smanjenje nezaposlenosti, razvoj inicijativa i preduzimljivosti i restrukturiranju privrede na lokalnom nivou. Analizirajući i prateći stanje u području razvoja ljudskih resursa, zapošljavanja i obrazovanja odraslih, uloga savjeta je, između ostalog, identifikovanje potreba i prioriteta u obrazovanju odraslih, prikupljanje i distribuiranje informacija o programima obrazovanja i potrebama tržišta rada za kvalifikacijama i kompetencijama, kao i preporučivanje modela i mjera finansiranja i investiranja u obrazovanje odraslih.

U Republici Srpskoj, Zakonom o obrazovanju odraslih su uspostavljeni određeni mehanizmi saradnje i utvrđuje se način učestvovanja socijalnih partnera u samoj oblasti obrazovanja odraslih, kao i mogućnost osnivanja lokalnih savjeta od strane jedinica lokalne samouprave u svrhu efikasnijeg praćenja i ostvarivanja obrazovanja odraslih. Lokalni savjeti za obrazovanje odraslih treba da predstavljaju značajnu sponu između svih socijalnih partnera u obrazovanju odraslih kao što su organi lokalne samouprave, javne institucije, poslodavci, sindikati i udruženja građana, te da pored koordinacije rada socijalnih partnera na lokalnom nivou ostvaruju saradnju i sa Zavodom za obrazovanje odraslih. Međutim, na lokalnom nivou, u dijelu regije Posavine, ne postoji forum koji bi uspostavio dijalog i međusobnu saradnju svih

relevantnih aktera na ovom dijelu teritorije, što je od presudne važnosti u određivanju obrazovnih potreba u okviru te zajednice, kao i vid podrške inicijativa ekonomskog razvoja na lokanom nivou.

U Brčko distriktu BiH i Posavskom kantonu, imajući u vidu da ne postoji adekvatan zakonski okvir koji reguliše oblast obrazovanja odraslih, nisu definisani vidovi saradnje ključnih aktera u ovoj oblasti. Ipak, u oba dijela regije, su uspostavljena savjetodavna tijela u cilju povezivanja srednjeg stručnog obrazovanja i osposabljanja sa tržištem rada. U Brčkom, tripartitno savjetodavno vijeće čine predstavnici Sindikata Brčko distrikta BiH, Udruženja poslodavaca Brčko distrikta BiH, Pododjeljenja za srednje obrazovanje, Pedagoške institucije Brčko distrikta BiH i direktori srednjih stručnih škola. Nažalost, u savjetodavnom vijeću nisu uključeni predstavnici Zavoda za zapošljavanje, kao ni predstavnici nevladinog sektora. U Orašju, tripartitno vijeće čine predstavnici Samostalnog sindikata srednjeg obrazovanja i odgoja Županije, Gospodarske komore Županije, Obrtničke komore Županije, Zavoda za zapošljavanje, Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa i direktori srednjih škola. Međutim, ovo tijelo još nije zaživilo, imajući u vidu da se još nije ni jednom sastalo.

Takođe, u samim nadležnim organima uprave nisu uspostavljena radna mjesta, odnosno zaduženi uposlenici koji bi radili na uspostavi i razvoju međusobne saradnje i partnerstva sa svim relevantnim akterima.

X. TRENUTNO STANJE U REGIJI POSAVINE U POGLEDU OBRAZOVANJA ODRASLIH I CJELOŽIVOTNO UČENJE

Obrazovanje odraslih u regiji Posavine je djelatnost koja je nažalost nedovoljno razvijena, a učinkovit i fleksibilan sistem obrazovanja odraslih u velikom dijelu regije nije ni u začecu, što ukazuje sam pregled institucionalnog i zakonskog okvira, obrazovnih institucija i nivoa socijalnog dijaloga i partnerstva.

Bez obzira na strateško opredjeljenje Bosne i Hercegovine za razvoj obrazovanja odraslih, u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, kao i u Posavskom kantonu, nisu preuzeti ni prvi koraci u tom smjeru. Vlasti u ovom dijelu regije nisu usvojile zakone o obrazovanju odraslih koji predstavlja kamen temeljac ka uspostavi i razvoju učinkovitog, dinamičnog, efikasnog, fleksibilnog sistema obrazovanja odraslih utemeljenog na konceptu cjeloživotnog učenja.

Takođe, na cijeloj teritoriji regije Posavine, ni jedna vlast nije usvojila posebne strategije u kojima bi se definisali pravci razvoja i strateški ciljevi u oblasti obrazovanja odraslih na lokalnom nivou, kao i neophodne mjere u cilju ostvarivanja istih. Nažalost, u Posavskom kantonu, i ako postoji strategija koja definiše određene ciljeve i mjere, iste do danas nisu izvršene, niti se čini da će biti do kraja ove godine, krajni određeni rok za njihovo ispunjenje.

Osim u Republici srpskoj, u druga dva dijela regije ne postoje odgovarajuće institucionalne podrške za praćenje i razvoj obrazovanja odraslih, imajući u vidu da u samoj unutrašnjoj organizaciji organa uprave nadležni u oblasti obrazovanja, nemaju zaposlenih koji su zaduženi za oblast obrazovanja odraslih.

I ako se formalno i neformalno obrazovanje odraslih odvija na ovom dijelu Bosne i Hercegovine, odvija se na jako sporadičan način i upitnog je kvaliteta. Kao što smo zaključili na osnovu pregleda postojećih obrazovnih institucija u regiji, veoma mali broj srednjih škola pruža mogućnost sticanja srednjeg obrazovanja i vršenje prekvalifikacije ili dokvalifikacije u okviru svojih ponuđenih smjerova na zahtjev pojedinca koji iskaže želju i potrebu za sticanje određenog zvanja ili zanimanja. Međutim, programi obrazovanja koje srednje škole mogu da ponude nisu utemeljene na adekvatne nastavne planove koji prepoznaju specifičnosti podučavanja odraslih, a i nastavni kadar nije dovoljno obučen za rad sa odraslima. Neformalno obrazovanje se odvija skoro isključivo u okviru aktivnosti koje pružaju nevladine organizacije u okviru projekata finansiranih od donatora.

U Republici Srpskoj, situacija je na zavidnijem nivou, imajući u vidu da je usvojen Zakon o obrazovanju odraslih i samim tim pokrenute su aktivnosti ka uspostavi sistema obrazovanja odraslih i razvoja istog. Osnivanjem Zavoda za obrazovanje odraslih stvorene su institucionalne pretpostavke neophodne za razvijanje sistema obrazovanja odraslih, posebno za uspostavljanje efektivne neophodne međusektorske saradnje. Usvajanjem podzakonskih akata¹²³ omogućena je sama primjena Zakona o obrazovanju odraslih. Donošenjem nastavnih

¹²³ Usvojeni su između ostalog Pravilnik o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih, Pravilnik o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita, Pravilnik o načinu provjere poslodavaca, Pravilnik o postupku izbora organizatora obrazovanja odraslih, Pravilnik o sadržaju formatu i načinu vođenja i čuvanja

planova i programa za osnovno i srednje stručno obrazovanje odraslih¹²⁴ usklađeni sa andragoškim standardima koji uzimaju u obzir specifične potrebe odraslih omogućen je adekvatan i efektivan vid formalnog obrazovanja odraslih. Međutim, na lokalnom nivou u rubnim opštinama Republike Srpske koje pripadaju regionu Posavine, važnost i značaj obrazovanja odraslih je nedovoljno shvaćen od strane lokanih vlasti i pojedinaca, socijalni dijalog nije uspostavljen na zadovoljavajući način i nivo, a u centralizovanom sistemu obrazovanja, lokalne zajednice imaju ključnu ulogu u praćenju tržišta rada i utvrđivanja obrazovnih potreba na lokanom nivou.

Mogućnosti koje nudi obrazovanje odraslih nisu prepoznate. Zanimljivo je da nije iskorištena alternativa obrazovanja odraslih za profile za kojim postoji potreba na tržištu rada ni u slučajevima neuspjeha uvođenja istih u srednjim školama. Na primjer, na osnovu prijedloga Tripartitnog savjetodavnog vijeća u Brčkom, uvedena je, za 2010/2011. godinu, mogućnost sticanja zanimanja tapetara, ali učenici nisu pokazali interesovanje za upis u to odjeljenje, i ako je postojala jasna potreba na tržištu rada za ove profile i mogućnost zaposlenja nakon završenog školovanja. U Posavskom kantonu konstatovano je da postoji interes poslodavaca za neka zanimanja kao što su pekar, kuhar, stolar, krojač, ali ne i interes učenika za odabir ovih zanimanja, jer se radi o slabo plaćenim zanimanjima¹²⁵. Jasan korektiv ovom neuspjehu, a u cilju zadovoljavanja potrebe tržišta rada i poslodavaca za određeno znanje i vještine, mogla je biti dokvalifikacija ili prekvalifikacija odraslih, posebno nezaposlenih lica, ali nije preuzeta ni jedna inicijativa u tom pravcu. Ovaj primjer jasno ukazuje na nedovoljnu razvijenu svijest o mogućnostima obrazovanja odraslih i saradnju između ključnih aktera, ali takođe pomankanje sistema obrazovanja odraslih koji bi na brz način mogao odgovoriti iskazanoj potrebi.

U regiji Posavine, veliki postotak nezaposlenosti je direktna posljedica loše ekonomske situacije i skoro nepostojeća potražnja za radnom snagom. Naime, ako pogledamo ponudu za radnim mjestima na stranicama zavoda, odnosno službi za zapošljavanje na dan 11.02.2015, ukupan broj oglašanih radnih mjesta u Republici Srpskoj je 102, u Federaciji BiH je 2, u Posavskom kantonu je 0, kao i u Brčko distriktu BiH. Imajući to u vidu, provejava mišljene da ulaganje u obrazovanje odraslih ne bi drastično pomoglo u rješavanju problema nezaposlenosti, na šta ukazuje sama tvrdnja u Posavskom kantonu kojom se ističe da „ukoliko bi škole školovala kadrove za koji postoji interes ne bi ni postojale“¹²⁶. Paralelno, ovo područje, gdje su u predratnom vremenu bile prisutne velike kompanije, uglavnom izvozno orijentisane, koje su osiguravale zaposlenost stanovništva, karakterizuje letargičnost i manjak preduzetničkog duha. Osim privlačenja stranih investitora, drugi način osiguravanja ekonomskog rasta u regiji je otvaranje radnih mjesta podstičajući preduzetništvo i mobilnost

andragoške dokumentacije i evidencije, Pravilnik o vrsti stručne spremlje nastavnika, Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra organizatora obrazovanja.

¹²⁴ Na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih, Ministarstvo je usvojilo Nastavni plan i program za osnovno obrazovanje odraslih, Nastavni plan i program za srednje stručno obrazovanje odraslih za zanimanja trećeg stepena složenosti i Nastavni plan i program za srednje stručno obrazovanje za zanimanja četvrtog stepena. Vidjeti stranicu <http://www.mpoo.org/index.php/159-naslovna/350-ebilden1.html>

¹²⁵ Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, „Analiza upisne politike u srednjoškolskom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine s aspekta potrebe tržišta rada“, Informacija, Mostar, novembar 2013. Godine, strana 9.

¹²⁶ Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, „Analiza upisne politike u srednjoškolskom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine s aspekta potrebe tržišta rada“, Informacija, Mostar, novembar 2013. Godine, strana 9.

radne snage¹²⁷. U tom pogledu, obrazovanje odraslih ima ključnu ulogu kao jedna od karika lanca mjera za podsticanje samozapošljavanja putem obuka za preduzetništvo¹²⁸ i slično, posebno uz sinergiju sa drugim mjerama koje potiču iz programa privrednog razvoja ili aktivne politike zapošljavanja.

S druge strane, zavodi, odnosno službe za zapošljavanje u regiji Posavine, i ako u okviru svojih aktivnih mjera pružaju mogućnosti obuka, one se sprovode u jako skromnom obimu. Na primjer, od ukupno 56 planiranih obuka za preduzetništvo, kompjuterskih vještina i računovodstva, te kurseva engleskog jezika, Zavod za zapošljavanje Brčko distrikta BiH je sproveo samo 12 za preduzetništvo. U Posavskom kantonu, bez obzira na iskazan interes nezaposlenih za obukama za ecdl, preduzetništvo te engleski i njemački jezik, Služba za upošljavanje nije bila u mogućnosti sprovesti ni jednu obuku zbog nedostatka sredstava.

Takođe, u prethodnim godinama, ni u jednom dijelu regije Posavine nisu odvojena javna sredstva iz budžeta opština, kantona ili distrikta u cilju finansiranja ili sufinansiranja bilo kojeg vida obrazovanja odraslih za bilo koju grupaciju stanovništva.

Imajući u vidu sve gorenavedeno, može se slobodno zaključiti da je stanje u regiji Posavine u pogledu obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja poražavajuće. Nivo razvoja djelatnosti obrazovanja odraslih u regiji Posavine nije u mogućnosti da odgovori na potrebe tržišta rada, zajednice i pojedinaca. Na većem dijelu regije, djelatnost obrazovanja nije prepoznata kao djelatnost od posebnog interesa, niti kao moguć odgovor na probleme i izazove kojim se suočava naše društvo, u vidu efektivne podrške ekonomskom rastu i smanjenju nezaposlenosti. Takođe, jasno je da je u regiji Posavine potrebno poboljšati socijalni dijalog i saradnju među relevantnim akterima, kako bi se istinski razvijala kultura partnerstva, a i pružila mogućnost dijaloga i kolektivnog napora u cilju uspostave i razvoja učinkovitog i dinamičnog sistema obrazovanja odraslih i inovativnih inicijativa koje bi odgovorile stvarnim obrazovnim potrebama na lokalnom nivou.

¹²⁷ Svjetska banka, "South East Europe Regular Economic Repost no.4", juni 2013.

¹²⁸ Značaj poduzetništva i poduzetničkog duha do određene mjere je prepoznat u obrazovnom sistemu i uvođenjem predmeta osnove preduzetništva u redovnom obrazovnom procesu u srednjim stručnim školama inicirano od strane Agencije za razvoj malih i srednjih preduzeća u okviru VET reforme srednjeg stručnog obrazovanja koja je pomogla u kreiranju nastavnog plana i programa datog predmeta. Takođe, usvojena Strategija učenja o poduzetništvu u obrazovnim sustavima u Bosni i Hercegovini za razbolje 2012-2015 ("Sluzbeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 31/12)

XI. ISKAZANE ILI IMPLICIRANE POTREBE

U našem društvu, kultura učenja nije dovoljno razvijena, a i nije percipirana kao značajna u vrijeme kad je generalno mišljenje da „nije bitno šta znaš, nego koga znaš“ kako bi se uspio zaposliti. Sama ova činjenica navodi koliko je koncept cjeloživotnog učenja ne shvaćen, a ni prihvaćen. I ako se na kratkoročnom nivou, može učiniti da ova izreka ima realnu podlogu, na dugoročnom nivou, konstantno unapređenje postojećih ili sticanje novih znanja, vještina i kompetencija je uslov kako bi pojedinac zadržao zaposlenje imajući u vidu zahtjev za brzo prilagođavanje, kontinuiran razvoj i inovativnost u radu firme kako bi bile konkurentne.

U tom pogledu, a uzimajući u vidu stanje obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja u regiji Posavine, prvo se nameće potreba za zagovaranjem i promovisanjem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja kao imperativ u modernom društvu i način da se odgovori izazovima na ličnom i društvenom planu.

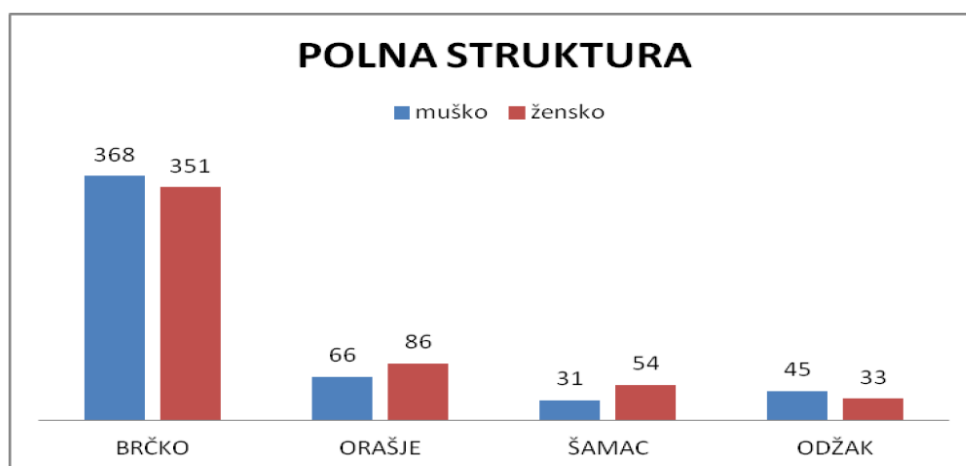
Na osnovu ankete sprovedene u sredjim školama u regiji Posavine, u okviru koje je anketirano 1.067 učenika (719 u BD BiH, 185 u Orašju, 85 u Šamcu i 78 u Odžaku), vidljivo je da koncept cjeloživotnog učenja nije još zaživio ni među učenicima. Naime, primjećujemo da učenici srednjeg stručnog obrazovanja III stepena su skupina sa najvećim brojem anketiranih učenika koji se ne žele dalje školovati, tj. upisati fakultet ili neku drugu nadogradnju znanja, vještina i kompetencija, bez obzira na činjenicu da lica sa istim nivoom obrazovanja predstavljaju teško zapošljivu kategoriju zbog niskokvalifikovanosti. I to bez obzira na činjenicu da više od pola anketiranih smatra da škola ne nudi „funcionalna znanja potrebna za život“, kao i da određen broj smatra da je potrebno više časova praktične nastave. Takođe, interesantno je da se više od 50% učenika, osim učenika gimnazije, izjasnilo da bi mijenjalo modularnu nastavu i da veliki broj smatra da treba izbaciti određene predmete iz određenih profila/struka. Napominjeno da modularna nastava treba da omogući horizontalnu i vertikalnu prohodnost u okviru jedne struke ili više struka i pokretljivost učenika na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Tabela 1 Broj i struktura anketiranih učenika

ŠKOLA	BRČKO	ORAŠJE	ŠAMAC	ODŽAK	
Gimnazija	138	29	14	2	
Ekonomska škola - IV stepen	148	51	65	2	
Ekonomska škola - III stepen	26	1	2	5	
Tehnička škola - IV stepen	126	22	0	23	
Tehnička škola - III stepen	59	0	4	3	
Poljoprivredna škola - IV step	81	14	0	42	
Poljoprivredna škola - III step	32	5	0	1	
Medicinska škola	109	30	0	0	
UKUPNO	719	185	85	78	1067

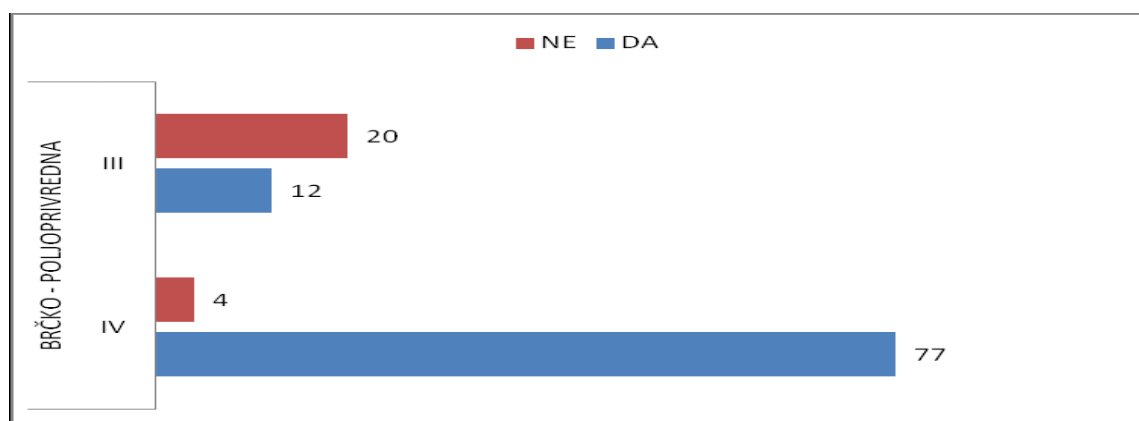
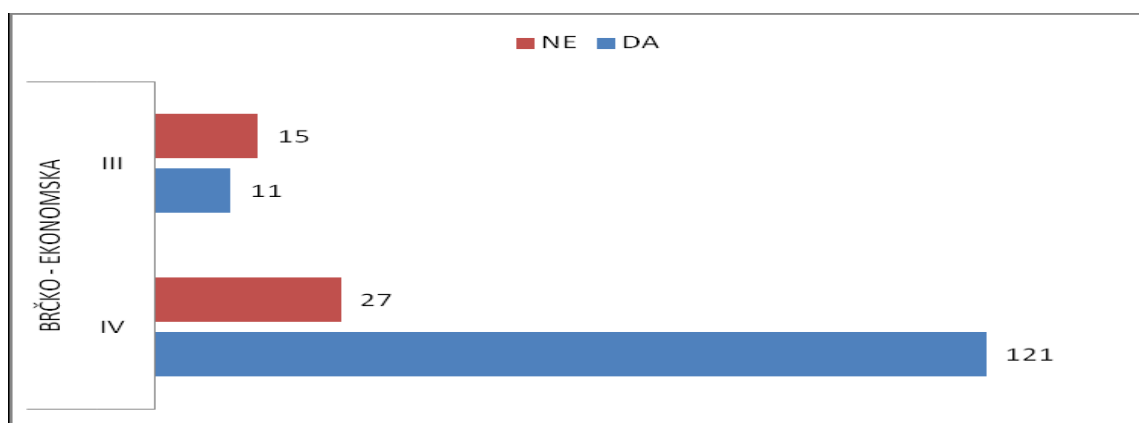
Izvor: Anketa učenika „Sistem NGO“

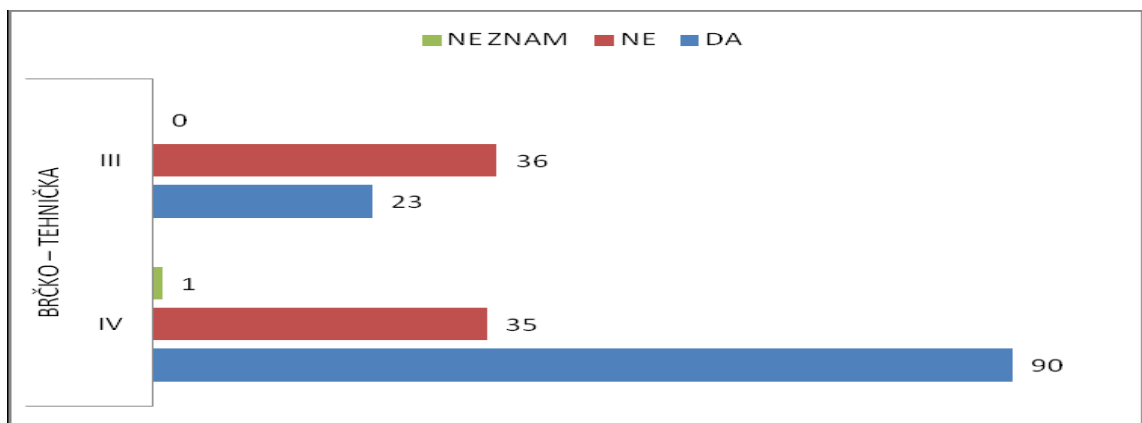
Grafikon 2: Polna struktura anketiranih učenika

Izvor: Anketa učenika „Sistem NGO“

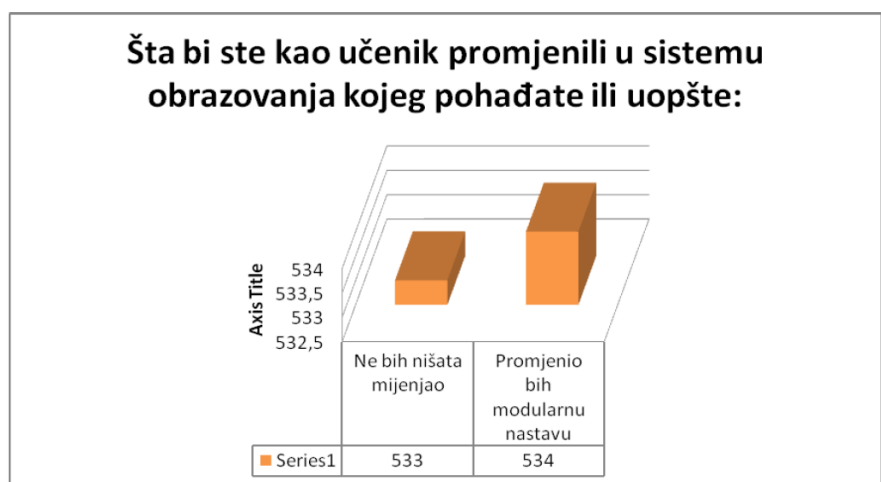
Grafikoni 3, 4 i 5: Odgovori na pitanje „da li se želite dalje školovati tj. upisati fakultet ili neku drugu nadogradnju znanja, vještina i kompetencija.“

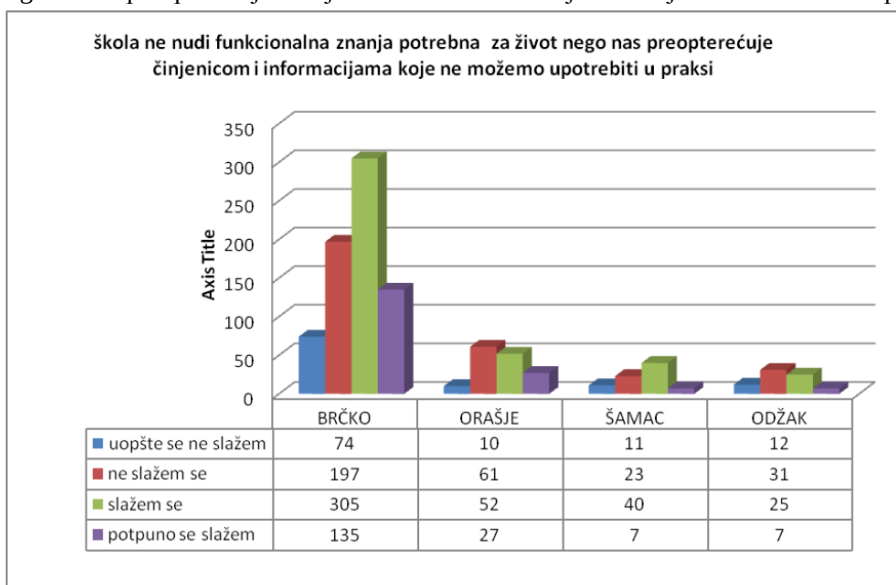
Izvor: Anketa učenika „Sistem NGO“

Grafikoni 6: Grafički prikaz odgovori na pitanje „šta bi ste kao učenik promjenili u sistemu obrazovanja kojeg pohađate ili uopšte?“

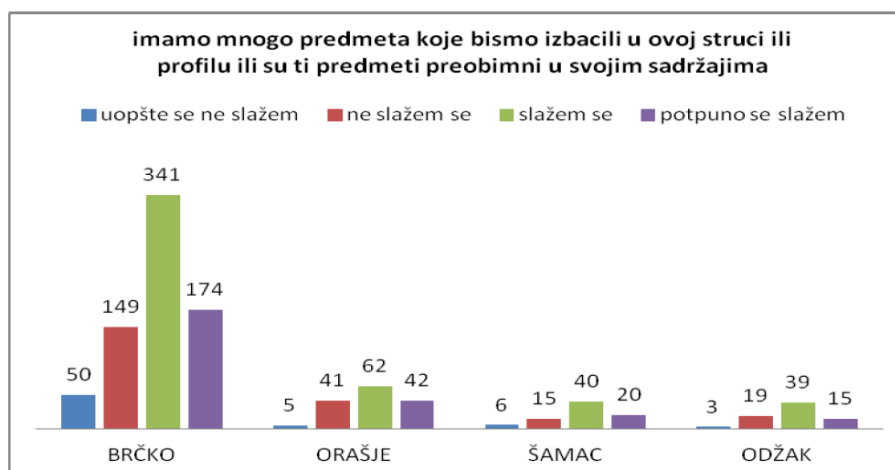
Izvor: Anketa učenika „Sistem NGO“

Grafikoni 7: Grafički prikaz odgovora na tvrdnji „škola ne nudi funkcionalna znanja potrebna za život nego nas preopterećuje činjenicom i informacijama koje ne možemo upotrebiti u praksi“

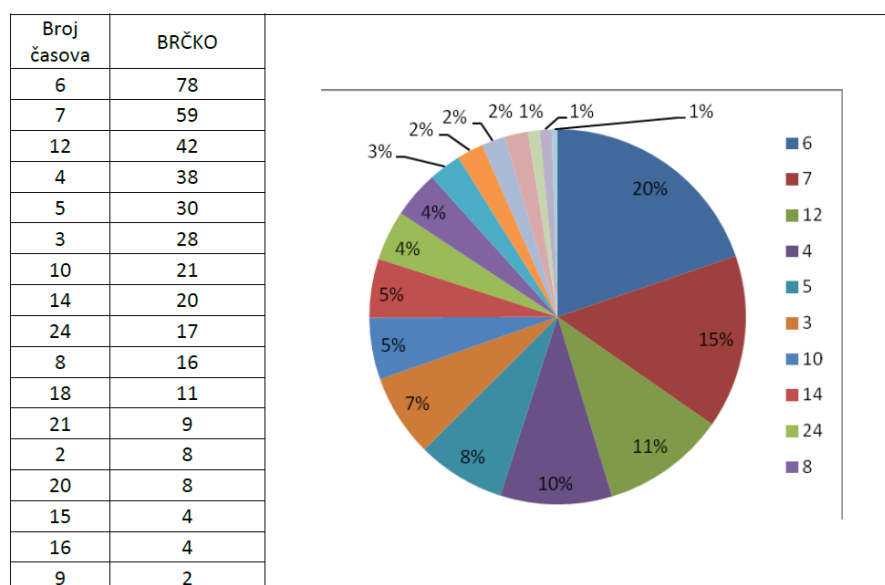
Izvor: Anketa učenika „Sistem NGO“

Grafikoni 8: Grafički prikaz odgovora na tvrdnji „imamo mnogo predmeta koje bismo izbacili u ovoj struci ili profilu ili su ti predmeti preobimni u svojim sadržajima“

Izvor: Anketa učenika „Sistem NGO“

Grafikoni 8: Grafički prikaz odgovora na pitanje „smatraš li da je broj sati praktične obuke nedovoljan i ako jeste koliko bi ti sati/časa obuke predložio sedmično?“

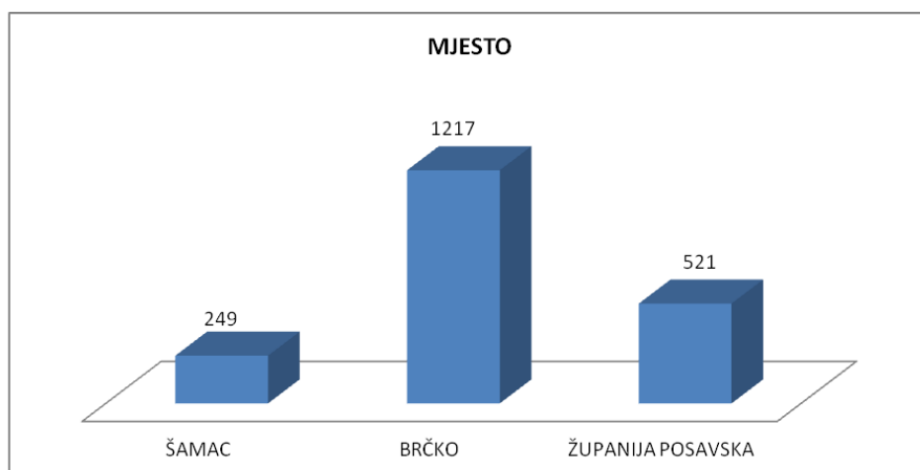

Izvor: Anketa učenika „Sistem NGO“

Potencijal i značaj obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja nije još prepoznat od strane vlasti, a ni od pojedinaca. Kako bi se promijenila percepcija društva u tom pogledu, neophodno je da prvenstveno vlasti prepoznaju značaj obrazovanja odraslih i neophodnost ulaganja u ovu oblast. Imajući u vidu da u većem dijelu regije Posavine nisu ni odgovarajući zakoni usvojeni, potrebno je zagovaranje i prema vlastima da preuzmu prve korake u cilju uspostavljanja sistema obrazovanja odraslih kao način, prvobitno rješavanja strukturalne odnosno dugotrajne nezaposlenosti, gorući problem ovih zajednica, i odgovori na iskazane obrazovne potrebe istih.

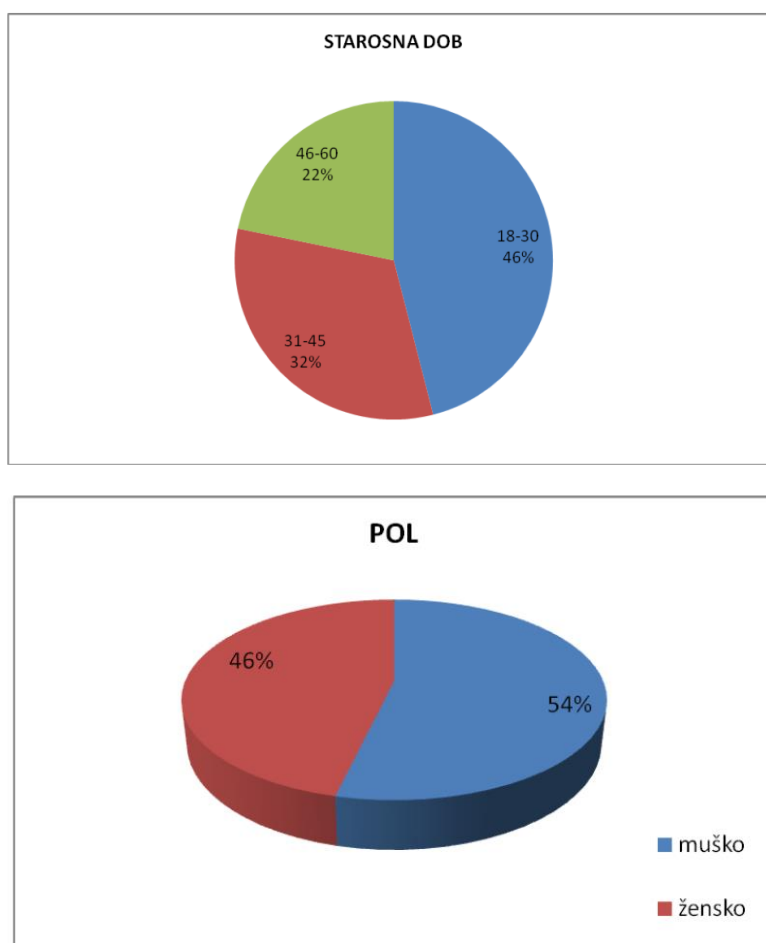
Naime, na osnovu ankete nezaposlenih u regiji Posavine, u okviru koje je anketirano 1.978 nezaposlena lica od kojih je 46% u starosnoj dobi od 18-30 godina, 32% u dobnoj skupini od 31-45 godina, 22% u skupini od 46-60 godina starosti, dok su 46% žene, jasno je da je strukturalna odnosno dugotrajna nezaposlenost gorući problem.

Grafikon 9: Broj anketiranih nezaposlenih lica

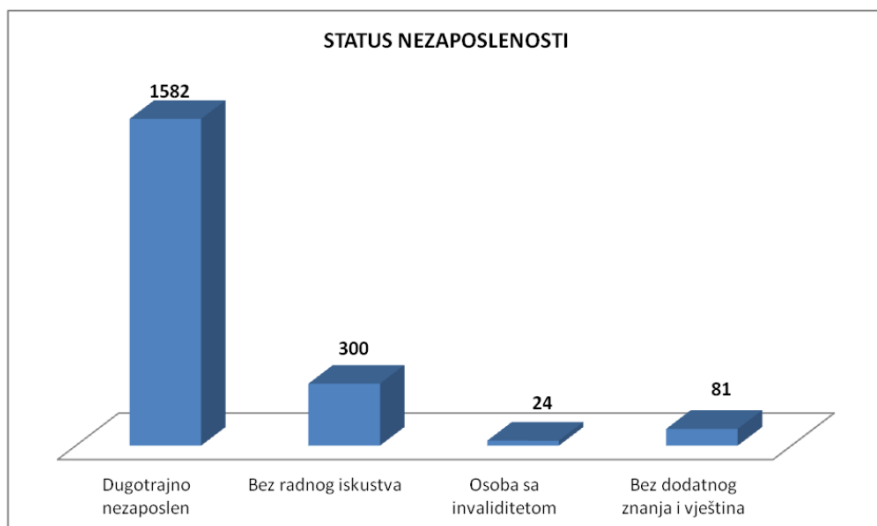
Izvor: Anketa nezaposlenih „Sistem NGO“

Grafikon 9 i 10: Starosna i polna struktura anketiranih nezaposlenih lica

Izvor: Anketa nezaposleni „Sistem NGO“

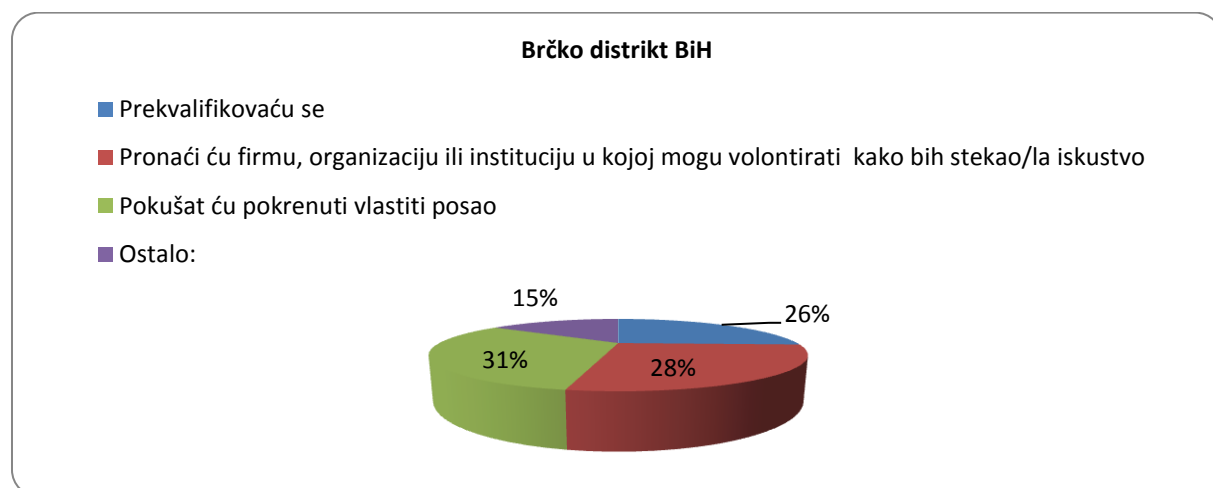
Grafikon 11: Grafički prikaz po statusu nezaposlenih lica

Izvor: Anketa nezaposleni „Sistem NGO“

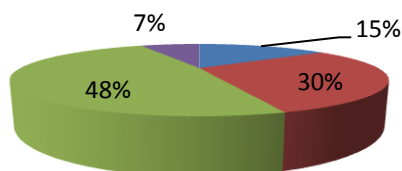
Sa druge strane, jasno je iskazana spremnost oko trećine anketiranih nezaposlenih lica za prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju u cilju nalaženja posla. U opštinama Šamac, Pelagićevo i Donji Žabar, od anketiranih nezaposlenih 15% bi se prekvalifikovalo u slučaju dugotrajne nezaposlenosti, u Posavskom kantonu 26%, a u Brčko distriktu BiH 26%. Takođe je iskazana želja za samozapošljavanjem, imajući u vidu da 48% u rubnim opštinama Republike srpske, 30% u Posavskom kantonu i 31% u Brčko distriktu BiH ispitanih nezaposlenih lica bi željelo pokrenuti vlasiti posao. Možemo pretpostaviti da bi istima edukacije za preduzetništvo ili slično bile od značajne pomoći i predstavljaju adekvatan vid podrške u cilju ostvarivanja samozapošljavanja.

Grafikon 11, 12 i 13: Grafički prikaz odgovora na pitanje „šta planirate učiniti u slučaju da ostanete dugotrajno (duže od 6 mjeseci) nezaposleni?“

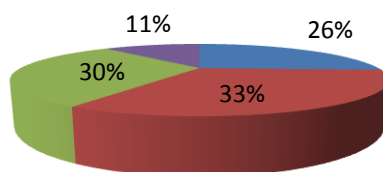
Rubne opštine Republike Srpske

- Prekvalifikovaću se
- Pronaći ću firmu, organizaciju ili instituciju u kojoj mogu volontirati kako bih stekao/la iskustvo
- Pokušat ću pokrenuti vlastiti posao
- Ostalo:

Posavski kanton

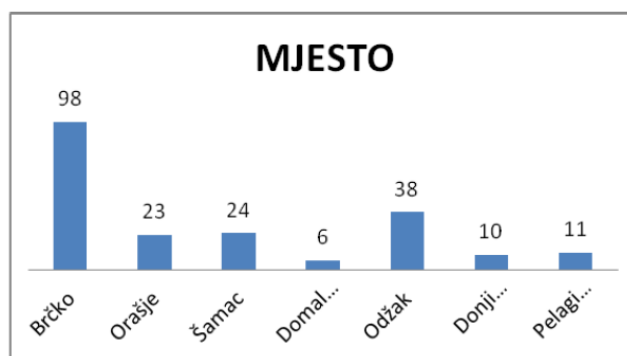
- Prekvalifikovaću se
- Pronaći ću firmu, organizaciju ili instituciju u kojoj mogu volontirati kako bih stekao/la iskustvo
- Pokušat ću pokrenuti vlastiti posao
- Ostalo:

Izvor: Anketa nezaposleni „Sistem NGO“

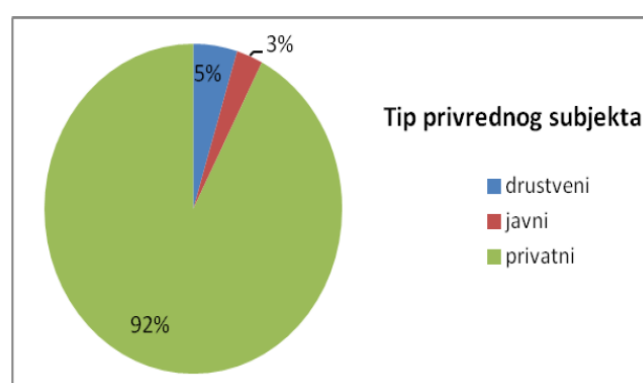
S druge strane, poslodavci su iskazali potrebu da kandidati za radna mjesta posjeduju dodatne vještine, i to 97 od 210 ispitanih su iskazali potrebu za poznavanje stranog jezika, a 121 od 210 ispitanih su iskazali potrebu za osnovno poznavanje rada na računaru i viši nivo poznavanja rada na računaru, odnosno rada na specifičnom kompjuterskom programu. Nadalje, određeni broj privrednika je podvuklo potrebu da zaposleni ili potencijalni kandidati posjeduju određene vještine kao komunikativnost i timski rad. Takođe, iz provedene ankete privrednika, određeni privrednici su imali poteškoća da nađu dovoljno kvalifikovane kandidate za određena radna mjesta, kao na primer zavarivača, bravara specijalista za izometriju, izolatera, montera skeli i radnika na CNC mašinama. Poslodavci su iskazali spremnost za sufinansiranje programa obrazovanja kako bi povećali učinkovitost svojih zaposlenika. Ta činjenica ukazuje da su poslodavci takođe svjesni svojih odgovornosti i potrebe učešća u obrazovanju svojih zaposlenih.

Grafikon 14: Grafički prikaz broj anketiranih privrednika po mjestima

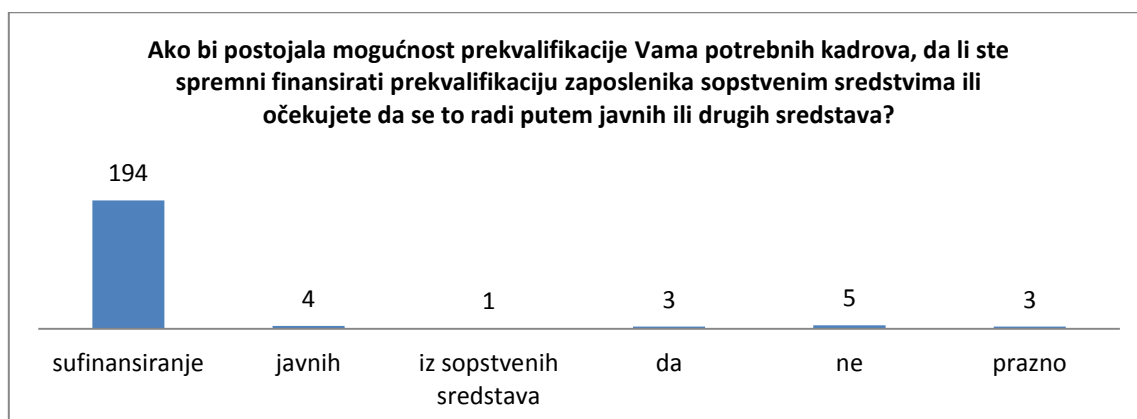
Izvor: Anketa privrednika „Sistem NGO“

Grafikon 15: Grafički prikaz vlasničke strukture anketiranih privrednika

Izvor: Anketa nezaposleni „Sistem NGO“

Grafikon 16: Grafički prikaz odgovora privrednika na njihovu spremnost finansiranja prekvalifikacije

Izvor: Anketa nezaposleni „Sistem NGO“

Ovi pokazatelji su ohrabrujući i navode na potrebu da se obezbijedi ponuda posebnih programa obrazovanja odraslih, formalnih i neformalnih, kako bi se zadovoljila potražnja za znanjem, vještinama i kompetencijama, posebno zainteresovanih nezaposlenih lica. Nadalje, kako bi stečena znanja, vještine ili kompetencije bile relevantne, sam proces obrazovanja

treba da odgovori određenim standardima, što ukazuje na potrebu za razvijanje sistema akreditacije obrazovnih institucija i programa, kao i sistema priznanja neformalnog i informalnog načina sticanja znanja, vještina i sposobnosti.

Iskazane potrebe i spremnost nezaposlenih lica, a i poslodavaca, zahtijeva uspostavljanje sistema obrazovanja odraslih u okviru kojeg bi se odgovarajuća podrška pružila na institucionalnom i finansijskom nivou. Naime, jasno je da u regiji Posavine nema dovoljno odgovarajućih obrazovnih institucija koje se bave obrazovanjem odraslih, a ni razvijenog finansijskog sistema koji bi podsticao na unapređenje postojećih ili sticanju novih znanja i vještina i na taj način zadovoljio potrebne tržišta rada, a i pojedinaca.

Konačno, imajući u vidu značaj dijaloga i efektivne saradnje između ključnih aktera u oblasti obrazovanja odraslih kako bi sistem obrazovanja bio relevantan i učinkovit, iskazana je potreba za uspostavljanjem adekvatnih mehanizmima saradnje. U tom pogledu, potrebno je osnivati savjete za obrazovanje odraslih koji imaju odgovarajuću institucionalnu podršku od strane nadležnih organa uprave za obrazovanje, kako bi imali dostupne potrebne informacije i analize, i na taj način njihov rad, a i glas, bio prepoznatljiviji. Drugim riječima, treba ojačati ulogu savjeta u sam sistem obrazovanja odraslih. Zaključivanje socijalnih sporazuma bi takođe pomoglo u jasnom definisanju uloga i zadataka svih relevantnih aktera i razvijanju kulture partnerstva.

Nivo saradnje je ključan posebno sa privrednim subjektima u cilju omogućivanja izvođenja prakse unutar privrednih subjekata. Naime, jedna od kritika upućenih sistemu srednjeg stručnog obrazovanja je nedostatak dovoljno praktične obuke, i posebno izvođenja prakse van škole, što se može zaključiti od samih odgovora anketiranih učenika po srednjim školama u regiji Posavine. U tom pogledu, često se čuje želja za uvođenje dualnog sistema u srednje stručno obrazovanje, što zahtijeva aktivno učešće lokalne privrede. Modelarni sistem nastavnih planova i programa ne sprečavaju da se srednje stručno obrazovanje odvija po dualnom sistemu. I danas škole imaju mogućnost sklapanja ugovora sa privrednicima u cilju izvođenja prakse unutar privrednih subjekata. Nažalost, u praksi skoro da se to i ne dešava, ili ako se praksa odvija van škole upitno je praćenje i vrjednovanje praktične obuke. Stoga, u okviru obrazovanja odraslih, u cilju postizanja veće zapošljivosti, neophodno je razviti obrazovne programe koji bi uključili lokalnu privredu za izvođenje praktične nastave.

XII. PREPREKE / DOBRE PRAKSE

Za usposatvu i razvoj sistema obrazovanja odraslih u regiji Posavine, posebno u Brčko distriktu BiH i Posavskom kantonu mogu se identifikovati dvije glavne prepreke.

Prva je vezana za manjak svijesti o potrebi, a i razumijevanja potencijala i uloge obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja od strane nadležnih vlasti, kao i od pojedinaca. Bez obzira što je bosanskohercegovačko društvo odavno ušlo u proces tranzicije ka otvorenom društvu i tržišnoj ekonomiji, mentalitet društva nije se još dovoljno prilagodio na promjene i posljedice na socijalnom, ekonomskom i političkom nivou izazvane uspostavom novog društva. Primarno, zahtjevi privrede i tržišta rada nisu shvaćeni, koncept cjeloživotnog zaposlenja je i dalje ideal za kojim se traga. S druge strane, vlasti imaju poteškoća da se suočavaju i pronađu efektivne odgovore na sve izazove današnjice. Sistem vrijednosti se promijenio, ali takođe novi sistem vrijednosti još nije uspostavljen. Naprotiv, živimo u sredini u kojoj su pojedinci izgubili povjerenje u institucije, ma koje god one bile, kao i kulturu učenja i trebaće veliki naponi i provođenje reformi da bi se povjerenje građana povratilo i odgovoran sistem vrijednosti uspostavio.

Druga prepreka se ogleda u tome da postoji bojaznost uspostave takvog sistema koji predstavlja veliki poduhvat. Naime, uspostava sistema obrazovanja odraslih zahtijeva ulaganje u pogledu zapošljavanja novog kadra, s jedne strane, i finansiranja određenih programa obrazovanja, s druge strane. Ali ne postoji još ubjeđenje da bi istinski ove mjere doprinijele ekonomskom razvoju i odgovorili potrebama pojedinaca, ili bar da zadovoljavanje tih potreba treba da predstavlja prioritet kraj more drugih problema čije rješenje se percipira kao prioritetno. Nadalje, finansijske mogućnosti zajednica su ograničene, a dodatno obrazovanje odraslih se smatra troškom, a ne ulaganjem u budućnost¹²⁹. S druge strane, postoji također otpor za podsticanja razvoja ove djelatnosti zbog bojaznosti da javne škole, zbog tromnosti, neće moći dovoljno brzo reagovati na iskazane potrebe, i da privatni sektor preuzme vodeću ulogu u ovom sektoru. Bez adekvatne mogućnosti praćenja i obezbjeđenja kvaliteta pruženih usluga od strane privatnog sektora, postoji strah da se ponovi isto iskustvo kao i sa pojavom privatnih visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini.

Takođe, očigledno je da ne postoji dovoljno razvijenih kapaciteta, unutar škola ili javnih organa nadležnih za obrazovanje, za koncipiranje i razvijanje projekata na osnovu kojih bi se mogla obezbijediti pomoć iz fondova Evropske unije i drugih organizacija u svrhu podrške uspostavi i razvoju sistema obrazovanja odraslih. Takva pomoć bi mogla da predstavi alternativni vid finansiranja određenih aspekata ove oblasti i olakša uspostavu i razvoj obrazovanja odraslih u ovim dijelovima regije.

Naime, u tom pogledu, i ako postoje primjeri dobre prakse u Bosni i Hercegovini, u regiji Posavine, nažalost, samo jedan takav primjer se može istaknuti, i to projekat „STARS – Jačanje kapaciteta obrazovanja odraslih u tehničkim i stručnim školama u BiH“ implementiran od strane DVV International, Zavoda za obrazovanje odraslih Republike Srpske i JU Mješovite srednje škole Tešanj u periodu od jula 2013. godine do decembra 2014.

¹²⁹ Popović Katarina, *Obrazovanje odraslih u Jugoistočnoj Evropi*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 1/2010, str. 21.

godine., koji je finansiran od strane Evropske unije i Federalnog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj Njemačke vlade.

Projekat „STARS – Jačanje kapaciteta obrazovanja odraslih u tehničkim i stručnim školama u BiH“ je sproveo obuke za dvadesetjednog pedagoga zaposlenih u srednjim tehničkim i stručnim školama (iz 21 škole) i 11 nezaposlenih pedagoga koji su se nalazili na evidencijama nezaposlenih lica, a sve u cilju jačanja kapaciteta obrazovanja odraslih u srednjim tehničkim i stručnim školama u BiH i smanjenja nezaposlenosti. Ukupno 32 pedagoga iz Bosne i Hercegovine je pohađalo obuku koja je sprovedena kroz modularni program. Koncept seminara zasnivao se na razvoju andragoških kompetencija i bazirao se na posebnim potrebama odraslih polaznika. Učešćem u ovom projektu pedagozi su ostvarili i mogućnost primjene svojih kompetencija kao multiplikatora u radu sa drugim nastavnicima u regiji nakon završetka projekta. Pedagozi su pohađali pet modula koji su logički povezani i kao takvi predstavljaju dobru sadržajnu osnovu za razvoj kompetencija koje su neophodne, ne samo nastavnicima koji realizuju programe obrazovanja odraslih u svojim organizacijama, nego i prosvjetnim savjetnicima u toj obrazovnoj djelatnosti i direktorima škola, koji na taj način omogućavaju dobrobit krajnjim korisnicima – odraslim polaznicima, uključenim u proces obrazovanja. Nakon realizacije pet planiranih modula, u skladu sa procjenom i preporukama trenera, od ukupnog broja učesnika izabrano je 16 pedagoga koji su nastavili sa daljom obukom za multiplikatore za rad sa nastavnicima (treneri za trenere) kroz tri seminara.

U okviru ovog projekta, tri lica iz ukupnog broja učesnika su iz regije Posavine. Drugim riječima, u ovoj regiji postoje već kadrovi koji bi direktno mogli biti uključeni u programe obrazovanja odraslih, a koji takode bi mogli biti u stanju podučavati druge kolege u tom pogledu. Nažalost, ovi potencijali nisu još prepoznati od strane nadležnih organa kako bi se moglo sa inovativnim pristupom sprovesti određene naknadne aktivnosti u cilju razvoja obrazovanja odraslih u ovom dijelu Bosne i Hercegovine sa veoma malim finansijskim naporima.

Drugi primjer dobre prakse kojeg vrijedi navesti zbog svoje obuhvatnosti je projekat „Podrška za obrazovanje odraslih“ koji realizuju Njemačka društva za međunarodnu saradnju (GIZ) uz sufinansiranje Švicarske agencije za razvoj i saradnju (SDC).

Projekat „Podrška obrazovanju odraslih“, koji je započet u januaru 2011. godine i predviđeno je da traje do kraja 2016. godine obuhvata šest radnih linija¹³⁰. Prva radna linija “Osposobljavanje i usavršavanje” nastoji pojačati ponudu u sektoru neformalnog obrazovanja odraslih putem kreiranja novih obuka. Prvenstveno se u fokusu nalaze proizvodna zanimanja i to dodatno usavršavanje ili osposobljavanje osoba s stepenom obrazovanja (SSS) sa ciljem pokrivanja postojećeg deficita specijalizovane radne snage tražene na tržištu rada. Druga radna linija “Sertificiranje informalno stečenih kompetencija” ima za cilj uspostavljanje modela za definisanje i priznavanje informalno stečenih kompetencija radi bolje sistemizacije radnih mjesta i veće efikasnosti radne snage. Treća radna linija “Profesionalizacija obrazovanja odraslih“ se bavi izradom i implementiranjem koncepta andragoškog usavršavanja nastavnog osoblja ali i osoblja u drugim institucijama koje se posredno ili neposredno bave obrazovanjem odraslih radi poboljšanja andragoških kompetencija osoblja

¹³⁰ Detaljnije Leho Azra, Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja u BiH, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 1/2012, str. 107-114

koje radi u partnerskim institucijama projekta. Četvrta radna linija „Karijerno i obrazovno savjetovanje“ pruža podršku nadležnim institucijama koje bi bile u stanju prepoznati potrebe preduzeća i osoba koje traže zaposlenje, te da prepoznate potrebe implementiraju u okviru obrazovnog i karijernog savjetovanja. Peta radna linija „Jačanje svijesti o potrebi obrazovanja odraslih“ nastoji da kroz rad sa javnošću informiše o proizvodima sam projekat kao i druge ponude formalnog i neformalnog obrazovanja za odrasle u BiH, te da promoviše nužnosti cjeloživotnog učenja. Šesta radna linija „Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja“ ima za cilj jačanje kompetencija nastavnog osoblja, koje u radu sa odraslima nailazi na razne izazove, povećanje broja polaznika odnosno smanjenje broja odraslih osoba bez završene, osnovne škole u BiH, te jačanje svijesti o potrebama naknadnog sticanja osnovnog obrazovanja.

Ovaj projekat ima za cilj da obrazovanje odraslih u formalnom, neformalnom i informalnom segmentu u BiH bude poboljšano u odnosu na socijalne i privredne potrebe. Projekat se odvija u različitim regijama Bosne i Hercegovine, a ne obuhvata regiju Posavine¹³¹. Rezultati projekta su vidljivi, kao što su na primjer publikacija androloškog priručnika – Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja, razvoj instrumenta, „Pasoš kompetencija“, uspostava web stranice obuke.ba. Uzimajući u obzir stanje razvoja obrazovanja odraslih u regiji Posavine, posebno u poređenju sa regijama obuhvaćenim projektom, evidentna je potreba za sličnim obuhvatnim projektom i u ovom dijelu Bosne i Hercegovine.

¹³¹ Detaljnije na www.fino.ba

XIII. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Obrazovanje odraslih, kao jedan od ključnih segmenata sistema obrazovanja koji se temelji na konceptu cjeloživotnog učenja, pruža mogućnost odgovora na zahtjeve našeg društva koji se suočava sa niz problema i izazova u cilju postizanja blagostanja društva u cjelini kao i svojih pojedinaca. U tom pogledu, sistem obrazovanja treba osigurati priliku odraslim licima da steknu potrebna znanja, vještine i kompetencije kako bi uspješno ispunili svoje životne uloge. Naime, sistem obrazovanja odraslih treba postići ciljeve cjeloživotnog učenja koji se ogledaju u ostvarivanju ličnog zadovoljstva, podsticanju razvoja pojedinca, aktivnog građanstva, društvene uključenosti i zapošljivosti. Stoga, jasno je da obrazovanje odraslih treba da ispuni dvije važne funkcije.

Kao prvo, obrazovanje odraslih predstavlja „drugu šansu“ za osobe koje žele pronaći zaposlenje, a ne posjeduju znanja, vještine i kompetencije koje tržište rada zahtijeva. Ova korektivna funkcija obrazovanja odraslih je prepoznata u svim strategijama zapošljavanja na svim nivoima vlasti Bosne i Hercegovine kao jedna od okosnica smanjenja nezaposlenosti, gorući problem bosanskohercegovačkog društva. S druge strane, obrazovanje odraslih treba da omogući kontinuirano, odnosno permanentno osposabljanje pojedinaca da se suočavaju sa posljedicama promjena u društvu u svrhu ličnog zadovoljstva i razvoja. Kako bi obrazovanja odraslih ispunilo očekivanja, neophodno je da sistem obrazovanja bude učinkovit i fleksibilan, kako bi adekvatno i efikasno odgovorilo zahtjevima društva.

Ohrabrujuća je činjenica da vlasti na državnom nivou, usvajanjem Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih i kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014-2015 i Principa i standarda u oblast obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, podstiču nadležne institucije da djeluju u uspostavi harmonizovanog sistema obrazovanja odraslih na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine usklađenog sa principima i ciljevima Evropske unije. Međutim, imajući u vidu da primarna nadležnost u oblasti obrazovanja odraslih leži u rukama entiteta i Brčko distrikta BiH, ovaj korak je nedovoljan za uspostavljanje sistema obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, pa i u regiji Posavine, jer predstavlja samo smjernice za nadležne niže nivoe vlasti koje treba dalje da postupaju. Još je dalek put do uspostave sistema obrazovanja odraslih na cijeloj teritoriji, imajući u vidu podijeljen pravni i institucionalni sistem obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Nažalost, u većem dijelu regije Posavine, možemo slobodno zaključiti da situacija u pogledu obrazovanja odraslih pruža realan razlog za zabrinutost i da ne postoji jasno definisan sistem obrazovanja odraslih. Način sprovođenja formalnog obrazovanja odraslih je neadekvatan da bi na efektivan način omogućio željenu korektivnu funkciju u cilju omogućivanja što bržeg povratka pojedinaca na tržište rada. I ako su određeni vidovi neformalno obrazovanja odraslih prisutni, oni se sprovode na sporadičan način, uglavnom u okviru projekata finansiranih od strane donatora ili, u mnogo manjem obimu, zahvaljujući zavodima, odnosno službama za zapošljavanje. Nadalje, bez uspostave sistema praćenja i procjene stanja u oblasti obrazovanja odraslih, nemoguće je u ovom momentu mjeriti obuhvat, djelovanje i učinkovitost postojećih vidova obrazovanja odraslih, imajući u vidu da ne postoji ni baza podataka o organizatorima, o programima obrazovanja odraslih, kamo li utvrđen način procjene kvaliteta pruženog

obrazovanja. Dodatno, ne postoje mehanizmi vrjednovanja i priznavanja ishoda učenja u okviru neformalnog i informalnog obrazovanja odraslih.

Nadalje, jedan od ključnih aspekata obrazovanja odraslih je partnersko djelovanje i uspostava adekvatno definisanih načina i mehanizama saradnje svih relevantnih aktera u svrhu zajedničkog djelovanja i efektivne koordinacije. Neopodno je da se partnerstvo i saradnja odvija na sveobuhvatni način i da uključi međusektorski, međuresorni i institucionalni nivo. Saradnja u regiji Posavine između formalnih i neformalnih aktera je na veoma niskom nivou i jasno je da ne postoje institucionalizovani vidovi saradnje, ili ako postoje oni su nedovoljni da bi podstakli, odnosno omogućili željeni nivo partnerstva i dijaloga.

Jasno je da je opisano stanje u oblasti obrazovanja u regiji Posavine prvobitno uzrokovano činjenicom da ne postoji jasna definisana politika za oblast obrazovanja, kao ni zakonskog okvira koji su neophodni za uspostavu i razvijanje sistema obrazovanja odraslih.

Osim dijela regije Posavine koji pripada Republici Srpskoj, ne postoji zakonski okvir obrazovanja odraslih ni u Posavskom kantonu, ni u Brčko distriktu BiH, što ima za posljedicu da u regiji Posavine ne postoji harmonizovan sistem obrazovanja odraslih koji je otvoren i dostupan svima i koji bi omogućio mobilnost pojedinaca u regiji. Nadalje, zakonski okvir nije dovoljan za uspostavu sistema obrazovanja odraslih, nego predstavlja samo temelj na osnovu kojeg nadležne institucije mogu dodatno da grade sistem usvajanjem niza akata, posebnih programa obrazovanja za odrasle, uspostavljanjem institucionalne podrške kao i neopodnim uključivanjem raznih aktera te kreiranjem mehanizama saradnje, u skladu sa smjernicama definisanim na nivou Evropske unije. Zakonski okvir predstavlja samo pravni osnov na kojem se sistem obrazovanja odraslih može graditi i unaprjeđivati u skladu sa najboljim praksama.

Republika Srpska je usvajanjem Zakona o obrazovanju odraslih postavila kamen temeljac za uspostavljanje sistema obrazovanja odraslih. Zavod za obrazovanje odraslih i druge nadležne institucije RS-a su kroz preduzimanje određenih koraka, odnosno usvajanje neophodnih podzakonskih akata i programa, omogućile da sistem obrazovanja odraslih zaživi i uprkos činjenici da se ne može zaključiti da je sistem u potpunosti razvijen, određeni preduslovi za njegovo funkcionisanje su ipak ispunjeni i stvoren je osnov za dalji i brži napredak.

Imajući u vidu značaj i funkcije obrazovanja odraslih, i na osnovu svih dostupnih pokazatelja, oblast obrazovanja odraslih bi trebala biti prepoznata kao prioritetna oblast na koju je potrebno žurno djelovati. Uzimajući u obzir ciljeve postavljene u okviru strateškog opredjeljenja vlasti ka povećanju zaposlenosti i ulogu obrazovanja odraslih ka postizanju istih, ključno je ulaganje napora ka uspostavljanju i razvijanju fleksibilnog sistema obrazovanja odraslih. Taj sistem treba da adekvatno i efikasno odgovori na zahtjeve poslodavaca i potrebe tržišta rada, društvene zajednice i pojedinaca s ciljem promovisanja ličnog i profesionalnog razvoja, osnaživanja, prilagodljivosti, zapošljivosti, mobilnosti i aktivnog učestvovanja u društvu kao doprinos ekonomskom razvoju, jačanju produktivnosti, konkurentnosti, kreativnosti, inovacija i preduzetništva.

Stoga se, u regiji Posavine, preporučuje:

- **Promovisanje i zagovaranje za cjeloživotno učenje i kulture učenja, kao i za uspostavljanje sistema obrazovanja odraslih**

U regiji Posavine oblast obrazovanja je skoro pa ne postojeća ili se sprovodi u neprilagođenom okviru, kad je u pitanju formalno obrazovanje, ili na sporadičan način i upitnog kvaliteta, kad je neformalano obrazovanje u pitanju. To ima za posljedicu da sam pristup obrazovanju odraslih nije adekvatan i ne podstiče na cjeloživotno učenje. Neophodno je razviti svijest ljudi o cjeloživotnom učenju kao načinu da se odgovori ličnim i društvenim izazovima današnjice i promovisati ambijent kulture učenja razbijanjem predrasuda ili određenih uvjerenja. Sa druge strane, oblast obrazovanja odraslih nije još prepoznata kao prioritarna oblast od strane vlasti u regiji Posavine, i neophodno je zagovaranje prema vlasti za uspostavu i razvoj sistema obrazovanja odraslih.

U tu svrhu, poželjno je da se:

- U regiji Posavine, sprovode projekti u cilju promocije i zagovaranje za cjeloživotno učenje, podsticanje uspostave i razvoj učinkovitog sistema obrazovanja odraslih, posebno u cilju omogućavanja aktivnih mjera politike zapošljavanja ka rješavanju strukturalne nezaposlenosti i omogućavanja ekonomskog rasta i podizanja nivoa potražnje za slobodnom radnom snagom.
- Projekti zagovaranja budu upućeni prema vlastima, a i prema odraslima, posebno ciljnim grupama, kako bi se podstaklo cjeloživotno učenje, predložila uloga obrazovanja odraslih i njegov značaj za pojedinca, a i za društvo u cjelini i promicati veću osviještenost među odraslima da je učenje cjeloživotno zalaganje koje bi trebali provoditi u redovnim vremenskim razmacima tokom života, a posebno tokom razdoblja nezaposlenosti, promjene zanimanja ili kao način očuvanja postojećeg radnog mjesta podizanjem vlastitih znanja, vještina i kompetencija.
- Projekti uključuju civilno društvo i relevantne aktere u samoj implementaciji projekata u cilju razvijanja partnerskog odnosa, ali takođe podstrekivanja različitih aktera u preuzimanju pripadajuće odgovornosti. Naime, obrazovanje odraslih je partnerska djelatnost i zajednička odgovornost različitih aktera.
- Razvijanje projektnih ideja, kao i projektnih prijedloga bude inicijativa jednog ili više ključnih aktera u oblast obrazovanja odraslih i da isti budu upućeni zainteresovanim donatorima, kao na primjer Evropskoj uniji putem poziva u okviru programa kao što su « Erasmus + » ili drugih, a u cilju podrške implementacije aktivnosti namjenjene uspostavi ili razvoju svih aspekata sistema obrazovanja odraslih

- Izrada i usvajanje strateške platforme i zakonskog okvira u regiji Posavine

U cilju uspostave i razvoja sistema obrazovanja odraslih, neophodno je da vlasti izrade, usvoje i implementiraju zakonski i strateški okvir za obrazovanje odraslih. Naime, obrazovanje odraslih predstavlja djelatnost od posebnog interesa za naše društvo i treba da postane sastavni dio sistema obrazovanja utemeljenog na konceptu cjeloživotnog učenja, kako bi težnja da bosanskohercegovačko društvo postane društvo znanja. Zakon predstavlja kamen temeljac u procesu uspostave sistema i način uređivanje djelatnosti obrazovanja odraslih. Osnovni cilj zakonskog uokvirivanja

obrazovanje odraslih je da se podvrgne djelatnost obrazovanja odgovarajućim standardima koji će doprinijeti povećanju kvaliteta, efikasnosti i svrsishodnosti obrazovanja odraslih. Strategijom se definišu pravci razvoja sistema u cilju zaživljavanja istog, kao i mjere u cilju izgradnje društvenog ambijenta i osnovnih mehanizama za obrazovanje i učenje odraslih. Naime, nije dovoljno da vlasti usvoje samo zakonsku regulativu, nego da i ulažu u razvoj sistema i povoljnog ambijenta za podsticanje obrazovanja i učenja odraslih kako bi cjeloživotno učenje postalo stvarnost.

U tu svrhu, poželjno je da:

- Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Posavske Županije izradi nacrt strategije razvoja obrazovanja odraslih i zakona o obrazovanju, i proslijedi ih Vladi i Skupštini Županije Posavske na usvajanje.
- Odjeljenje za obrazovanje Brčko distrikta Bosne i Hercegovine revidira postojeći prijedlog nacrta Zakona o obrazovanju odraslih i pripremi strategiju razvoja obrazovanja odraslih, i proslijedi ih Vladi i Skupštini Brčko distrikta Bosne i Hercegovine na usvajanje.
- Ministarstvo prosvjete i kulture RS u saradnji sa Zavodom za obrazovanje odraslih RS izradi strategiju razvoja obrazovanja odraslih.
- Nacrti zakona o obrazovanju odraslih budu usklađeni sa utvrđenim Principima i standardima u oblasti obrazovanja odraslih na državnom nivou, kao i sa principima, standardima i ciljevima Evropske unije.
- U pripremi strategije i zakonskog okvira budu uključeni svi relevantni akteri, posebno poslodavci, zaposleni, privredna i stručna udruženja, obrazovne i naučno-istraživačke institucije i pojedinci.
- Prije ili odmah nakon što se zakoni usvoje, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Posavske Županije, odnosno Odjeljenje za obrazovanje Brčko distrikta BiH pripreme i usvoje potrebne podzakonske akte, bez kojih implementacija zakona nije moguća.
- U procesu definisanja strateških pravaca razvoja obrazovanja odraslih sagleduju se realne mogućnosti lokalne zajednice u pogledu materijalnih i kadrovskih potencijala i definisanje ostvarljivih ciljeva u skladu sa realnim potrebama tržišta. Strategija razvoja obrazovanja odraslih treba takođe da sadrži akcioni plan sa definisanim ciljevima, mjerama, aktivnostima, rokovima izvršenja, nosiocima provođenja, potrebnim sredstvima, te indikatorima, odnosno pokazateljima provođenja mjera i aktivnosti.
- Što se tiče opština u Republici Srpskoj koje se nalaze u regiji Posavine, neophodna je saradnja i koordinacija tih opština u sagledavanju potreba u pogledu obrazovanja odraslih u skladu sa tržištem rada i zajedničkim pristupom zahtijevati zadovoljavanje iskazanih potreba od nadležnih centralnih institucija.

- **Uspostava relevantnog i fleksibilnog sistema obrazovanja odraslih**

Relevant i fleksibilan sistem obrazovanja podrazumijeva pružanje mogućnosti sticanja znanja, vještina i kompetencija u skladu sa zahtjevima i potrebama tržišta rada, zajednice i pojedinca. Relevantnost se postiže kroz obezbjeđivanje visokog stepena saradnje među svim ključnim akterima, kao razvijanjem kulture dijaloga i partnerstva. Nadalje, koncepcija programa obrazovanja, metodičko-didaktički pristup, nastavni materijali, mjesto održavanja nastave, oblici provjere znanja, vještina i kompetencija, kao i drugi aspekti obrazovnog procesa treba da se usklade sa specifičnostima podučavanja odraslih i andragoškim standardima

U tu svrhu, poželjno je:

- Osnovati savjete za obrazovanje odraslih na nivou Brčko distrikta BiH, Posavskog kantona i rubnih opština u Republici Srpskoj sa definisanim zadacima i poslovima.
- Zaključivanje sporazuma između osnovanih savjeta za obrazovanja odraslih u cilju uspostavljanja međusobne saradnje na regionalnom nivou, tj. na nivou regije Posavine.
- Zaključiti sporazum o socijalnom partnerstvu u oblasti obrazovanja odraslih između svih relevantnih aktera na nivou Brčko distrikta BiH, Posavskog kantona i rubnih opština u Republici Srpskoj, kojim bi se regulisao odnos među partnerima, njihove dužnosti i odgovornosti, područja djelovanja i načinu međusobne saradnje.
- Unijeti u buduće zakone o obrazovanju odraslih na nivou Brčko distrikta BiH i Posavskog kantona institucionalizovane mehanizme koordinacije i saradnje sa socijalnim partnerima, tj. sa nadležnim organima uprave za obrazovanje, rad, zapošljavanje i finansije, i reprezentativnim predstavnicima poslodavaca, sindikata i nevladinog sektora.
- Formiranje međusektorskih timova za razvijanje i utvrđivanje andragoških standarda u oblasti obrazovanja odraslih .

- **Uspostava efikasnosti i efektivnog sistema obrazovanja odraslih**

Efikasan i efektivan sistem obrazovanja podrazumijeva osiguranje visokog stepena kvaliteta obrazovanja odraslih, uključujući uslove, proces učenja i njegove ishode. U tom pogledu, kvalitet se postiže razvijenim i primjerenim sistemom akreditacije institucija koje se bave djelatnošću obrazovanja odraslih i programom obrazovanja odraslih u skladu sa utvrđenim standardima, sistemom sertifikovanja ishoda obrazovanja, odnosno sistemom vrjednovanja i priznavanja ishoda učenja nezavisno od toga gdje i kako je stečen, kao i sistemom za kontrolu kvaliteta programa obrazovanja putem monitoringa i evaluacije programa. Drugi aspekt efikasnog i efektivnog sistema obrazovanja odraslih je razvijanje adekvatnog modela finansiranja ponuda formalnih i neformalnih oblika obrazovanja u koju ulažu pojedinci, poslodavci i država.

U tu svrhu, poželjno je da:

- Se formiraju međusektorski timovi za razvijanje sistema akreditacije institucija koje se bave djelatnošću obrazovanja odraslih i programa obrazovanja odraslih, odnosno za utvrđivanje standarda i kriterijuma vrjednovanja kvaliteta organizatora i programa.
- Se formiraju međusektorski timovi za razvijanje sistema vrjednovanja i priznavanja ishoda učenja, odnosno za utvrđivanje kriterijuma i procedura za provođenje postupka validacije prethodnog učenja.
- Se formiraju međusektorski timovi za razvijanje sistema kontrole kvaliteta programa obrazovanja i politika obrazovanja odraslih, odnosno utvrđivanja mehanizama nadgledanja (monitoringa i evaluacije) učinkovitosti programa obrazovanja i politika obrazovanja odraslih.
- Se formira međusektorski tim za razvijanje adekvatnog modela finansiranja ponuda formalnih i neformalnih oblika obrazovanja.
- Nadležni organi u oblasti obrazovanja odraslih, u sva tri dijela regije Posavine, imenuju članove gorenavedenih međusektorskih timova koji bi bili sastavljeni od neophodnih stručnjaka i predstavnika svih relevantnih aktera u oblast obrazovanja.
- Nadležni organi u oblasti obrazovanja odraslih sprovode stručne edukacije iz oblasti androgolije za nastavno osoblje koje radi sa odraslima.

- Razvijati programe obrazovanja odraslih

Imajući u vidu ekonomsko stanje i izazove sa kojim se vlasti suočavaju u cijelom regionu, potrebno je razvijati nastavne planove programe osnovnog i srednje stručnog obrazovanja odraslih, kao i programe neformalnih obrazovanja u cilju podsticanja sprovođenja programa obrazovanja za odrasle u regiji Posavine. Bitno je da programi budu rezultat realnih potreba za znanjima, vještinama i kompetencijama tržišta rada, preduzeća i pojedinaca, na lokalnom nivou.

U tu svrhu, poželjno je da:

- Se formiraju međusektorski timovi za razvijanje nastavnog plana i programa za osnovno obrazovanje odraslih.
- Se formiraju međusektorski timovi za razvijanje nastavnih planova i programa za srednje stručno obrazovanje odraslih.
- Se formiraju međusektorski timovi za razvijanje programa neformalnog obrazovanja u skladu sa iskazanim potrebama, kao na primer edukacije o preduzetništvu ili slično.
- Nadležni organi u oblasti obrazovanja odraslih imenuju članove navedenih međusektorskih timova koji će biti sastavljeni od neophodnih stručnjaka i predstavnika ključnih aktera u oblast obrazovanja odraslih.

- **Uspostaviti institucionalnu podršku sistema obrazovanja odraslih**

Neophodno je da Odjeljenje za obrazovanje Brčko distrikta i Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Županije posavske obezbijede unutrašnje kapacitete za obavljanje neophodnih poslova u oblasti obrazovanja odraslih, kao i da se osigura međuinstitucionalna saradnja i podrška savjetodavnim tijelima i poželjnim projektnim inicijativama za razvoj sistema obrazovanja

U tu svrhu, poželjno je:

- Formirati jedinice unutar Odjeljenjeh za obrazovanje Brčko distrikta BiH i Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta Županije posavske zadužene za zakonske povjerene poslove i zadatke.
- zadužiti određene zaposlenike unutar nadležnih organa uprave za rad, zapošljavanja i finansija na nivou Brčko distrikta BiH i Posavskog kantona za saradnju u oblasti obrazovanja odraslih.
- obezbijediti kontinuiran, kvalitetan i ujednačen nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih.
- uspostaviti i kontinuirano voditi dokumentacije i evidencije o obrazovanju odraslih te uspostaviti baze podataka.
- podržati inicijative i projekte koji su fokusirani na uređenje oblasti obrazovanja odraslih i promovisanje važnosti i značaja cjeloživotnog učenja.

- **Osnivanje centra za obrazovanje odraslih**

Imajući u vidu stanje obrazovanja odraslih u regiji Posavine u pogledu obrazovnih institucija i kadra, kao niske ponude programa formalnog i neformalnog obrazovanja, nameće se potreba za osnivanje centra za obrazovanje odraslih koji bi mogao da zadovolji potrebu za obrazovanje odraslih za cijelu regiju Posavine. Naime, specijalizovana nastavno-organizaciona jedinica za stručno obrazovanje, osposobljavanje i obuku odraslih koje bi bilo usmjereno na ekonomski rast i razvoj regije kroz brzo reagovanje na potrebe privrede i tržišta rada za mobilnom i fleksibilnom radnom snagom i kvalitetno zadovoljavanje potreba za znanjima, vještinama i kompetencijama kako zaposlenih, tako i nezaposlenih.

- osnivanje centra za obrazovanje odraslih, kao samostalnu instituciju ili u okviru postojeće obrazovne institucije, u okviru kojeg bi se mogli sprovoditi programi formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih po modularnom sistemu, kao i obuku za odrasle.

- uspostaviti, unutar centra za obrazovanje odraslih, jedinicu za profesionalnu orijentaciju, odnosno karijerno vođenje i savjetovanje.
- uspostaviti, unutar centra za obrazovanje odraslih, ispitni centar u cilju omogućavanja sistema vrjednovanja i priznavanja znanja, vještina i kompetencija stečenih u neformalnom i informalnom obrazovanju, tj. akreditacije prehodnog učenja.
- uspostaviti, unutar centra za obrazovanje odraslih, jedinicu za ispitivanje i analizu lokalnih potreba za znanjima, vještinama i kompetencijama i razvoj programa obrazovanja.

XIV. BIBLIOGRAFIJA

Zakonski propisi i drugi dokumenti

- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 18/03;
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 63/08;
- Odluka Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o usvajanju osnova kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 31/11;
- Odluka Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o usvajanju Principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 39/14;
- Zakon o obrazovanju odraslih, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 59/09, 1/12;
- Zakon o srednjem školstvu, “Narodne novine Županije Posavske”, br. 3/04, 4/04, 2/08, 8/08, 4/11, 7/12 i 10/13.
- Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine, “Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine”, br. 10/08, 25/08, 4/13.
- Strateški pravci razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH;
- Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije, 2008. – 2015. Godine, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 63/08;
- Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini za period 2007.– 2013. Godine, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 65/07;
- Mapa puta i plan aktivnosti za uključivanje BiH u EU programe za cjeloživotno učenje, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 74/08 ;
- Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014-2020, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 96/14.

EU dokumenti

- Ugovor o Evropskoj Uniji, TEU, 92/C 191/01
- Vijeće Evrope u Lisabonu 2000. *Presidency Conclusions of the Lisbon European Council* (23, 24/3/2000)
- Radni material Komisije, Memorandum o cjeloživotnom učenju, SEC (2000) 1832
- Detaljan radni program za ostvarivanje ciljeva u obrazovanju i osposobljavanju u Evropi, 2002/C 142/01
- Rezolucija Vijeća Evrope o cjeloživotnom učenju, 2002/C 163/01
- Saopštenje Evropske komisije *Učenje odraslih: Nikad nije prekasno za učenje*, COM (2006) 614
- Preporuke Evropskog parlamenta i Vijeća Evrope o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje, 2006/962/EC
- Obavještenje Komisije, *Akcioni plan o učenju odraslih: Uvijek je dobro vrijeme za učenje*, COM (2007) 558
- Obavještenje Komisije, *Evropa 2020, Evropska strategija pametanog, održivog i inkluzivnog rasta*, COM (2010) 2020

- Rezolucija Vijeća o obnovljenoj evropskoj strategiji za obrazovanje odraslih (2011/C 372/01)

Literatura

- Banović Vesna, *Važnost obrazovanja zasnovanog na kompetencijama i životnim vještinama za razvoj društva*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 10/2013, str. 115-130.
- Branković Nina, Pisker Lidija, *Analiza politika u oblasti obrazovanja sa ciljem njihovog usklađivanja sa zahtjevima tržišta rada i smanjenja nezaposlenosti*, Inicijativa Građani/ke za Evropu, maj 2010. dostupno na <http://www.acips.ba/bos/uploads/dokumenti/Finalni%20dokument%20-%20Obrazovanje.pdf>
- Branković Nina i Arapović Adis, *Obavezno srednje obrazovanje u BiH: ambijent i perspektive*, Centri civilnih inicijativa, Tuzla, 2010.
- Buljubašić Suada, *Značaj obrazovanja odraslih u smanjenju nezaposlenosti i siromaštva*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 2/2008, str. 141-148.
- Corradini Milena, Sarajlic Amir, Ziga Belma i Karic Mirza, *Bosnia and Herzegovina – Impact Assessment of Vocational Education and Training Reform*, Working Paper, ETF, 2012.
- Despotović Miomir, *Socijalno-ekonomski razvojni potencijal obrazovanja odraslih*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 2/2009, str. 33-50.
- Drachenberg Ralf, *The Open method of coordination in European Education and Training Policy: New forms of integration through soft policy-making*, EUCE, 2011, dostupan na http://euce.org/eusa/2011/papers/111_drachenberg.pdf
- Federalno Ministarstvo obrazovanja i nauke, *Analiza upisne politike u srednjoškolskom obrazovanju u Federaciji Bosne i Hercegovine s aspekta potreba tržišta rada*, Informacija, Mostar, Novembar 2013.godine.
- *Funkcionalni pregled sektora obrazovanja u Bosni i Hercegovini*, Završni izvještaj, Projekat: Reforma općeg obrazovanja u Bosni i Hercegovini, EuropAid/116303/C/SV/BA, mart 2005, dostupan na http://www.unze.ba/download/ects/Funkcionalni%20pregled_sektora_obrazovanja_u_BIH.pdf
- Gartenshlaeger Uwe, Irelius Eeva-Inkeri, *Cjeloživotno učenje za cijelu Evropu – Značaj obrazovanja odraslih u zemljama izvan EU-a*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 1/2010, str. 13-16.
- Gunny Madeleine and Viertel Evelyn, *Designing Adult Learning Strategies: The Case of South Eastern Europe*, European Training Foundation, Luxembourg, 2006.
- Herić Emina i Grgić Kristina, *Razvoj i stanje učenja i obrazovanja odraslih (ALE), Nacionalni izvještaj Bosne i Hercegovine*, Institut za međunarodnu suradnju Njemačkog saveza visokih narodnih škola, oktobar 2008.
- Hukić Sanel, *Učenje kroz djelovanje – Pregled procesa pristupanja BiH Programima Zajednice: Cjeloživotno učenje i Mladi u akciji*, Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarne postdiplomske studije (ACIPS), Sarajevo, februar 2010.

- *Izveštaj o politikama razvoja ljudskog kapitala u Bosni i Hercegovini*, Centar za Politike i Upravljanje, septembar 2010, dostupan na <http://www.cpu.org.ba/media/8177/Izvje%C5%A1taj-o-politikama-razvoja-ljudskog-kapitala-u-Bosni-i-Hercegovini.pdf>
- Jarvis Peter, *Adult Education & Lifelong Learning: Theory and Practice*, RoutledgeFalmer, London, 2006.
- Keogh Helen, *The State and Development of Adult Learning and Education in Europe, North America and Israel*, Regional Synthesis Report, UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2009.
- Kuku Ermin, Koncept neformalnog obrazovanja, *Život i škola*, br. 27 (1/2012), Osijek 2012, str.197-203.
- Leho Azra, *Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja u BiH*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 1/2012, str. 107-114.
- Loewen Babette, Informalno i neformalno učenje – analiza i perspective, Esej za raspravu, GTZ, januar 2011.
- LSE Enterprise, *Mapping of VET Educational Policies and Practices for Social Inclusion and Social Cohesion*, CFT/12/ETF/0005, Interim Repost, Novembar 2012.
- Marjanović Zdravko, *Škole se obrazovanjem odraslih bave usput*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 2/2009, str. 77-82.
- Miljković Jovan, Model upravljanja institucijom za obrazovanje odraslih, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 2/2009, str. 21-31.
- Popovic Katarina, *Nevladine organizacije i obrazovanje – zakonska regulativa, problemi i mogućnosti*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 1/2008, str. 107-124.
- Popović Katarina, *Obrazovanje odraslih u Jugoistočnoj Evropi*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 1/2010, str. 17-40.
- *Progress Report 2012*, Bosnia and Herzegovina, National Report in preparation of the Global Report on Adult Learning and Education (GRALE) and the end of the United Nations Literacy Decade (UNLD), CONFINTEA VI 2008, UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2008.
- Puljiz Ivana i Živčić Mile, *Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih (1)*, Agencija za obrazovanje odraslih, Zagreb, 2009.
- Puljiz Ivana, Šutalo Ivan i Živčić Mile, *Međunarodne organizacije o obrazovanju odraslih (2)*, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Zagreb, 2010.
- Tight Malcom, *Key Concepts in Adult Education and Training*, second edition, RoutledgeFalmer, London, 2002.
- Žiga Jusuf, *Kako harmonizovati oficijelnu i cjeloživotnu (kontinuirano-inovativnu) obrazovnu djelatnost?*, Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu „Obrazovanje odraslih“, Bosanski kulturni centar i dvv international, Sarajevo, br. 10/2013, str. 11-20.
- Žiga Jusuf, *Cjeloživotno učenje kao imperativ u modernom dobu*, Časopis za društvena pitanja, izdanje 1-2/2003, str. 53-62, dostupno na www.ceeol.com

Internet izvori

- Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine www.mcp.gov.ba
- Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke www.fmon.gov.ba
- Vlada Republike Srpske www.vladaras.net
- Zavod za obrazovanje odraslih RS www.mpoo.rs
- Vlada Županije Posavske www.zupanijaposavka.ba
- Vlada Brčko distrikta BiH www.bdcentral.net
- Zavod za zapošljavanje Brčko distrikta BiH www.zzzbrcko.org
- Zavod za zapošljavanje Republike Srpske www.zzrs.org
- Federalni zavod za zapošljavanje www.fzzz.ba
- Služba za upošljavanje Županije Posavske www.szuzp.ba
- ERI SEE *Education Reform Initiative of South Eastern Europe* www.erisee.org
- UNESCO Institut for Lifelong Learning www.uil.unesco.org
- European Commission, Education and Training
http://ec.europa.eu/education/index_en.htm
- European Commision, Europa 2020 http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm
- European Training Foundation www.etf.europa.eu

XV. ANEKSI

ANEKS I – Odluka Vijeća ministara Bosne i Hercegovine o usvajanju Principa i standarda u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 39/14

Na temelju članka 17. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 i 24/08), na prijedlog Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 89. sjednici, održanoj 4. travnja 2014. godine, donijelo je

**ODLUKU
O USVAJANJU PRINCIPA I STANDARDA U
PODRUČJU OBRAZOVANJA ODRASLIH U BOSNI I
HERCEGOVINI**

Članak 1.

(Predmet Odluke)

- (1) Ovom odlukom usvajaju se Principi i standardi u području obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Principi i standardi obrazovanja odraslih).
- (2) Principi i standardi obrazovanja odraslih su sastavni dio ove odluke.

Članak 2.

(Sadržaj i primjena Odluke)

- (1) Principi i standardi obrazovanja odraslih usvojeni ovom odlukom predstavljaju pravni temelj za djelovanje obrazovnih i drugih vlasti - odgovornih tijela, institucija, organizacija i pojedinaca na svim razinama vlasti u Bosni i Hercegovini, kao okvir u komu iniciraju, provode i koordiniraju svoje aktivnosti u području obrazovanja odraslih, sukladno utvrđenim nadležnostima.
- (2) Principima i standardima obrazovanja odraslih se utvrđuju zajednički principi i standardi na kojima se temelje, razvijaju, implementiraju i koordiniraju politike i zakonodavstvo u vezi s obrazovanjem odraslih u cijeloj Bosni i Hercegovini, prati, procjenjuje i razmatra stanje u ovom području, te dogovaraju, predlažu i poduzimaju mjere za njegovo unapređenje.
- (3) Osnovni principi i standardi definirani Principima i standardima obrazovanja odraslih slijede međunarodne i europske principe i standarde u području obrazovanja odraslih, i uvažavaju specifičnosti ekonomskog, socijalnog i kulturološkog konteksta u Bosni i Hercegovini.

Članak 3.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

VM broj 75/14

4. travnja 2014. godine
Sarajevo

Predsjedatelj

Vijeća ministara BiH
Vjekoslav Bevanda, v. r.

**PRINCIP I STANDARDI
U PODRUČJU OBRAZOVANJA ODRASLIH U
BOSNI I HERCEGOVINI
Siječanj 2014. godine**

1. UVOD

Napori učinjeni tijekom posljednjih godina u zaustavljanju porasta nezaposlenosti u Europi i svijetu nisu dali očekivane rezultate. Dugotrajna nezaposlenost nastavlja rasti, a raširenost socijalne isključenosti i siromaštva postala je glavni problem skoro svih društava. Trenutno se milijuni ljudi suočavaju s problemom nezaposlenosti ili sa opasnošću od gubitka posla, te s tim u vezi i s potrebom unapređenja postojećih i stjecanja novih znanja, vještina i sposobnosti koje će im osigurati veće šanse za zapošljivost, kao i kontinuiranu prilagodljivost zahtjevima tržišta rada. U uvjetima ekspanzije

novih tehnologija postojeća znanja brzo zastarjevaju te je potrebno njihovo stalno unapređenje kako bi se i pojedinci i društvo lakše i brže prilagodili zahtjevima koje tehnološki napredak nosi. Također, razvoj demokracije i društava utemeljenih na poštivanju ljudskih prava, jednakosti i pravdi podrazumijevaju odgovorno građanstvo - pojedince osposobljene za uspješno vršenje njihovih osnovnih životnih uloga (radnih, građanskih, obiteljskih, rekreativnih). Mnoge zemlje su odgovor na sve ove izazove prepoznale u ulaganju u ljudske resurse, a ključno sredstvo u konceptu cjeloživotnog obrazovanja i učenja, u komu je obrazovanje odraslih prepoznato kao bitna komponenta obrazovnog sustava i jednako važno koliko i obrazovanje djece i mladih. Široko razumijevanje značaja i potrebe kvalitetnog obrazovanja za sve građane učinilo je da obrazovanje postane jedno od prioritetnih pitanja svake države i društva, koje treba da doprinese gospodarskom, socijalnom i kulturnom razvoju, kao i osobnom razvoju pojedinca.

Suvremene strategije razvoja obrazovanja se danas ne orijentiraju samo na obrazovanje djece i mladih. Naprotiv, naročito u posljednje dvije decenije u fokus obrazovnih politika europskih zemalja sve više ulazi obrazovanje i učenje odraslih. Posmatrano u svjetlu brzih promjena koje se događaju u svim aspektima društva i u kojima se prepliću različiti interesi i zahtjevi javnog i privatnog sektora, tržišta rada, civilnog društva i pojedinca, sve su veća i izvjesnija očekivanja da će svaki pojedinac htjeti i morati stjecati i obnavljati svoja znanja tijekom cijelog života. Zato obrazovanje odraslih postaje najdinamičniji segment obrazovnih sustava u Europi i svijetu. Kako bi bilo u funkciji podizanja konkurentnosti gospodarstva, jačanja socijalne kohezije i potpore osobnom razvoju pojedinca, obrazovanje odraslih treba razvijati kao specifičnu, fleksibilnu i vrlo važnu komponentu sveukupnog obrazovnog sustava i učiniti ga dostupnim svima, kroz različite vidove obrazovanja i učenja (formalne, neformalne, informalne).

Shodno tome, smjernice razvoja obrazovanja odraslih se danas projiciraju i baziraju na koncepciji cjeloživotnog obrazovanja i učenja kao sredstvu za napredovanje ka konceptu "društva koje uči". Cilj je stvaranje fleksibilnog i demokratskog sustava obrazovanja koji će biti otvoren i prohodan za sve, bez obzira na životnu dob i kroz koji će se i odraslim osobama osigurati veće i različite mogućnosti za učenje i stjecanje znanja za sva područja života i rada.

Upostava učinkovitog i otvorenog sustava obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini je u najboljem interesu svih njenih građana, koji će kroz vlastiti razvoj doprinijeti ostvarivanju razvojnih ciljeva zajednice kojoj pripadaju.

**2. MEĐUNARODNI I EUROPSKI STANDARDI U
PODRUČJU OBRAZOVANJA ODRASLIH**

Politike europskih zemalja u vezi s obrazovanjem odraslih se temelje na zajedničkim vrijednostima i principima definiranim u brojnim međunarodnim dokumentima i dokumentima Europske unije (*Privitak 1: Ključni dokumenti*).

Sukladno ovim dokumentima, opredjeljujuće vrijednosne kategorije u kreiranju politika i organizaciji sustava obrazovanja odraslih u suvremenim društvima su:

- a) obrazovanje ima za cilj omogućiti pun razvoj ljudske osobnosti i dostojanstva i osnovne preduvjete svakoj osobi da ima aktivnu i korisnu ulogu u slobodnom društvu;
- b) svako ima pravo na obrazovanje;
- c) svako ima pravo da slobodno sudjeluje u kulturnom životu zajednice i da se koristi dostignućima znanosti i njihovom primjenom;

- d) svako ima pravo na rad, na slobodan izbor zaposlenja, kao i na zaštitu u slučaju nezaposlenosti;
 - e) svako ima pravo na zaštitu od siromaštva i društvene isključenosti;
 - f) pismenost i obrazovanje odraslih je sastavni dio prava na obrazovanje kao temeljnog ljudskog prava;
 - g) odrasli imaju pravo na slobodu izbora odgovarajućeg obrazovanja shodno njihovim potrebama, sposobnostima i mogućnostima;
 - h) odrasli imaju pravo na jednake prilike i uvjete za pristup, učešće i stjecanje obrazovanja, bez obzira na godine života, spol, psiho-fizičke i druge osobne osobine, obiteljski status, materijalno i zdravstveno stanje, mjesto življenja, rasnu, nacionalnu, etničku, kulturnu, socijalnu i vjersku pripadnost, seksualnu orijentaciju, te druge osnove;
 - i) odrasli imaju pravo na obrazovanje kroz sve razine, vrste i vidove obrazovanja i učenja, kao i pravo na vrednovanje i priznavanje stečenih znanja, vještina i sposobnosti, bez obzira na način njihovog stjecanja;
 - j) odrasli imaju pravo na informiranje, savjetovanje i stručnu pomoć u cjeloživotnoj karijernoj orijentaciji;
 - k) obrazovanje odraslih je dio sveobuhvatnih sustava obrazovanja, utemeljenih na konceptu cjeloživotnog učenja i, s tim u vezi, na racionalnom korištenju obrazovnih mogućnosti;
 - l) obrazovanje odraslih je otvoren i fleksibilan sustav - otvoren prema zahtjevima i potrebama društva i različitih kategorija stanovništva, i fleksibilan u putevima učenja i napredovanja;
 - m) obrazovanje odraslih je djelatnost međusektorskog gospodarstva, usmjerena na zadovoljenje interesa i potreba javnog i privatnog sektora, tržišta rada, civilnog društva i pojedinca;
 - n) obrazovanje odraslih je utemeljeno na širokom socijalnom partnerstvu i podijeljenoj odgovornosti svih društvenih aktera za razvoj obrazovanja odraslih;
 - o) odrasli imaju odgovornost za vlastiti razvoj, kao i za razvoj zajednice kojoj pripadaju.
- Bosna i Hercegovina je, kao potencijalna kandidatkinja za članstvo u Europskoj uniji i kao potpisnica drugih međunarodnih dokumenata, obvezna uskladiti politike i zakonodavstva u području obrazovanja odraslih sa dogovorenim principima i ciljevima, kao i osigurati njihovu punu i uspješnu implementaciju na području cijele zemlje.
- Dosljedna implementacija dogovorenih principa u politike obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini doprinosi:
- a) uspostavi i razvoju koncepta cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini;
 - b) usklađivanju obrazovnih i drugih sektorskih politika o obrazovanju odraslih s međunarodnim i europskim politikama u ovom području obrazovanja i bržem uključivanju u europski prostor cjeloživotnog učenja;
 - c) osiguranju dosljednosti, praćenju i unapređenju kvalitete obrazovanja odraslih, sukladno utvrđenim obrazovnim standardima;
 - d) uspostavi fleksibilnih sustava obrazovanja odraslih, koji adekvatno i učinkovito odgovaraju na zahtjeve i potrebe tržišta rada, društvene zajednice i pojedinaca;
 - e) boljoj povezanosti obrazovanja i gospodarstva;
 - f) razvoju kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini i uporedivosti stečenih znanja, vještina i

- sposobnosti, odnosno kvalifikacija na međunarodnom planu;
- g) podizanju svijesti o značaju obrazovanja odraslih;
- h) socijalnoj koheziji - kroz potporu društva osobnom razvoju pojedinaca koji na demokratski način ostvaruju zajedničke ciljeve, kroz smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti, te postizanje pravičnosti i međugeneracijske solidarnosti;
- i) uključivanju svih relevantnih partnera u dijalog o politikama obrazovanja odraslih;
- j) većem i održivom financiranju obrazovanja odraslih;
- k) uspješnijoj realizaciji strateških prioriteta iz EUROPA 2020 - Europska strategija za pametan, održiv i inkluzivan rast, koja je usvojena kao izlazna strategija iz ekonomske krize za sve zemlje članice Europske unije, ali i za zemlje kandidate i potencijalne kandidate.

3. PRINCIPI I STANDARDI OBRAZOVANJA ODRASLIH U BOSNI I HERCEGOVINI

Osnovni principi i standardi obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini proističu iz univerzalnih vrijednosti demokratskog društva, te iz specifičnosti domaćeg ekonomskog, socijalnog i kulturološkog konteksta.

Principi i standardi utvrđeni ovim dokumentom, utemeljeni na međunarodnim i europskim principima i standardima obrazovanja odraslih, predstavljaju dogovoreni okvir u kome nadležne obrazovne i druge vlasti u Bosni i Hercegovini, postupajući sukladno svojim ustavnim ili zakonskim nadležnostima, razvijaju, implementiraju i koordiniraju politike i zakonodavstvo u svezi s obrazovanjem odraslih, prate, procjenjuju i razmatraju stanje u ovom području, te dogovaraju, predlažu i poduzimaju mjere za njegovo unapređenje.

3.1. DEFINICIJE KLJUČNIH POJMOVA

Pojmovi upotrebljeni u ovom dokumentu imaju sljedeće značenje:

1. **Cjeloživotno učenje** - sveukupna aktivnost učenja tijekom života, a s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija unutar osobne i građanske, te društvene perspektive i/ili perspektive zaposlenja; obuhvata učenje u svim životnim razdobljima (od rane mladosti do starosti) i u svim oblicima u kojima se ostvaruje (formalno, neformalno i informalno), pri čemu se učenje shvata kao kontinuirani proces u kojem su rezultati i motiviranost pojedinca u određenom životnom razdoblju uvjetovani znanjem, navikama i iskustvima učenja stečenim u mladoj životnoj dobi; četiri su osnovna, međusobno povezana cilja koja se vezuju uz cjeloživotno učenje: osobno zadovoljstvo i razvoj pojedinca, aktivno građanstvo, društvena uključenost i zapošljivost;
2. **Cjeloživotna karijerna orijentacija** - karijerna orijentacija se u kontekstu cjeloživotnog učenja odnosi na niz aktivnosti koje omogućavaju da građani svih uzrasta i u bilo kom trenutku života identificiraju vlastite sposobnosti, kompetencije i interesovanja, da donesu odluke u pogledu svog obrazovanja, osposobljavanja i kvalifikacija i da upravljaju vlastitim životnim putevima u obrazovnom, radnom i drugim okruženjima, u kojima se njihovi kapaciteti i kompetencije razvijaju i/ili koriste;
3. **Obrazovanje odraslih** - ne postoji konzenzus o jedinstvenoj definiciji obrazovanja odraslih u Europi

- i svijetu; najčešće prihvaćena jeste UNESCO-va¹ definicija, koja obrazovanje odraslih opisuje kao cijeli skup procesa učenja, formalnih i ostalih, u kojem odrasle osobe (sukladno definiciji odrasle osobe u društvima kojima pripadaju) razvijaju svoje sposobnosti, obogaćuju svoje znanje i unapređuju svoje tehničke ili profesionalne kvalifikacije ili ih preusmjeravaju da bi zadovoljile svoje potrebe ili potrebe svojih društava;
4. **Odrasli** - osobe koje imaju više od 15 godina života, a koje nisu završile osnovno obrazovanje, odnosno osobe starije od 18 godina života koje se obrazuju;
 5. **Polaznik** - osoba koja pohađa programe obrazovanja odraslih;
 6. **Formalno obrazovanje odraslih** - učenje usmjereno od strane nastavnika ili instruktora koje se stiče u obrazovnim ustanovama, a prema nastavnim planovima i programima odobrenim od nadležnih obrazovnih vlasti;
 7. **Neformalno obrazovanje odraslih** - organiziran proces učenja i obrazovanja usmjeren ka usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i sposobnosti prema posebnim programima koje izdaje organizatori obrazovanja (redovite škole, središta za obuku, kompanije, agencije i slično);
 8. **Informalno učenje odraslih** - neplanirano učenje i stjecanje znanja kroz svakodnevne aktivnosti;
 9. **Prethodno učenje** - znanje, vještine i kompetencije stečene kroz prethodno obrazovanje ili iskustvo; može biti bilo koje forme učenja, ali se najčešće odnosi na neformalno i informalno učenje;
 10. **Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje** - skup kompetencija određene razine, koje su potrebne svakom pojedincu za osobni razvoj, aktivan građanski život, društvenu integraciju i zapošljavanje; u smislu Europskog referentnog okvira, ove kompetencije podrazumijevaju: komunikaciju na maternjem jeziku, komunikaciju na stranom jeziku, matematičku kompetenciju i osnovne kompetencije u prirodnim znanostima i tehnologiji, digitalnu kompetenciju, kompetenciju učenja, društvene i građanske kompetencije, smisao za inicijativu i poduzetništvo, kulturološku senzibilizaciju i izražavanje;
 11. **Ishodi učenja** - izjava o tome što učenik/student/osoba koja uči zna, razumije i može vršiti na temelju završenog procesa učenja, definiranih kroz znanje, vještine i kompetencije;
 12. **Znanje** - rezultat usvajanja informacija kroz proces učenja; znanje je skup činjenica, principa, teorija i praksi koje se odnose na područje rada ili izučavanja; u kontekstu Europskog kvalifikacijskog okvira za cjeloživotno učenje znanje se opisuje kao teoretsko i/ili činjenično;
 13. **Vještine** - predstavljaju sposobnost primjene znanja i korištenja principa "znati kako" da se izvrši određeni zadatak i da se riješi problem; u kontekstu Europskog kvalifikacijskog okvira, vještine se definiraju kao kognitivne (uključuju korištenje logičkog, intuitivnog i kreativnog razmišljanja), praktične (uključujući fizičku spretnost i korištenje metoda, materijala, sprava i instrumenata) i socijalne vještine (vještine komuniciranja i suradnje, emocionalna inteligencija i druge);
 14. **Kompetencije** - sposobnost primjene znanja, vještina i personalnih, socijalnih i metodoloških sposobnosti, na radnom mjestu ili tijekom učenja, kao i u privatnom i profesionalnom razvoju; u kontekstu Europskog kvalifikacijskog okvira kompetencije su opisane kao odgovornost i samostalnost;
 15. **Prekvalifikacija** - obrazovanje i osposobljavanje koje osobi koja je već prethodno stekla neko stručno zvanje odnosno zanimanje omogućava da stekne nove kompetencije za obavljanje novog zanimanja ili nove profesionalne djelatnosti;
 16. **Dokvalifikacija** - dodatno stručno obrazovanje prema posebno utvrđenim diferenciranim programima, radi stjecanja višeg stupnja kvalifikacije u okviru istog zanimanja;
 17. **Specijalizacija** - obrazovanje i osposobljavanje u okviru istog zanimanja radi stjecanja posebnih znanja i radnih vještina;
 18. **Usavršavanje** - svaki oblik obrazovanja nakon završenog inicijalnog obrazovanja ili tijekom radnog vijeka koje treba pomoći osobi da poboljša ili aktualizira svoja već stečena znanja i/ili kompetencije, da stekne nove kompetencije u pogledu profesionalnog napredovanja i da se osobno i profesionalno usavršava;
 19. **Osposobljavanje** - obrazovanje i osposobljavanje za uključivanje u rad nakon završene osnovne škole, za obavljanje jednostavnih i manje složenih poslova određenog zanimanja;
 20. **Pismenost odraslih** - a) *osnovna pismenost* - sposobnost odraslih da komuniciraju na vlastitom jeziku i da s razumijevanjem čitaju i pišu kratke, jednostavne izjave o njihovom svakodnevnom životu; b) *funkcionalna pismenost* - sposobnost odraslih da razumiju i koriste medijske i druge informacije u svrhu planiranja i ostvarenja vlastitog razvoja, kao i sposobnost odraslih da se uključe u aktivnosti u kojima je pismenost, koja podrazumijeva i korištenje informacijskih i komunikacijskih tehnologija, potrebna za njihovo bolje svakodnevno funkcioniranje i sudjelovanje u životu zajednice.

3.2. PRINCIPI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Pored općeprihvaćenih međunarodnih i europskih principa na kojima se temelje politike obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, osnovni principi u ovom dokumentu se odnose i na određenje značaja i statusa djelatnosti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, njegovih ciljeva i osnovnih načela na kojima se zasniva.

3.2.1. Djelatnost obrazovanja odraslih

Obrazovanje odraslih je integralni dio sustava obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

Obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini je djelatnost od posebnog javnog interesa i kao takvo predstavlja visoki društveni prioritet.

¹ UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - Belem Framework for Action - Harnessing the power and potential of adult learning and education for a viable future, Confitea VI, 2009/Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, znanost i kulturu - Okvir za djelovanje iz Belema - Korištenje moći i potencijala učenja i obrazovanja odraslih za održivu budućnost, Confitea VI, 2009

3.2.2 Ciljevi obrazovanja odraslih**3.2.2.1 Opći ciljevi**

Obrazovanjem odraslih se osigurava:

- povećanje vrijednosti ljudskog kapitala u zemlji, kroz poboljšanje obrazovne i kvalifikacijske strukture stanovništva u Bosni i Hercegovini;
- izgradnja društvenog ambijenta za održivi društveno-ekonomski razvoj bosanskohercegovačkog društva, na svim razinama organiziranja;
- postizanje veće zapošljivosti i povećanje profesionalne fleksibilnosti radno aktivnog stanovništva i njegove veće mobilnosti na domaćem i europskom tržištu rada;
- razvoj demokracije, interkulturalnosti i tolerancije;
- unapređivanje kvalitete života - osobnog, obiteljskog, socijalnog i prirodnog okruženja;
- ostvarenje sveobuhvatnosti koncepta cjeloživotnog učenja, koji treba da doprinese bržem napredovanju Bosne i Hercegovine prema društvu koje, uči a time i njenom uspješnom integriranju u europski društveni i ekonomski prostor.

3.2.2.2 Specifični ciljevi

Specifični ciljevi obrazovanja odraslih su:

- podizanje osnovne i funkcionalne pismenosti odraslih;
- postizanje najmanje osnovnog obrazovanja;
- osposobljavanje za zapošljavanje odraslih osoba koje nemaju završeno formalno obrazovanje;
- omogućavanje daljnjeg obrazovanja i obuke, odnosno mogućnosti dokvalificiranja, prekvalifikacije, specijalizacije i kontinuiranog stručnog usavršavanja tijekom cijelog radnog vijeka;
- obrazovanje za aktivno građanstvo i održiv razvoj;
- obrazovanje i stjecanje znanja i vještina sukladno osobnim sposobnostima, afinitetima i životnom dobi pojedinca;
- zadovoljenja specifičnih obrazovnih potreba pripadnika nacionalnih manjina i etničkih skupina;
- zadovoljenja specifičnih obrazovnih potreba posebnih i, naročito, marginaliziranih društvenih skupina;
- omogućavanje formalnog priznavanja i potvrđivanja rezultata prethodnog učenja odnosno stečenih znanja, vještina i sposobnosti, bez obzira na način njihovog stjecanja.

3.2.3 Osnovna načela obrazovanja odraslih

Obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini se temelji na načelima:

- cjeloživotnog učenja;
- uvažavanja različitosti potreba i mogućnosti, prethodnih znanja i iskustava, te s tim u vezi i specifičnosti obrazovanja i učenja odraslih;
- slobode izbora odgovarajućeg obrazovanja, kao i oblika, metoda i načina učenja;
- dostupnosti i raznovrsnosti obrazovne ponude;
- osiguranja odgovarajuće kvalitete obrazovanja, bez obzira na nacionalne, etničke, kulturne, socijalne, ekonomske, regionalne, lokalne i druge specifičnosti okruženja u kome se ono organizira i provodi;
- promoviranja jednakih vrijednosti ishoda učenja u formalnom i neformalnom obrazovanju, te informalan učenju;

- profesionalnosti i odgovornosti organizatora obrazovanja odraslih, te profesionalnosti i etičnosti andragošskog kadra;
- poštivanja osobnosti i dostojanstva svakog sudionika u procesu obrazovanju odraslih;
- informiranja, savjetovanja i vođenja u daljnjem obrazovanju i/ili karijernom napredovanju.

3.3. STANDARDI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Standardi obrazovanja odraslih definirani ovim dokumentom predstavljaju dogovorene norme za organizaciju sustava obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, čijom se dosljednom primjenom osigurava prepoznatljiv status organizatora obrazovanja odraslih i obrazovnog procesa, bez obzira na nacionalne, etničke, kulturne, ekonomske i druge specifičnosti okruženja u kome se obrazovanje provodi.

Dogovoreni standardi se odnose na: vidove i programe obrazovanja odraslih; status polaznika; status organizatora obrazovanja odraslih; uvjete za obavljanje djelatnosti; akreditaciju organizatora i programa; validaciju prethodnog učenja; obrazovne isprave; evidencije, dokumentaciju i baze podataka o obrazovanju odraslih; statistiku i istraživanje obrazovanja odraslih; socijalni dijalog, partnerstvo i suradnju u području obrazovanja odraslih; planiranje, financiranje i nadgledanje politika obrazovanja odraslih.

3.3.1 VIDOVI OBRAZOVANJA I SPECIFIČNOSTI UČENJA ODRASLIH**3.3.1.1. Vidovi obrazovanja i učenja odraslih**

Odrasli se dobrovoljno i po sopstvenom izboru uključuju u različite vidove obrazovanja, osposobljavanja i učenja.

Odrasli se obrazuju i uče kroz formalne, neformalne i informalne vidove obrazovanja i učenja.

Obrazovanje i učenje odraslih se ostvaruje putem nastave/predavanja, praktičnog rada, obuka, tečajeva, seminara, radionica, tribina, savjetovanja i drugih načina učenja i podučavanja.

3.3.1.2 Specifičnosti učenja odraslih

Učenje odraslih je jedinstveno za svakog pojedinca. Svako uči na svoj način.

Sadržaji i organizacija svih oblika učenja i podučavanja odraslih, metodičko-didaktički pristup, nastavni materijali, mjesto održavanja nastave, oblici provjere znanja, vještina i sposobnosti, kao i drugi aspekti obrazovnog procesa, prilagođavaju se specifičnim potrebama odraslih, njihovoj dobi, prethodnom obrazovanju, znanju, sposobnostima i mogućnostima, sukladno andragoškim principima.

3.3.2 PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Ponuda - broj i vrste programa obrazovanja odraslih (u daljnjem tekstu: program) opredjeljeni su potrebama zajednice i pojedinaca, u kontekstu: tržišta rada i mogućnosti za zapošljavanje; specifičnih potreba regionalnog ili lokalnog okruženja u kojem se program izvodi; potreba poslodavaca za određenim profilom zanimanja; potreba poslodavaca i/ili zaposlenika za osposobljavanjem ili usavršavanjem zbog uvođenja novih tehnologija ili procesa rada; potreba odraslih da sticanjem novih i unapređenjem postojećih znanja, vještina i sposobnosti osiguraju sebi bolje prilike za zapošljavanje, održe zapošljivost ili pokrenu vlastite poduzetničke djelatnosti; potreba odraslih da steknu i unaprijede druga znanja i vještine s ciljem vlastitog samoostvarenja i dr.

3.3.2.1 Vrste programa

Programi formalnog obrazovanja obuhvataju:

- programe za stjecanje osnovnog obrazovanja;
- programe za stjecanje srednjeg obrazovanja;

- c) programe dokvalificiranja;
- d) programe prekvalificiranja;
- e) programe usavršavanja, i
- f) programe osposobljavanja

Programima formalnog obrazovanja se obvezno utvrđuju:

- a) naziv programa;
- b) cilj(evi) programa;
- c) znanje, vještine i sposobnosti koje se stiču završetkom programa;
- d) uvjeti za upis, napredovanje i završetak programa;
- e) nastavni predmeti ili nastavni sadržaji;
- f) ukupno trajanje programa i/ili trajanje programa po nastavnim predmetima ili sadržajima (izraženo u nastavnim satima);
- g) način/oblici izvođenja programa;
- h) kadrovski, didaktički, prostorni i drugi uvjeti za izvođenje programa;
- i) način provjere ishoda učenja, i
- j) način evaluacije programa

Programi neformalnog obrazovanja obuhvataju raznovrsne programe usmjerene na stjecanje i unapređenje općih i profesionalnih znanja, vještina i sposobnosti, koje odraslima jačaju prilike na tržištu rada, olakšavaju njihovu društvenu integraciju ili doprinose njihovom vlastitom razvoju i "samoostvarenju". Ovi programi, između ostalih, uključuju:

- a) programe stjecanja ili unapređenja ključnih kompetencija;
- b) programe stjecanja dodatnih kompetencija u struci;
- c) programe zaštite životne i radne sredine;
- d) programe edukacije o zdravlju i podizanju kvalitete života;
- e) programe obrazovanja za treću životnu dob;
- f) programe obrazovanja s ciljem zadovoljenja specifičnih obrazovnih i kulturnih potreba posebnih društvenih skupina;
- g) programe stjecanja drugih znanja, vještina i sposobnosti.

3.3.2.2 Donošenje programa

Formalne - javno važeće programe obrazovanja odraslih donose ili odobravaju tijela uprave nadležna za područje obrazovanja ili, na prijedlog tijela uprave nadležnog za obrazovanje, tijela uprave nadležna za područje za koje se program donosi.

U procesu izrade, donošenja ili odobravanja formalnih programa obrazovanja odraslih osigurava se sudjelovanje zastupnika reprezentativnih i drugih relevantnih socijalnih partnera, gospodarskih komora, zavoda za zapošljavanje i tijela uprave nadležna za područje za koju se program donosi.

Formalni programi obrazovanja odraslih se izvode u obrazovnim ustanovama u sustavu redovitog/formalnog obrazovanja, specijaliziranim ustanovama za obrazovanje odraslih i drugim registriranim ustanovama za ovu djelatnost.

Programe neformalnog obrazovanja donosi organizator koji izvodi program.

3.3.2.3 Izvođenje programa

Programi formalnog obrazovanja odraslih se izvode kroz: redovitu, konzultativno-instruktivnu i dopisno-konzultativnu nastavu, praktični rad i druge primjerene načine.

Polaznici su obvezni nazočiti redovitoj nastavi.

Za polaznike obrazovanja koji nisu u mogućnosti svakodnevno nazočiti redovnoj nastavi, organizira se konzultativno-instruktivna nastava, koja u programima za stjecanje osnovnog i srednjeg obrazovanja, odnosno prekvalificiranja i dokvalificiranja može biti zastupljena sa najviše 30% od ukupno predviđenog trajanja nastave.

Konzultativno-instruktivna nastava se provodi putem grupnih i individualnih konsultacija.

Dopisno-konzultativna nastava se organizira za polaznike obrazovanja koji su se, zbog fizičke i prostorne udaljenosti, opredjelili za samostalno učenje i može se provoditi ako za to postoje organizacijski i tehnički uvjeti, te osiguran odgovarajući nastavni materijal i mentorski rad s polaznikom.

Praktični rad se izvodi u punom fondu predviđenih sati, za sve polaznike obrazovanja. Praktični rad se može izvoditi u objektu organizatora programa ili kod poslodavca ili drugog organizatora programa, pri čemu se međusobni odnosi organizatora, poslodavca i polaznika reguliraju ugovorom.

3.3.3 PROVOĐENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH

3.3.3.1 Polaznici

Stjecanje i prestanak statusa polaznika

Status polaznika stiče se upisom u odgovarajući program obrazovanja odraslih, na način i pod uvjetima utvrđenim programom ili posebnim propisima nadležnih tijela.

Upis u programe obrazovanja odraslih se vrši putem oglašavanja od strane organizatora obrazovanja.

Upis polaznika u formalne programe obrazovanja odraslih vrši se po temelju javnog natječaja, koji pored općih i posebnih uvjeta utvrđenih programom obrazovanja sadrži i:

- a) broj mjesta za upis;
- b) broj i naziv akta o odobravanju izvođenja programa obrazovanja;
- c) način izvođenja programa obrazovanja i forme nastave;
- d) trajanje programa obrazovanja i uvjete za njegovo završavanje;
- e) naziv i značaj javne isprave koja se izdaje po završetku programa obrazovanja;
- f) popis potrebne dokumentacije za upis.

Uvjete upisa u neformalne programe obrazovanja određuje organizator obrazovanja, a upis se vrši putem oglašavanja, ili na temelju neposrednog dogovora/sporazuma između organizatora obrazovanja i zainteresiranih poslodavaca ili pojedinaca.

Prilikom upisa u formalni program obrazovanja odraslih, organizator je dužan zaključiti sa polaznikom ugovor o obrazovanju, kojim uređuju međusobna prava i obveze tijekom trajanja obrazovanja. Između ostalog, u ugovoru su obvezno sadržane odredbe o:

- a) nazivu, vremenu trajanja i načinu završetka programa, kao i vrsti isprave koja se polazniku izdaje po uspješno završenom programu;
- b) oblicima izvođenja obrazovnog procesa i mjestu njegovog izvođenja;
- c) visini školarine i opisu troškova obrazovanja koji su uključeni u školarinu;
- d) pravima i obvezama polaznika za vrijeme obrazovanja, kao i načinu prestanka statusa polaznika;
- e) pravima i obvezama organizatora u pogledu realizacije obrazovnog procesa, kao i u slučaju prestanka rada;
- f) uvjetima raskida ugovora.

Status polaznika prestaje završetkom programa, ispisivanjem iz programa ili iz drugih razloga predviđenih ugovorom o obrazovanju ili važećim propisima.

Prava i obveze polaznika obrazovanja

Polaznik ima pravo na kvalitetno obrazovanje i osposobljavanje organizirano prema programu obrazovanja i sukladno propisanim standardima.

Polaznik je dužan sudjelovati u obrazovnom procesu na način utvrđen ugovorom o obrazovanju, te ispunjavati i druge obveze iz ugovora, s ciljem uspješnog završavanja programa.

Radi sudjelovanja u programima obrazovanja odraslih, polaznik koji je u statusu zaposlene osobe može ostvariti pravo na odsustvo s posla, skraćeno radno vrijeme, preraspodjelu radnog vremena ili druge pogodnosti, sukladno propisima o radu i aktom poslodavca.

S ciljem ostvarivanja navedenih prava, zaposlenik je dužan dostaviti poslodavcu valjane dokaze o upisu, sudjelovanju i završetku programa.

3.3.3.2 Organizatori obrazovanja odraslih

Organizatori obrazovanja odraslih mogu biti ustanove, organizacije i drugi pravni subjekti, koji ispunjavaju uvjete za obavljanje ove djelatnosti propisane od strane nadležnih tijela.

Obrazovanje odraslih, kao svoju redovitu djelatnost ili kao djelatnost koja prati redovitu mogu provoditi:

- obrazovne ustanove u sustavu redovitog - formalnog obrazovanja;
- specijalizirane ustanove za obrazovanje odraslih - ustanove i središta za obrazovanje odraslih, narodni, radnička i otvorena sveučilišta, kao i sveučilišta za treću životnu dob;
- središta i organizacije za stručno usavršavanje, učenje stranih jezika, informaciono-komunikacijske tehnologije, obuku i razvoj ljudskih resursa;
- auto-skole;
- zavodi i službe za zapošljavanje;
- javne agencije, javna poduzeća i gospodarska društva;
- gospodarske komore, poslodavci, poduzetnici i obrtnici i njihove udruge, sindikalne organizacije, te fondacije i udruge građana;
- ustanove za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom;
- ustanove za smještaj i brigu o osobama s posebnim potrebama;
- penološke ustanove;
- središta za informiranje, savjetovanje i karijerno vođenje;
- kulturno-obrazovna središta;
- drugi subjekti koji ispunjavaju propisane uvjete.

Status javno priznatog organizatora obrazovanja odraslih stiče se pod uvjetima i u postupku utvrđenom zakonom i/ili podzakonskim aktom.

Postupku za stjecanje statusa javno priznatog organizatora obrazovanja odraslih podliježu i obrazovne ustanove u sustavu redovitog obrazovanja.

Po izdavanju akta o dobijanju statusa javno priznatog organizatora, te nakon početka rada odnosno implementacije odobrenih programa, organizator podliježe postupku akreditacije.

Državna tijela i institucije koje provode programe obuka i stručnog usavršavanja sukladno posebnim propisima, imaju status javno priznatih organizatora obrazovanja odraslih.

3.3.3.3 Uvjeti za obavljanje djelatnosti obrazovanja odraslih

Organizator obrazovanja može izvoditi program obrazovanja odraslih ako ima registriranu djelatnost obrazovanja i ako ispunjava standarde i normative u pogledu tehničkih, higijenskih, prostornih, kadrovskih, materijalnih i drugih uvjeta za izvođenje programa propisane od strane nadležnih tijela u BiH.

U pogledu prostora za rad, ustanova koja izvodi formalne/javno važeće programe obrazovanja odraslih mora imati, u vlasništvu ili zakupu, najmanje:

- osigurani radni prostor po polazniku u učionici opće namjene od najmanje 2,5 m²;
- jednu učionicu opće namjene za grupnu nastavu;
- specijalizirane učionice za posebne oblike, metode i sadržaje nastavnog rada utvrđene programom

obrazovanja za pojedine obrazovne sadržaje, veličine od najmanje 3 m² po polazniku;

- posebnu specijaliziranu učionicu, ako izvodi program obrazovanja odraslih koji obuhvata i osposobljavanje za rad na računarima, koja mora imati najmanje 3,5 m² površine po radnom mjestu (računaru);
- prostor za individualni rad s polaznicima;
- prostorije za osoblje (nastavno i administrativno-tehničko);
- prostoriju za arhivu;
- po jedan odvojeni sanitarni čvor za žene i muškarce;

U pogledu obvezne opreme, ustanova mora osigurati sljedeće:

- učionica opće namjene mora imati odgovarajuće učioničke radne stolove sa stolicom za svakog polaznika;
- specijalizirane učionice za posebne oblike, metode i sadržaje nastavnog rada moraju imati odgovarajući učionički namještaj, koji odgovara zahtjevima programa obrazovanja za pojedine nastavne sadržaje;
- specijalizirana učionica za nastavu iz računarstva u programu koji obuhvata i osposobljavanje za rad na računarima mora imati najmanje jedan umreženi računar po polazniku i jedan računar za nastavnika, s odgovarajućom i licenciranom programskom opremom u vlasništvu ustanove.

Učionica mora biti opremljena audiosredstvima i videosredstvima, nepokretnom ili prenosivom pločom, platnom ili zidom za projekciju i drugim nastavnim sredstvima i pomagalicama, sukladno materijalnim uvjetima utvrđenima u programu obrazovanja za pojedine predmete i obrazovne sadržaje.

Druge prostorne zahtjeve i zahtjeve opreme određuju obrazovni programi koje izvodi ustanova za obrazovanje odraslih.

3.3.3.4 Andragoški radnici

Andragoški radnici su osobe koje izvode programe obrazovanja odraslih ili osiguravaju stručnu potporu i pomoć u njihovoj realizaciji:

- izvođači programa obrazovanja odraslih - nastavnici (učitelji, nastavnici, profesori), predavači, voditelji, treneri i instruktori praktične nastave;
- stručni suradnici i suradnici

Uvjeti u pogledu kvalifikacija i kompetencija andragoškog kadra propisuju se zakonom, podzakonskim aktom ili odgovarajućim programom obrazovanja.

U slučaju nedostatka kvalificiranog andragoškog kadra ili iz drugih opravdanih razloga, u procesu obrazovanja odraslih mogu biti angažirane i osobe koje su, uz posjedovanje ključnih stručnih kvalifikacija za izvođenje ili za potporu realizaciji obrazovnih programa, prethodno i/ili dodano osposobljene za rad sa odraslima.

Andragoški radnici imaju pravo i obvezu stalnog stručnog usavršavanja. Nadležne vlasti osiguravaju sustavna rješenja i institucionalni okvir za njihovo andragoško-metodičko-didaktičko osposobljavanje i usavršavanje, kao i za profesionalno napredovanje.

3.3.4 AKREDITACIJA, VALIDACIJA I CERTIFICIRANJE

3.3.4.1 Akreditacija

U procesu akreditacije se procjenjuje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, kao i programa koje oni provode, te potvrđuje da isti zadovoljavaju unaprijed utvrđene kriterije i standarde za obavljanje djelatnosti i izvođenje određenog programa.

Proces akreditacije organizatora i programa obrazovanja odraslih vrši neovisno akreditacijsko tijelo koje uspostavlja nadležna obrazovna vlast.

Akreditacija se odnosi na sve institucije/organizacije u području obrazovanja odraslih koje provode programe koji vode do stjecanja kvalifikacija i kompetencija definiranih u kvalifikacijskom okviru u Bosni i Hercegovini.

Status akreditirane institucije/organizacije je vremenski ograničen ali se produžava kroz proces re-akreditacije.

Akreditirani programi se periodično evaluiraju i po potrebi inoviraju.

Sustav akreditacije se osigurava i provodi kroz odgovarajuće institucijske strukture i definiranje standarda i kriterija za interno i eksterno osiguranje kvalitete u području obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini.

Uspostava sustava osiguranja kvaliteta podrazumijeva: definirane jasne i mjerljive kriterije i standarde kvalitete obrazovanja odraslih; uspostavu konzistentnih metoda vrednovanja koje povezuju interno i vanjsko vrednovanje; uspostavu mehanizama i procedura za unapređivanje kvalitete; osiguranje široke dostupnosti rezultata vrednovanja.

Nadležne obrazovne vlasti i stručne institucije i tijela razvijaju standarde i kriterije za interno i eksterno vrednovanje kvaliteta organizatora obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, u područjima:

- planova i programa rada organizatora obrazovanja odraslih;
- upravljanja i rukovođenja;
- programa obrazovanja;
- nastavnog procesa;
- obrazovnih postignuća polaznika;
- informiranja, savjetovanja i karijernog vođenja polaznika;
- ljudskih i drugih resursa;
- komunikacije s javnošću i informacija

Organizatori obrazovanja odraslih su odgovorni za razvijanje sustava internog vrednovanja kvalitete. Samovrednovanje se provodi na temelju utvrđenih kriterija i standarda kvalitete za sva definirana područja vrednovanja, a na način i po procedurama propisanim od strane nadležnih obrazovnih vlasti.

Eksternim vrednovanjem kvalitete se ocjenjuje kvaliteta svih područja definiranih standardima kvalitete, a provjeru ispunjenosti utvrđenih kriterija i standarda, kao i davanje preporuke za akreditaciju provodi nadležno akreditacijsko tijelo.

Interno i eksterno vrednovanje kvalitete se provodi jednom u pet godina.

3.3.4.2 Validacija prethodnog učenja

Ishodi učenja - znanja, vještine i sposobnosti koje je pojedinac stekao kroz prethodno učenje - formalno i neformalno obrazovanje i učenje kroz životno i radno iskustvo (informalno učenje) mogu se provjeriti i potvrditi kroz postupak validacije prethodnog učenja.

Validacija je postupak u kome se od strane nadležne institucije/tijela provjeravaju i potvrđuju ishodi prethodnog učenja - znanja, vještine i sposobnosti, prema unaprijed utvrđenim kriterijima i standardima provjere.

Svako ima pravo pristupa validaciji ishoda učenja, bez obzira na način njihovog stjecanja, a kompetencije akumulirane kroz neformalno i informalno obrazovanje/učenje trebaju biti tretirane jednako kao kompetencije stečene putem formalnog obrazovanja.

Stečene kompetencije se dokumentiraju na jasan i usporediv način, korištenjem postojećih i drugih instrumenata

za praćenje i prepoznavanje ishoda učenja. Isprave i drugi dokumenti koji sadrže informacije i podatke o znanjima, vještinama i sposobnostima stečenim kroz različite oblike učenja sastavni su dio portfolija polaznika.

Informacije o mogućnostima validacije, kao i informacije i savjetovanje o procedurama osiguravaju se na način da budu dostupne svim zainteresiranim pojedincima i institucijama/organizacijama, a naročito ugroženim kategorijama građana kao posebice važnim ciljnim skupinama u sustavu validacije.

Kriteriji i procedure validacije moraju biti odgovarajuće, pouzdane i transparentne, a metodologije instrumenti validacije, kao i stručnost osoblja uključenog u proces validacije provjereni.

Nadležne obrazovne vlasti u Bosni i Hercegovini osiguravaju neophodne pretpostavke za uspostavu sustava validacije prethodnog učenja, kao integralnog dijela kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini. U tom smislu, nadležne obrazovne vlasti poduzimaju mjere i aktivnosti na:

- razvijanju odgovarajuće institucijske strukture za provođenje postupka validacije i osiguranju kompetentnosti osoblja uključenog u proces validacije;
- utvrđivanju kriterija i procedura za validaciju, koji osiguravaju višestupnost/više faznost procesa validacije, kroz identificiranje ishoda učenja, njihovo dokumentiranje, formalnu procjenu, te potvrđivanje;
- definiranju sektora/područja rada u kojima je validacija neformalnog i informalnog obrazovanja/učenja moguća;
- osiguravanju sudjelovanja drugih relevantnih partnera u procesu validacije

3.3.4.3 Certificiranje - Izdavanje isprava o obrazovanju

Certificiranjem - izdavanjem odgovarajućih isprava o obrazovanju se potvrđuje da su ishodi učenja - znanja, vještine i sposobnosti koje je pojedinac stekao kroz formalne, neformalne ili informalne vidove obrazovanja i učenja provjereni i potvrđeni od strane nadležne institucije/tijela, sukladno utvrđenim kriterijima i standardima.

Nakon završetka formalnih programa obrazovanja odraslih: osnovnog i srednjeg obrazovanja ili njihovih pojedinih dijelova, te dokvalificiranje i prekvalifikacije, osposobljavanja i usavršavanja, polaznicima se izdaju javne isprave - svjedodžbe i diplome koje imaju istu važnost kao i isprave stečene tijekom redovitog obrazovanja, ili javno važeća uvjerenja o završenim programima osposobljavanja i usavršavanja.

Nazivi, forma i sadržaji javnih isprava koje se stiču u sustavu obrazovanja odraslih uređuju se zakonima i/ili podzakonskim aktima.

Obrazovanje odraslih za obavljanje obrta i srodnih djelatnosti/obrtno-poduzetničke djelatnosti, kao i izdavanje (naziv, sadržaj i forma) isprava koje se stječu polaganjem majstorskih ispita uređuju se propisima u području obrazovanja odraslih i/ili propisima o obrtu/obrtno- poduzetničkoj djelatnosti.

Polaznicima programa neformalnog obrazovanja, nakon završetka programa i provjere znanja, vještina i sposobnosti, organizator obrazovanja o tomu izdaje uvjerenje/potvrdu/drugu ispravu, koja nema status javne isprave. Ukoliko nakon završetka neformalnog programa nije bilo provjere znanja, vještina i sposobnosti, polaznicima se mogu izdati potvrde ili druge isprave koje nemaju status javnih isprava ali iz kojih je evidentno da su bili sudionici određenog programa

neformalnog obrazovanja, kao i stjecanje kojih znanja, vještina i sposobnosti je bilo predviđeno programom.

Sustav certificiranja u Bosni i Hercegovini omogućava odraslima da njihova znanja, vještine i sposobnosti koje su stečene neformalnim obrazovanjem ili informalnim učenjem, i koje su provjerene i potvrđene kroz proces validacije, budu priznate izdavanjem javne isprave o stečenim kompetencijama, odnosno stečenim kvalifikacijama.

Procedure, standardi i kriteriji za certificiranje neformalnog i informalnog obrazovanja/učenja su transparentni i utemeljeni na standardima u formalnom sustavu obrazovanja, odnosno standardima kvalifikacija unutar kvalifikacijskog okvira u Bosni i Hercegovini.

3.3.5 EVIDENCIJE I BAZE PODATAKA

3.3.5.1 Dokumentacija i evidencije o obrazovanju odraslih

Organizatori obrazovanja, nadležna tijela i drugi relevantni subjekti vode dokumentaciju i evidenciju o obrazovanju odraslih.

Organizatori obrazovanja vode posebnu andragošku dokumentaciju i evidenciju koja, između ostalog, obvezno uključuje: matične knjige, dnevnike rada, programe obrazovanja, dokumente o upisu u program, ugovor o obrazovanju, evidencije o andragoškim radnicima, polaznicima, provjerama ishoda učenja, te izdatim javnim ispravama.

Tijela uprave nadležna za obrazovanje obvezno vode evidencije organizatora obrazovanja odraslih, donesenih/odobrenih programa obrazovanja, polaznika obrazovanja odraslih, te andragoških radnika.

Bliže propise o sadržaju, oblicima te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije donose nadležne obrazovne vlasti.

Reprezentativne udruge poslodavaca, gospodarske i obrtničke komore vode evidencije poslodavaca kod kojih se može obavljati praktičan rad, te druge evidencije iz djelokruga njihovih aktivnosti u području obrazovanja odraslih.

3.3.5.2 Baze podataka

Propisane evidencije o obrazovanju odraslih se objedinjuju u odgovarajuće baze podataka na razini organizatora obrazovanja, kao i na razini nadležnih ministarstva obrazovanja i drugih relevantnih tijela i institucija, na različitim razinama vlasti.

Navedene baze podataka, kao i druge raspoložive baze podataka u području rada, zapošljavanja i drugih relevantnih sektora služe isključivo u svrhu praćenja, analize i unapređenja stanja obrazovanja odraslih, te planiranja njegovog razvoja.

S ciljem ispunjavanja obveza Bosne i Hercegovine u pogledu međunarodnog izvještavanja o stanju obrazovanja odraslih u zemlji, kao i s ciljem dogovaranja i poduzimanja zajedničkih mjera i aktivnosti domaćih tijela na unapređenju politika i praksi obrazovanja odraslih, odgovarajući podaci i informacije o stanju i u svezi s obrazovanjem odraslih se dostavljaju i objedinjuju na razini Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine, sukladno dogovorenom sustavu koordinacije.

3.3.5.3 Statistika obrazovanja odraslih

Statističko praćenje obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini vrše nadležne statističke institucije, sukladno važećim propisima.

Statističko praćenje obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini je utemeljeno na odgovarajućoj međunarodnoj metodologiji i konceptu europskog statističkog sustava informacija o obrazovanju, obuci i cjeloživotnom učenju, a provodi se s ciljem:

- ustopave relevantne statistike formalnog obrazovanja odraslih;
- provođenja statističkih istraživanja (anketa) o obrazovanju odraslih;
- osiguranja relevantnih pokazatelja za planiranje razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini;
- osiguranja uporedivosti statističkih podataka, na međunarodnoj i europskoj razini.

3.3.5.4 Istraživanja obrazovanja odraslih

Kako bi se potakla i unaprijedila sustavna istraživanja o i u svezi s obrazovanjem i učenjem odraslih, nadležne vlasti u Bosni i Hercegovini poduzimaju akcije i mjere za:

- poticanje institucijske i profesionalne suradnje na planu istraživanja;
- ustopstvu mreža istraživačkih, stručnih, drugih institucija i eksperata, te njihovo sudjelovanje u istraživačkim mrežama na regionalnom i međunarodnom planu;
- implementaciju zajedničkih razvojnih i znanstveno-istraživačkih projekata;
- veću financijsku potporu istraživanjima;
- financijsku potporu istraživačkim skupovima, izdavanju znanstvenih, stručnih i drugih publikacija o istraživanjima i najboljim praksama u području obrazovanja odraslih.

3.3.6 DIJALOG I SURADNJA AKTERA U PODRUČJU OBRAZOVANJA ODRASLIH

Obrazovanje odraslih je partnerska djelatnost i zajednička odgovornost različitih aktera unutar vladinog, poslovnog i nevladinog sektora.

Ključni akteri u socijalnom i civilnom dijalogu i odlukama o politikama obrazovanja odraslih su:

- ministarstva obrazovanja i druga tijela uprave nadležni za područje obrazovanja;
- ministarstva i druga tijela uprave nadležna za područje rada, zapošljavanja, socijalne politike, financija i druge resore unutar vladinog sektora;
- socijalni partneri - gospodarske komore, reprezentativni socijalni partneri, poduzeća i profesionalne udruge, jedinice lokalne samouprave, organizacije civilnog društva;
- organizatori obrazovanja odraslih;
- stručne, razvojne i znanstveno-istraživačke institucije u različitim društvenim sektorima;
- pojedinci

3.3.6.1 Medusektorsko partnerstvo i suradnja

Partnerstvo vladinog, poslovnog i nevladinog sektora u definiranju i provođenju politika obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini se temelji na principima:

- uključenosti zastupnika relevantnih sektora u proces pripremanja, predlaganja provođenja, nadgledanja i evaluacije politika obrazovanja odraslih;
- ravnopravnosti, međusobnog povjerenja i uvažavanja;
- aktivnog sudjelovanja, odgovornosti i solidarnosti partnera;
- zasnovanosti partnerstva na zajedničkim ciljevima i opredjeljenosti njihovom ostvarivanju;
- uspostavljenog partnerstva na svim razinama organiziranja (od državnog do lokalnog);
- slobodnog pristupa informacijama i transparentnog postupanja.

Nadležne vlasti na svim razinama osiguravaju zakonske i druge neophodne pretpostavke, sukladno međunarodnim i

standardima Europske unije, za institucionaliziranje suradnje i održivost socijalnog i civilnog dijaloga s ključnim socijalnim partnerima.

Vladin sektor

Unutar vladinog sektora, sva ministarstva su uključena u razmatranje pitanja i konzultacije u svezi s politikama obrazovanja odraslih, a ključne nadležnosti i odgovornosti za strateško-operativna pitanja u području obrazovanja odraslih imaju: nadležna ministarstva obrazovanja, ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, te ministarstva financija.

Reprezentativni socijalni partneri

Partnerstvo i dijalog vladinog sektora sa reprezentativnim socijalnim partnerima - poslodavcima i sindikatima, te njihovim udruženjima se uspostavlja na svim razinama društvenog organiziranja i u gotovo svim pitanjima organizacije, implementacije i unapređenja obrazovanja odraslih, a naročito po pitanjima:

- a) zakonodavnog uređivanja ovog segmenta obrazovanja;
- b) strateškog planiranja i financiranja;
- c) istraživanja tržišta rada;
- d) kreiranja i provođenja programa obrazovanja;
- e) akreditacije organizatora i programa obrazovanja;
- f) validacije prethodnog učenja.

Nevladin sektor

U proces kreiranja i provođenja politika obrazovanja odraslih su uključeni i zastupnici nevladinog sektora. Kao važni subjekti u promoviranju socijalne uključenosti, vrijednosti izvan institucionalnog obrazovanja i drugih usluga koje pružaju, te potpore lokalnim zajednicama u implementaciji dogovorenih politika obrazovanja odraslih, nevladine organizacije djeluju u bliskom partnerstvu s vladinim i poslovnim sektorom.

Organizacije nevladinog sektora poduzimaju aktivnosti na međusobnom umrežavanju i ekonomičnom korištenju svojih resursa, s ciljem unapređenja raznovrsnosti ponude, kvalitete programa i njihove realizacije.

Sukladno Sporazumu o suradnji između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini (potpisan 24.6.2007.), nadležne vlasti na svim razinama poduzimaju mjere i aktivnosti za razvijanje odgovarajućeg pravnog okvira za rad nevladinog sektora i stvaranje drugih predujeta za njegovo sustavno sudjelovanje u kreiranju, provođenju, nadgledanju i evaluaciji politika obrazovanja odraslih.

Jedinice lokalne samouprave

Nadležne vlasti osiguravaju zakonske i druge pretpostavke za jačanje odgovornosti jedinica lokalne samouprave u pogledu obrazovanja odraslih, a naročito u pogledu: analiziranja i praćenja stanja u području razvoja ljudskih resursa, zapošljavanja i obrazovanja i obuke odraslih; identifikiranja lokalnih potreba tržišta rada i obrazovanja odraslih, te definiranja obrazovnih prioriteta; kreiranja lokalnih politika, strategija i planova obrazovanja odraslih; financiranja; predlaganja i kreiranja programa obrazovanja fokusiranih na specifične zahtjeve lokalnog okruženja i potrebe odraslih.

Na razini lokalne zajednice, međusektorsko partnerstvo i socijalni dijalog po pitanjima obrazovanja odraslih ostvaruje se kroz formiranje i rad lokalnih vijeća.

3.3.6.2 Međuresorna suradnja

Međuresorna suradnja u vezi s politikama obrazovanja odraslih se uspostavlja i provodi sukladno važećim propisima, naročito po pitanjima praćenja izvršavanja poduzetih

međunarodnih obveza, usaglašavanja sektorskih politika i zakonodavstava, nadgledanja i evaluacije efekata sektorskih strategija, te racionalnog planiranja, upravljanja i korištenja javnih sredstava namijenjenih aktivnostima u području obrazovanja odraslih.

3.3.6.3 Institucijska suradnja

U okviru svoga djelokruga rada, sva tijela, stručne i druge institucije, organizacije i tijela u obrazovnom i drugim vladinim sektorima uspostavljaju i održavaju međusobnu suradnju, kao i suradnju sa drugim partnerima unutar poslovnog i nevladinog sektora, te sukladno tom planiraju i koordinirano implementiraju aktivnosti u svezi s politikama obrazovanja odraslih.

Institucionalna suradnja je usmjerena na razvoj i podizanje kvalitete obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, a temelji se na principima: poštivanja ustavnih i zakonskih nadležnosti u području obrazovanja odraslih; umrežavanja kroz uspostavu radnog partnerstva i integraciju znanja, sposobnosti i iskustava; otvorenosti i dostupnosti informacija i podataka; aktivnog sudjelovanja i dijeljenja odgovornosti svih sudionika u procesu.

Institucijska mreža

Mrežu tijela i stručnih institucija i tijela u području obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini čine:

- a) tijela, stručne i druge institucije i tijela u području obrazovanja koja su shodno važećim propisima odgovorni za politike, razvoj i praćenje standarda kvalitete, stručnu potporu i unapređenje obrazovanja odraslih;
- b) tijela, stručne i druge institucije i tijela u području rada i zapošljavanja i drugih relevantnih sektora čije politike, zadaci i aktivnosti blisko koreliraju s pitanjima obrazovanja odraslih;
- c) obrazovne ustanove i drugi organizatori obrazovanja odraslih, znanstveno-istraživačke institucije, središta za razvoj, gospodarske komore i druge organizacije i asocijacije čije su aktivnosti povezane sa provođenjem, unapređenjem i razvojem obrazovanja odraslih;
- d) druge institucije, tijela, ustanove, organizacije i središta koja nadležne vlasti i drugi subjekti uspostavljaju s ciljem praćenja, procjene, istraživanja i unapređenja kvalitete obrazovanja odraslih, kao i s ciljem unapređenja obrazovne ponude, informiranja, savjetovanja i karijernog usmjeravanja odraslih.

Kako bi se unaprijedile aktivnosti na uspostavi efikasnije i održive međuresorne i međuinstitucijske suradnje, kao i dijalog sa svim relevantnim akterima o zajedničkim interesima i potrebama u području obrazovanja odraslih, unutar nadležnih ministarstava obrazovanja, rada i socijalne politike predviđaju se radna mjesta za praćenje i koordinaciju aktivnosti, suradnju i razmjenu informacija u području obrazovanja odraslih.

Stručne poslove i zadatke na praćenju i unapređenju obrazovanja odraslih vrše odgovarajuće stručne institucije, shodno zakonskim rješenjima i utvrđenim nadležnostima.¹

Prioritetna područja suradnje

Prioritetna područja suradnje između institucija na svim razinama vlasti, kao i njihove suradnje s drugim socijalnim partnerima se odnose na:

¹ Postojeće stručne institucije odgovorne za pitanja obrazovanja odraslih navedene su u Privitku 2 ovog dokumenta (kolovoz, 2013.)

- a) aktivnosti u svezi s predlaganjem i implementacijom obrazovnih standarda, te standarda zanimanja i kvalifikacija u Bosni i Hercegovini;
- b) uspostavu sustava akreditacije organizatora i programa obrazovanja odraslih;
- c) uspostavu sustava za validaciju prethodnog učenja;
- d) razvijanje sustava informiranja, savjetovanja i cjeloživotne karijerne orijentacije odraslih;
- e) unapređenje pismenosti odraslih kao kontinuuma za cjeloživotno učenje;
- f) popularizaciju cjeloživotnog učenja i unapređenje participacije odraslih u obrazovanju i učenju;
- g) prikupljanje i razmjenu podataka, te izvještavanje o stanju obrazovanja odraslih;
- h) provođenje sustavskih istraživanja u području obrazovanja odraslih;
- i) planiranje i implementaciju zajedničkih projekata, kao i jačanje kapaciteta za pripremu projektnih prijedloga i apliciranje za sredstva iz europskih i međunarodnih fondova pomoći;
- j) sudjelovanje u regionalnim i europskim mrežama za potporu razvoju obrazovanja odraslih;

3.3.7 PLANIRANJE I FINANCIRANJE OBRAZOVANJA ODRASLIH

3.3.7.1 Planiranje

Strateški i drugi razvojni dokumenti

Strateško planiranje razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini temelji se na dijalogu svih socijalnih partnera i koordiniranom pristupu formuliranju razvojnih dokumenata i akcijskih planova za njihovu implementaciju.

Sukladno utvrđenim zajedničkim strateškim i operativnim ciljevima i mjerama za razvoj obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, nadležna tijela koordiniraju i razvijaju odgovarajuće sektorske strategije i akcijske planove, uvažavajući specifične ekonomsko-socijalno-kulturne kontekste, potrebe tržišta rada i, s tim u svezi, naročito potrebe marginaliziranih društvenih skupina.

Planovi obrazovanja odraslih

Javni interes - prioriteta obrazovna područja i aktivnosti obrazovanja odraslih, raspoređivanje programa na jedinice lokalne samouprave, programi obrazovanja i dinamika njihovog ostvarivanja, neophodna infrastrukturna potpora za izvođenje programa, izvori i obim financiranja, kao i druga pitanja od značaja za izvođenje aktivnosti obrazovanja odraslih utvrđuju se planom obrazovanja odraslih.

Planove obrazovanja odraslih donose nadležna tijela, shodno propisima u području obrazovanja odraslih.

U procesu donošenja planova obrazovanja odraslih obvezno se provode konzultacije s reprezentativnim socijalnim partnerima i pribavlja mišljenje zavoda za zapošljavanje, gospodarskih komora i drugih relevantnih tijela uprave, institucija i tijela.

Implementacija strateških dokumenata i akcijski planova

Nadležne obrazovne i druge vlasti u Bosni i Hercegovini kontinuirano prate, analiziraju i izvještavaju o efektima implementacije strateških dokumenata i akcijskih planova u području obrazovanja odraslih.

3.3.7.2 Financiranje

Financiranje obrazovanja odraslih se vrši iz: javnih prihoda; sredstava poslodavaca; sredstava polaznika; sredstava fondova Europske unije; donacija i drugih izvora.

U kontekstu uspostavljenog međusektorskog partnerstva i socijalnog dijaloga, svi akteri dijele zajedničku odgovornost za financiranje i u tom smislu, u okviru svojih nadležnosti, predlažu i poduzimaju konkretne akcije i mjere na planu unapređenja

postojećih zakonodavstava i razvijanja adekvatnih strategija i modela za dugoročno i održivo financiranje obrazovanja odraslih.

Ove akcije i mjere su naročito usmjerene na:

- a) jačanje odgovornosti vladinog sektora za financiranje obrazovanja odraslih;
- b) kreiranje stimulativnih poreskih politika i uvođenje drugih poticajnih mjera za poslodavce i druge subjekte koji ulažu u obrazovanje odraslih;
- c) uspostavu namjenskih fondova u području obrazovanja odraslih;
- d) osiguranje adekvatne infrastrukturne potpore obrazovanju odraslih;
- e) osiguranje veće financijske slobode za javne obrazovne ustanove - organizatore obrazovanja odraslih, s ciljem jačanja njihove tržišne konkurentnosti;
- f) uspostavu adekvatne politike sufinanciranja organizatora neformalnog obrazovanja;
- g) osiguranje različitih oblika i mehanizama financijske potpore pojedincima koji se uključuju u proces obrazovanja odraslih.

3.3.8 NADGLEDANJE POLITIKA OBRAZOVANJA ODRASLIH I NADZOR NAD RADOM ORGANIZATORA OBRAZOVANJA ODRASLIH

3.3.8.1 Nadgledanje politika obrazovanja odraslih

Sukladno prihvaćenim europskim i drugim međunarodnim standardima i smjernicama u pogledu nadgledanja i izvještavanja o politikama obrazovanja odraslih, nadležne vlasti na svim razinama se dogovaraju i međusobno surađuju na upostavi adekvatnih okvira i mehanizama za kontinuirani monitoring ključnih aspekata obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini.

Kontinuirani monitoring politika obrazovanja odraslih se provodi naročito u pogledu:

- a) implementacije zakonodavstava o obrazovanju odraslih;
- b) implementacije strateških dokumenata i akcijskih planova;
- c) investicija u području obrazovanja odraslih;
- d) kvalitete programa i nastavnog procesa;
- e) uključivanja marginaliziranih društvenih skupina u programe obrazovanja odraslih.

3.3.8.2 Nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih

Tijela, njihova nadležnost kao i postupak provođenja inspeksijskog i stručnog nadzora nad radom organizatora obrazovanja odraslih uređuju se propisima Republike Srpske, kantona/županija u Federaciji Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Privitak 1

LISTA KLJUČNIH MEĐUNARODNIH I DOKUMENTA EUROPSKE UNIJE (EU) O POLITIKAMA OBRAZOVANJA ODRASLIH U KONTEKSTU CJELOŽIVOTNOG UČENJA

1. UN Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948);
2. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966);
3. Protokol uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (1952);
4. Europska socijalna povelja (1961);
5. Ugovor o Europskoj uniji (1992);
6. Povelja o osnovnim pravima Europske unije (2000);
7. UN Milenijska deklaracija (2000);
8. Svjetska deklaracija obrazovanja za sve (1990);
9. Hamburška deklaracija - Agenda za budućnost (1997);

10. Bijela knjiga Europske komisije: Poučavanje i učenje - prema društvu koje uči (1995);
11. Memorandum o cjeloživotnom učenju (2000);
12. Priopćenje Europske komisije: Stvaranje jedinstvenog europskog prostora cjeloživotnog učenja (2001);
13. Kopenhaška deklaracija (2002);
14. Zaključci Vijeća EU o prepoznavanju i vrednovanju neformalnog i informalnog učenja (2004)
15. Priopćenje Europske komisije: Obrazovanje odraslih - Nikad nije kasno za učenje (2006);
16. EQF - Europski kvalifikacijski okvir za cjeloživotno učenje (2008);
17. Priopćenje Europske komisije: Nove vještine za nove poslove - Predviđanje i usklađivanje tržišta rada i potrebnih vještina (2008);
18. ET 2020 - Strateški okvir za europsku suradnju u obrazovanju i osposobljavanju - Obrazovanje i osposobljavanje 2020 (2009)
19. EUROPA 2020 - Europska strategija za pametan, održiv i inkluzivan razvoj (2010);
20. Rezolucija Vijeća EU: Obnovljena agenda za obrazovanje odraslih (2011);
21. Preporuke Vijeća EU za validaciju neformalnog i informalnog učenja (2012)

Privitak 2

LISTA

KLJUČNIH POSTOJEĆIH STRUČNIH INSTITUCIJA NADLEŽNIH ZA PRAĆENJE OBRAZOVANJA ODRASLIH I UNAPREĐENJE KVALITETA

Red.broj	NAZIV STRUČNE INSTITUCIJE	NADLEŽNOST	PROPOS
1.	Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje	Agencija je nadležna za uspostavljanje standarda u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju, i za druge stručne poslove u oblasti standarda znanja i ocjenjivanja kvaliteta koji su određeni posebnim zakonima i drugim propisima; Agencija prati standard i kvalitet obrazovanja i obuke u okviru srednjeg stručnog obrazovanja i obuke, uključujući obrazovanje i obuku odraslih, te provodi druge aktivnosti koje se tiču primjene standarda.	Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje ("Službeni glasnik BiH", br. 88/07) Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 63/08)
2.	Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine	Agencija je, između ostalog, nadležna za iniciranje neophodnih aktivnosti u službama zapošljavanja entiteta i Brčko distrikta kako bi se, u suradnji sa poslodavcima, sindikatima, obrazovnim institucijama i ostalim udruženjima, organizirali i implementirali programi profesionalnog usmjeravanja i obrazovanja s ciljem povećanja zapošljavanja.	Zakon o Agenciji za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 21/03, 2009)
3.	Zavod za obrazovanje odraslih Republike Srpske	Zavod je nadležan za vršenje stručnih, upravnih i drugih poslova u oblasti obrazovanja odraslih u Republici Srpskoj; analitičke i razvojne aktivnosti u području obrazovanja odraslih; provjera ispunjenosti uvjeta i kriterija za pružanje usluga obrazovanja odraslih kao i praćenje rada institucija- pružatelja usluga; predlaganje javno važećih obrazovnih programa za osposobljavanje, prekvalifikaciju, dodatno obrazovanje, obuku, usavršavanje zaposlenih i nezaposlenih osoba; odobravanje i praćenje programa obrazovanja odraslih; uspostavljanje i vođenje registara programa, učesnika i organizatora obrazovanja odraslih; organiziranje i provođenje obuka za nastavnike, saradnike i dr.	Zakon o republickoj upravi ("Službeni glasnik RS" br. 118/08, 74/10 i 86/10); Zakon o obrazovanju odraslih ("Službeni glasnik RS", br. 59/09 i 1/12)
4.	Pedagoška institucija Odjela za obrazovanje Vlade Brčko distrikta BiH	Pedagoška institucija je nadležna za vršenje stručno- pedagoškog nadzora i unapređenje odgojno- obrazovne djelatnosti u Distriktu (u okviru definiranih nadležnosti, izrađuje i programe obrazovanja odraslih)	Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 10/08, 25/08, 4/13)
5.	Republički pedagoški zavod Republike Srpske	Zavod obavlja stručne i druge stručne poslove koji se odnose na stručne i savjetodavne poslove u praćenju, unapređivanju i razvoju odgoja i obrazovanja u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju (između ostalog, praćenje i vrednovanje kvaliteta, pedagoški, savjetodavni, instruktivni, korektivni i nadzorni rad u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama i domovima učenika; istraživački i analitički rad u funkciji unapređivanja vaspitno-obrazovne prakse...)	Zakon o republickoj upravi ("Službeni glasnik RS" br. 118/08, 74/10 i 86/10)
6.	Kantonalni/zupanijski pedagoški zavodi/zavodi za školstvo u Federaciji Bosne i Hercegovine	Svi pedagoški zavodi/zavodi za školstvo u kantonima/zupanijama u Federaciji BiH imaju veoma slične nadležnosti, koje se odnose na vođenje stručnih poslova u implementaciji, unapređenju i razvoju odgoja i obrazovanja, savjetodavno-instruktivni rad i vršenje stručno-pedagoškog nadzora nad radom obrazovnih ustanova u oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja. Vršenje stručnih poslova na unapređenju odgojno- obrazovnog rada podrazumijeva i nadležnost zavoda za pitanja obrazovanja odraslih.	
6.1	Javna ustanova Pedagoški zavod Unsko-sanskog kantona		Odluka o osnivanju javne ustanove Pedagoški zavod Unsko-sanskog kantona ("Službeni glasnik USK", br. 3/07)
6.2	Pedagoški zavod Zenica		Zakon o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave ("Službene novine ZDK", br. 13/08, 3/10 i 6/12)
6.3	Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona		Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Tuzlanskog kantona ("Službene novine TK", br. 17/00, 3/01, 12/03, 10/05 i 3/08)
6.4	Prosvjetno-pedagoški zavod Sarajevo		Zakon o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija Kantona Sarajevo

6.5	Pedagoški zavod Goražde	Između ostalog, u vršenju poslova iz svoje nadležnosti Zavod prati tržište rada i programe prekvalifikacije i dokvalifikacije mladih i odraslih, te učestvuje u reformi obrazovnog sistema "u cilju hvatanja koraka sa modernim svijetom - ovladavanje informativnim tehnologijama, multijezikičkim vještinama, eksperimentalnim naukama u svim raznolikostima koje pruža obrazovanje za cijeli život.."	"Službene novine KS", br. 7/08, 16/08, 2010) Zakono o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima Kantonalne uprave ("Službene novine BPK Goražde", br. 5/03, 8/04 i 6/10, 13/12)
6.6	Pedagoški zavod Mostar		Zakon o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave ("Službene novine HNK", br. 4/98, 1/02, 4/07, 2013)
6.7	Zavod za školstvo Mostar		Zakon o županijskim ministarstvima i drugim tijelima županijske uprave ("Narodne novine HN"Ž, br. 4/98, 1/02 i 4/07, 2013)
7.	Zavodi i javne službe za zapošljavanje	Ove ustanove/službe su, između ostalog, nadležne za posredovanje između poslodavaca i nezaposlenih lica, te pružanje pomoći nezaposlenim licima da kroz različite programe obrazovanja i obuke prilagode svoje kvalifikacije i vještine zahtjevima tržišta rada.	Nadležnosti, organizacija i djelatnost ovih ustanova/službi su regulirani propisima Federacije BiH, Republike Srpske, BD BiH i kantona/županija u Federaciji BiH
7.1	Federalni zavod za zapošljavanje FBiH		
7.2	JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske		
7.3	Zavod za zapošljavanje Brčko distrikta BiH		
7.4	Javne službe za zapošljavanje, uspostavljene u svih deset kantona u Federaciji BiH		

ANEKS II – Stateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014-2020, “Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 96/14

Godina XVIII Ponedjeljak, 15. decembra/prosinca 2014. godine	Broj/Број 96	Година XVIII Понедељак, 15. децембра 2014. године
---	------------------------	--

ISSN 1512-7486 - bosanski jezik
ISSN 1512-7494 - hrvatski jezik
ISSN 1512-7508 - srpski jezik

**VIJEĆE MINISTARA
BOSNE I HERCEGOVINE**

1435

Na osnovu člana 17. Zakona o Vijeću ministara Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 30/03, 42/03, 81/06, 76/07, 81/07, 94/07 i 24/08), Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 110. sjednici održanoj 23. oktobra 2014. godine, donijelo je

**ODLUKU
O USVAJANJU STRATEŠKE PLATFORME RAZVOJA
OBRAZOVANJA ODRASLIH U KONTEKSTU
CJELOŽIVOTNOG UČENJA U BOSNI I HERCEGOVINI,
ZA PERIOD 2014.-2020.**

Član 1.

(Predmet Odluke)

- (1) Ovom odlukom usvaja se Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini, za period 2014.-2020. (u daljem tekstu: *Strateška platforma*).
- (2) Strateška platforma je sastavni dio ove odluke.

Član 2.

(Sadržaj i primjena Odluke)

- (1) Strateška platforma usvojena ovom odlukom predstavlja pravni okvir i osnov za djelovanje i saradnju nadležnih organa, institucija, organizacija i pojedinaca na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, na planu usvajanja i pune implementacije neophodnih strateških i/ili drugih razvojnih dokumenata o i u vezi s obrazovanjem odraslih.
- (2) Strateškom platformom se utvrđuju globalni pravci razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, za period 2014.-2020. godina, kao zajednička platforma za razvoj savremenih politika obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, zasnovanih na konceptu cjeloživotnog učenja.

- (3) Strateška platforma uspostavlja osnovu za sistemski međusektorski pristup strateškom planiranju razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini i inicira neophodne reformske procese u ovoj oblasti koji treba da doprinesu većoj konkurentnosti na tržištu znanja i rada, povećanoj mobilnosti i profesionalnoj fleksibilnosti pojedinca, te društveno-ekonomskoj revitalizaciji.

Član 3.

(Stupanje na snagu)

Ova odluka stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku BiH".

VM broj 187/14
23. oktobra 2014. godine
Sarajevo

Predsjedavajući
Vijeća ministara BiH
Vjekoslav Bevanda, s. r.

**STRATEŠKA PLATFORMA
RAZVOJA OBRAZOVANJA ODRASLIH U KONTEKSTU
CJELOŽIVOTNOG UČENJA U BOSNI I HERCEGOVINI
ZA PERIOD 2014.-2020.**

KORIŠTENJA TERMINOLOGIJA I DEFINICIJE

TERMIN	DEFINICIJA
Strategija	Skup pravila, principa i zakona, koji se koriste u donošenju dugoročnih upravljačkih akcija u funkciji sistema na koji se odnosi. Također označava metodiku aktivnosti pojedinca ili grupe koja treba da osigura što racionalnije ostvarivanje postavljenih ciljeva.
Platforma	Osnova nečega, polazna točka, misao ili pobuda kao pokretač i osnova za neku aktivnost ili djelatnost
Obrazovanje	Pedagoški proces u funkciji obogaćivanja ljudske spoznaje. Obuhvaća usvajanje određenog sistema znanja, formiranja praktičnih umijeća i navika kao pretpostavke i temelja razvika; spoznajnih snaga i sposobnosti; oblikovanje naučnog pogleda na svijet; povezivanje znanja s praktičnom, profesionalnom i bilo kojom drugom djelatnošću (<i>Pedagoška enciklopedija 2</i>).

Odrasli	Osoba koja ima više od 15 godina života a koja nije završila osnovnu školu, odnosno osoba starija od 18 godina života koja se obrazuje.
Obrazovanje odraslih	Cijeli skup procesa učenja, formalnih i ostalih u kojem odrasle osobe (u skladu s definicijom odrasle osobe u društvima kojima pripadaju) razvijaju svoje sposobnosti, obogaćuju svoje znanje i unapređuju svoje tehničke ili profesionalne kvalifikacije ili ih preusmjeravaju da bi zadovoljile svoje potrebe ili potrebe svojih društava (UNESCO).
Formalno obrazovanje	Učenje usmjereno od strane nastavnika ili instruktora koje se stječe u obrazovnim ustanovama, a prema nastavnim planovima i programima odobrenim od nadležnih obrazovnih vlasti (OKO BiH).
Neformalno obrazovanje	Organiziran proces učenja i obrazovanja usmjeren ka usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i sposobnosti prema posebnim programima koje izvedu organizatori obrazovanja (redovne škole, centri za obuku, kompanije, agencije i slično) - OKO BiH.
Informalno učenje	Neplanirano učenje i sticanje znanja kroz svakodnevne aktivnosti (OKO BiH).
Cjeloživotno učenje	Sveukupna aktivnost učenja tokom života, a s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija unutar osobne i građanske, te društvene perspektive i/ili perspektive zaposlenja; obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima (od rane mladosti do starosti) i u svim oblicima u kojima se ostvaruje (formalno, neformalno i informalno), pri čemu se učenje shvaća kao kontinuirani proces u kojem su rezultati i motiviranost pojedinca u određenom životnom periodu uvjetovani znanjem, navikama i iskustvima učenja stečenim u mlađoj životnoj dobi; četiri su osnovna, međusobno povezana cilja koja se vezuju uz cjeloživotno učenje: osobno zadovoljstvo i razvoj pojedinca, aktivno građanstvo, društvena uključenost i zapošljivost.

I. UVOD

U posljednja dva desetljeća razvoj bosanskohercegovačkog društva pod snažnim je utjecajem privredne internacionalizacije, proizvodno-tehničke globalizacije i nagle informatizacije društva u cjelini. Brojne tranzicijske promjene otvaraju nove mogućnosti u komunikaciji, zapošljavanju i aktivnijem sudjelovanju pojedinaca u društvenom životu.

S obzirom na trenutačno nesigurnu ekonomsku klimu u BiH, investiranje u razvoj ljudskih potencijala postaje tim značajnije jer obrazovanje može uspostaviti ravnotežu između razvika pojedinca i razvoja društva, materijalnih i duhovnih potreba te tehnologije i vrijednosnog sistema. Stoga je danas više nego ikada potrebno da građani stječu znanja, vještine i kompetencije kako bi se pripremili za izazove proklamiranog "društva znanja".

Prihvatanje koncepta cjeloživotnog učenja, kao jedne od temeljnih komponenti socijalnog modela društva, postaje nužnost u pripremi građana za proaktivno djelovanje, jer ono integrira sve vidove obrazovanja/učenja i omogućava svekoliki razvitak pojedinca.

1. OBRAZOVANJE ODRASLIH U KONTEKSTU CJELOŽIVOTNOG UČENJA

Obrazovanje je otvoren i dinamičan sistem koji se stalno mijenja i nadograđuje u skladu s ekonomskim, tehnološkim i znanstvenim razvojem društva te kulturološkim i drugim promjenama koje se događaju kako na lokalnom i regionalnom, tako i na globalnom planu. U traganju za odgovorima na pitanje kako obrazovanje usuglasiti sa zahtjevima modernog društva, razvili su se globalni koncepti obrazovanja pod različitim nazivima kao što su: "društvo koje uči", "društvo znanja", "društvo i ekonomija utemeljena na znanju".

Proces učenja tokom cijeloga života nameće građanima svih starosnih dobi potrebu sticanja novih i unapređenja već stečenih znanja, vještina i kompetencija. Cjeloživotno učenje najbolji je odgovor na zamjenu koncepta doživotnog radnog mjesta konceptom doživotno potrebnog znanja, vještina i kompetencija. Promjena koncepta uvjetovana je svakodnevnim

povećanjem novog znanja i sve bržim zastarjevanjem postojećeg znanja, vještina i kompetencija ali i potrebom prilagođavanja postojećih nespecifičnih znanja, vještina i kompetencija zahtjevima izmijenjenih radnih mjesta koja donosi globalnu privredu.

Stoga cjeloživotno učenje ima ključnu ulogu za razvoj i koordiniranje strategije zapošljavanja i promoviranje radne snage koja je vješta, obučena i prilagodljiva sve zahtjevnijem tržištu radne snage. Na ovaj način učenje kroz cijeli život postaje mnogo više od ekonomskog pitanja jer viši nivo obrazovanja i kontinuiranog učenja, koje je dostupno svima, predstavljaju bitan preduvjet za reduciranje nejednakosti i preveniranje marginalizacije pojedinca ili grupe. U tom procesu prožimaju se četiri cilja i to: osobno ispunjenje, aktivno građanstvo, socijalna uključenost (kohezija) i sposobnost zapošljavanja (prilagodljivost).

Cjeloživotno učenje, kao dio vizije društva utemeljenog na znanju i konceptualni okvir svih vidova obrazovanja, uključuje i komponentu obrazovanja odraslih kao sveukupne aktivnosti učenja tokom života, a s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija unutar osobne i građanske, te društvene perspektive i/ili perspektive zaposlenja. Ono obuhvaća učenje u svim životnim razdobljima (od rane mladosti do starosti) i u svim oblicima u kojima se ostvaruje (formalno, neformalno i informalno), pri čemu se učenje shvaća kao kontinuirani proces u kojem su rezultati i motiviranost pojedinca u određenom životnom periodu uvjetovani znanjem, navikama i iskustvima učenja stečenim u mlađoj životnoj dobi. Četiri su osnovna, međusobno povezana cilja koja se vezuju uz cjeloživotno učenje: osobno zadovoljstvo i razvoj pojedinca, aktivno građanstvo, društvena uključenost i zapošljivost.

Od 90-ih godina, evropske politike obrazovanja odraslih definiraju se samo unutar koncepcije cjeloživotnog učenja, a obrazovanje odraslih postaje najdinamičniji segment obrazovnih sistema u Evropi i svijetu. Stoga je nužno osmisliti i implementirati strategije obrazovanja odraslih na svim nivoima vlasti u BiH.

2. POLAZNE OSNOVE ZA IZRADU STRATEŠKE PLATFORME

Kao polazne osnove za izradu Strateške platforme korišteni su brojni međunarodni i evropski dokumenti te strategije razvoja i zakonodavna regulativa na različitim nivoima vlasti u BiH vodeći računa o institucionalnim strukturama i njihovim nadležnostima uvažavajući pritom utvrđene principe i svrhu njezine izrade.

2.1. STRATEGIJE RAZVOJA I ZAKONODAVNA REGULATIVA

Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih u BiH determinirano je "dvostrukim" strateškim okvirom: prvim - "vanjskim", koji predstavljaju potpisani i za BiH obavezujući međunarodni i EU dokumenti i drugi - "unutrašnji", koji čine razvojni dokumenti različitih društvenih sektora na različitim nivoima vlasti u BiH.

Međunarodni i evropski kontekst cjeloživotnog učenja odnosi se na brojna strateška dokumenta (Aneks I) koji prepoznaju međunarodnu i evropsku dimenziju obrazovanja i iniciraju dublje reformske procese, dajući globalne smjernice za buduće politike razvoja obrazovanja odraslih u BiH utemeljene na konceptu cjeloživotnog učenja.

Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja 2008.-2015. preciziraju da "Bosna i Hercegovina teži izgraditi društvo utemeljeno na znanju, istovremeno omogućavajući i razvoj

punih potencijala svakog pojedinca.¹ Politike - smjernice i ključni razvojni ciljevi za obrazovanje odraslih uglavnom su uključeni u postojeće strategije obrazovnog sektora (Aneks II.) jer posebnih strategija cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih nema ni na jednom nivou vlasti u BiH. U ostalim sektorskim politikama, obrazovanje odraslih tretira se kao ključni instrument za prevazilaženje i rješavanje postojećih problema u tim sektorima (Aneks III.).

Zakonodavni okviri obrazovnog sektora u području razvoja obrazovanja odraslih determinirani su obavezama koje je BiH preuzela potpisivanjem međunarodnih ugovora i EU dokumenata. Pored toga navedeni okviri uvjetovani su Ustavom BiH i ustavima entiteta i kantona/županija te Statutom Brčko distrikta BiH, kao okvirima u pogledu osiguranja i zaštite prava na obrazovanje i odgovornosti za kreiranje i provođenje obrazovnih politika.

Na nivou BiH usvojena su četiri okvira zakona iz oblasti obrazovanja, koji sadrže načelne odredbe o obrazovanju odraslih i Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (Aneks IV.). Obrazovanje odraslih regulirano je postojećim zakonima i podzakonskim aktima i ne postoje posebni zakoni koji primarno reguliraju obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje osim u Republici Srpskoj (Zakon o obrazovanju odraslih). Pregled tih zakona sadrži Aneks V.

Pored navedenih zakona, određeni aspekti učenja odraslih uređeni su i zakonima u oblasti rada, zapošljavanja i socijalne politike a njihov prikaz donosi Aneks VI.

2.2. INSTITUCIONALNE STRUKTURE I NADLEŽNOSTI

Na različitim nivoima vlasti uspostavljene su institucionalne strukture odgovorne za formuliranje, upravljanje, koordinaciju i praćenje politika obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH. Institucionalne strukture uključuju organe (tijela) vlasti, stručne ustanove/institucije, organizacije i tijela različitih društvenih sektora, shodno ustavnim i zakonskim odgovornostima pojedinih nivoa vlasti.

2.2.1. Institucionalne strukture i nadležnosti u sektoru obrazovanja

Upravljanje obrazovanjem u BiH provodi se po policentričnom modelu (centralizirano u RS-u i BD BiH, a decentralizirano u FBiH gdje kantoni/županije centralizirano upravljaju obrazovanjem). Punu i nepodijeljenu nadležnost u obrazovanju imaju RS, deset kantona/županija u FBiH i BD BiH. Svaka od ustavnih jedinica uspostavila je institucije i ustanove za organizaciju i upravljanje obrazovanjem.

2.2.1.1. Institucije i nadležnosti na nivou BiH

Ministarstvo civilnih poslova BiH (MCP) jedina je institucija izvršne vlasti na razini BiH koja u širokoj lepezi nadležnosti ima i obrazovanje. Ono je mjerodavno za obavljanje poslova i izvršavanje zadataka koji su u nadležnosti BiH i koji se odnose na koordinacijske aktivnosti, usklađivanje planova entitetskih vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu u područjima: (...)...nauke i obrazovanja, rada i zapošljavanja...²

Koordinirajući ulogu MCP provodi putem *Konferencije ministara obrazovanja u BiH* (u daljem tekstu: Konferencija) za koju Sektor za obrazovanje obavlja sve upravne i administrativne poslove. Konferencija je stalno i najviše

savjetodavno tijelo za koordinaciju obrazovanja u BiH, koja svojim mandatom ne zadire u ustavne i zakonske nadležnosti obrazovnih vlasti na svim nivoima.³

Za osiguranje kvaliteta u predtercijarnom odgoju i obrazovanju utemeljena je Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje (APOSO)⁴ Navedena Agencija nadležna je za "uspostavljanje standarda znanja, ocjenjivanje postignutih rezultata i razvoj zajedničke jezgre nastavnih planova i programa u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju, i za druge stručne poslove u oblasti standarda znanja i ocjenjivanja kvaliteta koji su određeni posebnim zakonima i drugim propisima."⁵ Pored toga, u skladu s članom 10. Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH, Agencija prati standard i kvalitet obrazovanja u okviru srednjeg stručnog obrazovanja, uključujući obrazovanje odraslih.

Okvirnim zakonom o visokom obrazovanju u BiH uspostavljene su dvije institucije u oblasti visokog obrazovanja. *Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta* (AVO) nadležna je, između ostalog, za utvrđivanje, jasnih, transparentnih i pristupačnih kriterija za akreditaciju visokoškolskih ustanova i donošenje normi kojima se određuju minimalni standardi u oblasti visokog obrazovanja, vođenje državnog registra akreditiranih visokoškolskih ustanova u BiH, objavljivanje liste akreditiranih visokoškolskih ustanova u BiH na internet stranici Agencije.⁶

Centar za informiranje i priznavanje dokumenata u oblasti visokog obrazovanja (CIP), nadležan je za informiranje i priznavanje visokoškolskih kvalifikacija u BiH u skladu s Lisabonskom konvencijom o priznavanju visokoškolskih kvalifikacija.

Za provođenje reforme visokog obrazovanja, prema članu 43. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju, sporazumom univerziteta/sveučilišta uspostavljena je *Rektorska konferencija/Rektorski zbor Bosne i Hercegovine*, kao savjetodavno tijelo. Nju čine rektori licenciranih i akreditiranih univerziteta/sveučilišta u BiH. Ona utvrđuje i zastupa njihove zajedničke interese te ostvaruje saradnju s institucijama u oblasti obrazovanja u BiH.

Također, kao savjetodavno tijelo za praćenje i analizu stanja predškolskog, osnovnog i općeg srednjeg obrazovanja uspostavljeno je i *Vijeće za opće obrazovanje u Bosni i Hercegovini*⁷ Predviđeno je osnivanje tripartitnih savjetodavnih vijeća za osiguranje širokog društvenog dijaloga u području stručnog obrazovanja i bolje veze obrazovanja i tržišta rada.

2.2.1.2. Institucije i nadležnosti u Federaciji BiH

U Federaciji BiH, shodno članu III.4.b.) Ustava FBiH federalne jedinice - kantoni/županije imaju sve nadležnosti koje nisu izričito povjerene federalnoj vlasti. Kantoni/županije pored ostalog nadležni su za utvrđivanje obrazovne politike, uključujući donošenje propisa o naobrazbi i osiguranje naobrazbe. U svih deset kantona/županija u FBiH uspostavljena su *kantonalna/ županijska ministarstva prosvjete* (obrazovanja).

³ Memorandum o razumijevanju za uspostavljanje Konferencije ministara obrazovanja u BiH, tačka 1. ("Službeni glasnik BiH", broj 19/08)

⁴ Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje ("Službeni glasnik BiH", broj 88/07)

⁵ Član 4. Zakona o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje ("Službeni glasnik BiH", br. 88/07)

⁶ Član 48. i 49. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini ("Sl. glasnik BiH", br. 59/07 i 59/09)

⁷ Rješenje o imenovanju članova vijeća za opće obrazovanje u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 86/11)

¹ "Službeni glasnik BiH", broj 63/08

² Zakon o ministarstvima i drugim tijelima uprave u BiH, članak 15. stavak 2., alineja 3. ("Službeni glasnik BiH", broj 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 103/09, 87/12 i 6/13)

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke na razini FBiH, vrši administrativne, stručne i druge poslove koji se odnose na koordiniranje planiranja i aktivnosti u oblasti obrazovanja.¹

Stručne, razvojne, istraživačke i s njima povezane upravno-administrativne poslove u sektoru obrazovanja u FBiH, vrši *sedam (7) pedagoških zavoda* (šest pedagoških zavoda i jedan Zavod za školstvo), utemeljenih u šest kantona/županija: Unsko-sanskom, Tuzlanskom, Zeničko-dobojskom, Bosansko-podrinjskom, Hercegovačko-neretvanskom (Pedagoški zavod i Zavod za školstvo) i Kantonu Sarajevo. Pedagoški zavodi ustanovljeni su uglavnom za unaprijeđenje odgojno-obrazovnog rada, savjetovanje i vršenje stručno-pedagoškog nadzora nad radom ustanova predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja a ključni zadaci su im razvoj nastavnih planova i programa, uvođenje novih pristupa i metoda u odgojno-obrazovni proces, usavršavanje i obuka nastavnika.

2.2.1.3. Institucije i nadležnosti Republike Srpske

U skladu s članom 68. stavka 1. tačka 12. Ustava, Republika Srpska uređuje i osigurava između ostalog "brigu o djeci i mladeži, naobrazbu, kulturu i zaštitu kulturnih dobara, tjelesnu kulturu." Upravljanje obrazovanjem u ovom entitetu centralizirano je u *Ministarstvu prosvjete i kulture Republike Srpske* koje obavlja upravne i druge stručne poslove koji se odnose na: "sistem predškolskog vaspitanja, osnovnog obrazovanja i vaspitanja, srednjoškolskog i visokog obrazovanja ... (...)... obezbjeđuje cjeloživotno učenje, kreira upisnu politiku u skladu sa potrebama tržišta rada."²

Zavod za obrazovanje odraslih Republike Srpske prva je i za sada jedina institucija ove vrste u BiH. Utemeljen je Zakonom o republičkoj upravi Republike Srpske, kao upravna organizacija u sastavu Ministarstva prosvjete i kulture RS-a. Navedeni Zavod vrši: stručne, analitičke i razvojne poslove u oblasti obrazovanja odraslih; pripremanje, praćenje i razvoj programa obrazovanja odraslih; utvrđivanje kriterije za uspostavu i provođenje programa obrazovanja odraslih; odobravanje posebnih programa obrazovanja; praćenje i vrjednovanje programa; utvrđivanje kvalitete programa, organiziranje i provođenje stručnog usavršavanja nastavnika i predavača; davanje stručnog mišljenja organizatorima obrazovanja odraslih.³

U sastavu Ministarstva prosvjete i kulture RS-a, djeluje i *Republički pedagoški zavod Republike Srpske*, također kao republička upravna organizacija. On "...obavlja stručne i druge poslove koji se odnose na stručne i savjetodavne poslove u praćenju, unapređivanju i razvoju vaspitanja i obrazovanja u predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju..."⁴

*Agencija za akreditaciju visokoškolskih ustanova Republike Srpske*⁵ utemeljena je kao samostalna, nezavisna i neprofitna organizacija a nadležna je za provođenje postupka akreditacije visokoškolskih ustanova u RS-u, u saradnji s

Agencijom za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvaliteta u BiH.

2.2.1.4. Institucije i nadležnosti Brčko distrikta BiH

U Brčko distriktu BiH, shodno članu 8. Statuta⁶ u "mjerodavnosti javnih tijela vlasti u Distriktu" spada i oblast obrazovanja. Pored drugih organa/tijela, javnu upravu čine odjeli/odjeljenja Vlade Distrikta. Šefovi odjela imaju izvršne ovlasti predviđene zakonima Distrikta. *Odjel za obrazovanje Vlade BD BiH* obavlja stručne, administrativne i druge poslove koje se odnose na "provođenje zakona i propisa nadležnih tijela i institucija BiH i distrikta iz oblasti obrazovanja..." U okviru Odjela/Odjeljenja za obrazovanje Vlade Brčko distrikta BiH djeluje i *Pedagoška institucija*, koja je nadležna za vršenje stručno-pedagoškog nadzora i unaprijeđenje odgojno-obrazovne djelatnosti u BD BiH.

2.2.1.5. Institucije/ustanove organizatori obrazovanja odraslih

Obrazovanjem, obukom i osposobljavanjem odraslih, kao redovnom djelatnošću ili onom koja prati redovnu, bave se javne i privatne obrazovne ustanove, druge specijalizirane institucije (radnički univerziteti, centri za stručno obrazovanje i osposobljavanje, auto-škole, škole stranih jezika, škole za računalstvo...), zavodi za zapošljavanje, profesionalna udruženja, nevladine organizacije, penološke ustanove, vjerske institucije, sindikati i dr.

2.2.2. Institucionalna struktura u sektoru rada i zapošljavanja

Ministarstvo civilnih poslova BiH nadležno je za "obavljanje poslova i izvršavanje zadataka koji su u nadležnosti BiH i koji se odnose na utvrđivanje osnovnih principa koordiniranja aktivnosti, usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti i definiranje strategije na međunarodnom planu"⁷ u području rada i zapošljavanja.

Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine je, u skladu s članom 6. Zakona o Agenciji za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine⁸, nadležna za saradnju s nadležnim agencijama, institucijama i međunarodnim organizacijama; ima koordinirajuću ulogu u saradnji sa zavodima za zapošljavanje na nižim nivoima; prati, analizira i istražuje privredna, društvena i druga kretanja, stanje zaposlenosti i nezaposlenosti itd.

Na razini entiteta, u FBiH uspostavljeno je *Federalno ministarstvo rada i socijalne politike*, a u Republici Srpskoj *Ministarstvo rada i boračko-invalidske zaštite*. Oba ministarstva imaju slične odgovornosti koje su vezane za: politike rada i zapošljavanja, strategije, radne odnose, prava po osnovu rada itd. Na nivou kantona/županija također su uspostavljena ministarstva u ovoj oblasti.

U Brčko distriktu BiH nema uspostavljenog posebnog Vladinog odjela za rad, zapošljavanje ili socijalnu zaštitu, već su pitanja iz ove oblasti u nadležnosti različitih odjela.

U skladu s postojećim zakonima o posredovanju u zapošljavanju, javne ustanove - *zavodi za zapošljavanje* uspostavljeni su u oba entiteta (JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske, sa centralnom službom, 6 filijala i 58 biroa; Federalni zavod za zapošljavanje u FBiH s deset

¹ Zakon o federalnim ministarstvima i drugim tijelima federalne uprave ("Službene novine Federacije BiH", broj 58/02, 19/03, 38/05, 2/06, 8/06, 61/06 i 48/11)

² Član 19. Zakon o republičkoj upravi Republike Srpske ("Službeni glasnik RS" broj 118/08, 74/10 i 86/10)

³ Član 64. stavak 1. Zakona o republičkoj upravi Republike Srpske ("Službeni glasnik RS" br. 118/08, 74/10 i 86/10)

⁴ Član 50. Zakona o republičkoj upravi Republike Srpske ("Službeni glasnik RS" broj 118/08, 74/10 i 86/10)

⁵ Zakon o visokom obrazovanju ("Službeni glasnik RS", broj 73/10, 19/11 i 84/12)

⁶ Član 8. stav 1. tačka f) Statut Brčko distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", broj 17/08, 39/09 i 2/10)

⁷ Zakon o ministarstvima i drugim organima uprave Bosne i Hercegovine; članak 15. stav 2., alineja 3. ("Službeni glasnik BiH" br. 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06, 88/07, 35/09, 103/09, 87/12 i 6/13)

⁸ Zakon o Agenciji za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", broj 21/03, 43/09)

kantonalskih/županijskih javnih službi za zapošljavanje i 79 biroa/podružnica u svakoj općini u FBiH). U Brčko distriktu BiH također je uspostavljen Zavod za zapošljavanje BD BiH.

U skladu s važećim propisima, poslovima posredovanja u zapošljavanju, osim javnih zavoda/službi, mogu se baviti i privatne agencije. U BiH trenutno postoje 23 privatne agencije za posredovanje u zapošljavanju.¹

2.3. PRINCIPI I SVRHA IZRADE STRATEŠKE PLATFORME

U izradi Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH primjenjivani su sljedeći temeljni principi:

- partnerstvo u izradi i postizanje konsenzusa svih pozvanih zainteresiranih strana
- "zajedničko vlasništvo" nad strateškim dokumentima i akcijskim planovima
- transparentnost postupaka i zajedničko odlučivanje
- strateški dokumenti su kombinacija; vizije, dugoročnih usmjerenja i prioriteta
- stalni nadzir i monitoring te analiza i ažuriranje planova
- paradoks dualiteta (strateški dokumenti i akcijski planovi su dinamični i podložni promjenama a s druge strane treba ih u najvećoj mjeri, poštivati i implementirati).

Strateška platforma je namijenjena, prije svega, nadležnim obrazovnim vlastima u BiH kao okvir za izradu strategija razvoja obrazovanja odraslih na entitetskim i kantonalskim/županijskim nivoima, te nivou BDBiH. Pored toga ona može poslužiti za stvaranje povoljnog društvenog ambijenta i temeljnih mehanizama za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja.

3. METODOLOGIJA IZRADE STRATEŠKE PLATFORME

Postupak izrade Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH sadrži određen broj faza i koraka koji su međusobno povezani. Izlazni rezultati prethodne faze korišteni su kao ulazni podaci (imputi) za sljedeću fazu i bili su predmetom diskusije i odobravanja radne grupe. Operativna i upravljačka struktura izrade Strateške platforme oblikovana je kako bi osigurala sudjelovanje svih zainteresiranih aktera.

Postupak izrade Strateške platforme provodio se kroz sljedeće faze:

Faza I: Socioekonomski pregled (SEP) na državnom i entitetskom nivou

Faza II: SWOT analiza - alat za identifikaciju komparativnih prednosti

Faza III: Vizija i misija obrazovanja odraslih

Faza IV: Komparativne prednosti i strateške orijentacije

Korak 1: Analiza strategije snaga i prilika ("maxi-maxi" strategija).

Korak 2: Analiza vizije i njezinih vrijednosti te komparativnih prednosti.

Korak 3: Održivosti strateških orijentacija ("push-pull" guraj-vuci analiza).

Korak 4: Određivanje strateških orijentacija prema SWOT matrici

Faza V: Stablo ciljeva (dugoročni, srednjoročni i kratkoročni ciljevi)

Faza VI: Operativni plan - razrada dokumenta (ciljevi, mjere, nositelji i rokovi).

II. DRUŠTVENA KRETANJA U FUNKCIJI OBRAZOVANJA

Obrazovanje odraslih u BiH odvija se u kontekstu društvene tranzicije koja se provodi na dva ključna polja i to demokratizaciji civilnog društva i prijelazu s planske na suvremenu tržišnu ekonomiju. Navedeni procesi teku sporo i mogu se pratiti u više društvenih područja.

1. SAŽETAK EKONOMSKO-SOCIJALNIH PRILIKA U BIH

Globalizacija, promjene u modelima proizvodnje, povećana nezaposlenost i ekonomska nesigurnost poziv su nadležnim vlastima za aktivniju radnu politiku i povećanje investicija u razvoj neophodnih znanja i vještina potrebnih za uključivanje pojedinaca na tržište rada.

Generalno, politike svih nivoa vlasti usmjerene su na unaprijeđenje poslovnog okruženja, ostvarivanje jedinstvenog ekonomskog prostora, olakšavanjem slobodnog kretanja kapitala i ljudi, privlačenje direktnih stranih ulaganja. U tom kontekstu kao bitni čimbenici za razvoj obrazovanja odraslih ističu se: demografski potencijal, privredne prilike, stanje tržišta rada, socijalne i tehničko-tehnološke prilike.

1.1. DEMOGRAFSKI POTENCIJAL

Posljednji zvanični popis stanovništva u BiH obavljen je 1991. godine i prema njemu, BiH je imala 4.354.911 stanovnika. Od tog perioda demografska struktura se značajno izmijenila. Prema procjeni Agencije za statistiku BiH (BHAS), od 30. juna 2011. godina u BiH ima 3.839.737. stanovnika s negativnom stopom prirodnog priraštaja od -0,8.²

Ankete o radnoj snazi (ARS) koja se provodi posljednjih šest godina u BiH osigurava međunarodnu uporedivost podataka u oblasti statistike rada. Ona uključuju podatke o demografskim, obrazovnim, socio-ekonomskim i drugim karakteristikama. Prema posljednjoj anketi iz 2012. godine³, ukupan broj radno sposobnog stanovništva u BiH iznosi 2.566.000. Ukupnu radnu snagu čini 1.131.000 stanovnika, od kojih 814.000 zaposlenih i 317.000 nezaposlenih (od čega 133.000 žena). U ukupnom broju radno sposobnog stanovništva, 1.436.000 predstavljaju neaktivne osobe.

Prosječno produženje života i značajna zastupljenost starijih osoba demografski su podaci bitni za obrazovanje odraslih. Broj nezaposlenih osoba starijih od 55 godina u FBiH je 6,9% a u RS-u 6,5% (tablica 3.).

1.2. PRIVREDNE PRILIKE I TRŽIŠTE RADA

U Izvještaju Evropske komisije o napretku BiH iz 2011. godine⁴, između ostalog navodi se: "...Iako je primjetan trend ekonomskog oporavka, nepotpun proces reformi je prepreka postavljanju temelja za održiv rast u Bosni i Hercegovini, koji bi bio generiran većim uticajem domaćih faktora... (...) Proizvodni kapaciteti i konkurentnost ekonomije su i dalje niski, budući da domaći izvori rasta nisu iskorišteni na odgovarajući način..."

Generalna ocjena o ekonomiji BiH u 2011. godini⁵ kako je to bila veoma teška godina, jer su postignuti samo simbolični pomaci u pozitivnim makroekonomskim kretanjima. BiH je očuvala stabilnost nominalnih ekonomskih indikatora, ali i dalje

¹ Agencija za rad i zapošljavanje BiH - Stručna konferencija Javno-privatno partnerstvo u oblasti zapošljavanja jedan od modela za veću zaposlenost, prosinac 2011.

² BHAS - Tematski bilten TB 02 "Demografija 2011" str. 4. od 2012. godine

³ BHAS - Anketa o radnoj snazi 2012 - Konačni rezultati, Tematski bilten TB 10, Sarajevo, 2012. god.

⁴ Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2011., Evropska komisija, SEC (2011.) 1206, Briseľ, 12.10.2011.

⁵ Agencija za rad i zapošljavanje BiH, Bilten broj 7, mart 2012. godine

ostaju negativna kretanja realnih ekonomskih indikatora koji pokazuju probleme u funkcioniranju ekonomije. Raspoloživi pokazatelji za 2012. godinu ukazuju da je "ekonomski oporavak zaustavljen, pod negativnim uticajem pogoršanja vanjskog okruženja."¹

1.2.1. Privredne prilike

Ekonomski oporavak iz 2010. godine, zaustavljen je privrednim recesijskim kretanjem u 2011. i 2012. godini iako postoji blagi rast GDP u odnosu na 2009. godinu (u 2010. g. 0,9% a u 2011. g. 2,4%). Izostajanje napretka u strukturalnim reformama, slaba finansijska koordinacija i odsustvo jasne ekonomske strategije usporile su razvoj BiH.

U 2012. godini ekonomski indikatori ukazuju da BiH bilježi stagnaciju kroz očekivani realni ekonomski rast od 0,00 % jer nestaju svi ključni faktori koji su bili pokretač blagog oporavka u 2010. i 2011. godini. Pored pada industrijske proizvodnje od 5,6% u prvih devet mjeseci 2012. godine² na udaru su se našle i ostale ciklične djelatnosti.

Prema Izvještaju Evropske komisije, broj zaposlenih u javnoj upravi u prvih šest mjeseci 2011. godine povećan za 2,1% godišnje a troškovi javne uprave u BiH i dalje su visoki.

Privatni sektor u BiH raste ali još uvijek nije ojačao u mjeri da bi mogao postati glavnim i najvažnijim pokretačem privrednog razvoja kako je to bilo očekivano. Došlo je do zastoja u osnivanju novih preduzeća a siva ekonomija predstavlja veliki i stalan problem.

Nezaposlenost je i dalje veliki i gorući problem u zemlji a stopa nezaposlenosti je i dalje u porastu: "...Prosječna stopa nezaposlenosti je u 2010. godini bila veoma visoka i iznosila 27,2%. Registrirana nezaposlenost u junu 2011. godine dostigla je 43,1% a u decembru 2012. godina iznosila je 44,5%".

1.2.2. Tržište rada

Tržište rada u BiH karakterizira visoka stopa nezaposlenosti, niska stopa aktivnosti i neusklađenost ponude i potražnje za radnom snagom, te niska mobilnost radne snage.³ U decembru 2012. godine broj nezaposlenih osoba veći je za 2,6% u odnosu na isti mjesec 2011. godine. Prema podacima Agencije za rad i zapošljavanje u BiH na dan 31.12.2012. ukupno je bilo 550.574 osobe na evidencijama zavoda i službi zapošljavanja u BiH (Tablica 1.).

¹ Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2012. godini Europska komisija, Brisel, 10.10.2012., str. 24

² Direkcija za ekonomsko planiranje BiH - DEP; Informacija o kretanju makroekonomskih pokazatelja za period januar-septembar 2012. god. str. 4.

³ Centar za politike i upravljanje (CPU) Izvještaj o politikama razvoja ljudskog kapitala u BiH, septembar 2010. godine, str. 18

Tablica broj 1																		
Nezaposlene osobe prema kvalifikacijskog strukturi BiH/entiteti, stanje na dan 31.12.2012.																		
BiH	Stupanj stručnog obrazovanja																	
	Ukupno		VSS		VSS		SSS		NSS		VKV		KV		PKV		NKV	
Svega	550.574	100,0%	34.407	6,3%	7.561	1,4%	140.478	25,5%	1.851	0,3%	3.685	0,7%	190.998	34,7%	11.204	2,0%	160.390	29,1%
Žene	277.312	100%	22.280	8,0%	4.696	1,7%	83.626	30,2%	1.255	0,4%	480	0,2%	76.773	27,7%	4.372	1,6%	83.830	30,2%
Muškarci	273.262	100,0%	12.127	4,4%	2.865	1,1%	56.852	20,8%	596	0,2%	3.205	1,2%	114.225	41,8%	6.832	2,5%	76.560	28,0%
FBiH	Stupanj stručnog obrazovanja																	
	Ukupno		VSS		VSS		SSS		NSS		VKV		KV		PKV		NKV	
Svega	384.852	100,0%	22.634	5,9%	5.201	1,3%	95.486	24,0%	767	0,2%	2.173	0,6%	131.207	34,1%	8.481	2,2%	118.903	30,9%
Žene	197.642	100,0%	14.995	7,6%	3.352	1,7%	56.861	28,8%	699	0,4%	263	0,1%	53.633	27,1%	2.974	1,5%	64.865	32,8%
Muškarci	187.210	100,0%	7.639	4,1%	1.849	1,0%	38.625	20,6%	68	0,0%	1.910	1,0%	77.574	41,4%	5.507	2,9%	54.038	28,9%
RS	Stupanj stručnog obrazovanja																	
	Ukupno		VSS		VSS		SSS		NSS		VKV		KV		PKV		NKV	
Svega	153.458	100,0%	10.996	7,2%	2.238	1,5%	41.316	26,9%	1.084	0,7%	1.444	0,9%	55.605	36,2%	2.528	1,7%	38.247	24,9%
Žene	73.275	100,0%	6.823	9,3%	1.290	1,8%	24.533	33,5%	556	0,8%	207	0,3%	21.385	29,2%	1.297	1,8%	17.184	23,4%
Muškarci	80.183	100,0%	4.173	5,2%	948	1,2%	16.783	20,9%	528	0,7%	1.237	1,5%	34.220	42,7%	1.231	1,5%	21.063	26,3%
BDBiH	Stupanj stručnog obrazovanja																	
	Ukupno		VSS		VSS		SSS		NSS		VKV		KV		PKV		NKV	
Svega	12.264	100,0%	777	6,3%	122	1,0%	3.676	30,0%	0	0,0%	68	0,6%	4.186	34,1%	195	1,6%	3.240	26,4%
Žene	6.395	100,0%	462	7,2%	54	0,8%	2.232	34,9%	0	0,0%	10	0,2%	1.755	27,4%	101	1,6%	1.781	27,9%
Muškarci	5.869	100,0%	315	5,4%	68	1,2%	1.444	24,6%	0	0,0%	58	1,0%	2.431	41,4%	94	1,6%	1.459	24,8%

Iz tablica 1. može se zaključiti kako je najveći broj evidentirane nezaposlenosti kod osoba s trećim stupnjem obrazovanja (KV 34,69%), te NKV 29,13%. U decembru 2012. godine s evidencija službi zapošljavanja ukupno je brisano 11.283 osobe dok su poslodavci prijavili potrebe za zapošljavanjem samo 2.068 novih radnika. Prema podacima Agencije za statistiku BiH, u decembru 2012. godine, broj zaposlenih u pravnim licima u BiH iznosio je 685.117, od čega je 280.833 žene. Stopa registrirane nezaposlenosti za decembar 2012. godine iznosila je 44,5% i u odnosu na novembar 2012. godine bila je veća za 0,1%.

Unutar FBiH po kantonima/županijama kvalifikacijska struktura nezaposlenih u bazi podataka Federalnog zavoda za zapošljavanje prikazana je u tablici 2.

Tablica broj 2.											
OBRAZOVNA STRUKTURA NEZAPOSLENIH U FBiH PO KANTONIMA NA DAN 31.12.2012. GOD.											
Stručna sprema	1 USK	2 PK	3 TK	4 ZDK	5 BPK	6 SBK	7 HNK	8 ZHK	9 KS	10 LK	Σ
0-NSS žene	83	0	42	177	1	0	0	15	419	30	767
	80	0	20	166	0	0	0	11	407	15	699
1-NKV žene	18.056	1.780	31.127	21.193	1.433	13.362	6.702	1.407	21.630	2.213	118.903
	8.911	654	16.670	11.554	861	6.182	3.619	767	14.630	1.017	64.865
2-PKV žene	1.637	468	2.040	2.386	48	678	529	156	445	94	8.481
	424	245	674	680	38	250	291	103	221	48	2.974
3-KV žene	13.662	1.781	33.386	27.384	1.090	15.451	11.478	3.832	19.979	3.164	131.207
	5.267	686	13.592	10.922	442	5.541	4.818	1.873	9.077	1.415	53.633
4-SSS žene	8.598	1.265	25.526	14.337	818	8.747	9.065	3.156	21.261	2.713	95.486
	5.066	715	15.317	8.595	472	4.963	5.161	1.869	13.269	1.434	56.861
5-VKV žene	193	13	512	545	21	258	133	29	445	24	2.173
	27	1	57	58	5	13	9	9	79	5	263
6-VSS žene	582	132	544	425	19	836	1.014	504	883	262	5.201
	363	70	337	276	12	536	687	343	572	156	3.352
7-VSS žene	1.923	163	5.112	2.765	207	1.024	2.442	642	7.956	400	22.634
	1.287	81	3.364	1.791	118	601	1.645	429	5.426	253	14.995
UKUPNO žene	44.734	5.602	98.289	69.212	3.637	40.356	31.363	9.741	73.018	8.900	384.852
	21.425	2.452	50.031	34.042	1.948	18.086	16.230	5.404	43.681	4.343	197.642

Što se tiče dobne strukture nezaposlenih osoba na dan 31.12.2012. godine u RS-u i FBiH, prema bazi podataka JU Zavod za zapošljavanje RS-a i Federalnog zavoda za zapošljavanje ona je bila kako je i prikazano u tablici 3.

Tablica broj 3.					
PREGLED DOBNE STRUKTURE NEZAPOSLENIH OSOBA					
REPUBLIKA SRPSKA			FEDERACIJA BiH		
DOB u godinama	PREGLED STANJA		DOB u godinama	PREGLED STANJA	
	Broj	%		Broj	%
15-18	271	0,2%	15-19	13.249	3,4%
18-20	5.214	3,4%	-	-	-
20-24	14.008	9,1%	20-24	56.335	14,6%
24-27	13.499	8,8%	-	-	-
27-30	13.099	8,5%	25-29	61.526	16,0%
30-35	19.600	12,8%	30-34	49.651	12,9%
35-40	18.951	12,3%	35-39	45.116	11,7%
40-45	18.462	12,0%	40-44	43.610	11,3%
45-50	19.518	12,7%	45-49	42.922	11,2%
50-55	17.159	11,2%	50-54	36.910	9,6%

55-60	10.541	6,9%	55-59	25.119	6,5%
60-65	3.131	2,0%	60 i više	10.414	2,7%
u 65-toj god.	5	0,0%	-	-	-
UKUPNO	153.458	100,0%	UKUPNO	384.852	100,0%

Iz tablice 3. može se vidjeti kako u FBiH ima najviše nezaposlenih u dobi od 25 do 29 godina (16%) te da je u dobi od 20 do 40 godina ukupno 55,2% nezaposlenih. U RS-u je oko 3/5 nezaposlenih u dobi od 30 do 55 godina.

Veliki broj registriranih nezaposlenih osoba često su evidentirani na zavodima za zapošljavanje zbog ostvarenja prava na zdravstveno osiguranje. Prema tablici nezaposlenog stanovništva u BiH: VKV, srednju i osnovnu školu ili manje ima 92,3 % (29% nezaposlenih osoba ima osnovnu školu - NKV ili manje). Kod ovakve obrazovne strukture nezaposlenih treba imati na umu da je opći trend sudjelovanje poslova s visokim obrazovanjem u novim radnim mjestima značajno povećava u odnosu na poslove s nižim kvalifikacijama. Poteškoće na tržištu rada u BiH bit će još veće jer nema strateških politika za ovaj problem.

Nedovoljna uvezanost obrazovnog sistema i tržišta rada dodatno otežava ovaj problem. U BiH se ne prosljeđuju kontinuirane i kvalitetne informacije o ponudi i potražnji radne snage tijelima vlasti odgovornim za kreiranje politike obrazovanja. Kao posljedica toga, po automatizmu se obrazuje dio kadrova koji ne može pronaći posao nego se isti prijavljuju na zavode za zapošljavanje. U slučajevima kada tih nezaposlenih obrazovnih profila ima na nekom od zavoda te osobe nisu u mogućnosti prihvatiti posao zbog nepovoljnih uvjeta zapošljavanja. Stoga se može reći kako mobilnost radne snage unutar BiH gotovo i ne postoji.

Postoji uzročna povezanost općeg nivoa obrazovanja stanovništva i opće produktivnosti privrede. Zbog toga obrazovanje treba prilagoditi potrebama strukture privrede kako ne bi dolazilo do pojava poznatih kao prekomjerno obrazovanje (nastavak obrazovanja određenih kvalifikacijskih profila kojih već ima na evidenciji burze rada i koji na tržištu ne mogu pronaći zaposlenje a izobrazba toga obrazovnog profila još se nastavlja) ili nedovoljno obrazovanje.

Neusklađenost obrazovanja kadrova i njihove potražnje na tržištu rada ima različite implikacije. Ukoliko se obrazuje dio kadrova koji nakon procesa osposobljavanja završavaju na evidenciji zavoda za zapošljavanje, tada se društvena sredstva ne troše racionalno. Na tržištu rada sa slabom mobilnošću radne snage i ograničenim prilagođavanjem, prekomjerna produkcija kadrova koje ne traži tržište rada ne povećava zapošljavanje. Višegodišnja nezaposlenost kadrova koji ne vrše prekvalifikaciju i/ili doškoloavanje, dodatni je problem, jer su znanja, vještine i kompetencije stečene obrazovanjem vremenom zastarjale.

Analizom povezanosti potrebnih kadrova za privrednim rastom i raspoloživih ljudskih resursa može se identificirati nedostatak nekih obrazovnih profila. Osim nedostatka kadrova, u preduzećima je prisutan i nedostatak potrebnih vještina: komunikacijske, poznavanje rada na računaru, znanja stranih jezika, te menadžerske i liderske vještine. Navedeni nedostaci uočljivi su i kod osoba koje su završile fakultete.

S druge strane tržište ne potražuje niti je u mogućnosti apsorbirati ono što obrazovanje nudi. Zbog toga kreatori politika u sektorima obrazovanja i tržišta rada nužno trebaju usko surađivati a ključni kriteriji u dizajniranju politike upisa trebaju biti potrebe tržišta rada. Osposobljeni obrazovni profili moraju imati potrebna znanja i vještine koje zahtijeva tržište.

Na ovaj način osigurava se efikasno korištenje društvenih resursa i povećava konkurentnost privrede. Međutim ovo poboljšanje i usklađivanje kvantiteta i kvalitete procesa

obrazovanja neće imati efekte ukoliko se ne uzmu u obzir i politika stvaranja novih radnih mjesta koja će odgovarati znanjima, vještina i kompetencijama tih obrazovnih profila.

Entitetski zavodi za zapošljavanje prate i analiziraju kretanja na tržištu rada i izrađuju izvještaje i analize trendova. Ovim izvještajima se ne posvećuje dovoljna pažnja prilikom kreiranja politika obrazovanja pa poslodavcima i dalje nedostaju zaposlenici nekih specifičnih kvalifikacija i dio visokokvalificiranih osoba. Jedan dio osoba koje izlaze iz procesa obrazovanja često, iako posjeduju formalno traženu kvalifikaciju, ne posjeduju temeljne vještine potrebne za obavljanje određene djelatnosti. Stoga njihovo zapošljavanje zahtijeva dodatna ulaganja.

Ministarstva obrazovanja i vezane institucije u velikoj mjeri svjesne su problema na tržištu rada zbog nepostojanja izvještaja o potrebama tržišta rada za određenim obrazovnim profilima. Problem dodatno uvjetuje i organizacijska disonanca u FBiH, gdje se politika obrazovanja kreira na nivou kantona/županije dok se politika razvoja tržišta uglavnom kreira na entitetskom, a provodi na lokalnom (kantonalnom/županijskom) nivou.

Institucije u oblasti rada i zapošljavanja također naglašavaju i problem nedostatka informiranosti osoba u procesu obrazovanja koje donose odluku o izboru prilikom nastavka obrazovanja i prelaska iz primarnog u sekundarno ili iz sekundarnog u tercijarno obrazovanje.

1.3. SOCIJALNE PRILIKE

Sprovođenje socijalne i dječje zaštite i osiguranje sredstava u nadležnosti je kantona/županija i općina u FBiH, općina i RS-a te BD BiH. Na sistem socijalne i dječje zaštite treba gledati kao na mjere koje zajednički djeluju na promoviranje društveno uključenog humanog razvoja, smanjenje siromaštva i privredni rast. Bez obzira na različite pristupe socijalna isključenost najčešće se poima kao začarani krug kojeg čine: nezaposlenost (marginalizacija na tržištu rada), siromaštvo i socijalna isključenost.

Ako se socijalna izolacija poima, prije svega, kao isključenost s tržišta rada, onda je obrazovanje jedan od mehanizama socijalnog uključivanja. Ono utiče na uključivanje pojedinca u društveni život kroz obrazovna postignuća, cjeloživotno obrazovanje, socijalizaciju i njegovo osnaživanje za lakše sudjelovanje u plaćenom radu. Obrazovni pojedinci su mobilniji i lakše se prilagođavaju novim okolnostima a socijalno isključene osobe nerijetko se suočavaju s problemom nedostatka znanja, vještina i kompetencija.

Osim nižeg nivoa obrazovanja drugi element socijalne isključenosti je siromaštvo. U socijalnom sektoru koncentrirane su najteže posljedice privrednog stanja u BiH. Porast siromaštva je činjenica koja treba zabrinjavati sve nositelje političkih funkcija. Vjerovatnoća da neko domaćinstvo dođe u kategoriju siromašnih je gotovo tri puta veća ako je nositelj porodice završio/la samo osnovnu školu. Srednjoškolski nivo obrazovanja nositelja porodice pruža neke garancije da će njegovo domaćinstvo izbjeći pad u siromaštvo.

Stoga se poboljšanje obrazovanja nameće kao temeljni instrument dugoročnog suzbijanja siromaštva i razvoja društva. Općenito rečeno, što je viši nivo obrazovanja, pojedinca ili domaćinstva u cjelosti, to je manja vjerovatnoća da će oni biti nezaposleni, a samim tim i pasti u kategoriju siromašnih. Od svih faktora koji povećavaju rizik siromaštva, nivo obrazovanja pojedinačno je najznačajniji.

1.4. TEHNIČKO-TEHNOLOŠKE PRILIKE

Brze i sveobuhvatne promjene u prirodi i sadržaju rada jedno su od suštinskih obilježja tehničko-tehnološkog razvoja društva u BiH. U novom društvu suština tradicionalnog radnika mijenja svoj sadržaj uz stalno rađanje novih zanimanja. Obrada informacija zauzima sve više mjesta u odnosu na fizičko izvršavanje zadataka. Ovakav razvoj nužno podstiče potrebu za znanjem i vještinama koje zaposleni stiču i izvan formalnog obrazovanja. U takvim uvjetima preduzeća neizbježno dobivaju drugačiju ulogu jer postaju značajni faktori obrazovanja i razvoja zaposlenika. Njihova orijentacija na razvijanje obrazovnih programa utemeljena je na spoznaji da školski sistem u dovoljnoj mjeri ne zadovoljava obrazovne potrebe zaposlenika.

Trenutno stanje tehničko-tehnološke razvijenosti BiH najbolje se ogleda u činjenici da je porijeklo opreme u postojećoj tehnici i tehnologiji uglavnom iz zapadnih industrijskih zemalja (80%), a svega 10% instalirane opreme je iz domaćih izvora. Orijentacija na strojeve, procese i proizvodne sisteme bila je bez dovoljnog sudjelovanja informacijske tehnologije čime je zaostatak za razvijenim zemljama evidentan. Tehnološko zaostajanje ogleda se i u povećanoj potrošnji u procesu proizvodnje što implicira nekonkurentnost cijena proizvoda.

BiH mora razviti više razine tehnoloških sposobnosti i pokazati veću fleksibilnost kako bi uspjela u sve zahtjevnijem globalnom okruženju. Transfer tehnologija može se ostvariti putem direktnih stranih ulaganja; kupovinom licence; tehničkom pomoći; uvozom tehnologija; kopiranjem ili obrazovanjem u inozemstvu.

Nove tehnologije zahtijevaju nove vještine za ovladavanje tehničkim promjenama, pa prema tome i institucionalnu sposobnost za nadgradnju postojećih vještina. Za korištenje novih znanja neophodno je kvalitetnije obrazovanje, brojne tehničke vještine, kao i niz institucija, agencija i mreža koje će omogućiti efikasno korištenje postojećih znanja.

2. PREGLED STANJA U OBLASTI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Obrazovanje odraslih u BiH normativno se pozicionira uglavnom u okviru formalnog školskog sistema, čime se prilično ograničava dostupnost obrazovanja, kao i raznolikost obrazovne ponude za odrasle. Novog pristupa obrazovanju odraslih, utemeljenom na zajedničkim evropskim načelima i ciljevima te vlastitim vrijednostima i iskustvu uglavnom nije bilo do 2009. godine u BiH. Prve akcije u tom smislu događaju se u Republici Srpskoj.

Jasno je da odrasli u BiH predstavljaju veliki, međutim još uvijek nedovoljno prepoznat i aktiviran potencijal. Slaba fokusiranost različitih sektorskih politika i gotovo zanemariva ulaganja u razvoj odraslih kroz njihovo odgovarajuće obrazovanje tokom cijelog radnog vijeka, ukazuju na ozbiljni nedostatak razumijevanja važnosti i uloge ovog segmenta u tranziciji bosanskohercegovačkog društva u cjelini.

U okviru procjene napretka BiH u procesu pristupanja EU za 2011. godinu, Evropska komisija se u Izvještaju¹ na određeni način referira i na stanje obrazovanja odraslih. Ona konstatira da je "Saradnja između sektora obrazovanja i poslodavaca još uvijek slaba, a informisanost o obučenosti ljudskog kapitala je i dalje mala. Ukupno gledano, nedostatak strukturne fleksibilnosti i slabi rezultati sistema obuke i obrazovanja štete ispravnom funkcionisanju tržišta rada."² Osim toga "Nije

postignut napredak u unapređenju koordinacije između obrazovanja i sektora tržišta rada kako bi se razvio sistem obuke i obrazovanja koji će ispunjavati potrebe tržišta rada."³

Kada je riječ o 2012. godini Evropska komisija ističe da je zabilježen mali napredak u oblasti obrazovanja te da je bez obzira na ranije iskazan interes BiH odlučila da ne sudjeluje u Programu za cjeloživotno učenje.⁴

2.1. Formalno obrazovanje

Formalno obrazovanje odraslih u kantonima/županijama u FBiH provodi se u skladu sa zakonima i podzakonskim aktima iz oblasti obrazovanja. Premda su postojećim zakonima osigurane pretpostavke za organizaciju osnovnog obrazovanja odraslih u okviru redovnog školskog sistema, njime se bavi mali broj škola. Opće i stručno obrazovanje odrasli uglavnom stiču u okviru redovnih srednjih škola kao tzv. vanredni polaznici, a tu se još provode programi: dokvalifikacije, prekvalifikacije, usavršavanja, kursevi, specijalizacije ili osposobljavanja odraslih.

U Republici Srpskoj obrazovanje odraslih organizira se i provodi u skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih i drugim zakonima kojima se uređuje oblast osnovnog i srednjeg obrazovanja (Aneks V.).

Obrazovanje odraslih u BD BiH provodi se u skladu sa zakonima i podzakonskim aktima Brčko distrikta.

I pored toga što visokoškolske ustanove u BiH izvođe redovne formalne programe obrazovanja u okviru tri ciklusa, one ne nude fleksibilnije organizacijske oblike i programe koji bi zadovoljili potrebe za obrazovanjem, usavršavanjem i cjeloživotnim učenjem odraslih, a naročito zaposlenima koji bi željeli obrazovanje uz rad ili profesionalno usavršavanje. Pored redovitih programa u FBiH visokoškolske ustanove provode i kraći programi za odrasle koji su već stekli visoko obrazovanje (npr. dopunsko pedagoško psihološko obrazovanje kao uvjet za rad u nastavi osobe koja nije završila nastavnički fakultet).

Programi formalnog osnovnog obrazovanja odraslih u kantonima/županijama u FBiH i u BD BiH, uglavnom su reducirane verzije programa za redovne učenike. Programi za odrasle u srednjem obrazovanju provode se u skladu s važećom nomenklaturom zanimanja i, u najvećem dijelu, podrazumijevaju identične sadržaje kao za redovne učenike. U Republici Srpskoj, formalno obrazovanje odraslih izvodi se po programima osnovnog i srednjeg stručnog obrazovanja koji su prilagođeni potrebama i mogućnostima odraslih, odnosno njihovoj dobi, prethodnom obrazovanju, znanju, vještinama i kompetencijama.

Po završetku formalnih programa obrazovanja u BiH, odraslima se izdaju javno važeće isprave: svjedožbe o završenom razredu, diplome o maturi ili završnom ispitu kojima se dokazuje stečena školska ili stručna sprema odnosno zanimanje, te uvjerenja o stručnoj osposobljenosti ili usavršavanju.

2.2. Neformalno obrazovanje

Neformalno obrazovanje odraslih u posljednje vrijeme doživljava uspon. Veliki broj različitih institucija i organizacija u javnom, privatnom i nevladinom sektoru nudi različite programe neformalnog obrazovanja. Organizatori neformalnog obrazovanja odraslih mogu izdavati odgovarajuće isprave o završenom programu. Te isprave nisu javno priznate, ali njihova vrijednost može biti prepoznata od strane poslodavaca.

¹ Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2011, Evropska komisija, SEC (2011) 1206, Brisel, 12.10.2011;

² Ibid., str. 27, Poglavlje 3.2. Ljudski i fizički kapital

³ Ibid., str. 36, Poglavlje 4.1.8. Zapošljavanje i socijalne politike, politika javnog zdravstva

⁴ Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2012, Evropska komisija, Brisel, 10.10.2012, str. 43;

Troškove svih vidova neformalnog obrazovanja uglavnom snose polaznici i druge zainteresirane strane. U okviru aktivnih mjera zapošljavanja, zavodi/sluzbe za zapošljavanje financiraju različite obuke registriranih nezaposlenih osoba.

2.3. Informalno učenje

Informalno učenje odraslih u BiH odvija se u svakodnevnim situacijama i u različitim kontekstima učenja kao što su: obiteljska zajednica, radno okruženje, slobodno vrijeme, iskustvo i sl. Pouzdanih podataka o ovome vidu učenja nema jer nisu provedena nikakva istraživanja u BiH na tom planu. Osim Ispitnog centra u okviru Zavoda za obrazovanje odraslih Republike Srpske, koji je ovlašten za organiziranje provjere znanja, vještina i kompetencija bez obzira na način njihovog sticanja (uključujući i informalno) nema posebnih podataka o drugim sličnim institucijama.

2.4. Zaključak o pregledu stanja obrazovanja odraslih

Svi neophodni zakonski uvjeti za otvaranje socijalnog dijaloga o obrazovanju odraslih i uspostavljanju ovog partnerstva na području BiH još uvijek nisu osigurani. Međutim, donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih u RS-u stvorene su pretpostavke za veće sudjelovanje relevantnih socijalnih partnera u kreiranju politike obrazovanja odraslih.

Sistematizacija istraživanja korelacija obrazovnog i sektora tržišta rada te obrazovnih potreba i sudjelovanja u obrazovanju odraslih, kao i njegovih ostalih aspekata, provode se u BiH s različitim intenzitetom i učinkom. Određena područja/oblasti ili pitanja obrazovanja odraslih, najvećim dijelom, predmet su istraživanja u okviru međunarodnih projekata i druge pomoći međunarodne zajednice obrazovanju odraslih u BiH ili u okviru namjenski provedenih istraživanja i analiza stanja od strane različitih međunarodnih organizacija ili ekspertskih udruženja.

3. SWOT ANALIZA (SO - strategija; iskorištavanja prilika korištenjem snaga u sistemu)

S	PREDNOSTI / SNAGE: (STRENGTHS)	O	PRILIKE / MOGUĆNOSTI: (OPPORTUNITIES)
	➤ duga tradicija i bogato iskustvo u provođenju programa obrazovanja odraslih ➤ postojanje određene infrastrukture za provođenje obrazovanja odraslih ➤ mnoštvo obrazovnih i drugih institucija koje nude program obrazovanja odraslih ➤ velika raznolikost formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih ➤ postojanje kvalificiranog nastavnog kadra za provođenje formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih ➤ ozbiljnost pristupa obrazovanju odraslih ➤ postojanje mreže škola i institucija za formalno obrazovanje odraslih ➤ postojanje svijesti i izražen stav reprezentativnih socijalnih partnera i ostalih zainteresiranih grupa o važnosti obrazovanja odraslih		➤ unapređenje postojećih i izvođenje novih programa ➤ usklađivanje obrazovnih programa s potrebama tržišta rada za novim znanjima i kompetencijama ➤ stvaranje boljih uvjeta za provođenje obrazovanja odraslih (nove tehnologije i uređenje prostora) ➤ prepoznavanje značaj koncepta cjeloživotnog učenja za privredno-socijalni razvoj društva u cjelini ➤ podizanje kvaliteta obrazovanja odraslih ➤ bolje povezivanje sektora obrazovanja i tržišta rada ➤ unapređenje saradnje s međunarodnim i drugim organizacijama i uključivanje u projekte ➤ porast domaćeg ulaganja u obrazovanje odraslih te potpora iz EU fondova ➤ izrada strategije razvoja obrazovanja odraslih na svim nivoima ➤ poboljšanje legislative za obrazovanja odraslih i harmoniziranje s referentnim okvirom u EU ➤ osmišljavanje i provođenje politika stvaranja novih radnih mjesta na svim nivoima ➤ bolja saradnja institucija/ustanova obrazovanja, rada i zapošljavanja na svim nivoima ➤ korištenje izvještaja o kretanjima na tržištu rada za kreiranje upisne politike u obrazovanju ➤ bolja informiranost svih u procesu obrazovanja o izboru profila pri nastavku obrazovanja ➤ stvaranje uvjeta za priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja

W	SLABOSTI / NEDOSTACI: (WEAKNESSES)	T	PRIJETNJE / OPASNOSTI: (THREATS)
	➤ nerazvijenost neformalnog i nefleksibilnost formalnog sistema obrazovanja odraslih ➤ nedovoljna orijentiranost obrazovnih sadržaja na razvoj ključnih kompetencija radne snage ➤ niski obrazovni nivo nezaposlenih osoba ➤ nizak stepen upravljačkih znanja, vještina i kompetencija i njihova zastarjelost kod zaposlenih ➤ nedovoljna uvezanost i usaglašenost institucija i pojedinaca u sistemu obrazovanja odraslih ➤ nedostatak mreže specijaliziranih institucija/ustanova za obrazovanje odraslih ➤ neprilagodjenost obrazovanja odraslih zahtjevima tržišta rada i privrede u cjelini ➤ nejasno iskazane potrebe privrede za određenim obrazovnim profilima ➤ nedostatak posebnih zakona o obrazovanju odraslih u FBiH i BD BiH ➤ nedostatak standarda za obrazovanje odraslih ➤ nedostatak strategija obrazovanja odraslih ➤ niski nivoi tehničke opremljenosti institucija /ustanova za obrazovanje odraslih ➤ nedostatak udžbenika za obrazovanje odraslih ➤ nepostojanje okvira za priznavanje prethodnog učenje ➤ nedovoljna osposobljenost stručnog kadra za obrazovni rad s odraslima		➤ privredna recesija i pad društvenog proizvoda ➤ smanjena mogućnost zapošljavanja na tržištu rada ➤ zastarjela tehnologija proizvodnje u privredi ➤ porast siive ekonomije na tržištu ➤ visoka stopa nezaposlenosti i socijalne isključenosti ➤ nerazvijeno tržište rada i niska mobilnost radne snage ➤ slab napredak u provođenju reformi iz oblasti razvoja ljudskog kapitala ➤ nedostatak kontinuiteta u provođenju neophodnih promjena u obrazovanju odraslih ➤ neinformiranost zainteresiranih o mogućnosti provođenja obrazovanja odraslih ➤ nedostatak sistemnih istraživanja razvoja obrazovanja odraslih ➤ nedostatak finansijskih sredstava za dodatno obrazovanje odraslih ➤ neodgovarajuća promidžba kulture učenja odraslih ➤ povećanje obrazovnog jaza između pripadnika različitih socijalnih grupa ➤ otpori provođenju neophodnih reformi u organizaciji formalnog obrazovanja ➤ nepostojanje sistema za priznavanje kompetencija i kvalifikacija stečenih kroz neformalno obrazovanje i informalno učenje

III. MISIJA, VIZIJA I VRIJEDNOSNE OSNOVE OBRAZOVANJA ODRASLIH

Utvrđivanjem misije, vizije i vrijednosti ukazuje se na svrhu postojanja obrazovanja odraslih danas, namjere o njegovoj ulozi u budućnosti i vrijednosti čija afirmacija doprinosi ostvarivanju željenih ciljeva razvoja. Misija, vizija i vrijednosti su integralne kategorije čijom se stalnom analizom i preispitivanjem trasiraju strateški ciljevi i pravci budućeg razvoja.

1. MISIJA

MISIJA obrazovanja odraslih je omogućiti odraslim građanima obrazovanje i učenje tokom cijelog života te doprinijeti njihovom osobnom i profesionalnom razvoju, boljem zapošljavanju, socijalnoj uključenosti i pripremi za aktivan i odgovoran život.

2. VIZIJA

VIZIJA obrazovanja odraslih je uspostavljen fleksibilan, demokratski i kompatibilan sistem usklađen sa standardima zemalja EU; osjetljiv na raznolike društvene promjene i potrebe tržišta za različitim obrazovnim profilima; usmjeren na zadovoljenje potreba i interesa onih koji uče i poslodavaca; privlači pažnju pojedinaca i omogućava njihovo cjeloživotno učenje.

U ostvarivanju utvrđene vizije kao ključna strateška obilježja obrazovanja odraslih nameću se: obuhvat, relevantnost, efikasnost, priznavanje prethodnog učenja, te vođenje karijere i savjetovanje odraslih.

Obuhvat: Obrazovanje odraslih dostupno je svim zainteresiranim nezavisno od starosne dobi i njihovih ekonomsko-socijalnih, tjelesnih, intelektualnih, regionalnih, nacionalnih, jezičnih, etničkih, vjerskih i drugih karakteristika.

Kvaliteta: Osigurana je visoka kvaliteta uvjeta, programa, procesa učenja i njegovih ishoda. Razvijen i primijenjen sistem

akreditacije institucija/ustanova i programa obrazovanja odraslih u skladu s međunarodnim standardima. Uspostavljena je međunarodna saradnja u oblasti monitoringa i evaluacije kvalitete obrazovanja odraslih.

Relevantnost: Obrazovanje odraslih postalo je značajna snaga razvoja pojedinca i društva u cjelini. Ono doprinosi unapređenju znanja, vještina i kompetencija stanovništva u skladu sa zahtjevima tržišta rada i time pozitivno utiče na razvoj države i kvalitete života njezinih građana.

Efikasnost: Povećana je efikasnost obrazovnog procesa kroz unapređenje ishoda obrazovanja i racionalnu upotrebu resursa. Raznovrsna ponuda formalnih i neformalnih oblika obrazovanja odraslih prilagođena je potrebama pojedinca a oslanja se na racionalno korištenje diverzificiranih izvora finansiranja. Ulaganje pojedinaca, države i poslodavaca u programe cjeloživotnog učenja shvaćeno je kao dugoročno isplativa investicija.

Sistem priznavanja prethodnog učenja: Razvijen je i u potpunosti primijenjen sistem priznavanja prethodnog učenja koji znanje, vještine i kompetencije ali i kvalifikacije stečene neformalnim obrazovanjem i informalnim učenjem prepoznaje i certificira u skladu s kvalifikacijskim okvirom u Bosni i Hercegovini i Evropskim okvirom kvalifikacija (EQF).

Sistem vođenja karijere i savjetovanja: Razvijen i potpuno primijenjen sistem vođenja karijere i savjetovanja koji pomaže odraslima u boljem zapošljavanju i većoj socijalnoj uključenosti te sticanju znanja, vještina i kompetencija za donošenje valjanih odluka.

3. VRIJEDNOSNE OSNOVE OBRAZOVANJA ODRASLIH

Vrijednosne osnove obrazovanja odraslih proizilaze iz društvenog značenja ovog procesa, ali i same etimologije

vrijednosti. Autokreacija kao činitelj vrijednosti u oblasti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja ima svoj izraz u sadržaju da ova djelatnost nije samo objektivna društvena, nego i subjektivno preuzeta potreba. Dakle, obrazovanje odraslih determiniraju socijalne (društvene) i psihološke (subjektivne) vrijednosti. Treba naglasiti da su ovi faktori u međusobnoj interakciji i da u procesu obrazovanja odraslih djeluju simultano, a ne sukcesivno, što donekle otežava razumijevanje i proučavanje dometa njihovih uticaja i efikasnosti.

Gljučni moment u procesu obrazovanja odraslih s aspekta njegove vrijednosne osnove je uvjerenje, ideja, koncepcija o poželjnom (poželjnim ciljevima, stanjima i odnosima). Poznavanje strukture vrijednosnog sistema jednog društvenog procesa kao što je obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja važno je za povezivanje motivacijske dispozicije s drugim psihološkim fenomenima koji utiču na stanje realiziranosti navedenog procesa. Naime, vrijednosne orijentacije osoba koje se uključuju u proces obrazovanja odraslih mogu biti zasnovane na terminalnim, općim, društvenim i instrumentalnim (osobnim) vrijednostima.

Vrijednosne osnove obrazovanja odraslih treba sagledavati i u sintezi uvjerenja, uključivanja i uviđanja posljedica, što implicira analizu akcija, izbora, donošenja odluka, svijesti o mogućnosti promjena osobnog položaja i sl. Konkretno rečeno, vrijednosne osnove obrazovanja odraslih imaju svoj ishod u akciji koje su bitne za dani kontekst. Te akcije moguće je, u vrijednosnom smislu, operacionalizirati kao:

- otvorenost prema promjenama (njene komponente su vrijednosti: samousmjerenje, stimulacija, hedonizam i one odražavaju djelovanje kao i sklonost promjenama);
- lično odricanje (uključivanje vrijednosti: dobronamjernost i univerzalizam kao dobrobit svih ljudi, socijalna pravda i sl.);
- lični razvoj (uključivanje vrijednosti postignuća);
- zadržavanje tradicionalnih društvenih vrijednosti (uključivanje vrijednosti: sigurnost, tradicija i konformizam, a odražavaju ograničenje vlastitih akcija s ciljem zadržavanja postojećeg stanja).

IV. OSNOVE STRATEGIJA OBRAZOVANJA ODRASLIH

SWOT matrica kao ključni alat za identifikaciju komparativnih prednosti obrazovanja odraslih pruža ulazne podatke o unutrašnjim elementima razvoja (snage i slabosti) te podatke o vanjskim prijetnjama i mogućnostima za razvoj.

1. KOMPARATIVNA PREDNOST I STRATEŠKA ORIJENTACIJA

Analizom strategije snaga i prilika (*strategija maxi-maxi*) uz pomoć SWOT matrice, identificirani su najsnažniji resursi i potencijali za fokusirani razvoj (komparativne prednosti), koji ujedno predstavljaju ulazni podatak za stratešku orijentaciju u razvoju obrazovanja odraslih.

Glavni pravci razvoja obrazovanja odraslih trebaju biti sljedeći:

- osiguranje kvalitete obrazovanja odraslih kroz zakonsku regulativu i uspostavljanje standarda obrazovanja odraslih
- osiguranje dostupnosti obrazovanja odraslih svim kategorijama odraslog stanovništva kroz uspostavljanje institucionalnog i programskog pluralizma
- čvršća povezanost sektora obrazovanja i sektora rada i zapošljavanja kako bi se povećala mogućnost zapošljavanja i smanjila socijalna isključenost.

Svaki od navedenih strateških pravaca ima svoje strateške i prioritetne ciljeve koji će se ostvarivati provedbom različitih mjera kroz brojne programe i projekta.

Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH obuhvaća sve starosne dobi od rane mladosti do treće životne dobi koji pripadaju različitim ciljnim skupinama a odnosi se na sve oblike i razine obrazovanja i to:

- osnovno obrazovanje odraslih koji nisu bili obuhvaćeni formalnim obrazovanjem
- odrasle koji su napustili formalno obrazovanje - osnovno, srednje opće ili stručno, pa je potrebno da dobiju drugu šansu
- kontinuirano obrazovanje odraslih različitih profesija u cilju unapređenja znanja, vještina i kompetencija, prekvalifikacije i dokvalifikacije
- obrazovanje odraslih koji su prethodno izašli iz formalnog sistema visokog obrazovanja a žele da nastave obrazovanje
- obrazovanje nezaposlenih radi većih mogućnosti zapošljavanja
- profesionalno obrazovanje ruralnog stanovništva u cilju unaprjeđivanja poljoprivrednih djelatnosti (osposobljavanje za ekološku poljoprivrednu proizvodnju, razvijanje seoskog turizma u domaćoj radinosti, obnavljanje starih zanata, itd)
- obrazovanje odraslih radi sticanja ključnih kompetencija definiranih Evropskim kvalifikacijskim okvirom za cjeloživotno učenje (EQF)
- obrazovanje odraslih za uloge aktivnih građana
- obrazovanje za treću životnu dob.

2. STRATEŠKI CILJEVI

Kako obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja doprinosi društveno-ekonomskoj revitalizaciji, većoj mogućnosti zapošljavanja i konkurentnosti na tržištu znanja, te povećanoj mobilnosti i profesionalnoj fleksibilnosti pojedinca, potreban je sistemski međusektorski pristup njegovog razvoja na načelima otvorenosti i dostupnosti.

Strateška platforma razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH treba biti instrument za otpočinjanje rješavanja ključnih socijalnih i ekonomskih problema u BiH. Stoga ona poseban akcent stavlja na stručno obrazovanje odraslih. Imajući u vidu urgentnu potrebu za bržim ekonomskim razvojem i unapređenjem zapošljavanja, socijalne kohezije i demokratizacije društvenih odnosa, temeljni ciljevi i zadaci strategija obrazovanja odraslih na različitim nivoima vlasti u BiH trebaju biti:

- Poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i usklađivanje s referentnim okvirom Evropske unije
- Uspostavljanje efikasnih načina participacije relevantnih (reprezentativnih) i drugih socijalnih partnera u procesu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja
- Razvoj programskih i institucionalnih mogućnosti te unapređenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja
- Osiguranje i podizanje kvalitete obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja.

3. OPERATIVNI CILJEVI I PRIJEDLOG MJERA (AKTIVNOSTI)

Za ostvarivanje svakog od navedenih strateških ciljeva nužno je ostvarenje konkretnih operativnih (prioritetnih) ciljeva odnosno zadataka kroz implementaciju aktivnosti/mjera iz tablice koja slijedi a bez čije realizacije nije moguće dostizanje utvrđenih strateških ciljeva razvoja obrazovanja odraslih u BiH.

U procesu implementaciji strateških i operativnih ciljeva te predviđenih mjera učestvuju svi relevantni organi i institucije u

oblasti obrazovanja i drugih društvenih sektora u BiH u skladu sa njihovim ustavom i zakonima utvrđenih nadležnosti.

Postupajući u okviru svojih nadležnosti, te utvrđenog djelokruga rada, obrazovne i druge vlasti odnosno odgovorni organi i institucije na svim nivoima u BiH iniciraju, provode i koordiniraju svoje aktivnosti u cilju pune implementacije ciljeva i mjera utvrđenih Strateškom platformom razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini za period 2014.-2020. (u daljem tekstu: Strateška platforma).

Strateški Ciljevi	Operativni Ciljevi	MJERE (AKTIVNOSTI)
CILJ 1. Poboljšanje legislative za obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i usklađivanje s referentnim okvirom Evropske unije	CILJ 1.1. Izraditi i implementirati strategije razvoja obrazovanja odraslih	Izraditi strategije razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH, u skladu sa strateškim i operativnim ciljevima iz Strateške platforme Izraditi operativne planove za provođenje strategija razvoja obrazovanja odraslih, sa definiranim nositeljima konkretnih aktivnosti kao i rokovima za realizaciju istih Implementirati operativne planove razvoja obrazovanja odraslih na svim nivoima u BiH
	CILJ 1.2. Donijeti / uskladiti zakone o obrazovanju odraslih	Donijeti i uskladiti zakone o obrazovanju odraslih i odgovarajuća podzakonska akta u skladu s Principima i standardima u oblasti obrazovanja odraslih u BiH
	CILJ 1.3. Stvoriti uvjete za priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja	Razviti model priznavanja prethodnog učenja prilagođen obrazovanju u BiH Uspostaviti institucije koje će provoditi proces priznavanja prethodnog učenja
	CILJ 2.1. Poboljšati uvezivanje sektora obrazovanja s tržištem rada na svim nivoima	Izgrađivati sistem za praćenje potreba tržišta rada kroz partnerstvo svih zainteresiranih strana Osigurati fleksibilnost obrazovanja kroz modularizaciju programa obrazovanja odraslih shodno izraženim potrebama tržišta rada
CILJ 2. Uspostavljanje efikasnih načina participacije relevantnih (reprezentativnih) i drugih socijalnih partnera u procesu obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja	CILJ 2.2. Potpisati memorandume o saradnji između relevantnih (reprezentativnih) socijalnih partnera o stručnom obrazovanju odraslih	Potpisati memorandume o saradnji u području stručnog obrazovanja odraslih između relevantnih (reprezentativnih) socijalnih partnera
	CILJ 2.3. Koristiti izvještaje o kretanjima na tržištu rada za kreiranje obrazovne upisne politike	Pratiti i kontinuirano istraživati potrebe tržišta rada i u skladu sa iskazanim potrebama usklađivati upisnu obrazovnu politiku
	CILJ 2.4. Poboljšati informiranost o izboru obrazovnih profila pri nastavku obrazovanja	Pružiti informacije i pomoć pojedincima u razumijevanju i tumačenju mogućnosti prilikom nastavka obrazovanja ili razvoja karijere u otkrivanju želja, mogućnosti i potreba tržišta rada

Strateški ciljevi	Operativni ciljevi	MJERE (AKTIVNOSTI)
CILJ 3. Razvijanje programskih i institucionalnih mogućnosti te unapređenje dostupnosti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja	CILJ 3.1. Uspostaviti mrežu institucija i centara za obrazovanje odraslih te njihovo informiranje i karijerno savjetovanje	Razvijati širu mrežu formalnih i neformalnih organizatora obrazovanja odraslih koji će za određene programe obrazovanja raditi pod istim uvjetima i standardima Uspostaviti/ažurirati registre organizatora obrazovanja odraslih Razvijati usluge savjetovanja i karijernog vođenja u centrima za učenje odraslih
	CILJ 3.2. Povećati kapacitete za provođenje obrazovanja odraslih	Vršiti akreditaciju novih i postojećih ustanova za organizaciju obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja i tako direktno povećavati institucionalne kapacitete obrazovanja odraslih
	CILJ 3.3. Unaprijediti postojeće i razviti nove programe obrazovanja odraslih i uskladiti ih s potrebama tržišta rada	Po potrebi inovirati postojeće programe obrazovanja odraslih i prilagoditi ih potrebama tržišta rada Razviti programe osnovnog obrazovanja odraslih za sticanje elementarne pismenosti i programe za osjetljive grupe koji će olakšati uključivanje pojedinaca u svijet rada i smanjenje siromaštva i socijalne marginalizacije Razviti programe inkluzivnog obrazovanja odraslih Razviti programe obrazovanja odraslih za sticanje inicijalnog stručnog obrazovanja, mogućnost prekvalifikacije, dokvalifikacije, unapređivanje postojećih i sticanje novih znanja, vještina i kompetencija potrebnih na tržištu rada
	CILJ 3.4. Povećati dostupnost obrazovanja odraslih	Omogućiti svim zainteresiranim pristup obrazovanju odraslih vezanih za osiguranje bolje osnove za sudjelovanje u javnom životu i razumijevanje prirode svijeta, kulturnog naslijeđa društva u kojem žive Podsticanje poslodavaca na osiguranje boljih uvjeta za kontinuirano usavršavanje svojih zaposlenika Razvijati svijesti o značaju obrazovanja odraslih i neophodnosti trajnog informiranja o mogućnostima dodatnog obrazovanja
Strateški ciljevi	Operativni ciljevi	MJERE (AKTIVNOSTI)
CILJ 4. Osiguranje i podizanje kvalitete obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja	CILJ 4.1. Stvoriti bolje uvjete za provođenje obrazovanja odraslih	Razviti sistem za praćenje i vrjednovanje kvalitete materijalno-tehničkih uvjeta za obavljanje obrazovanja odraslih Vršiti edukaciju kadrova koji će provoditi programe obrazovanja odraslih te povećati broj obučanih andragoga
	CILJ 4.2. Utvrđiti i donijeti Principe i standarde u oblasti	Stvarati uvjete za širenje mreže organizatora obrazovanja odraslih Razviti sistem za praćenje i vrjednovanje kvalitete procesa (nastave/učenja) i obrazovnih postignuća (ključne kompetencije) u obrazovanju odraslih u kontekstu

	obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini te osigurati njihovo potpuno provođenje	cjeloživotnog učenja Definirati standarde za programe obrazovanja, profesionalno usavršavanje nastavnika i facilitatora za obrazovanje odraslih te realizaciju nastavnog procesa za odrasle Usvojiti standarde za provjeru kvalitete uvjeta, procesa i postignuća u obrazovanju odraslih Osigurati dosljednu primjenu Principa i standarda obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, te praćenje i evaluaciju njihove primjene
	CILJ 4.3. Uspostaviti i razvijati saradnju s međunarodnim organizacijama u oblasti obrazovanja odraslih	Uspostaviti i razvijati međunarodnu saradnju u oblasti obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja kroz sudjelovanje BiH u međunarodnim programima i projektima Izraditi programe i projekte za investiranje u obrazovanje odraslih koji bi se kao aplikacije dostavljale konkretnim fondovima EU za povlačenje sredstava putem ovlaštenih BiH institucija
	CILJ 4.4. Povećati domaća ulaganja i potpore za obrazovanje odraslih	Potaknuti poslodavce na povećanje ulaganja u obrazovanje odraslih uvođenjem poreznih olakšica Potaknuti zavode za zapošljavanje na povećanje ulaganja u obrazovanje odraslih putem aktivnih mjera zapošljavanja
	CILJ 4.5. Uspostaviti sistem za osiguranje i kontrolu kvalitete programa obrazovanja odraslih	Osigurati kvalitetu nastavnih programa i povezati ih s obrazovnim postignućima u skladu s budućim Kvalifikacijskim okvirom u BiH Nastavne programe uskladiti s Evropskim kvalifikacijskim okvirom za cjeloživotno učenje(EQF)

V. ELEMENTI OPERATIVNIH PLANOVA

OBRAZOVANJA ODRASLIH

Operativni planovi predstavljaju programske dokumente u kojim je razrađena Strateška platforma s navedenim dugoročnim, srednjoročnim i kratkoročnim ciljevima te programima i projektima tj. oblicima aktivnosti kojim će se ti ciljevi ostvariti na svim nivoima nadležne obrazovne vlasti. Pored toga definirani su rokovi za provođenje određenih mjera (aktivnosti) i nositelji tih aktivnosti. Planirani operativni ciljevi s obzirom na period njihova doseganja mogu se razvrstati u tri grupe: kratkoročni (do jedne godine), srednjoročni (od jedne do pet godina) i dugoročni (preko pet godina).

Kratkoročni ciljevi:

- poboljšana informiranost zainteresiranih strana o izboru profila pri nastavku obrazovanja
- stvoreni bolji uvjeti za provođenje obrazovanja odraslih (uređeni prostori, koristi se nova tehnologija)
- izvještaji o kretanjima na tržištu rada koriste se za kreiranje upisne politike u obrazovanju
- strategije razvoja obrazovanja odraslih donesene u skladu sa Strateškom platformom razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH za period 2014.-2020
- unaprijeđeni postojeći i razvijeni novi programi obrazovanja odraslih
- potpisani memorandumi u oblasti stručnog obrazovanja između socijalnih partnera
- utvrđeni i doneseni Principi i standardi u oblasti obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini i uključeni u relevantna zakonodavstva

Srednjoročni ciljevi:

- povećan kapacitet za provođenje obrazovanja odraslih kroz akreditaciju postojećih i novih institucija/ ustanova za obrazovanje odraslih
- doneseni/usklađeni zakoni o obrazovanju odraslih i odgovarajuća podzakonska akta u skladu s Principima i standardima u oblasti obrazovanja odraslih u BiH
- unaprijeđena saradnja u oblasti obrazovanja odraslih s međunarodnim organizacijama i uključenost BiH u razne obrazovne projekte
- povećana domaća ulaganja i podrška iz EU fondova za obrazovanje odraslih
- poboljšana veza sektora obrazovanja s tržištem rada na svim nivoima

- utemeljena vijeća za stručno obrazovanje
- stvoreni uvjeti za priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja (akreditacija ustanova za provjeru stečenih znanja, vještina i kompetencija)

Dugoročni ciljevi:

- povećan kapacitet za provođenje obrazovanja odraslih, ustanovljena mreža institucija i centara obrazovanja odraslih, njihovo informiranje i savjetovanje
- uspostavljen sistem za kontrolu kvalitete programa obrazovanja odraslih
- povećana dostupnost obrazovanja odraslih
- usklađeni obrazovni programi s potrebama tržišta rada
- implementirano priznavanje neformalnog obrazovanja i informalnog učenja
- provedena kontrola kvaliteta obrazovanja odraslih

VI. PREPORUKE INSTITUCIONALNIH OKVIRA ZA PROVOĐENJE I MONITORING

U okviru praćenja i monitoringa obrazovanja odraslih mogu se razlikovati dvije grupe institucija. Prvu grupu čine institucije/ustanove koje realiziraju programe obrazovanja odraslih (organizatori obrazovanja odraslih) a drugu institucije/ustanove koje provode praćenje implementacije strategija obrazovanja u kontekstu cjeloživotnog učenja.

1. INSTITUCIJE ZA PROVOĐENJE

S obzirom na širinu potreba, neophodno je postojanje različitih obrazovnih institucija i organizatora obrazovanja, uključujući i privatnu inicijativu, te ponudu raznovrsnih programa. Sve institucije koje organiziraju obrazovanje odraslih moraju ispunjavati uvjete za realizaciju programa za odrasle i biti akreditirane za njihovo provođenje.

U okviru prve skupine razlikuju se odgojno obrazovne ustanove, centri za obrazovanje odraslih, centri za savjetovanje, informiranje i karijerno vođenje, ustanove i institucije za neformalno obrazovanje. Sve navedene institucije/ustanove čine jedinstvenu mrežu subjekata za obrazovanje odraslih.

2. INSTITUCIJE ZA MONITORING

Proces prikupljanja i analize podataka na temelju kojih će se moći donositi zaključci kako se strategije sprovode u odnosu na očekivane rezultate ostvarivat će se kontinuirano.

U okviru svojih utvrđenih nadležnosti, praćenje ovog procesa vršit će ministarstva obrazovanja i druge ustanove u skladu sa zakonom, kako bi se provjeravao napredak, poduzimale korektivne mjere i ažurirali operativni planovi.

Nakon analize svih aspekata implementacije strategija, obrazovne vlasti izrađivat će tzv. logičke matrice.

One će na sistemski način odražavati uspravnu logiku strategije (strategijskih i prioriteta ciljeva kojima bi strategija trebala pridonijeti; očekivani rezultati i aktivnosti kojima se ti rezultati trebaju postići). Osim toga matrice će imati i vodoravnu logiku strategije u kojoj će se sistemno bilježiti pokazatelji, načini verifikacije i vanjski čimbenici (pretpostavke i preduvjeti) koji utiču na uspjeh strategije s obzirom na svaku od uspravnih komponenti matrice.

Tablica koja slijedi predstavlja logičku matricu u koju će se unositi podaci monitoringa implementacije strategija razvoja obrazovanja odraslih.

LOGIČKA MATRICA	logika strategije	objektivno mjerljivi pokazatelji	načini verifikacije	pretpostavke preduvjeti
strategijski ciljevi				
prioritetni cilj				
očekivani rezultati				
aktivnosti za postizanje rezultata				

Na osnovu informacija, analiza svih aspekata implementacije strategija razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini i logičkih matrica dostavljenih od strane nadležnih obrazovnih vlasti, a u skladu s dogovorenim sistemom koordinacije u BiH, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine će najmanje jednom godišnje, a po potrebi i češće informirati Vijeće ministara Bosne i Hercegovine o implementaciji Strateške platforme razvoja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja u BiH.

PRILOZI

ANEKS I.

Međunarodni i evropski dokumenti

- Opća deklaracija o ljudskim pravima (1948.)
- Izvješće UNESCO za razvoj obrazovanja: Učiti biti: svijet obrazovanja danas i sutra (1972.)
- Izvješće UNESCO za razvoj obrazovanje: Učenje blago u nama (1996.)
- Ugovor o Europskoj uniji (Ugovor iz Maastrichta (1992.)
- Milenijska deklaracija (MDGs - 2000.)
- Decenije pismenosti 2003.-2012 (2003.)
- Svjetske deklaracije o odgoju i obrazovanja za sve (1990.)
- Dakarski okvir djelovanja - Obrazovanja za sve (2000.)
- Preporuka o unaprjeđivanju obrazovanja odraslih (1976.)
- Hamburška deklaracija o učenju odraslih (1997.)
- Korištenje moći i potencijala učenja i obrazovanja odraslih za održivu budućnost: Okvir za djelovanje iz Belema (2009.)
- Rezolucija o osposobljavanju i razvoju ljudskih resursa (2000.)
- Preporuka o razvoju ljudskih resursa (2004.)
- Zaključci o vještinama za unaprjeđenu produktivnost, zapošljivost, rast i razvoj (2008.)
- Cjeloživotno učenje za sve (1996.)
- Finansiranje cjeloživotnog učenja (1996.)
- Nadići retoriku: Politike i prakse učenja odraslih - Glavne značajke (2003.)

- Protokol uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1952.)
- Evropska socijalna povelja (1961.)
- Rezolucija o socijalnom napredovanju radnika daljim stručnim osposobljavanjem (1969.)
- Permanentno obrazovanje (1970.)
- Preporuka o politici obrazovanja odraslih (1981.)
- Rezolucija o školama druge šanse ili kako suzbiti nezaposlenost i isključenost obrazovanjem i osposobljavanjem (1999.)
- Preporuka o neformalnom obrazovanju (2000.)
- Preporuka o politici visokog obrazovanja u cjeloživotnom učenju (2002.)
- Bijela knjiga Evropske komisije: Poučavanje i učenje - prema društvu koje uči (1995.)
- Lisabonska strategija/Agenda (2000.)
- Povelja o temeljnim pravima Evropske unije (2000.)
- Memorandum o cjeloživotnom učenju (2000.)
- Stvaranje jedinstvenog evropskog prostora cjeloživotnog učenja (2001.)
- Rezolucija Vijeća o cjeloživotnom učenju (2002.)
- Zaključci Vijeća EU o identifikaciji i vrednovanju neformalnog i informalnog učenja (2004.)
- Odluka Evropskog parlamenta i Vijeća o uspostavljanju akcijskog programa na području cjeloživotnog učenja (2006.)
- Bolonjska deklaracija (1999.)
- Kopenhavska deklaracija, (2002.)
- Dekada obrazovanja za održiv razvoj (2005.)
- Obrazovanje odraslih: Nikad nije kasno za učenje (2006.)
- Akcioni plan - Uvijek je pravo vrijeme za učenje (2007.)
- Evropski kvalifikacijski okvir za cjeloživotno učenje (EQF) (2008.)
- Nove vještine za nove poslove - Predviđanje i usklađivanje tržišta rada i potrebnih vještina (2008.)
- EVROPA 2020 - Evropska strategija za pametan, održiv i inkluzivan razvoj
- Strateški okvir za evropsku saradnju u obrazovanju i osposobljavanju - Obrazovanje i osposobljavanje 2020 (2010.)
- Obnovljena agenda za obrazovanje odraslih (2011.)

ANEKS II.

Strateški okviri obrazovnog sektora

- Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini, s planom implementacije 2008.- 2015. ("Službeni glasnik BiH", broj 63/08 - *Vijeće ministara BiH*)
- Strategija razvoja srednjeg stručnog obrazovanja i obuke u Bosni i Hercegovini 2007.-2013. ("Službeni glasnik BiH", broj 65/07 - *Vijeće ministara BiH*)
- Strategija učenja o poduzetništvu u obrazovnim sistemima u Bosni i Hercegovini za period 2012.-2015 s akcionim planom implementacije (2012.)
- Mapa puta i plan aktivnosti za uključivanje Bosne i Hercegovine u EU programe za cjeloživotno učenje i Mladi u akciji (do 2013.) ("Službeni glasnik BiH", broj 74/08 - *Vijeće ministara BiH*)
- Strategija razvoja obrazovanja Republike Srpske za period 2010.-2014
- Strateški pravci razvoja visokog obrazovanja u Federaciji Bosne i Hercegovine od 2012. do 2022. god.
- Strategija razvoja visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevo 2010.-2015

- Strategija razvoja odgojno obrazovnog sistema u Županiji Posavskoj 2009.-2015. ("Narodne novine Županije Posavske", broj 5/09.)
- Odluka o usvajanju Strategije razvoja odgojno-obrazovnog sistema u Županiji Zapadnohercegovačkoj za period od 2009. do 2015. ("Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke", broj 08/09)

ANEKS III.**Strateški okvir drugih društvenih sektora**

- Strategija zapošljavanja u Bosni i Hercegovini 2010. - 2014. ("Službeni glasnik BiH", broj 77/10 - *Vijeće ministara BiH*)
- Strategija zapošljavanja Federacije Bosne i Hercegovine 2009. - 2013.
- Strategija zapošljavanja Republike Srpske 2011.- 2015.
- Revidirana Strategija BiH za provedbu Aneksa 7 Daytonskog mirovnog Sporazuma
- Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini
- Strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom u Federaciji BiH 2011. - 2015.
- Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj 2010. - 2015.
- Revidirani Akcioni plan BiH o obrazovnim potrebama Roma
- Omladinska politika Republike Srpske 2010. - 2015.
- Strategija unapređenja društvenog položaja lica s invaliditetom u RS-u (2010.-2015.)
- Strategija omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2009. - 2014.
- Strategija razvoja Zeničko-dobojskog kantona od 2010. do 2020. godine

ANEKS IV.**Okvirni zakoni i kvalifikacijski okvir****a) OKVIRNI ZAKONI**

- Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 88/07)
- Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 18/03)
- Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 63/08)
- Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 59/07 i 59/09)
- Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje ("Službeni glasnik BiH", broj 88/07)

b) KVALIFIKACIJSKI OKVIR

- Osnove kvalifikacijskog okvira u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 31/11) - *Vijeće ministara BiH*

c) DOKUMENTI POTREBNI ZA DALJNJE PROVOĐENJE**BOLONJSKOG PROCESA U BiH (Vijeće ministara BiH)**

- Okvir za visokoškolske kvalifikacije u BiH (Službeni glasnik BiH", br. 13/08)
- Provođenje okvira za visokoškolske kvalifikacije u BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 13/08)
- Standardi i smjernice za osiguranje kvalitete u visokom obrazovanju u BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 13/08)
- Preporuke za implementaciju osiguranja kvalitete u visokom obrazovanju u BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 13/08)
- Državni akcioni plan za priznavanje kvalifikacija u BiH (Službeni glasnik BiH", br. 13/08)
- Model dodatka diplome za BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 13/08)
- Priručnik za korisnike za model dodatka diplomi za BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 13/08).

ANEKS V.**Pregled zakona iz oblasti obrazovanja**

USTAVNE JEDINICE				NAZIV ZAKONA	SLUŽBENI GLASNIK	
					Broj	Naziv
REPUBLIKA SRPSKA				Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju	74/08, 106/09, 104/11	"Službeni glasnik Republike Srpske"
				Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju	74/08, 106/09, 104/11	
				Zakon o visokom obrazovanju	73/10, 104/11	
				Zakon za obrazovanje odraslih	59/09, 1/12	
FBiH	1.	Unsko-sanski kanton	Zakon o osnovnom i općem srednjem odgoju i obrazovanju	5/04, 7/10	"Službene novine Unsko-sanskog kantona"	
			Zakon o srednjem obrazovanju	17/12		
			Zakon o visokom obrazovanju	8/09		
			Zakon o osnovnom školstvu (2004., 2008.)	3/04, 4/04, 8/08, 7/12		
	2.	Županija Posavska	Zakon o srednjem školstvu (2004.)	3/04, 4/04, 3/08, 8/08, 4/11, 7/12	"Narodne novine Županije Posavske"	
			Zakon o visokom obrazovanju	1/10, 4/11		
			Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju	6/04, 7/05, 17/11		
			Zakon o sredjem obrazovanju i odgoju	17/11		
	3.	Tuzlanski kanton	Zakon o visokom obrazovanju	8/08, 11/9, 12/11	"Službene novine Tuzlanskog kantona"	
			Zakon o osnovnoj školi	5/04, 20/07, 9/11		
			Zakon o srednjoj školi	5/04, 20/07, 19/09, 9/11		
			Zakon o visokom obrazovanju	6/09		
	4.	Zeničko-dobojski kanton	Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju	5/04, 6/09	"Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona"	
			Zakon o sredjem obrazovanju i odgoju	10/11		
			Zakon o visokom obrazovanju	2/10		
			Zakon o osnovnoj školi	11/01, 17/04		
	5.	Bosansko-podrinjski kanton	Zakon o srednjoj školi	11/01, 17/04	"Službene novine Srednjobosanskog kantona"	
			Zakon o visokom obrazovanju	4/13		
			Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju	5/00, 4/04, 5/04		"Narodne novine Hercegovačko neretvanske županije"
			Zakon o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju	8/00		
	6.	Srednjobosanska županija/kanton	Zakon o visokom obrazovanju	4/12		
	7.	Hercegovačko-neretvanska županija/kanton				

	8.	Županija Zapadno-hercegovačka	Zakon o osnovnom školstvu	6/04, 8/04, 8/08, 10/08, 14/08, 12/11	"Narodne novine Županije Zapadnohercegovačke"
			Zakon o srednjem školstvu	6/04, 8/04, 8/08, 14/08, 12/11	
			Zakon o visokom obrazovanju	10/09	
	9.	Kanton Sarajevo	Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju	10/04, 21/06, 26/08, 31/11	"Službene novine Kantona Sarajevo"
			Zakon o srednjem obrazovanju	10/04, 34/07	
			Zakon o visokom obrazovanju	22/10	
	10.	Hercegbosanska županija ili Kanton 10	Zakon o osnovnom školstvu	12/04, 12/08	"Narodne novine Hercegbosanske županije"
			Zakon o srednjem školstvu	12/04, 12/08	
			Zakon o visokom obrazovanju	9/09	
	BRČKO DISTRIKT BiH		Zakon o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u BDBiH	10/08, 25/08	"Službeni glasnik BD BiH"
			Zakon o visokom obrazovanju BDBiH	30/09	

ANEKS VI. Zakonodavni okvir drugih društvenih sektora

NIVO VLASTI	NAZIV ZAKONA	SLUŽBENO GLASILO	
		Broj	Naziv
BiH	Zakon o Agenciji za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine	21/03, 43/09	"Službeni glasnik Bosne i Hercegovine"
FEDERACIJA BiH	Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba	41/01, 22/05	"Službene novine Federacije BiH"
REPUBLIKA SRPSKA	Zakon o posredovanju u zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti	30/10	"Službeni glasnik Republike Srpske"
	Zakon o republičkoj upravi Republike Srpske	118/08, 74/10, 86/10	
BRČKO DISTRIKT BiH	Zakon o zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti	33/04, 19/07, 25/08	"Službeni glasnik BD BiH"
	Zakon o zapošljavanju stranaca BDBiH	15/09, 19/09	

ANEKS III – Radna verzija prednacrtu Zakona obrazovanja odraslih Brčko distrikt Bosne i Hercegovine

Na osnovu člana 22 Statuta Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – prečišćeni tekst („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, broj: 2/10), Skupština Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, na ___ redovnoj sjednici održanoj ____ godine, usvaja

Z A K O N

O OBRAZOVANJU ODRASLIH U BRČKO DISTRIKTU

BOSNE I HERCEGOVINE

DIO PRVI – OSNOVNE ODREDBE

Član 1. **(Predmet zakona)**

Ovim zakonom uređuju se načela, vrste, ciljevi, planiranje, organizacija, kao i programi, razvoj i finansiranje obrazovanja odraslih.

Član 2. **(Definicije)**

Pojedini izrazi upotrijebljeni u ovom zakonu imaju sljedeće značenje:

- a) „odrasli“ su lica starija od 15 godina koja nisu završila osnovno obrazovanje, i druga lica, a da pri tom nemaju status učenika ili studenta,
- b) „dokvalifikacija“ je doškolovanje, odnosno sticanje novog stručnog znanja u okviru istog stručnog zvanja ili zanimanja s ciljem povećanja znanja i vještina,
- c) „prekvalifikacija“ je obrazovanje i osposobljavanje za drugo stručno zvanje ili zanimanje, radi zapošljavanja,
- d) „specijalizacija“ je obrazovanje i osposobljavanje u okviru istog stručnog zvanja ili zanimanja radi sticanja posebnih znanja i radnih vještina,
- e) „andragoški radnik“ je nastavnik osposobljen za rad sa odraslima,
- f) „posebni programi“ su programi za povećanje opšte-obrazovnog i kulturnog nivoa stanovništva i povećanja stručnih i drugih znanja i vještina,
- g) „cjeloživotno učenje“ je učenje u svim formama obrazovanja koje se odvija tokom cijelog života pojedinca, a koje za rezultat ima unaprjeđenje znanja, vještina i sposobnosti sa ličnog, građanskog, društvenog i aspekta zapošljavanja.

Član 3. (Jedinstveni sistem obrazovanja)

Obrazovanje odraslih je dio jedinstvenog obrazovnog sistema Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Distrikt), kojim se pruža obrazovanje, usavršavanje i osposobljavanje odraslih lica.

Član 4. (Ciljevi obrazovanja odraslih)

Obrazovanje odraslih ima za cilj:

- a) postizanje najmanje osnovnog obrazovanja za što veći broj odraslih osoba,
- b) osposobljavanje za zapošljavanje odraslih lica koja nemaju završeno formalno obrazovanje,
- c) osposobljavanje za zapošljavanje omogućavanjem daljeg obrazovanja i obuke, odnosno obezbjeđenje mogućnosti dokvalifikacije, prekvalifikacije i kontinuiranog stručnog usavršavanja tokom cijelog radnog vijeka,
- d) omogućavanje obrazovanja i sticanje znanja i vještina koje odgovaraju ličnim mogućnostima, potrebama, zahtjevima rada i posla, radnom i društvenom okruženju, te životnom dobu pojedinca,
- e) osposobljavanje za aktivno građanstvo,
- f) da se kroz cjeloživotno učenje da doprinos socijalnoj koheziji, međukulturalnom dijalogu, jednakosti polova i ličnoj ispunjenosti pojedinaca,
- g) promovisanje kreativnosti, konkurentnosti, upošljivosti i duha preduzetništva,
- h) uključivanje u proces obrazovanja ljudi svih dobi uključujući i one sa posebnim potrebama, marginalizovane socijalne grupe bez obzira na njihov društveno-materijalni status,
- i) omogućavanje odraslim osobama da se adaptiraju na tehnološke promjene i potrebe za savremenim vještinama doprinoseći time ukupnoj produktivnosti društva,
- j) borba protiv društvene isključenosti uslovljene niskim nivoom prvobitnog obrazovanja, nezaposlenošću i izolacijom u ruralnoj sredini,
- k) privlačenje javnih i privatnih investicija u ovoj oblasti i ohrabrivanje privatnog sektora da obrazovanje odraslih vidi kao bitnu komponentu poslovnog razvoja,
- l) doprinos ličnom intelektualnom i duhovnom razvoju odrasle osobe kroz ostvarenje veće lične ispunjenosti, poboljšanog zdravlja i dobrobiti pojedinca, kao i pojačanog samopoštovanja,
- m) stvaranje svijesti i poštovanja za ljudska prava i demokratiju, kao i osjetljivosti za druge ljude i kulture.

DIO DRUGI – DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH

POGLAVLJE I. NAČELA I DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 5. **(Načela obrazovanja odraslih)**

Obrazovanje odraslih zasniva se na načelima:

- a) cjeloživotnog učenja,
- b) racionalnog korišćenja obrazovnih mogućnosti, teritorijalne blizine i dostupnosti obrazovanja svima, pod jednakim uslovima, u skladu sa njihovim sposobnostima,
- c) slobode i autonomije pri izboru načina, sadržaja, oblika, sredstava i metoda obrazovanja,
- d) uvažavanja različitosti i uključivanja,
- e) stručne i moralne odgovornosti andragoških radnika,
- f) garancije kvaliteta obrazovne ponude i
- g) poštovanja ličnosti i dostojanstva svakog učesnika u obrazovanju odraslih.

Član 6. **(Djelatnost obrazovanja odraslih)**

- (1) Djelatnost obrazovanja odraslih je obrazovanje odraslih osoba kroz sve oblike obrazovanja, i to:
- a) formalno,
 - b) neformalno i
 - c) informalno.
- (2) Formalno obrazovanje odraslih označava organizovani obrazovni proces koji se izvodi u obrazovnim ustanovama po programima osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, prilagođeno potrebama i mogućnostima odraslih, u skladu sa zakonima kojima se uređuju ove djelatnosti, osim u pitanjima koja su uređena ovim zakonom.
- (3) Neformalno obrazovanje odraslih je organizovan proces učenja i obrazovanja van sfere plana i programa formalnog obrazovanja koji se obično odvija prema dijelovima programa formalnog obrazovanja ili po posebnim programima za sticanje znanja, vještina i sposobnosti.
- (4) Neformalno obrazovanje iz stava (3) ovog člana se može organizovati kod obrazovnih ustanova i specijalizovanih organizacija, kao i različitih društava i udruženja koje ispunjavaju odgovarajuće uslove.
- (5) Informalno učenje podrazumijeva permanentno samoobrazovanje, usavršavanje i sticanje znanja i vještina van obrazovnih ustanova kroz svakodnevno iskustvo i raznovrsne uticaje i izvore iz okruženja.

POGLAVLJE II. PLAN OBRAZOVANJA ODRASLIH I GODIŠNJI PROGRAM

Član 7.

(Plan obrazovanja odraslih)

- (1) Plan obrazovanja odraslih u Distriktu (u daljem tekstu: Plan obrazovanja) je strateški dokument kojim se utvrđuje opšti javni interes u obavljanju djelatnosti obrazovanja odraslih.
- (2) Odjeljenje za obrazovanje Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Odjeljenje) priprema Plan obrazovanja u saradnji sa savjetodavnim vijećem osnovanim u skladu sa Zakonom o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Savjetodavno vijeće).
- (3) Odjeljenje, uz prethodno pribavljeno mišljenje Savjetodavnog vijeća, dostavlja prijedlog Plana obrazovanja Vladi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Vlada).
- (4) Vlada donosi Plan obrazovanja.

Član 8. (Sadržaj Plana obrazovanja)

Planom obrazovanja određuju se:

- a) strateški i prioritetni ciljevi obrazovanja odraslih i u skladu s tim utvrđuju prioritetne obrazovne oblasti obrazovanja odraslih,
- b) mjere, aktivnosti, kao i organizacijski, kadrovski, finansijski i drugi uslovi neophodni za ostvarivanje obrazovanja odraslih,
- c) okvirni obim sredstava koja su potrebna za realizaciju Plana obrazovanja,
- d) odjeljenja i druge institucije koja su odgovorne za provođenje Plana obrazovanja, kao i mjere i aktivnosti za njihovo usklađeno i zajedničko djelovanje,
- e) programi obrazovanja odraslih i dinamika njihovog ostvarivanja.

Član 9. (Godišnji program)

- (1) Plan obrazovanja se realizuje donošenjem godišnjeg programa obrazovanja odraslih (u daljem tekstu: Godišnji program).
- (2) Godišnjim programom utvrđuju se:
 - a) programi obrazovanja odraslih koji se finansiraju iz budžeta Distrikta,
 - b) obim i vrsta obrazovanja, kao i aktivnosti i mjere potrebne za realizaciju programa obrazovanja odraslih,
 - c) iznos sredstava koji se obezbjeđuju u budžetu Distrikta,
 - d) odjeljenja i druge institucije odgovorne za provođenje programa obrazovanja odraslih i
 - e) druge aktivnosti i mjere potrebne za postizanje strateških ciljeva.

- (3) Prije donošenja Godišnjeg programa, šef Odjeljenja dužan je prethodno pribaviti mišljenje nadležnih odjeljenja i drugih institucija koje su prema Godišnjem programu odgovorne za njegovo provođenje.
- (4) Šef Odjeljenja u skladu sa strateškim ciljevima donosi Godišnji program.

Član 10.

(Odgovornosti Odjeljenja u provođenju Plana obrazovanja i Godišnjeg programa)

Odjeljenje u cilju provođenja Plana obrazovanja i Godišnjeg programa obrazovanja:

- a) objavljuje konkurse za realizaciju odgovarajućih programa obrazovanja odraslih,
- b) prati realizaciju programa obrazovanja odraslih i preduzima mjere i aktivnosti koje su potrebne za njihovo provođenje,
- c) planira sredstva za finansiranje mjera i aktivnosti obrazovanja za odrasle, programa osnovnog i srednjeg obrazovanja i aktivnosti za njihovo ostvarivanje i
- d) obavlja druge poslove određene Planom obrazovanja i Godišnjim programom.

Član 11.

(Izvođenje programa obrazovanja u cilju provođenja Godišnjeg programa)

- (1) Izvođenje programa obrazovanja odraslih iz člana 9. stav (2), tačka a) u cilju provođenja Godišnjeg programa, Šef Odjeljenja dodjeljuje organizatoru obrazovanja odraslih (u daljem tekstu: organizator obrazovanja) iz člana 12. ovog zakona, na osnovu raspisanog konkursa.
- (2) Organizatori obrazovanja iz stava (1) ovog člana su organizatori obrazovanja koji ispunjavaju uslove propisane ovim zakonom i koji su licencirani organizatori obrazovanja ili organizatori obrazovanja čiji programi su akreditovani u skladu s ovim zakonom.
- (3) Šef Odjeljenja donosi rješenje o izboru organizatora obrazovanja na osnovu raspisanog konkursa.
- (4) Protiv rješenja iz stava (3) ovog člana može se izjaviti žalba Apelacionoj komisiji Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Apelaciona komisija).
- (5) Na osnovu rješenja iz stava (3) ovog člana zaključuje se ugovor o međusobnim pravima i obavezama Odjeljenja i organizatora obrazovanja.
- (6) Postupak izbora organizatora obrazovanja iz stava (1) ovog člana i sastavne dijelove ugovora iz stava (5) ovog člana bliže utvrđuje šef Odjeljenja podzakonskim aktom.

POGLAVLJE III. ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 12.

(Organizator obrazovanja)

- (1) Organizator obrazovanja je fizičko ili pravno lice koje obavlja djelatnost obrazovanja odraslih u skladu sa Zakonom.
- (2) Organizatora obrazovanja može osnovati Distrikt i druga fizička i pravna lica.

Član 13.
(Uslovi za osnivanje organizatora obrazovanja)

- (1) Organizator obrazovanja može se osnovati ako ispunjava prostorne, kadrovske i materijalne uslove.
- (2) Ispunjenost uslova iz stava (1) ovog člana utvrđuje komisija koju imenuje Šef Odjeljenja.
- (3) Šef Odjeljenja donosi rješenje o ispunjenosti uslova iz stava (1) ovog člana.
- (4) Protiv rješenja iz stava (3) ovog člana može se izjaviti žalba Apelacionoj komisiji.
- (5) Uslove iz stava (1) ovoga člana, način i postupak utvrđivanja ispunjenosti uslova propisuje šef Odjeljenja podzakonskim aktom.

Član 14.
(Javne ustanove za obrazovanje odraslih)

- (1) Na javne ustanove za obrazovanje odraslih koje osniva Distrikt primjenjuju se odredbe zakona kojim se reguliše osnivanje i rad javnih ustanova, osim ako ovim zakonom nije drugačije propisano.
- (2) Direktor ili pomoćnik direktora javne ustanove iz stava (1) ovog člana mora imati pedagoško-andragoško obrazovanje i odgovarajuće iskustvo u obrazovanju odraslih.
- (3) Javna ustanova iz stava (1) ovog člana ima stručni organ koji raspravlja i daje mišljenje o stručnim pitanjima vezanim za obrazovni rad, predlaže konkretne mjere vezane za programe obrazovanja odraslih i obavlja druge stručne poslove vezane za realizaciju godišnjih programa rada.

POGLAVLJE IV. PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 15.
(Program obrazovanja odraslih)

- (1) Program obrazovanja odraslih podrazumijeva:
 - a) obrazovanje i osposobljavanje odraslih kojima je prestalo pravo na redovno obrazovanje (programi za osnovno obrazovanje i za sticanje srednje stručne spreme),
 - b) prekvalifikaciju, dokvalifikaciju ili specijalizaciju,

- c) osposobljavanje nezaposlenih za potrebe tržišta rada,
 - d) usavršavanje radi postizanja višeg stepena znanja u profesiji i podizanja produktivnosti rada,
 - e) vladanje maternjim i stranim jezicima,
 - f) vladanje informaciono-komunikacionim tehnologijama,
 - g) obrazovanje za prihvatanje vrijednosti demokratije i građanskog društva, i za odgovorno prihvatanje građanskih prava i obaveza,
 - h) obrazovanje za preduzetništvo i menadžment,
 - i) obrazovanje za zaštitu i očuvanje životne sredine,
 - j) druga znanja, vještine i sposobnosti.
- (2) Polaznik obrazovanja odraslih stiče znanje, vještine i sposobnosti po programu obrazovanja odraslih ili dijelovima odgovarajućih nastavnih planova i programa osnovnog i srednjeg obrazovanja.
- (3) Program obrazovanja odraslih prilagođen je dobi, prethodnom obrazovanju, znanju, vještinama i sposobnostima odraslih.

Član 16. **(Sadržaj programa obrazovanja odraslih)**

Programom obrazovanja odraslih utvrđuje se:

- a) naziv programa,
- b) naziv zanimanja i stručnog zvanja i stepen složenosti prema važećim klasifikacijama,
- c) sadržaj nastavnog plana i programa,
- d) oblik izvođenja programa,
- e) trajanje programa i način provjere,
- f) kadrovski, didaktički, prostorni uslovi za njegovo izvođenje,
- g) školska ili stručna sprema, odnosno znanje, vještine i sposobnosti koje se stiču završavanjem programa,
- h) uslovi za upis, napredovanje i završetak programa i
- i) način evaluacije programa i postignuća učenja.

Član 17. **(Program prekvalifikacije, osposobljavanja i usavršavanja)**

- (1) Pored sadržaja iz člana 16. ovog zakona, programom prekvalifikacije utvrđuju se i razlike predmeta između stečene stručne sprema i stručne sprema koja se stiče završetkom programa prekvalifikacije.
- (2) Pored sadržaja iz člana 16. ovog zakona, programom osposobljavanja utvrđuju se i minimum znanja i vještina neophodnih za sticanje određenog zanimanja.
- (3) Pored sadržaja iz člana 16. ovog zakona, programom usavršavanja utvrđuje se i dodatni opseg posebnih znanja i vještina u određenoj oblasti u odnosu na trenutnu kvalifikaciju kandidata.

Član 18.
(Donošenje programa obrazovanja odraslih)

- (1) Program formalnog obrazovanja odraslih donosi Odjeljenje uz prethodno pribavljeno mišljenje ostalih nadležnih Odjeljenja i Savjetodavnog vijeća.
- (2) Program neformalnog obrazovanja odraslih donosi organizator obrazovanja, ako posebnim propisom nije drugačije određeno.

Član 19.
(Licenca za sprovođenje programa formalnog obrazovanja odraslih)

- (1) Program formalnog obrazovanja odraslih može izvoditi organizator obrazovanja koji ima licencu za izvođenje formalnog obrazovanja odraslih.
- (2) Osnovne i srednje škole i ustanove za obrazovanje odraslih čiji je osnivač Distrikt smatraju se licenciranim školama i ustanovama za sprovođenje programa formalnog obrazovanja.
- (3) Organizator obrazovanja podnosi Odjeljenju zahtjev za licencu iz stava (1) ovog člana.
- (4) Licencu iz stava (1) ovog člana izdaje šef Odjeljenja rješenjem.
- (5) Protiv rješenja iz stava (4) ovog člana može se uložiti žalba Apelacionoj komisiji.
- (6) Licenca iz stava (1) se izdaje na period od pet godina.
- (7) Bliži uslovi, postupak za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence iz stava (1) ovog člana utvrđuje šef Odjeljenja podzakonskim aktom.

Član 20.
(Akreditacija programa neformalnog obrazovanja odraslih)

- (1) Odjeljenje akredituje program neformalnog obrazovanja odraslih u cilju stručne i andragoške procjene kao i utvrđivanja ispunjenosti standarda znanja.
- (2) Organizator obrazovanja podnosi Odjeljenju zahtjev za akreditaciju programa neformalnog obrazovanja iz stava (1) ovog člana.
- (3) Akreditaciju iz stava (1) ovog člana izdaje šef Odjeljenja rješenjem.
- (4) Protiv rješenja iz stava (3) ovog člana može se uložiti žalba Apelacionoj komisiji.
- (5) Bliže uslovi i postupak za izdavanje akreditacije iz stava (1) ovog člana utvrđuje šef Odjeljenja, podzakonskim aktom.

Član 21.
(Oblici izvođenja nastave)

- (1) Programi obrazovanja odraslih mogu se izvoditi redovnom nastavom, konsultativno-instruktivnom nastavom, praktičnim radom, otvorenom nastavom, multimedijском nastavom, učenjem na daljinu, dopisno-konsultativnom nastavom, kao i na druge primjerene načine.
- (2) Program obrazovanja odraslih može biti organizovan po principu modularnog rada.

Član 22. **(Ogledni programi)**

- (1) Ogledni program je program obrazovanja odraslih ili dio programa obrazovanja odraslih kojim se uvodi ili provjerava program, odnosno dio programa obrazovanja odraslih radi uvođenja organizacionih promjena, primjene savremenih tehnologija, zahtjeva tržišta za deficitarnim zanimanjima i slično.
- (2) Ogledni program iz stava (1) ovog člana može se uvesti na prijedlog škole, Privredne Komore, Udruženja poslodavaca, Zavoda za zapošljavanje ili ustanove, preduzetnika i pravnih lica (u daljem tekstu: zainteresovane organizacije).
- (3) Organizatora obrazovanja, koji izvodi ogledni program, određuje Odjeljenje, na prijedlog zainteresovanih organizacija.
- (4) Izvođenje oglednog programa prati Odjeljenje.
- (5) Znanje, vještine i sposobnosti stečene u skladu sa oglednim programom iz stava (1) ovog člana, provjeravaju se pred Ispitnom komisijom iz člana 30. ovog zakona.

Član 23. **(Obavljanje praktičnog rada kod poslodavca)**

- (1) Programi obrazovanja odraslih koji se realizuju kroz praktičan rad mogu se ostvarivati kod poslodavca, kao i kod drugog organizatora obrazovanja.
- (2) Ako se praktični rad izvodi kod poslodavca koji nije i organizator obrazovanja, međusobna prava i obaveze organizatora obrazovanja i poslodavca uređuju se ugovorom, dok se međusobna prava polaznika obrazovanja i poslodavca uređuju ugovorom o praktičnom radu.

Član 24. **(Osposobljavanje i usavršavanje kod poslodavca)**

- (1) Poslodavac može, radi prilagođavanja tržišnim zahtjevima i promjenama, novim tehnološkim i radnim procesima, organizovati različite oblike osposobljavanja i usavršavanja odraslih osoba zaposlenih kod poslodavca.
- (2) Odrasle osobe iz stava (1) ovog člana mogu potvrditi stečeno znanje i vještine pred Ispitnom komisijom iz člana 30. ovog zakona u skladu sa ovim zakonom.

Član 25.
(Dokaz o stečenom znanju, vještini i sposobnosti)

- (1) Znanja, vještine i sposobnosti stečene obrazovanjem odraslih u skladu sa ovim zakonom dokazuju se ispravom.
- (2) Isprava iz stava (1) ovog člana je javna isprava.
- (3) Naziv, sadržaj i oblik isprave iz stava (1) ovoga člana propisuje šef Odjeljenja podzakonskim aktom.

POGLAVLJE V. POLAZNICI I POLAGANJE ISPITA

Član 26.
(Status polaznika obrazovanja)

- (1) Odrasli koji se upisuju u program obrazovanja odraslih stiču status polaznika obrazovanja.
- (2) Polaznik obrazovanja odraslih upisuje se u program obrazovanja odraslih ako ispunjava propisane uslove u pogledu prethodnog obrazovanja, iskustva ili posebnih psihofizičkih sposobnosti, kao i druge uslove predviđene programom.
- (3) Organizator obrazovanja i polaznik zaključuju ugovor o obrazovanju kojim se uređuju njihova međusobna prava i obaveze.
- (4) Status polaznika obrazovanja prestaje:
 - a) uspješnim završetkom programa,
 - b) odustankom i
 - c) ispisom.

Član 27.
(Konkurs za upis polaznika obrazovanja)

- (1) Na osnovu konkursa, koji objavljuje organizator obrazovanja, vrši se upis polaznika obrazovanja odraslih iz člana 26. stav (2) ovog zakona.
- (2) Konkurs sadrži:
 - a) opšte i posebne uslove za upis,
 - b) broj slobodnih mjesta za upis u skladu sa programom obrazovanja odraslih i rješenjem o odobravanju izvođenja programa,
 - c) način izvođenja programa obrazovanja odraslih, trajanje i uslove za njegovo završavanje,

- d) oblik programa obrazovanja odraslih i
- e) kriterijume i elemente za određivanje visine školarine po pojedinom polazniku obrazovanja, odnosno visinu školarine.

Član 28.
(Prava i obaveze polaznika obrazovanja)

- (1) Polaznik obrazovanja ima pravo na obrazovanje i osposobljavanje koje je stručno i kvalitetno organizovano.
- (2) Polaznik obrazovanja, za vrijeme trajanja formalnog obrazovanja, ima prava i obaveze kao i učenik, u skladu sa programom obrazovanja.
- (3) Zaposleni polaznik obrazovanja ima pravo na odsustvo sa posla radi obrazovanja i osposobljavanja, u skladu sa zakonom i aktom poslodavca.
- (4) Međusobna prava i obaveze između zaposlenog polaznika obrazovanja i poslodavca uređuju se ugovorom.

Član 29.
(Ocjenjivanje i izdavanje uvjerenja)

- (1) Ocjenjivanje polaznika obrazovanja kao i izdavanje uvjerenja za sticanje osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja vrši se u skladu sa propisima koji regulišu te oblasti obrazovanja.
- (2) Način ocjenjivanja kao i izdavanje uvjerenja o stečenom znanju i vještinama stečenim prema posebnim programima obrazovanja odraslih propisuje šef Odjeljenja podzakonskim aktom.

Član 30.
(Ispitna komisija)

- (1) Dokazivanje znanja, vještina i sposobnosti u okviru formalnog obrazovanja, bez obzira na način njihovog sticanja, može se vršiti polaganjem ispita pred Ispitnom komisijom.
- (2) Ispitna komisija vrši provjeru znanja, vještina i sposobnosti iz stava (1) ovog člana.
- (3) Organizator obrazovanja, na osnovu provjere znanja, vještina i sposobnosti iz stava (1) ovog člana, izdaje uvjerenje za sticanje osnovnog i srednjeg obrazovanja i vaspitanja.
- (4) Uvjerenje iz stava (3) je javna isprava.
- (5) Bliže odredbe o formiranju Ispitne komisije, sastavu, načinu rada i provođenju ispita propisuje šef Odjeljenja podzakonskim aktom.

Član 31.
(Troškovi obrazovanja)

- (1) Za sticanje osnovnog obrazovanja odrasli ne plaćaju školarinu.
- (2) Za sticanje ostalih vidova obrazovanja i osposobljavanja odraslih, troškove obrazovanja snose polaznici programa, poslodavci kod kojih su zaposleni, Zavod za zapošljavanje ili druga zainteresovana pravna i fizička lica.

POGLAVLJE VI. NASTAVNICI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 32.
(Nastavnici)

- (1) Obrazovanje odraslih obavljaju nastavnici, profesori, nastavnici za praktičnu nastavu, stručni saradnici, predavači, treneri i drugi stručni radnici (u daljem tekstu: nastavnici).
- (2) Nastavnici ispunjavaju uslove propisane programom za obrazovanje odraslih.
- (3) Nastavnici imaju pravo i obavezu stalnog stručnog i andragoškog usavršavanja.
- (4) Vrstu stručne spreme nastavnika propisuje šef Odjeljenja podzakonskim aktom.

Član 33.
(Radni odnos nastavnika)

- (1) Nastavnici zasnivaju radni odnos kod organizatora obrazovanja u skladu sa odredbama Zakona o radu.
- (2) U slučaju kada rad nastavnika ne prelazi polovinu punog radnog vremena u jednoj školskoj godini, organizator obrazovanja može sa nastavnikom sklopiti ugovor o djelu.

POGLAVLJE VII. PRAĆENJE I RAZVOJ OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 34.
(Registar organizatora obrazovanja odraslih)

- (1) Praćenje i unaprjeđivanje obrazovanja odraslih obavlja Odjeljenje
- (2) Odjeljenje vodi Registar organizatora obrazovanja.
- (3) Šef Odjeljenja propisuje oblik, sadržaj i način vođenja Registra organizatora obrazovanja iz stava (2) ovog člana.

Član 35.
(Andragoška evidencija)

- (1) Organizatori obrazovanja vode andragošku dokumentaciju i evidenciju.
- (2) Oblik, sadržaj, način vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije iz stava (1) ovog člana propisuje šef Odjeljenja podzakonskim aktom.

Član 36.
(Savjet za obrazovanje odraslih)

- (1) Distrikt može osnovati Savjet za obrazovanje odraslih (u daljem tekstu: Savjet) radi efikasnijeg praćenja i ostvarivanja postavljenih strateških ciljeva obrazovanja odraslih.
- (2) Distrikt obezbjeđuje potrebna finansijska sredstva za rad Savjeta.

Član 37.
(Nadležnosti Savjeta)

Nadležnosti Savjeta su:

- a) analiziranje i praćenje stanja u obrazovanju odraslih i predlaganje mjera za unaprjeđenje,
- b) identifikovanje potreba i prioriteta u obrazovanju odraslih,
- c) prikupljanje informacija o potrebama tržišta rada,
- d) predlaganje Odjeljenju programa za obrazovanje odraslih koji bi se finansirali iz budžeta,
- e) davanje mišljenja na prijedloge zakonskih i podzakonskih akata

Član 38.
(Sastav i izbor članova savjeta)

- (1) Savjet čine predsjednik i šest članova, koje imenuje Vlada na period od četiri godine.
- (2) Članove i predsjednika Savjeta predlaže Vladi šef Odjeljenja, nakon objavljenog javnog poziva.
- (3) Prilikom imenovanja vodi se računa o zastupljenosti odjeljenja i drugih relevantnih institucija, ustanova za obrazovanje odraslih, poslodavaca, sindikata i nevladinog sektora.
- (4) Način rada Savjeta uređuje se poslovníkom o radu Savjeta.
- (5) Administrativne poslove za Savjet obavlja Odjeljenje.

POGLAVLJE VIII. FINANSIRANJE, NADZOR I KAZNENE ODREDBE

Član 39.
(Izvori finansiranja)

- (1) Finansiranje obrazovanja odraslih, u skladu sa Planom obrazovanja, obezbjeđuju se iz sredstava:
 - a) budžeta Distrikta,
 - b) neposredno od polaznika i poslodavaca i
 - c) iz drugih izvora.
- (2) Planom obrazovanja i godišnjim programima se predviđaju mjere i aktivnosti koje se finansiraju iz budžeta Distrikta.

Član 40.
(Upravni i inspekcijski nadzor)

- (1) Upravni i stručni nadzor nad radom organizatora obrazovanja provodi Odjeljenje.
- (2) Inspekcijski nadzor nad primjenom zakona i drugih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih vrši inspekcija za obrazovanje u skladu sa zakonom.

Član 41.
(Kaznene odredbe)

- (1) Novčanom kaznom od 2.000 do 8.000 KM kazniće se za prekršaj organizator obrazovanja, ako:
 - a) počne da obavlja djelatnost obrazovanja odraslih prije donošenja rješenja o odobrenju izvođenja programa obrazovanja odraslih (član 13. stav (2) ovog zakona),
 - b) organizuje obrazovanje za odrasle po formalnom programu obrazovanja odraslih za koji nije prethodno pribavio licencu (član 19. stav (1) ovog zakona),
 - c) ne zaključi ugovor sa polaznikom obrazovanja odraslih (član 26. stav (3) ovog zakona) i
 - d) vodi evidenciju i dokumentaciju suprotno odredbama ovog zakona (član 35. stav (4) ovog zakona).
- (2) Novčanom kaznom od 1.000 do 3.000 KM kazniće se odgovorno lice organizatora obrazovanja za prekršaj iz stava (1) ovog člana.

DIO TREĆI – PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 42.
(Usklađivanje opštih akata organizatora obrazovanja)

Organizatori obrazovanja koji realizuju programe za obrazovanje odraslih dužni su da u roku od jedne godine usklade svoja opšta akta sa ovim zakonom.

Član 43.
(Rok donošenja Plana obrazovanja)

Vlada je dužna donijeti Plan obrazovanja u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Član 44.
(Podzakonska akta)

Šef Odjeljenja je dužan u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona donijeti podzakonske akte kojima se reguliše:

- a) postupak izbora organizatora obrazovanja i sastavne dijelove ugovora o međusobnim pravima i obavezama Odjeljenja i organizatora obrazovanja (član 11. stav (6) ovog zakona),
- b) uslovi za izvođenje programa obrazovanja, način i postupak utvrđivanja ispunjenosti uslova (član 13. stav (6) ovog zakona),
- c) uslovi, postupak za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence (član 19. stav (7) ovog zakona),
- d) uslovi i postupak za izdavanje akreditacije (član 20. stav (5) ovog zakona),
- e) naziv, sadržaj i oblik isprava u obrazovanju odraslih (član 25. stav (3) ovog zakona),
- f) način ocjenjivanja i izdavanje uvjerenja o stečenom znanju i vještinama stečenim prema posebnim programima obrazovanja odraslih (član 29. stav (2) ovog zakona),
- g) formiranje ispitne komisije, način rada i provođenje ispita (član 30. stav (5) ovog zakona),
- h) vrsta stručne spreme nastavnika (član 32. stav (4) ovog zakona),
- i) oblik, sadržaj i način vođenja Registra organizatora obrazovanja (član 34. stav (3) ovog zakona) i
- j) oblik, sadržaj, način vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije (član 35. stav (2) ovog zakona).

Član 45.
(Stupanje na snagu)

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“.

SADRŽAJ

PRIJEDLOGA ZAKONA O OBRAZOVANJU ODRASLIH U BRČKO DISTRIKTU BOSNE I HERCEGOVINE

	Broj stranica
DIO PRVI – OSNOVNE ODREDBE	2
DIO DRUGI – DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	3
POGLAVLJE I. NAČELA I DJELATNOST OBRAZOVANJA ODRASLIH	3
POGLAVLJE II. PLAN OBRAZOVANJA ODRASLIH I GODIŠNJI PROGRAM	4
POGLAVLJE III. ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH	6
POGLAVLJE IV. PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH	8
POGLAVLJE V. POLAZNICI I POLAGANJE ISPITA	11
POGLAVLJE VI. NASTAVNICI OBRAZOVANJA ODRASLIH	13
POGLAVLJE VII. PRAĆENJE I RAZVOJ OBRAZOVANJA ODRASLIH	14
POGLAVLJE VIII. FINANSIRANJE, NADZOR I KAZNENE ODREDBE	15
DIO TREĆI – PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE	16

OBRAZLOŽENJE

PRIJEDLOGA ZAKONA O OBRAZOVANJU ODRALIH U BRČKO DISTRIKTU BOSNE I HERCEGOVINE

Ovo obrazloženje je pripremljeno u skladu sa članovima 69., 70., 71., 72., 73., 74., 75., i 76. Odluke o usvajanju jedinstvenih pravila i procedura za izradu zakona i propisa Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

PRAVNI OSNOV:

Statutarni osnov za donošenje Zakona o sadržan je u odredbama Člana 8, stav (1) tačka g) Statuta Brčko distrikta Bosne i Hercegovine po kojem je obrazovanje nadležnost javnih organa u Brčko distriktu BiH.

RAZLOZI ZA DONOŠENJE PROPISA:

Shodno odredbama Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama u Brčko distriktu BiH (u daljem tekstu: Zakon o obrazovanju), stvaranje uslova za organizaciju obrazovanja odraslih je dužnost i obaveza institucija distrikta. U tom pogledu se nije ništa promijenilo ni u prijedlogu novog Zakona o obrazovanju iz prostog razloga što je obrazovanje odraslih sastavni dio svih međunarodnih akata koji se tiču oblasti obrazovanja, a koje je Bosna i Hercegovina preuzela i ugradila u svoje strateške dokumente i zakonske propise. Zakon o obrazovanju postavlja osnovne principe koji se odnose na pravo odraslih, koji nisu iz bilo kog razloga završili osnovno ili srednje obrazovanje, da pod određenim uslovima to obrazovanje i steknu i u tom pravcu predviđa da se obrazovanje odraslih detaljnije reguliše posebnim zakonom.

Takođe Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: Okvirni zakon o obrazovanju) u članu 20 predviđa da će obrazovanje odraslih detaljnije biti regulisano zakonima entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, u skladu s principima i standardima definisanim u tom zakonu.

Savjet ministara Bosne i Hercegovine je 2008. godine donio Strateške pravce razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije, 2008.–2015. U tom strateškom dokumentu koji se bavi sistemom obrazovanja u Bosni i Hercegovini, dužna pažnja je posvećena i obrazovanju odraslih kao jednoj od ključnih djelatnosti koja je ne samo u skladu sa principom cjeloživotnog učenja kao potrebe savremenog čovjeka nego kao i jedna od ključnih mjera prilagođavanja znanja i vještina odraslih sve većim zahtjevima tržišta. Kao jedan od prioriteta u razvoju obrazovanja navodi se i proširivanje prilika za obrazovanje i obuku odraslih. Predviđeno je da će se obrazovanje i obuka za odrasle razvijati tako da se zadovolje obrazovne potrebe odraslih i tržišta rada kroz formalne, neformalne i informalne oblike obrazovanja. U dijelu koji se bavi povezivanjem sistema obrazovanja i svijeta rada, ovaj strateški dokument prepoznaje u tom pogledu i značaj obuke odraslih i u tom smislu stavlja akcenat na osposobljavanje odraslih koji imaju niža obrazovna dostignuća.

U ovom dokumentu se konstatuje žalosna činjenica da sistem obrazovanja odraslih skoro da i ne postoji i da se ova oblast svodi na rad samo nekoliko ustanova koje se bave cjeloživotnim učenjem, što je stanje stvari koje do danas nije doživjelo nikakve značajnije promjene. Konstatujući da obrazovanje i obuka odraslih donosi sa sobom društveno-ekonomsku revitalizaciju, ovaj strateški dokument kao imperativ postavlja sistemski pristup razvoju ove oblasti, te među srednjoročnim ciljevima navodi i zakonsko regulisanje obrazovanja odraslih.

Zanimljivo je napomenuti da postoji još jedan veoma bitan strateški dokument koji veliku pažnju poklanja pitanju obrazovanja i obuke odraslih - Strategija zapošljavanja u Bosni i Hercegovini 2010. – 2014. Ovaj dokument daje krajnje sumornu sliku kada je stanje u oblasti zapošljavanja u pitanju. Nakon sveobuhvatne analize podataka o tržištu rada, konstatuje se da se u BiH radi o strukturalnoj nezaposlenosti. Veliki, ako ne i najveći broj nezaposlenih lica nije više na tržištu rada, budući da godine neaktivnosti značajno smanjuju mogućnosti za pronalaženje zaposlenja. Jedini način da se dugoročna nezaposlenost kao sistemski problem prevaziđe jeste donošenje mjera za reintegraciju osoba koje su godinama izgubili samopouzdanje i vještine potrebne za današnje tržište rada. Konstatuje se da je ovakvo stanje uglavnom posljedica poslijeratnog raspada javnih preduzeća, što nije bilo praćeno programima stručnog obrazovanja i obuke niti drugim oblicima reintegracije u tržište rada.

Dalje se konstatuje da je mali broj zaposlenih uglavnom rezultat široko rasprostranjene nesigurnosti lica sa osnovnim ili nižim obrazovanjem, koje proizilazi iz niske zapošljivosti i ima za posljedicu visoke stope neaktivnosti. Podaci pokazuju da postoje izuzetno velike razlike u stopama zaposlenosti između grupa sa različitim dostignućima u obrazovanju što ukazuje na značaj obrazovanja i vještina u takmičenju za poslove i pristup tržištu rada. Iz ovih podataka proizilazi da su niski nivoi obrazovanja među velikim dijelom radno sposobnog stanovništva glavna prepreka njihovoj sposobnosti da se zaposle.

Iz ovih razloga Strategija zapošljavanja daje posebno mjesto obrazovanju i obuci odraslih među mjerama za unapređenje zapošljavanja. Konstatujući da su obrazovanje i obuka odraslih i cjeloživotno učenje potreba svakog društva i jedan od EU standarda, pa tako i BiH obrazovnog sistema, kao jedna od mjera navodi se i donošenje zakonskog okvira za uspostavljanje institucionalnih preduslova za sistematski razvoj ove oblasti.

U ovom kontekstu treba napomenuti i da je jedan od poslova zapošljavanja koje obavlja Zavod za zapošljavanje Brčko distrikta organizovanje stručnog osposobljavanja, obuke i pripreme za zapošljavanje. Zavod za zapošljavanje u saradnji sa poslodavcima može da organizuje obuku, prekvalifikaciju ili dokvalifikaciju radnika kako bi stekli neophodna znanja i vještine potrebne na tržištu rada. Upravo zato će Zavod za zapošljavanje, pored mnogih drugih institucija, ustanova i organizacija, biti jedan od najvažnijih saradnika i savjetodavaca prilikom izrade i donošenja Plana obrazovanja odraslih u distriktu.

Na žalost, bez obzira na evidentne obaveze i dužnost institucija u BiH da se posvete i organizuju uslove za funkcionisanje sistema obrazovanja odraslih koje proizilaze iz brojnih strateških dokumenta i zakonskih akata, ova oblast je krajnje marginalizovana i nerazvijena. Bosna i Hercegovina je u velikom zaostatku za zemljama regiona koje su svaka u skladu sa svojim mogućnostima postigle napredak u toj oblasti. To se prije svega odnosi na Sloveniju i Hrvatsku, ali i druge zemlje koje su započele aktivnosti u pravcu razvoja sistema obrazovanja odraslih. U distriktu je situacija samo puka refleksija onoga što se dešava u čitavoj zemlji. Trenutno stanje je takođe neuporedivo i sa stanjem koje je vladalo u bivšoj Jugoslaviji u kojoj

se na sistem obrazovanja odraslih i na približavanje obrazovanja realnom sektoru puno ulagalo.

Stoga, donošenje zakona kao početnog koraka u razvoju sistema obrazovanja odraslih nije samo ispunjavanje formalnih uslova koji proizilaze iz navedenih zakonskih akata i strateških dokumenta, nego predstavlja i korak kojim institucije distrikta preuzimaju obavezu da u ovoj oblasti obezbjeđe visok kvalitet, dobru organizaciju, planiranje i razvoj, te postizanje što više strateških ciljeva u obrazovanju odraslih.

USKLAĐENOST PROPISA SA PRAVNOM STEČEVINOM EVROPSKE UNIJE:

Regulisanje obrazovanja odraslih je nadležnost nacionalnih zakonodavstava zemalja članica Evropske unije, međutim institucije Evropske unije su zadužene za kreiranje i sprovođenje programa na evropskom nivou koji će poslužiti usavršavanju obrazovanja i unapređenju saradnje u oblasti obrazovanja kao preduslovu za ostvarenje ambicioznih ciljeva Lisabonskog programa po kome EU treba postati svjetski najkonkurentnija i najdinamičnija ekonomija bazirana na znanju, sa održivim ekonomskim razvojem nudeći veći broj kvalitetnih poslova, bolju socijalnu koheziju i ekološku osvježenost. U tom pravcu Evropski Parlament i Vijeće svojom odlukom 1720/2006/EK od 15. novembra 2006. godine, su uspostavili program aktivnosti na polju cjeloživotnog učenja za period od 2007 do 2013 godine. Program cjeloživotnog učenja između ostalog obuhvata i obrazovanje odraslih (*adult learning*).

Iako je ovaj program koji uključuje enormna sredstva za njegovu realizaciju prvenstveno namijenjen samo zemljama članicama, institucije Evropske Unije su ga učinile dostupnim i zemljama zapadnog Balkana. Bosna i Hercegovina je postigla sporazum sa evropskom unijom o korišćenju sredstava iz ovog programa kroz usvajanje Mape puta i plana aktivnosti za uključivanje BiH u EU programe za cjeloživotno učenje i mladi u akciji. Nažalost sprovođenje uslova iz Mape puta je ugroženo neefikasnošću državnih institucija nadležnih za ove aktivnosti. Međutim, realno je očekivati da će stabilizacija rada državnih institucija donijeti veću efikasnost u sprovođenju uslova iz Mape puta, pa je stoga neophodno da i distrikt krene odlučno u stvaranje zakonskog okvira i institucionalnih mehanizama u oblasti obrazovanja odraslih kako bi spremno dočekao eventualnu ponudu nekih od finansijskih instrumenata Evropske Unije kojima bi se pomogao razvoj ove oblasti obrazovanja.

OBJAŠNJENJE OSNOVNIH PRAVNIH INSTITUTA I POJEDINAČNIH RJEŠENJA:

Prvi dio zakona sadrži osnovne odredbe kojima se utvrđuje predmet zakona, definišu pojmovi koji se koriste u zakonu, te navode ciljevi obrazovanja odraslih.

U drugom djelu zakona, koji je podjeljen u osam poglavlja, regulišu se sva pitanja vezana za djelatnost obrazovanja odraslih.

U prvom poglavlju utvrđuju se načela i definiše djelatnost obrazovanja odraslih, dok u drugom poglavlju se uređuju pitanja vezana za Plan obrazovanja odraslih kao strateškog dokumenta u ovoj oblasti kao i godišnji programi koji predstavljaju instrumente za realizaciju Plana. Takođe, ovdje se propisuju nadležnosti i odgovornosti institucija distrikta u sprovođenju ovih dokumenata.

U trećem poglavlju se regulišu pitanja organizatora obrazovanja odraslih, uslovi za osnivanje organizatora obrazovanja odraslih u privatnom sektoru kao i uslovi koje moraju da ispunjavaju ustanove koje osniva Brčko distrikt.

U četvrtom poglavlju se regulišu pitanja vezana za programe obrazovanja odraslih. U ovom dijelu zakon uređuje vrste programa za obrazovanje odraslih, neophodne elemente programa, obavezu licenciranja organizatora obrazovanja, odnosno akreditaciju programa, oblike izvođenja nastave, ogledne programe, praktičan rad kod poslodavca, te osposobljavanje i usavršavanje kod poslodavca kao i način dokazivanja o stečenom znanju, vještini i sposobnosti.

Predmet petog poglavlja su polaznici i polaganje ispita, gdje se reguliše status polaznika, njihova prava i obaveze, elementi konkursa za upis polaznika, ocjenjivanje, ispitna komisija i troškovi obrazovanja.

Šesto poglavlje se bavi pravima i obavezama nastavnika kao i pitanjem njihovog radnog odnosa.

Sedmo poglavlje se bavi razvojem obrazovanja odraslih gdje se regulišu pitanja andragoške evidencije, te predviđa osnivanje Savjeta za obrazovanje odraslih, njegove nadležnosti, sastav i izbor članova.

Osmo poglavlje reguliše pitanje finansiranja, nadzora nad sprovođenjem zakona i kaznene odredbe.

Treći dio zakona je posvećen prelaznim i završnim odredbama gdje se, između ostalog, postavljaju rokovi za donošenje podzakonskih akata.

OBJAŠNJENJE EFEKATA ZAKONA:

Osnovni cilj ovog zakona je da obrazovanje odraslih postane sastavni dio ukupnog obrazovnog sistema distrikta i da se obavljanje i razvoj ove djelatnosti podvrgne odgovarajućim standardima koji će doprinijeti povećanju kvaliteta, efikasnosti i svrsishodnosti obrazovanja odraslih. Akcenat je podjednako stavljen kako na povećanje nivoa pismenosti i obrazovanosti stanovništva tako i na osposobljavanje odraslih u cilju zaposlenja putem dodatnog obrazovanja ili obuke.

Predviđeno je da Vlada donese strateški dokument u kom će se obrazovanje odraslih prepoznati kao djelatnost od opšteg interesa a u čijoj će pripremi učestvovati svi relevantni akteri u ovoj oblasti. U tom dokumentu će se utvrditi prioriteti i finansijske, kadrovske, organizacione i druge mjere za sprovođenje zacrtanih ciljeva. Šef Odjeljenja za obrazovanje će svake godine donositi program u skladu sa strateškim smjernicama i na taj način se starati o efikasnoj realizaciji strateških opredjeljenja.

Zakon postavlja zadovoljavanje materijalnih, prostornih i kadrovskih uslova od strane organizatora obrazovanja odraslih kao uslov za dobijanje dozvole za izvođenje nastave.

Takođe su postavljeni i odgovarajući standardi koje organizatori moraju ispuniti kada su u pitanju programi za obrazovanje odraslih. Na ovaj način se uspostavljaju institucionalne garancije za kvalitet, uspješnost i validnost obrazovanja koje pružaju ustanove koje na zakonit način obavljaju ovu djelatnost.

Razvojan komponenta u ovoj oblasti je vrlo bitna, te je tako omogućeno osnivanje savjeta za obrazovanje odraslih koji bi bio zadužen za analiziranje i praćenje stanja u obrazovanju odraslih i predlaganje mjera za unapređenje ove oblasti. Zakon predviđa sprovođenje stručnog nadzora nad radom organizatora obrazovanja odraslih od strane Odjeljenja dok inspekcijski nadzor nad primjenom zakona i drugih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih vrši inspekcija za obrazovanje. Na kraju se postavljaju precizni rokovi za donošenje svakog od podzakonskih akata bez kojih nema uspješnog sprovođenja ovog zakona.

MEHANIZMI ZA SPROVOĐENJE ZAKONA:

Mehanizmi za sprovođenje ovog zakona su:

- donošenje Plana obrazovanja odraslih kao strateškog dokumenta, te donošenje Godišnjih programa kao mehanizama za realizaciju strategije
- planiranje finansijskih sredstava za realizaciju mjera u obrazovanju odraslih
- sprovođenje postupka odabira organizatora obrazovanja u procesu realizacije aktivnosti iz plana i godišnjeg programa
- kontrolisanje i izdavanje odobrenja za organizatore obrazovanja u pogledu ispunjenosti uslova za obavljanje djelatnosti
- donošenje javno važećih programa
- vođenje odgovarajućih registara
- uspostavljanje Savjeta za obrazovanje odraslih
- obavljanje nadzora nad primjenom zakona

PROCJENA FINANSIJSKIH SREDSTAVA:

S obzirom da će obrazovanje odraslih biti rađeno po Planu odnosno programima, Vlada brčko distrikta kao i Zavod za zapošljavanje su dužni u skladu sa Planom i programima osigurati sredstva za obrazovanje odraslih gdje troškove snosi Distrikt. Prilikom izrade Plana odnosno programa, biće moguće utvrditi iznos finansijskih sredstava. Samo usvajanje zakona, ne nosi budžetske implikacije.

Dalje, mogućnost osnivanja Savjetodavnog vijeća za obrazovanje odraslih sama po sebi ne nosi budžetske implikacije. Sredstva za rad vijeća će zavisiti od dinamike i djelokruga rada i biće poznata tek kada se Distrikt odluči za osnivanje savjeta i nakon donošenja podzakonskog akta kojim se reguliše rad Savjeta.

Ispitna komisija predviđena ovim propisom sama po sebi ne kreira budžetske implikacije jer se za polaganje ispita plaća naknada, odnosno postignuta je budžetska ravnoteža s obzirom da polaznici odnosno poslodavci snose troškove polaganja izuzev u slučaju kada su polaznici planirani programom koji je kreirala odnosno predložila Vlada ili neka njena institucija, kao što je Zavod za zapošljavanje.

Licenciranje i akreditacija formalnih i neformalnih programa obrazovanja odraslih se plaćaju, i predstavljaće prihod budžeta Brčko distrikta BiH, ali se u datom momentu ne može izračunati iznos sredstava koji će po tom osnovu biti generisan jer direktno zavisi od sadržaja Plana i programa obrazovanja odraslih kao i kretanja na tržištu rada.

JAVNE KONSULTACIJE:

Tekst prijedloga ovog zakona dostavlja se organima i institucijama Distrikta radi dostavljanja komentara u roku od 15 dana od dana dostavljanja.

ANEKS IV – Pravilnik o uslovima i načinu obrazovanja odraslih u srednjim školama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina BRČKO DISTRIKT BOSNE I HERCEGOVINE Vlada Brčko Distrikta Odjeljenje - Odjel za obrazovanje		Босна и Херцеговина БРЧКО ДИСТРИКТ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ Влада Брчко дистрикта Одјељење за образовање
--	---	---

Bulevar mira 1, 76100 Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine; Telefon/fax: 049/ 214- 503, 049/ 216-110, Centrala: 049/ 240-600
Булевар мира 1, 76100 Брчко дистрикт Босне и Херцеговине; Телефон/факс: 049/ 214- 503, 049/ 216-110, Централa: 049/ 240-600
www.bdccentral.net e-mail-e-маил: obrazovanje@bdccentral.net

Na osnovu člana 21 i 22 Zakona o Vladi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ broj 19/07, 36/07, 2/08,17/08.), člana 146 Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ broj 10/08.), šef Odjeljenja za obrazovanje, d o n o s i

P R A V I L N I K O USLOVIMA I NAČINU OBRAZOVANJA ODRASLIH U SREDNJIM STRUČNIM ŠKOLAMA BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE

I OPĆE ODREDBE

Član 1.

(Predmet pravilnika)

Ovim pravilnikom propisuju se uvjeti i način sticanja obrazovanja odraslih u srednjim školama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine polaganjem ispita (vanredno obrazovanje).

II PROGRAM SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 2.

(Program sticanja obrazovanja)

(1) Srednje obrazovanje odraslih stiče se kroz :

- a) program za sticanje srednje stručne spreme u okviru registrovanih aktivnosti škole koje je verifikovalo Odjeljenje;
- b) program prekvalifikacije - dokvalifikacije

Član 3.

(Nastavni plan i program)

Srednje obrazovanje odraslih stiče se vanrednim obrazovanjem polaganjem ispita (razrednih i dopunskih) na osnovu nastavnih planova i programima koji su utvrđeni za redovne učenike u školi.

III IZVOĐENJE PROGRAMA SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 4.

(Način izvođenja programa)

- (1) Srednje obrazovanje odraslih iz člana 2. stiče se u srednjoj školi:
 - a) pohađanjem nastave;
 - b) polaganjem ispita (vanrednim obrazovanjem) – razrednih i dopunskih .

Član 5.

(Dopunski ispiti)

- (1) Ako se srednja stručna sprema stiče promjenom programa iste dužine trajanja (prekvalifikacija) ili doškolovavanjem (dokvalifikacija) odnosno radi završavanja započetog školovanja u istom ili dužem trajanju, razlike između programa utvrđuje se kao dopunski ispiti.
- (2) Nakon položenih dopunskih ispita polaznik se upisuje u sljedeću obrazovnu godinu – sljedeći razred.
- (3) Sadržaj predmetne razlike u programima (dopunski ispiti) određuje Odjeljenje za obrazovanje na prijedlog pedagoške institucije.

Član 6.

(Način polaganja ispita)

Srednjeg obrazovanja odraslih, koje se stiče polaganjem ispita u smislu člana 4. stav 1. tačka b) ovog pravilnika, organizuje se u ispitnim rokovima u skladu sa propisima kojima se uređuje pisanje polaganja ispita za redovne učenike u srednjim školama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Član 7.

(Uslovi za obrazovanje odraslih)

- (1) Obrazovanje odraslih mogu vršiti škole koje ispunjavaju sljedeće uslove:
 - a) odobren Plan upis odraslih – vanrednih učenika u okviru svojih registrovanih aktivnosti;
 - b) potreban broj verifikovanih nastavnika za izvođenje programa odraslih;
 - c) odgovarajući prostor i opremu .
- (2) Broj vanrednih učenika za upis u iduću školsku godinu odnosno Plan upisa vanrednih učenika predlaže Školski odbor škole, koji obavezno sadrži broj učenika koji se planira upisati i stručno zvanje i zanimanjima.
- (3) Škola je dužna dostaviti Plan upisa vanrednih učenika Odjeljenju na saglasnost najkasnije do 31. maja tekuće godine za narednu školsku godinu.

IV TROŠKOVI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 8.

(Troškovi obrazovanja odraslih)

- (1) Troškove obrazovanja odraslih snose polaznici programa – vanredni učenici, poslodavac kod kojih su polaznici zaposleni, Zavod za zapošljavanje ili druga zainteresovana pravna i fizička lica.
- (2) Cijena programa odnosno visina naknada za obrazovanje odraslih koje se organizuje polaganjem ispita utvrđuje se podzakonskim aktom koji donosi šef Odjeljenja.

V. UVJETI I NAČIN UPISA ODRASLIH

Član 9.

(Uvjeti za upis)

- (1) Status vanrednog učenika stiče se upisom u školu.
- (2) Pravo upisa u srednju školu kao vanredan učenik ima lice sa:
 - a) navršenih 15 godina do kraja tekuće godine.;
 - b) završenom osnovnom školom (ako se radi o prvom upisu);
 - c) završenim srednjim obrazovanjem ili pojedinim razredima srednjeg obrazovanje (prekvalifikacija i dokvalifikacija.

Član 10.

(Konkurs)

- (1) Škola upisuje vanrednog učenika na osnovu konkursa koji raspisuje Odjeljenje, u skladu sa odobrenim Planom upisa vanrednih učenika.
- (2) Konkurs se raspisuje u prvoj polovini septembra tekuće godine i objavljuje u sredstvima informisanja.
- (3) Konkurs obavezno sadrži:
 - a) oblik savladavanja programa (redovno ili vanredno obrazovanje);
 - b) broj vanrednih učenika koji će se upisati u stručna zvanjima i zanimanje;
 - c) uvjeti za upis;
 - d) dokumenta koja se prilažu uz prijavu;
 - e) rok za prijavu na konkurs;
 - f) rok u kojem će kandidati biti obavješteni o rezultatima konkursa.

Član 11.

(Način upisa)

- (1) Prilikom upisa kandidat popunjava prijavu za upis kojoj prilaže:
 - a) svjedočanstvo o završenom prethodnom obrazovanju;
 - b) izvod iz matične knjige rođenih ili vjenčanih.
- (2) Sve isprave iz stava 1. ovog člana moraju biti u originalu ili ovjerenom prepisu.

Član 12.

(Način izbora)

- (1) Izbor kandidata provodi komisija od 3 člana koju imenuje Nastavničko vijeće škole.
- (2) Ako se na konkurs prijavi veći broj kandidata nego što je predviđeno konkursom, izbor kandidata vrši se na osnovu postignutog uspjeha u prethodnom školovanju (sa većom srednjom ocjenom općeg uspjeha izračunatu na tri decimale).
- (3) Rezultate izbora kandidata za upis komisija objavljuje na oglasnoj ploči škole u roku od tri dana od dana zaključenja konkursa.
- (4) Na odluku komisije, kandidat ima pravo žalbe direktoru škole u roku od pet dana od dana objavljivanja rezultata upisa.
- (5) Direktor škole odlučuje o žalbi u roku od pet dana od dana podnošenja žalbe.

VI. ZAVRŠAVANJE PROGRAMA OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 13.

(Završavanje obrazovanja)

- (1) Vanredni učenik koji s uspjehom položi sve ispite utvrđene nastavnim planom i programom za stručno zvanje - zanimanje koje je upisao, polaže maturski odnosno završni ispit.

(2) Srednje stručno obrazovanje u četverogodišnjem programu vanredni učenik završava polaganjem maturalnog ispita.

(3) Srednje stručno obrazovanje u trogodišnjem programu vanredni učenik završava polaganjem završnog ispita.

(4) Maturalni odnosno završni ispit vanredni učenik polaže u skladu s propisima kojima se uređuje polaganje maturalnog odnosno završnog ispita za redovne učenike u srednjoj stručnoj školi.

Član 14.

(Javne isprave)

(1) Vanrednom učeniku se na završetku svakog razreda izdaje svjedočanstvo o završenom razredu na propisanom obrascu.

(2) Vanrednom učeniku koji položi maturalni odnosno završni ispit izdaje se diploma o završenoj srednjoj školi na propisanom obrascu.

(3) Javne isprave iz stava 1. i 2. ovog člana izdaju se na obrascima čiji je oblik i sadržaj propisan podzakonskim aktom, donešen u skladu sa odredbama Zakonom o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

VII PEDAGOŠKA DOKUMENTACIJA I EVIDENCIJA

Član 15.

(Dokumentacija i evidencija)

Škola je dužna da vodi pedagošku dokumentaciju i evidenciju o obrazovanju odraslih na obrascima i na način propisan podzakonskim aktom kojim se uređuje sadržaj i način vođenja školske dokumentacije i evidencije, donešen u skladu s odredbama Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko distrikta BiH.

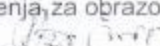
VIII PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 16.

(Stupanje na snagu)

Ova pravilnik stupa na snagu danom donošenja, a objaviće se u „Službenom glasniku Brčko distrikta BiH“.

Broj: 02-02-03004/04
Datum: 12.09.2005.

Šef
Odjeljenja za obrazovanje

Rizo Čivić, dipl.ing.

Bosna i Hercegovina BRČKO DISTRIKT BOSNE I HERCEGOVINE Vlada Brčko Distrikta Odjeljenje - Odjel za obrazovanje		Босна и Херцеговина БРЧКО ДИСТРИКТ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ Влада Брчко дистрикта Одјелјење за образовање
--	---	--

Bulevar mira 1, 76100 Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine; Telefon/fax: 049/ 214- 503, 049/ 216-110, Centrala: 049/ 240-600
 Булевар мира 1, 76100 Брчко дистрикт Босне и Херцеговине; Телефон/факс: 049/ 214- 503, 049/ 216-110, Централна: 049/ 240-600
www.bdccentral.net e-mail-e-mail: obrazovanje@bdccentral.net

Na osnovu člana 21. i 22. Zakona o Vladi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ broj: 19/07,36/07,38/07,2/08,17/08,23/08.), člana 146. Zakona o obrazovanju u osnovnim i srednjim školama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko distrikta BiH“ broj: 10/08.), šef Odjeljenja za obrazovanje, d o n o s i

P R A V I L N I K

O IZMJENAMA I DOPUNAMA PRAVILNIKA O USLOVIMA I NAČINU OBRAZOVANJA ODRASLIH U SREDNJIM ŠKOLAMA BRČKO DISTRIKTA BOSNE I HERCEGOVINE

Član 1.

Član 5. stav (3) Pravilnika o uslovima i načinu obrazovanja odraslih u srednjim školama Brčko distrikta Bosne i Hercegovine se mijenja i glasi:

„(3) Sadržaj predmetne razlike u programima (dopunski ispiti) utvrđuje Nastavničko vijeće na prijedlog direktora o čemu se donosi rješenje.“

U članu 5. iza stava (3) dodaje se novi stav (4) koji glasi:

„(4) Na rješenje iz stava (3) ovog člana može se izjaviti žalba Školskom odboru škole u roku od 15 dana od dana dostavljanja.“

Član 2.

U članu 12. iza stava (2) dodaje se novi stav (3) koji glasi:

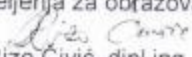
„(3) Ako se na konkurs prijavi manji broj kandidata nego što je predviđeno konkursom Odjeljenje za obrazovanje, na prijedlog Školskog odbora, raspisuje ponovni konkurs za nepopunjen broj kandidata najkasnije do konca oktobra tekuće godine.“

Dosadašnji stavovi (3), (4) i (5) postaju stavovi (4), (5) i (6).

Član 3.

Pravilnik stupa na snagu danom donošenja i objaviće se u „ Službenom glasniku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine „.

Broj:07-02-030054/09
 Datum: 29.04.2010. godine

Šef
 Odjeljenja za obrazovanje

 Rizo Čivić, dipl.ing.

ANEKS V – Pravilnik o uvjetima i načinu izvođenja i stjecanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih, „Narodne novine Županije posavske“, br. 5/98, 5/99 i 9/08

Na temelju članka 28. stavak 3. Zakona o srednjem školstvu („Narodne novine Županije Posavske” broj 1/98), ministar prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Posavske, donosi

**PRAVILNIK
o uvjetima i načinu izvođenja i stjecanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih**

Članak 1.

Ovim pravilnikom propisuju se uvjeti i način izvođenja i stjecanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih, te sadržaj i oblik uvjerenja o osposobljenosti i usavršavanju.

Odredbe ovog pravilnika ne primjenjuju se na izvođenje programa stručnih ispita kao ni na tečajeve i kurseve usavršavanja ili osposobljavanja odraslih koji se reguliraju posebnim propisima.

**I PROGRAMI SREDNJOŠKOLSKOG
OBRAZOVANJA ODRASLIH I NJIHOVO
IZVOĐENJE**

Članak 2.

Programi srednjoškolskog obrazovanja odraslih su:

1. programi za stjecanje srednje školske, srednje stručne i niže stručne spremne,
2. programi prekvalifikacije,
3. programi osposobljavanja i usavršavanja.

Članak 3.

Programi srednjoškolskog obrazovanja odraslih prilagođeni su dobi, predhodnom obrazovanju, znanju, vještinama i sposobnostima odraslih.

Programom srednjoškolskog obrazovanja odraslih utvrđuje se nastavni sadržaj, oblici izvođenja programa i njihovo trajanje, te kadrovski, didaktički i drugi uvjeti za njihovo izvođenje.

Programi srednjoškolskog obrazovanja odraslih izvode se na temelju godišnjeg plana i programa nositelja obrazovanja odraslih.

Članak 4.

Program prekvalifikacije donosi organizacija koja ih izvodi na temelju redovitog nastavnog plana i programa srednje škole.

Program osposobljavanja i usavršavanja donosi organizacija koja ih izvodi.

Članak 5.

Izvođenjem programa za stjecanje srednje školske, srednje stručne i niže spremne iz članka 2. točka 1. ovoga pravilnika može trajati za polovicu duže od trajanja izvođenja redovitog nastavnog plana i programa srednje škole.

Izvođenje programa prekvalifikacije iz članka 2. točka 2. ovog pravilnika može trajati najduže polovicu od trajanja redovitog nastavnog plana i programa srednje škole.

Izvo/enje programa usavršavanja i osposobljavanja odraslih može trajati do jedne godine od dana početka obrazovanja.

Članak 6.

Oblici izvo/enja programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih su:

1. redovita nastava,
2. konzultativno - instruktivni,
3. dopisno - konzultativni,
4. multimedijски.

Članak 7.

Nositelj obrazovanja će sukladno ispunjenim uvjetima i svojim mogućnostima organizirati jedan od navedenih oblika obrazovanja iz članka 6. ovoga pravilnika uz pribavljenu suglasnost nadležnog Ministarstva.

II UVJETI ZA IZVO/ENJE PROGRAMA SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA ODRASLIH

Članak 8.

Programne srednjoškolskog obrazovanja odraslih mogu izvoditi srednje škole, organizacije i ustanove za obrazovanje odraslih (otvorena i pučka sveučilišta) i druge pravne osobe(u daljnjem tekstu: nositelj izvo/enja obrazovanja odraslih) ako imaju:

1. ispunjene uvjete utvr/ene programom iz članka 3. stavak 2. ovoga pravilnika,
2. opće akte, kojim su ure/eni uvjeti i način stjecanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih, a odnose se na:
 - početak i trajanje programa,
 - praćenje i ocjenjivanje uspjeha polaznika,
 - prijelaz u naredni razred odnosno stupanj obrazovanja,
 - način utvr/ivanja i polaganja razlikovnih i dopunskih ispita.

Ispunjenost uvjeta iz članka 8. stavak 1. točka 1. i 2. ovoga pravilnika i početak izvo/enja programa odobrava ministar prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Posavske uz stručno-pedagoško mišljenje Zavoda za školstvo.

III UPIS U PROGRAME SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA ODRASLIH

Članak 9.

Pravo na upis u programe srednjoškolskog obrazovanja odraslih ima osoba u dobi iznad 15 godina života i predhodno završene osnovne škole.

Članak 10.

Upis u program srednjoškolskog obrazovanja odraslih obavlja se na temelju natječaja.

Natječaj objavljuje nositelj izvo/enja obrazovanja odraslih. Natječaj obvezno sadrži uvjete upisa, broj kandidata za odre/eni program, kriterije za izbor kandidata te način provo/enja natječaja.

Iznimno od stavka 1. ovoga članka, upis u program srednjoškolskog obrazovanja odraslih može se obaviti na temelju stavka 2. ovoga članka, bez natječaja, ako program upisuju djelatnici koje na stjecanje obrazovanja upućuju poduzeća ili ustanove odnosno Zavod za zapošljavanje.

IV STJECANJE SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA ODRASLIH POHA\ANJEM NASTAVE

Članak 11.

Srednjoškolsko obrazovanje odraslih poha\anjem nastave mogu steći osobe koje se obrazuju prema članku 6. točka 1. ovoga pravilnika.

Članak 12.

Na praćenje i ocjenjivanje uspjeha, polaganje popravnih ispita, prijelaz u naredni razred, polaganje predmetnog i razrednog ispita, te na polaganje mature ili završnog ispita u srednjoškolskom obrazovanju odraslih koje se stječe prema članku 6. točka 1. ovoga pravilnika, odgovarajuće se primjenjuju odredbe članaka 28., 29., 30. i 31. Zakona o srednjem školstvu.

V STJECANJE SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA ODRASLIH POLAGANJEM ISPITA

Članak 13.

Srednjoškolsko obrazovanje odraslih polaganjem ispita mogu steći osobe koje se obrazuju prema članku 6. točki 2. do 4. ovoga pravilnika.

Članak 14.

Polaganje ispita iz članka 13. ovoga pravilnika provodi se u ispitnim rokovima. Ispitne rokove utvr\uje nositelj izvo/enja obrazovanja odraslih općim aktom.

Članak 15.

Ispiti se polažu pred predmetnim nastavnikom.
Ispit iz istog predmeta može se polagati najviše tri puta.
Ponovni ispit iz istog predmeta polaže se nakon proteka 15 dana od dana predhodnog polaganja ispita.

Članak 16.

Osoba koja treći put nije uspješno položila ispit prema članku 15. ovoga pravilnika, naredne ispite polaže pred ispitnom komisijom.

Članak 17.

Ispitnu komisiju čine predmetni nastavnik i dva nastavnika iz istog ili srodnog obrazovnog područja.

Članove ispitne komisije imenuje ravnatelj ili druga ovlaštena osoba nositelja izvo/enja obrazovanja odraslih.

Članak 18.

Ocjenu na ispitu iz članka 15. ovoga pravilnika utvrđuje predmetni nastavnik.
Ocjenu na ispitu pred ispitnom komisijom utvrđuje ispitna komisija većinom glasova.

VI ZAVRŠETAK SREDNJOŠKOLSKOG OBRAZOVANJA ODRASLIH

Članak 19.

Završetkom programa iz članka 2. ovoga pravilnika stječe se srednja školska, srednja stručna ili niža stručna sprema.

Završetkom programa prekvalifikacije stječe se druga vrsta srednje školske, srednje stručne ili niže stručne spreme.

Članak 20.

Završetkom programa osposobljavanja stječu se vještine i sposobnosti i znanja za obavljanje poslova jednostavnije složenosti u odnosu na srednju školsku, srednju stručnu ili nižu stručnu sprema.

Završavanjem programa usavršavanja stječu se nova odnosno obnavljaju i dopunjuju stečena znanja, sposobnosti i vještine za rad na poslovima određene vrste složenosti nakon stečene srednje školske, srednje stručne ili niže stručne spreme.

Članak 21.

Osobi koja se obrazuje i završi program iz članka 2. točke 1. i 2. ovoga pravilnika izdaje se maturalna svjedodžba o završenom ispitu i svjedodžba o završenom razredu.

Isprave iz stavka 1. ovoga članka izdaju se sukladno Odluci o izgledu svjedodžbi u srednjim školama Županije Posavske ("Narodne novine Županije Posavske" broj 3/97).

Članak 22.

Osobi koja završi program osposobljavanja izdaje se uvjerenje o osposobljenosti.

Osobi koja završi program usavršavanja izdaje se uvjerenje o usavršavanju.

Članak 23.

Svjedodžbe i uvjerenja iz članka 21. i 22. ovoga pravilnika izdaje nositelj izvođenja obrazovanja odraslih.

Obrasci uvjerenja: UO i UOU (u daljnjem tekstu: uvjerenja) iz članka 22. ovoga pravilnika sastavni su dio ovoga pravilnika.

Članak 24.

Ovaj pravilnik stupa na snagu danom objave u "Narodnim novinama Županije Posavske".

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ŽUPANIJA POSAVSKA
Ministarstvo prosvjete, znanosti,
kulture i športa
Broj: 09-711/98
Orašje, 10. srpnja 1998. godine

Temeljem članka 28. stavak 3. Zakona o srednjem školstvu ("Narodne novine Županije Posavske", broj 1/98), ministar prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Posavske, donosi

P R A V I L N I K
o izmjeni i dopuni Pravilnika o uvjetima i načinu izvo/enja i stjecanju srednjoškolskog obrazovanja odraslih

Članak 1.

U Pravilniku o uvjetima i načinu izvo/enja i stjecanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih ("Narodne novine Županije Posavske", broj 5/98) u članku 5. iza stavka 1. dodaje se novi stavak 2. koji glasi:

"Kandidat može u tijeku jedne školske godine, u svim ispitnim rokovima položiti samo jedan razred od I do IV razreda srednje škole.

Članak 2.

U članku 5. stavak 2. i 3. postaju članci 3. i 4.

Članak 3.

U članku 14. iza stavka 2. dodaje se stavak 3. i 4. koji glase:

"Na temelju prijava i ostale dokumentacije ispitna komisija utvrđuje kandidate koji ispunjavaju uvjete za polaganje ispita i izvješćuje ih o terminu i rasporedu polaganja."

"O terminima i rasporedu polaganja škola je dužna izvjestiti organ inspekcije, Zavod za školstvo i Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa najkasnije 10 dana prije početka polaganja ispita."

Članak 4.

Ovaj Pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objave u "Narodnim novinama Županije Posavske".

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ŽUPANIJA POSAVSKA
Ministarstvo prosvjete, znanosti,
kulture i športa
Broj: 09-38-259/99
Orašje, 21. rujna 1999. godine

Temeljem članka 28. stavak 3. Zakona o srednjem školstvu ("Narodne novine Županije Posavske" broj 3/04, 4/04, 3/08 i 8/08), ministar prosvjete, znanosti, kulture i športa, d o n o s i

P R A V I L N I K
o dopunama Pravilnika o uvjetima i načinu izvođenja i stjecanja srednjoškolskog
obrazovanja odraslih

Članak 1.

U članku 2. stavak 1. iza točke 3. dodaje se točka:

"4. program tečajeva i kursova".

Članak 2.

Članak 4. mijenja se i glasi:

"Programe iz članka 2. stavak 1. točka 2., 3. i 4. donosi ustanova koja ih izvodi uz suglasnost Ministarstva".

Članak 3.

Članak 5. stavak 3. Pravilnika o uvjetima i načinu izvođenja i stjecanja srednjoškolskog obrazovanja odraslih ("Narodne novine Županije Posavske" broj 5/98 i 5/99) mijenja se i glasi:

"Izvođenje programa prekvalifikacije iz članka 2. točka 2. ovog Pravilnika može trajati najkraće šest mjeseci, a najduže polovicu od trajanja redovitog nastavnog plana i programa srednje škole. Ukoliko se ne povećava razina obrazovanja prekvalifikacija može trajati do godinu dana".

Članak 4.

Članak 23. stavak 2. mijenja se i glasi:

"Obrasci uvjerenja: UO i UOU (u daljnjem tekstu: uvjerenja) iz članka 22. mijenjaju se i sastavni su dio ovoga Pravilnika".

Članak 5.

Ovaj Pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objave u "Narodnim novinama Županije Posavske".

Bosna i Hercegovina
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
ŽUPANIJA POSAVSKA
Ministarstvo prosvjete, znanosti,
kulture i športa
Broj: 06-38-1316/08
Orašje, 30.12.2008. godine

**Z A K O N
O OBRAZOVANJU ODRASLIH**

I OSNOVNE ODREDBE

Član 1.

- (1) Ovim zakonom uređuje se organizacija i struktura obrazovanja odraslih.
(2) Obrazovanje odraslih je dio jedinstvenog obrazovnog sistema Republike Srpske (u daljem tekstu: Republika), kojim se obezbjeđuje obrazovanje, usavršavanje i osposobljavanje odraslih lica.

Član 2.

- (1) Obrazovanje odraslih može biti:
a) formalno,
b) neformalno i
v) informalno.
(2) Formalno obrazovanje odraslih označava obrazovni proces koji se izvodi u obrazovnim ustanovama po programima osnovnog i srednjeg obrazovanja prilagođenim potrebama i mogućnostima odraslih.
(3) Formalno obrazovanje odraslih sprovodi se u skladu sa zakonima kojima se uređuju djelatnosti osnovnog i srednjeg obrazovanja, osim u pitanjima koja su uređena ovim zakonom.
(4) Neformalno obrazovanje odraslih je organizovan proces učenja i obrazovanja usmjeren ka usavršavanju, specijalizaciji i dopunjavanju znanja, vještina i sposobnosti prema dijelovima programa formalnog obrazovanja (modulima) i po posebnim programima za sticanje znanja, vještina i sposobnosti, a koji se mogu organizovati kod obrazovnih ustanova i specijalizovanih organizacija, koje ispunjavaju uslove prema programu koji izvode.
(5) Informalno učenje podrazumjeva permanentno samoobrazovanje, usavršavanje i sticanje znanja i vještina van obrazovnih ustanova i specijalizovanih organizacija obrazovanja odraslih.

Član 3.

Obrazovanje odraslih zasniva se na načelima:

- a) cjeloživotnog učenja,
b) racionalnog korištenja obrazovnih mogućnosti, teritorijalne blizine i dostupnosti obrazovanja svima pod jednakim uslovima, u skladu sa njihovim sposobnostima,
v) slobode i autonomije pri izboru načina, sadržaja, oblika, sredstava i metoda obrazovanja,
g) uvažavanja različitosti i uključivanja lica sa posebnim potrebama,
d) stručne i moralne odgovornosti andragoških radnika,
đ) garancije kvaliteta obrazovne ponude i
e) poštovanja ličnosti i dostojanstva svakog učesnika u obrazovanju odraslih.

Član 4.

Obrazovanje odraslih ima za cilj:

- a) postizanje najmanje osnovnog obrazovanja,
- b) osposobljavanje za zapošljavanje odraslih lica koji nemaju završeno formalno obrazovanje,
- v) omogućavanje daljeg obrazovanja i obuke, odnosno mogućnost dokvalifikacije, prekvalifikacije i kontinuiranog stručnog usavršavanja tokom cijelog radnog vijeka i
- g) omogućavanje obrazovanja i sticanje znanja i vještina koje odgovaraju ličnim sposobnostima, afinitetu i životnom dobu pojedinca.

Član 5.

Pojedini izrazi u ovom zakonu imaju značenje:

- a) odrasli su lica starija od 15 godina koja nisu završila osnovno obrazovanje, odnosno lica starija od 18 godina koja su završila osnovno obrazovanje u redovnom školovanju i druga lica koja se obrazuju, a da pri tom nemaju status učenika ili studenta,
- b) prvo zanimanje je obrazovanje i osposobljavanje za uključivanje u rad nakon završene osnovne škole,
- v) dokvalifikacija je sticanje novog znanja u okviru istog zanimanja s ciljem povećanja kompetencija,
- g) prekvalifikacija je obrazovanje i osposobljavanje za drugo zanimanje, radi zapošljavanja,
- d) specijalizacija je obrazovanje i osposobljavanje u okviru istog zanimanja radi sticanja posebnih znanja i radnih vještina,
- đ) polaznik obrazovanja je odraslo lice koje pohađa program obrazovanja odraslih i
- e) posebni programi su programi za povećanje opšte obrazovnog i kulturnog nivoa stanovništva i povećanja stručnih i drugih kompetencija i
- ž) javno važeći obrazovni program je program obrazovanja koji je donio nadležni organ republičke uprave ili program koji sadrži znanja utvrđena od strane nadležnog organa, u skladu sa zakonom.

Član 6.

Gramatički izrazi upotrebljeni u ovom zakonu za označavanje muškog ili ženskog pola podrazumijevaju oba pola.

II PLAN OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 7.

(1) Opšti interes u obrazovanju odraslih utvrđuje se Planom obrazovanja odraslih Republike Srpske (u daljem tekstu: Plan obrazovanja).

(2) Plan obrazovanja iz stava 1. ovog člana donosi Vlada Republike Srpske (u daljem tekstu: Vlada) za period od jedne godine, na prijedlog Zavoda za obrazovanje odraslih (u daljem tekstu: Zavod).

(3) U pripremi Plana obrazovanja, Zavod obavezno pribavlja mišljenje Zavoda za zapošljavanje, Privredne komore Republike Srpske, Udruženja poslodavaca, organa jedinice lokalne samouprave i nadležnih ministarstava.

Član 8.

Planom obrazovanja iz člana 7. ovog zakona, se:

- a) utvrđuju prioritetne obrazovne oblasti obrazovanja odraslih,
- b) određuje infrastrukturne djelatnosti potrebne za izvođenje obrazovanja odraslih;
- v) određuje raspoređivanje programa obrazovanja na jedinice lokalne samouprave pri čemu se vodi računa o racionalnom korišćenju postojećih obrazovnih kapaciteta, broju polaznika obrazovanja, razvojnim specifičnostima područja, obezbjeđivanju jednakih uslova za sticanje obrazovanja i osposobljavanja odraslih i o dostupnosti obrazovanja,
- g) određuje okvirni obim sredstava koja su potrebna za njegovu realizaciju,
- d) određuju ministarstva koja su nadležna za sprovođenje Plana obrazovanja i
- đ) određuju programi i dinamika njihovog ostvarivanja.

Član 9.

- (1) U sprovođenju Plana obrazovanja Zavod:
 - a) objavljuje konkurse za izvođenje odgovarajućih programa obrazovanja,
 - b) prati izvođenje programa obrazovanja i preduzima mjere koje su potrebne za njihovo izvođenje,
 - v) planira sredstva za finansiranje programa osnovnog obrazovanja, prvog zanimanja i infrastrukturne djelatnosti za njihovo ostvarivanje i
 - g) obavlja druge zadatke određene Planom obrazovanja.
- (2) Na osnovu raspisanog konkursa, direktor Zavod donosi rješenje o izboru organizatora obrazovanja.
- (3) Protiv rješenja iz stava 2. ovog člana može se izjaviti žalba ministru prosvjete i kulture (u daljem tekstu: ministar)
- (4) Na osnovu rješenja iz stava 2. ovog člana zaključuje se ugovor o međusobnim pravima i obavezama Zavoda i organizatora obrazovanja.
- (5) Ministar donosi Pravilnik o postupku izbora organizatora obrazovanja.

III ORGANIZATORI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 10.

- (1) Obrazovanjem odraslih, kao svojom redovnom djelatnošću ili djelatnošću koja prati redovnu mogu se baviti, osnovne i srednje škole koje su registrovane za obrazovanje odraslih i specijalizovane organizacije za obrazovanje odraslih kao što su radnički univerziteti, centri za obuku, škole stranih jezika, auto škole kao i druga pravna lica koja ispunjavaju uslove predviđene pojedinačnim programom za obrazovanje odraslih (u daljem tekstu: organizatori obrazovanja).
- (2) Organizator obrazovanja iz stava 1. ovog člana koji ima status pravnog lica može da obavlja obrazovanje odraslih u posebnoj jedinici van svog sjedišta ukoliko ispunjava predviđene uslove.
- (3) Organizatori obrazovanja mogu izvoditi pojedinačne programe samostalno ili u međusobnoj saradnji.

Član 11.

- (1) Programe formalnog obrazovanja odraslih mogu izvoditi organizatori obrazovanja, koji imaju odobrenje za izvođenje određenog programa.
- (2) Zahtjev za odobravanje izvođenja programa obrazovanja odraslih podnosi se Zavodu.
- (3) Uz zahtjev se prilažu:
 - a) programi formalnog obrazovanja odraslih,
 - b) dokazi o stručno-pedagoškom radnicima i nastavnicima koji izvode program,
 - v) dokazi o prostoru, opremi i nastavnim sredstvima,

- g) dokazi o sredstvima za izvođenje programa i
- d) dokaz o uplati naknade na račun javnih prihoda.
- (4) Naknada se koristi za troškove postupka utvrđivanja ispunjenosti uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih.
- (5) Ispunjenost uslova za izvođenje programa obrazovanja odraslih utvrđuje neposrednim uvidom komisija od najmanje tri člana koju imenuje ministar.
- (6) Član komisije ne može biti službenik Ministarstva prosvete i kulture (u daljem tekstu: Ministarstvo), Zavoda, niti zaposleni kod organizatora obrazovanja koji je podnio zahtjev za odobravanje izvođenja programa.
- (7) O zahtjevu za izvođenje programa odlučuje rješenjem direktor Zavoda.
- (8) Protiv rješenja iz stava 7. ovog člana dozvoljena je žalba ministru.

Član 12.

- (1) Vrijeme organizovanja obrazovanja odraslih u toku godine i obrazovni rad u toku dana i radne nedjelje raspoređuju se na način predviđen Statutom ili drugim aktom organizatora obrazovanja.
- (2) Organizator formalnog obrazovanja mora, najmanje dva puta godišnje, objaviti rokove za ispite iz obrazovnih programa koje izvodi i to najmanje 30 dana prije predviđenog termina polaganja ispita.
- (3) Trajanje formalnog obrazovanja odraslih, redosljed nastave pojedinih predmeta ili predmetnih oblasti, način i oblici provjeravanja znanja, napredovanje i drugo prilagođava se specifičnostima, potrebama i mogućnostima polaznika obrazovanja.

Član 13.

- (1) Organizatori formalnog obrazovanja moraju, u posebnoj publikaciji, predstaviti programe obrazovanja koje izvide, kao i svoju organizaciju rada i prilikom upisa sa njima upoznati kandidate.
- (2) Organizator formalnog obrazovanja mora javno objaviti program obrazovanja, najkasnije 30 dana prije početka izvođenja obrazovanja, odnosno prije objavljivanja konkursa za upis.

IV PROGRAMI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 14.

- (1) Programom obrazovanja odraslih utvrđuje se:
 - a) naziv programa,
 - b) nastavni sadržaji,
 - v) oblik izvođenja programa,
 - g) trajanje programa i način provjere,
 - d) kadrovski, didaktički, prostorni uslovi za njegovo izvođenje, te školska ili stručna sprema, odnosno zanimanje, znanje i vještine koje se stiče završavanjem programa,
 - đ) uslovi za upis, napredovanje i završetak programa i
 - e) način evaluacije programa i postignuća učenja.
- (2) Programi iz stava 1. ovog člana prilagođeni su dobi, prethodnom obrazovanju, znanju, vještinama i sposobnostima odraslih.
- (3) Programom prekvalifikacije utvrđuju se i razlike stručnih predmeta između stečene stručne sprema i stručne sprema koja se stiče završetkom programa prekvalifikacije.
- (4) Programom osposobljavanja utvrđuju se i minimum znanja i vještina neophodnih za sticanje određenog zanimanja.

(5) Programom usavršavanja utvrđuje se i dodatni opseg posebnih znanja i vještina u određenoj oblasti u odnosu na trenutnu kvalifikaciju kandidata.

Član 15.

(1) Polaznik obrazovanja odraslih stiče obrazovanje, znanje, vještine i sposobnosti po programima obrazovanja za odrasle ili dijelovima odgovarajućih obrazovnih programa za učenike.

(2) Programi, iz stava 1. ovog člana, su:

- a) obrazovanje i osposobljavanje odraslih kojima je prestalo pravo na redovno obrazovanje,
- b) prekvalifikaciju, dokvalifikaciju ili specijalizaciju,
- v) obrazovanje i osposobljavanje nezaposlenih za potrebe tržišta rada,
- g) usavršavanje radi postizanja višeg stepena znanja u profesiji i podizanja produktivnosti rada,
- d) obrazovanje za prihvatanje vrijednosti demokratije i građanskog društva,
- đ) učenje stranih jezika,
- e) obrazovanje za ostvarivanje posebnih prava pripadnika nacionalnih i etničkih grupa,
- ž) obrazovanje odraslih sa posebnim potrebama (posebno nadarena lica i lica sa psihičkim i fizičkim smetnjama ili poremećajima u ponašanju) i
- z) obrazovanje posebnih grupa (socijalno isključenih grupa, asocijalnih lica).

Član 16.

Programi formalnog obrazovanja odraslih obuhvataju:

- a) osnovno obrazovanje odraslih,
- b) programe za sticanje srednje stručne spreme,
- v) programe za sticanje prvog zanimanja,
- g) programe prekvalifikacije,
- d) programe osposobljavanja i
- đ) programe usavršavanja.

Član 17.

Programi neformalnog obrazovanja obuhvataju:

- a) programe zaštite okoline i ekologije,
- b) programe stranih jezika,
- v) programe obuke za rad na računaru,
- g) programe preduzetništva i menadžmenta,
- d) programe rada u struci,
- đ) programe iz poznavanja nauke i tehnologije,
- e) programe kreativnog i umjetničkog izražavanja i
- ž) drugih znanja, vještina i sposobnosti.

Član 18.

(1) Javno važeće programe obrazovanja za osposobljavanje, prekvalifikaciju, dokvalifikaciju, usavršavanje, specijalizaciju zaposlenih i nezaposlenih lica utvrđuju nadležna ministarstva na prijedlog Zavoda.

(2) Prije utvrđivanja prijedloga programa iz stava 1. ovog člana Zavod pribavlja mišljenje nadležnih ministarstava, Zavoda za zapošljavanje Republike Srpske (u daljem tekstu: Zavod za zapošljavanje), Agencija za posredovanje pri zapošljavanju, Privredne komore Republike Srpske i Udruženja poslodavaca.

Član 19.

Programi obrazovanja odraslih mogu se izvoditi:

- a) redovnom nastavom,
- b) konsultativno – instruktivnom nastavom i
- v) praktičnim radom.

Član 20.

- (1) Program obrazovanja odraslih može biti organizovan po principu modularnog rada.
- (2) Izvođenje programa za sticanje srednje stručne spreme odraslih traje koliko i izvođenje programa za obrazovanje redovnih učenika.
- (3) Izvođenje programa prekvalifikacije traje najmanje šest mjeseci.
- (4) Izvođenje programa osposobljavanja traje najmanje šest mjeseci.
- (5) Izvođenje programa usavršavanja nije vremenski ograničeno.

Član 21.

- (1) Programi obrazovanja ili dijelovi programa obrazovanja odraslih, radi uvođenja organizacionih promjena, primjene savremenih tehnologija, zahtjeva tržišta za deficitarna zanimanja i slično, mogu se uvoditi i provjeravati oglednim programom, na prijedlog škole, Udruženja poslodavaca, Zavoda za zapošljavanje ili drugih zainteresovanih organizacija.
- (2) Organizatora obrazovanja, koji će izvoditi ogledni program, određuje Ministarstvo, na prijedlog Zavoda i zainteresovanih organizacija.
- (3) Izvođenje oglednog programa prati Zavod.
- (4) Stečeno znanje, vještine i sposobnosti, u smislu stava 1. ovog člana, provjeravaju se kod Ispitnog centra.

Član 22.

- (1) Programi obrazovanja odraslih koji se realizuju kroz praktičan rad mogu se ostvarivati kod poslodavca i kod drugog organizatora obrazovanja a uređuju se ugovorom.
- (2) Ako se praktični rad izvodi kod poslodavca koji nije i organizator obrazovanja, međusobna prava i obaveze organizatora obrazovanja i poslodavca uređuju se ugovorom, a međusobna prava polaznika obrazovanja i poslodavca ugovorom o praktičnom radu.

Član 23.

- (1) Udruženja poslodavaca predlažu zanimanja za koja se pripremaju odgovarajući programi iz člana 21. stav 1. ovog zakona i stara se o praktičnom obrazovanju za ta zanimanja.
- (2) Udruženja poslodavaca:
 - a) organizuju savjetovanja i specijalizacije za zaposlene (marketing, menadžment i dr.),
 - b) učestvuju u koncipiranju programa učenja uz rad, za sticanje specijalističkih znanja i sprovodi permanentno obrazovanje,
 - v) predlažu standarde praktičnih znanja,
 - g) predlažu Zavodu programe usavršavanja i osposobljavanja odraslih,
 - d) predlažu svoje predstavnike za članove ispitnih komisija za sticanje kvalifikacija,
 - đ) vode registar poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad,
 - e) obavljaju savjetodavni rad u vezi izvođenja praktičnog rada i
 - ž) na zahtjev organizatora obrazovanja, daju potrebne podatke o poslodavcima kod kojih se može obavljati praktičan rad.

(3) Način provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržinu i način vođenja registra poslodavaca utvrđuje pravilnikom ministar na prijedlog Zavoda, a uz prethodno pribavljeno mišljenje Privredne komore.

V POLAZNICI, ISPITI I NASTAVNICI OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 24.

(1) Odrasli koji se upisuju u program obrazovanja za odrasle stiče status polaznika obrazovanja.

(2) Polaznikom obrazovanja odraslih u smislu ovog zakona može biti lice starije od 15 godina koje nije završilo osnovno obrazovanje, odnosno lice starije od 18 godina koje se obrazuje, a da pri tom nema status učenika ili studenta.

(3) Polaznik obrazovanja odraslih upisuje se u javno važeći program obrazovanja odraslih ako ispunjava propisane uslove u pogledu prethodnog obrazovanja, iskustva ili posebnih psihofizičkih sposobnosti.

Član 25.

(1) Na osnovu konkursa, koji objavljuje organizator obrazovanja vrši se upis polaznika obrazovanja odraslih iz člana 24. stav 2. ovog zakona.

(2) Programom obrazovanja odraslih propisuju se opšti i posebni uslovi, koje mora ispunjavati polaznik obrazovanja odraslih.

(3) Konkurs sadrži:

- a) opšte i posebne uslove za upis,
- b) broj slobodnih mjesta za upis, u skladu sa ovim zakonom, programom obrazovanja i rješenjem o odobravanju izvođenja programa,
- v) način izvođenja programa obrazovanja, trajanje i uslove za njegovo završavanje,
- g) javnu važnost programa obrazovanja i
- d) visinu školarine po pojedinom polazniku obrazovanja, ukoliko obrazovanje nije finansirano ili sufinansirano iz javnih prihoda.

Član 26.

Ako se na konkurs prijavi više kandidata nego što ih je moguće upisati u program obrazovanja odraslih, organizator obrazovanja dužan je da prilikom izbora kandidata uzima u obzir stepen ispunjenosti uslova u pogledu prethodnog obrazovanja, iskustva ili posebnih psihofizičkih sposobnosti.

Član 27.

(1) Organizator obrazovanja i polaznik zaključuju ugovor o obrazovanju kojim se uređuju njihova međusobna prava i obaveze.

(2) Status polaznika obrazovanja prestaje:

- a) uspješnim završetkom programa,
- b) odustankom i
- v) ispisom.

Član 28.

(1) Polaznik obrazovanja ima pravo na obrazovanje i osposobljavanje koje je stručno i kvalitetno organizovano.

(2) Polaznik obrazovanja, za vrijeme trajanja formalnog obrazovanja koje obuhvata sticanje srednje stručne sprema, ima prava i obaveze kao i učenik stručne škole, u skladu sa zakonom.

(3) Zaposleni polaznik obrazovanja ima pravo na odsustvo sa posla radi obrazovanja i osposobljavanja, u zavisnosti od složenosti i dužine trajanja programa obrazovanja, u skladu sa zakonom i aktom poslodavca.

(4) Međusobna prava i obaveze između zaposlenog polaznika obrazovanja i poslodavca uređuju se ugovorom (mjesto obrazovanja, vrijeme trajanja obrazovanja, naknada i sl.).

Član 29.

Polaznici programa formalnog osposobljavanja i usavršavanja obavezno polažu ispit provjere iz sadržaja programa na završetku upisanog programa.

Član 30.

(1) Ocjenjivanje polaznika obrazovanja za sticanje osnovnog i srednjeg obrazovanja vrši se u skladu sa propisima koji regulišu te oblasti obrazovanja, ako ovim zakonom nije drukčije određeno.

(2) Polazniku programa srednjoškolskog obrazovanja odraslih za sticanje srednje stručne sprema na kraju svakog završenog razreda izdaje se razredno svjedočanstvo, i nakon završnog ispita svjedočanstvo o završnom ispitu.

(3) Polazniku koji završi program osposobljavanja izdaje se uvjerenje o osposobljenosti.

(4) Polazniku koji završi program usavršavanja izdaje se uvjerenje o usavršavanju.

(5) Ministar donosi Pravilnik o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih.

Član 31.

(1) Odrasli mogu polaganjem ispita kod Ispitnog centra dokazivati znanje, vještine i sposobnosti, bez obzira na način njihovog sticanja.

(2) Ispitni centar je organizaciona jedinica Zavoda, čija je nadležnost provjera znanja, vještina i sposobnosti pojedinaca.

(3) Provjera znanja, vještina i kompetencija pojedinaca provodi se kroz proces testiranja.

(4) Testiranje iz stava 3 ovog člana provode komisije sastavljene od stručnjaka iz pojedinih oblasti u skladu sa programima obrazovanja ili katalogima znanja.

(5) Komisije iz stava 4. ovog člana formira direktor zavoda po potrebi.

(6) Zavod na osnovu utvrđenog znanja pojedinaca izdaje javne isprave o završenom obrazovanju za odrasle.

(7) Ministar donosi Pravilnik o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita .

Član 32.

(1) Poslodavac može, radi prilagođavanja tržišnim zahtjevima i promjenama, novim tehnološkim i radnim procesima, organizovati različite oblike osposobljavanja i usavršavanja zaposlenih.

(2) Odrasli koji se osposobljava u smislu stava 1. ovog člana može da potvrđuje stečeno znanje, vještine i sposobnosti kod Zavoda, koji o tome izdaje javnu ispravu, u skladu sa zakonom.

Član 33.

(1) Za sticanje osnovnog obrazovanja i prvog zanimanja odrasli ne plaćaju školarinu.

(2) Za sticanje ostalih vidova obrazovanja i osposobljavanja odraslih troškove obrazovanja snose polaznici programa, poslodavci kod kojih su zaposleni, Zavod za zapošljavanje ili druga zainteresovana pravna i fizička lica.

Član 34.

(1) Obrazovanje odraslih obavljaju nastavnici, profesori, nastavnici za praktičnu nastavu, stručni saradnici, predavači, treneri, voditelji i drugi stručni radnici (u daljem tekstu: nastavnici).

(2) Nastavnici moraju ispunjavati uslove propisane programom za obrazovanje odraslih i imaju pravo i obavezu stalnog stručnog i andragoškog usavršavanja.

(3) Ministar donosi Pravilnik o vrsti stručne spremlje nastavnika.

VI PRAĆENJE I RAZVOJ OBRAZOVANJA ODRASLIH

Član 35.

Praćenje i unapređivanje obrazovanja odraslih obavlja Zavod, kao upravna organizacija u sastavu Ministarstva.

Član 36.

(1) Zavod vodi Registar organizatora obrazovanja.

(2) Ministar donosi Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra organizatora obrazovanja.

(3) Organizatori obrazovanja vode andragošku dokumentaciju i evidenciju.

(4) Ministar donosi Pravilnik o sadržaju, formatu, te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije iz stava 3. ovog člana.

Član 37.

(1) Radi efikasnijeg praćenja i ostvarivanja obrazovanja odraslih, jedinice lokalne samouprave mogu osnovati lokalne savjete, za čiji rad obezbjeđuju i finansijska sredstva.

(2) Lokalne savjete čine predstavnici lokalne vlasti, poslodavaca, sindikata i udruženja građana.

Član 38.

Nadležnosti lokalnih savjeta su da:

- a) analiziraju i prate stanje u području razvoja ljudskih resursa, zapošljavanja i obuke odraslih,
- b) identifikuju potrebe i prioritete u obrazovanju odraslih i obuci na svom području,
- v) prikupljaju informacije o potrebama tržišta rada na svom području,
- g) dostavljaju Zavodu prijedloge za razvoj programa za obrazovanje odraslih,
- d) predlažu programe za obrazovanje odraslih koje će finansirati i
- đ) obezbjeđuju sredstva za ustanove i organizacije za obrazovanje odraslih kojima je osnivač.

VII FINANSIRANJE, NADZOR I KAZNENE ODREDBE

Član 39.

(1) Obrazovanje odraslih je partnerska djelatnost i zajednička odgovornost Republike, jedinica lokalne samouprave, poslodavaca, zaposlenih, privradnih i stručnih asocijacija, udruženja, naučnoistraživačkih i obrazovnih institucija i pojedinaca.

(2) Sredstva za finansiranje obrazovanja odraslih obezbjeđuju se u budžetu Republike, budžetima jedinica lokalne samouprave (u daljem tekstu: javna sredstva), neposredno od polaznika i poslodavaca, te iz drugih izvora u skladu sa Planom obrazovanja.

Član 40.

(1) Upravni i stručni nadzor nad radom organizatora obrazovanja odraslih provodi Zavod.

(2) Inspekcijski nadzor nad primjenom zakona i drugih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih vrši Republička prosvjetna inspekcija u skladu sa zakonom kojim se reguliše oblast inspekcije.

Član 41.

(1) Novčanom kaznom od 2.000 do 6.000 KM kazniće se za prekršaj organizator obrazovanja, ako:

a) počne da obavlja djelatnost obrazovanja odraslih prije donošenja rješenja o odobrenju izvođenja programa obrazovanja odraslih (član 11. stav 7.),

b) ne zaključi ugovor sa polaznikom obrazovanja odraslih (član 27. stav 1.),

v) od odraslog naplati troškove za sticanjenj osnovnog obrazovanja (čl. 33. stav 1.) i

g) vodi evidenciju i dokumentaciju suprotno odredbama ovog zakona (član 36. stav 3.).

(2) Novčanom kaznom od 1.000 do 3.000 KM kazniće se odgovorno lice u organizatoru obrazovanja za prekršaj iz stava 1. ovog člana.

VIII PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 42.

Organizatori obrazovanja koji realizuju programe za obrazovanje odraslih dužni su da u roku od jedne godine usklade svoja opšta akta sa ovim zakonom.

Član 43.

Vlada će u roku od godinu dana donijeti Plan obrazovanja.

Član 44.

Ministar će u roku od devet mjeseci od dana stupanja na snagu ovog zakona na prijedlog Zavoda donijeti pravilnike:

a) o postupku izbora organizatora obrazovanja (član 9. stav 5.)

b) o načinu provjere i verifikacije poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad, sadržinu i način vođenja registra poslodavaca (član 23. stav 3.),

v) o formi i sadržaju javnih isprava u obrazovanju odraslih (član 30. stav 5.),

g) o formiranju ispitnih komisija, načinu rada i sprovođenju ispita (član 31. stav 7.),

d) o vrsti stručne spreme nastavnika (član 34. stav 3.),

đ) o sadržaju i načinu vođenja Registra organizatora obrazovanja (član 36. stav 2.) i

e) o sadržaju, formatu te načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije (član 36. stav 4.).

Član 45.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u "Službenom glasniku Republike Srpske".

Broj: 01-963/09
Datum: 11. jun 2009. godine

PREDSJEDNIK
NARODNE SKUPŠTINE

Mr Igor Radojičić

ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O OBRAZOVANJU ODRASLIH

Član 1.

U Zakonu o obrazovanju odraslih („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 59/09), u članu 5. tački a) riječi: „koja su završila osnovno obrazovanje u redovnom školovanju i druga lica koja se obrazuju, a da pri tom nemaju status učenika ili studenta“ brišu se.

Član 2.

U članu 13. stav 2. briše se.

Član 3.

U članu 18. stav 2. riječi: „Udruženja poslodavaca“ zamjenjuju se riječima: „većinskog reprezentativnog udruženja poslodavaca na nivou Republike“.

U članu 18. poslije stava 2. dodaje se novi stav 3. koji glasi:

„(3) Ministar, na prijedlog Zavoda, donosi formalne nastavne planove i programe obrazovanja odraslih za zanimanja trećeg i četvrtog stepena složenosti.“

Član 4.

U članu 20. u stavu 2. riječi: „koliko i izvođenje programa za obrazovanje redovnih učenika“, zamjenjuju se riječima: „u skladu sa brojem časova predviđenim programima srednjeg stručnog obrazovanja odraslih“.

Stav 3. briše se.

Dosadašnji st. 4. i 5. postaju st. 3. i 4.

Član 5.

U članu 24. u stavu 2. poslije riječi: „studenta“ dodaje se zapeta i riječi: „ukoliko upisuje formalni program obrazovanja odraslih“.

Član 6.

U članu 25. u stavu 3. u tački v) briše se zapeta i dodaje riječ: „i“.

U istom stavu u tački g) poslije riječi: „obrazovanja“ briše se riječ: „i“ i dodaje tačka.

U istom stavu tačka d) briše se.

Član 7.

Član 40. mijenja se i glasi:

„(1) Unutrašnji nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši Ministarstvo.

(2) Nadzor nad stručnim radom organizatora obrazovanja odraslih vrši Zavod.

(3) Inspekcijski nadzor nad primjenom ovog zakona i drugih propisa iz oblasti obrazovanja odraslih vrši Republička uprava za inspekcijske poslove, posredstvom prosvjetne inspekcije.“

Član 8.

Poslije člana 40. dodaju se novi čl. 40a. i 40b. koji glase:

„Član 40a.

U vršenju inspekcijskog nadzora, inspektor koji vrši inspekcijski nadzor u oblasti obrazovanja odraslih:

- a) provjerava ispunjenost uslova za rad organizatora obrazovanja,
- b) provjerava upis i postupak ocjenjivanja polaznika,
- v) kontroliše primjenu odobrenih nastavnih planova i programa,
- g) provjerava da li nastavnici ispunjavaju uslove za rad u nastavi za obrazovanje odraslih,
- d) kontroliše urednost vođenja andragoške i druge evidencije i dokumentacije,
- đ) kontroliše zakonitost izdavanja javnih isprava,
- e) kontroliše naplatu školarine od polaznika i
- ž) vrši druge kontrole u skladu sa Zakonom.

Član 40b.

Inspektor koji vrši inspekcijski nadzor u oblasti obrazovanja odraslih, nakon utvrđenih nedostataka, ima ovlašćenja da:

- a) privremeno oduzme, do konačne odluke nadležnog organa, dokumentaciju i evidenciju koju vodi organizator obrazovanja,
- b) naloži otklanjanje nedostataka nastalih neizvršavanjem ili nepravilnom primjenom zakona, podzakonskih propisa i drugih akata,
- v) naloži poništavanje upisa polaznika i ocjena ako su provedeni suprotno zakonu,

g) naloži poništavanje akata organizatora obrazovanja odraslih ako su doneseni suprotno ovom zakonu,

d) naloži poništavanje javnih dokumenata koja su izdata suprotno zakonu,

đ) naloži otklanjanje nedostataka u postupku vođenja evidencije i dokumentacije,

e) zabrani, do donošenja konačnog rješenja Zavoda, rad organizatoru obrazovanja koji ne ispunjava propisane uslove i podnese zahtjev za brisanje organizatora iz registra Zavoda,

ž) zabrani upotrebu nastavnih planova i programa formalnog obrazovanja odraslih organizatorima koji nemaju odobrenje Zavoda za izvođenje programa,

z) naloži organizatoru obrazovanja usaglašavanje pojedinačnih akata sa propisima ukoliko utvrdi da su doneseni suprotno odredbama ovog zakona, drugih propisa i opštih akata donesenih na osnovu zakona,

i) zabrani dalji rad nastavniku koji ne ispunjava uslove propisane zakonskim propisima kojima se regulišu radni odnosi,

j) pokrene postupak pred Zavodom da se proglase ništavim javne isprave i uvjerenja izdata na osnovu podataka iz evidencije koju vodi organizator obrazovanja, ukoliko su izdati suprotno odredbama zakona, drugih propisa i opštih akata donesenih na osnovu zakona,

k) zabrani rad i izdavanje javnih isprava organizatoru obrazovanja koji nije upisan u registar i

l) preduzme i druge mjere i radnje za koje je ovlašćen.“

Član 9.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom glasniku Republike Srpske“.

Broj: 01-2014/11

Datum: 15. decembar 2011. godine

Broj službenog glasnika: 1/ 12